

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ
Community Knowledge Management of 5 Good Principles for the Buddhist
Community Innovation Development

โดย

ผศ.ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

ผศ.ดร.อัศรเดช พรหมกัลป์

พระครูสุธีธรรมบัณฑิต, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766023

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ
Community Knowledge Management of 5 Good Principles for the Buddhist
Community Innovation Development

โดย

ผศ.ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

ผศ.ดร.อัศรเดช พรหมกัลป์

พระครูสุธีธรรมบัณฑิต, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766023

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Community Knowledge Management of 5 Good Principles for the Buddhist Community Innovation Development

BY

Assistant Professor Dr.Rattiya Nua-amnat

Assistant Professor Dr.Akkradecha Brahmmakappa

PhrakruSutheeDhammabadit, Dr.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonsawan Campus

B.E. 2566

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800766023

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ
ผู้วิจัย : ผศ.ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ
 ผศ.ดร.อัศรเดช พรหมศิลป์
 พระครูสุธีธรรมบัณฑิต, ดร.
ส่วนงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
ปีงบประมาณ : ๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) จัดการความรู้ชุมชน ๕ ดี และ ๒) ประเมินผลและถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน โดยการประสานงานพื้นที่เป้าหมาย สังเคราะห์ความรู้ และกำหนดขอบเขตของพื้นที่ ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ โดย ๑) การบ่งชี้ความรู้ ๒) การสร้างและแสวงหาความรู้ โดยการประชุมแกนนำระดับชุมชน จำนวน ๗ รูป/คน และการจัดเสวนาระหว่างตัวแทนชุมชน จำนวน ๖๐ รูป/คน ๓) การจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ ๔) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ๕) การถ่ายทอดความรู้ และ ๖) การใช้ความรู้ ขั้นตอนที่ ๓ การติดตามประเมินผลความรู้ โดย ๑) การประเมินผลโครงการแบบซิป ใช้การประชุมกลุ่มกับตัวแทนชุมชน จำนวน ๑๖ รูป/คน และ ๒) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมของนักวิจัย และทีมพี่เลี้ยงชุมชน ขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดประชุมสนทนากลุ่มเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน เพื่อให้เกิดการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนความรู้ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า

๑. การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ประกอบด้วย

๑.๑ การสังเคราะห์และบ่งชี้ความรู้ กระบวนการนี้ได้จากการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัย จำนวน ๑๓ ผลงาน ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการในพื้นที่วิจัย และจากงานวิจัยของนักวิชาการที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ดำเนินการวิจัย สามารถจำแนกเป็นหมวด ประกอบด้วย หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ หมวดที่ ๒ วัฒนธรรมดี หมวดที่ ๓ สิ่งแวดล้อมดี หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี และหมวดที่ ๕ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี

๑.๒ การแสวงหาความรู้ กระบวนการนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมความรู้ที่มีอยู่ชุมชน และความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลอันประกอบด้วย ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิปัญญา ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ๑) มีข้อตกลงชุมชน เรื่อง การขยายพื้นที่เป้าหมาย ๒) มีการสร้างกลไกเจ้าภาพ ๓) มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันของชุมชน และ ๔) มีการออกแบบการจัดทำแผนที่ผู้รู้ตำบล และหนังสือยินยอมอนุญาตให้เผยแพร่ภาพถ่าย วิดีโอ และ/หรือข้อมูลส่วนบุคคลบนอินเทอร์เน็ตหรือกระดานข่าวอื่น ๆ

๑.๓ การจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ โดยมีทีมพี่เลี้ยง คอยตรวจสอบ กลั่นกรองความรู้ ให้คำแนะนำ และประสานในพื้นที่ให้อย่างใกล้ชิด ประกอบด้วย หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ จำนวน ๒๓ คน ประกอบด้วย ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำท้องถิ่น และผู้นำท้องที่ และหมวดที่ ๒ วัฒนธรรมดี จำนวน ๙ คน หมวดที่ ๓ สิ่งแวดล้อมดี จำนวน

๒ คน หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี จำนวน ๑๗ คน และหมวดที่ ๕ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี จำนวน ๑๗ คน รวมทั้งสิ้น ๖๘ รูป/คน

๑.๔ การระดมความคิดเห็นเพื่อยืนยันชุดข้อมูลชุมชน ประกอบด้วย ๑) การเสวนาชุมชน “บ้าน ชุมชน คน หนองนมวัว” และ ๒) การประกวดคลิปวิดีโอ “การเรียนรู้ตามปราชญ์”

๑.๕ การถ่ายทอดความรู้ เป็นแบ่งปันความรู้ ส่งต่อและรับความรู้ที่สามารถนำไปผสมผสานกับความรู้ของชุมชนที่มีอยู่เดิมจนก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และถ่ายทอดหมุนเวียนกันต่อไปอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย ๑) การจัดทำหนังสือชุดความรู้ชุมชน “เรื่องเล่าชุมชน คน หนองนมวัว” และ ๒) การจัดทำแผนที่ผู้รู้ตำบลหนองนมวัว

๑.๖ การขยายผล และสร้างมูลค่าชุดความรู้ ขั้นตอนนี้ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงชุมชนได้เลือกตัวอย่างชุดความรู้ต้นแบบเพื่อไปสู่การขยายผล และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน คือ “การปั้นลูกกระสุนดินเหนียว” โดยจัดกิจกรรม ๑) การแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว ได้กำหนดจัดงานตักบาตรเทโวโรหณะ ในประเพณีวันออกพรรษา และ ๒) การแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว แมตซ์ล้างตา ในงานบุญเดือน ๓ สืบงานประเพณี “บุญคุณลาน สู่ขวัญข้าว” ประจำปี ๒๕๖๗

๒. การประเมินผลและถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ พบว่า

๒.๑ การติดตามประเมินผลความรู้ แบบซิโม่เดล ประกอบด้วย ๑) การประเมินด้านบริบท พบว่า ๑.๑) ตำบลหนองนมวัวเป็นพื้นที่เชิงปฏิบัติการทางสังคมของคณะผู้วิจัยมากกว่า ๓ ปี ผ่านการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ และ ๑.๒) ทิศทางวัฒนธรรมมีความเข้มแข็ง มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ๒) การประเมินปัจจัยป้อน พบว่า ๒.๑) แกนนำชุมชนจิตอาสามีความเข้มแข็ง (๒) ศักยภาพชุมชน ประกอบด้วยองค์ประกอบของคนที่ดี งานที่ดี และชุมชนที่ดี ๒.๓) การสนับสนุนจากภาครัฐและภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ ๓) การประเมินกระบวนการ พบว่า ๓.๑) มีการสร้างข้อตกลงชุมชน ๓.๒) มีการสร้างกลไกเจ้าภาพ ๓.๓) มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันของชุมชน คือ “เรียนรู้ตามปราชญ์” ๔) การประเมินผลิตผล พบว่า ๔.๑) ขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อพัฒนาครบทุกพื้นที่ แต่มีการปรับเปลี่ยนผู้รู้ชุมชนในตำบลหนองนมวัว ตามความเหมาะสม และสร้างโอกาสในการปรับปรุงหนังสือชุดความรู้ชุมชนได้หากมีการค้นพบผู้รู้ท่านใหม่ หรือมีการสร้างความรู้ใหม่เกิดขึ้นในพื้นที่ และ ๔.๒) การสูญหายของชุดความรู้ท้องถิ่น ขาดช่วงการสืบทอดความรู้

๒.๒ การสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม พบว่า ๑) กระบวนการในการจัดการความรู้ ประกอบด้วย ๘ ขั้นตอน และ ๒) การวิเคราะห์ และถอดบทเรียน พบว่า ประกอบด้วย ๒.๑) ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย เงื่อนไขของผู้รู้ และการสูญหายของชุดความรู้ และ ๒.๒) ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย การสนับสนุนจากภาครัฐ ศักยภาพชุมชน ทิศทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม และแกนนำชุมชน/จิตอาสาที่มีความเข้มแข็ง

Research Title : Community Knowledge Management of 5 Good Principles for the Buddhist Community Innovation Development

Researchers : Assistant Professor Dr. Rattiya Nua-amnat
Assistant Professor Dr.Akkradecha Brahmamakappa
PhrakruSutheeDhammabadit, Dr.

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Nakhonsawan Campus

Fiscal Year : 2566

Research Scholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The purposes of this research were 1) to manage community knowledge of 5 good principles; and 2) to evaluate and lessons learned from managing community knowledge of 5 good principle for the Buddhist community innovation development. It was an action research consisting of step 1 : planning by coordinating the target area, synthesizing knowledge and determining the boundaries of the area; step 2: practicing by 1) identifying knowledge, 2) creating and seeking knowledge by holding a meeting of 7 community leaders and organizing a discussion among community representatives of 60 people, 3) storing and searching for knowledge, 4) compiling and filtering knowledge, 5) transferring knowledge, and 6) using knowledge; step 3: monitoring and evaluating knowledge by 1) ZIP project evaluation by using group meetings with community representatives, 16 people, and 2) participant observation by researchers and the community nanny team; step 4: reflecting on the results of driving activities by organizing group discussion meetings to return information to the community and lessons learned for sharing or exchange. Descriptive content analysis techniques were used. The research results found that

1. Community knowledge management of 5 good principles for the development of Buddhist community innovation consisted of:

1.1 Synthesizing and identifying knowledge: This process was derived from a study and research of 13 research works that the researcher has carried out in the research area and from the research of academics who were related to the research subject. It can be classified into categories, consisting of Category 1: role models, Category 2: good culture, Category 3: good environment, Category 4: good economy, and Category 5: good local wisdom.

1.2 Seeking knowledge: In this process, the researcher gathered knowledge available in the community and the knowledge hidden within individuals, which consisted of knowledge, morality, and wisdom through community participation mechanisms. It was found that 1) there was a community agreement on expanding the target area, 2) a host mechanism was created, 3) there was a joint goal set of the community, and 4) there was a design for the preparation of a map of knowledgeable people in the subdistrict and there was a letter of consent authorizing the publication of photos, videos, and/or personal information on the internet or other message boards.

1.3 Storing, searching for knowledge, compiling and filtering knowledge: There was a nanny team to inspect, filter knowledge, give advice, and coordinate in the area closely, consisting of Category 1: role models, totaling 23 people including spiritual leaders, and local leaders, and Category 2: good culture, 9 people, Category 3 good environment, 2 people, Category 4 good economy, 17 people, and Category 5 good local wisdom, 17 people, totaling 68 persons.

1.4 Brainstorming to confirm the community data set: It consisted of 1) a community discussion “Home, Community, people, Nong Nom Wua”, and 2) a video clip contest "Learning from the philosopher".

1.5 Knowledge transfer: It was knowledge sharing, passing on and receiving knowledge that can be combined with existing community knowledge until it created new knowledge and was passed on and circulated systematically, consisting of 1) creating a community knowledge book “Stories of community, people, Nong Nom Wua”, and 2) preparation of a map for knowledgeable people of Nong Nom Wua subdistrict.

1.6 Expanding and creating value in knowledge sets: In this step, the research team and community nanny team have selected examples of prototype knowledge sets to be expanded and transfer knowledge to the community, namely "making clay bullets" by organizing activities: 1) there was a slingshot competition to preserve local wisdom in Nong Nom Wua Subdistrict. The Tak bat Devorohana event has been scheduled in the tradition of the end of Buddhist Lent, and 2) there was a slingshot shooting competition to preserve local wisdom of Nong Nom Wua Subdistrict, which was a rematch at the merit-making event in the 3rd month, continuing the tradition of "Boon Khun Lan Su Kwan Khao" for the year 2024.

2. Evaluation and lessons learned from community knowledge management of 5 good principles for the development of Buddhist community innovation found that

2.1 Follow-up and evaluation of knowledge using the ZIP model consisted of 1) in terms of contextual evaluation, it was found that 1.1) Nong Nom Wua Subdistrict has been a social operational area of the research team for more than 3 years through participation in driving community development in the various dimensions, and 1. 2) cultural capital was strong. There was a diversity of ethnicities; 2) evaluation of input factors found that 2.1) in the aspect of community leaders, volunteer had strong spirit, 2. 2) community potential consisted of elements of good people, good work, and good communities, 2.3) there was continuous and consistent support from the government and network partners; 3) evaluation of the process found that 3. 1) a community agreement was created, 3.2) a host mechanism was created, 3.3) a common goal of the community was set, namely "learn from the philosopher"; 4) evaluation of output was found that 4.1) activities were driven to develop all areas, but there has been a change in community knowledgeable people in Nong Nom Wua Subdistrict as appropriate and there was an opportunity to improve the community knowledge book if new experts were discovered or new knowledge has been created in the area, 4.2) there was a loss of local knowledge sets and lack of knowledge inheritance period.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณโดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผ่านความเห็นชอบของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จึงทำให้โครงการวิจัยนี้สามารถดำเนินการเพื่อค้นหากลไกและกระบวนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ แต่ปัจจุบันด้วยสภาพสังคมได้เกิดการเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อนมากขึ้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อหาทางเลือกในการก้าวข้ามปัญหาและข้อจำกัดในเรื่องข้างต้น เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการที่จะนำไปสู่การปรับตัวให้เกิดความสมดุล

กราบขอบพระคุณ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ส่งเสริม สนับสนุน ให้โอกาส และให้กำลังใจแก่ประชาคมนักวิจัย มจร. ให้คิดงานต่อก่อนใหม่ และดำเนินการวิจัยตามโครงการวิจัยจนสำเร็จลุล่วง กราบขอบพระคุณพระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ.ดร. และคณะ ในนามของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในทุก ๆ ด้าน และขอขอบคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ทั้งในส่วนของวิทยาเขตนครสวรรค์และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในหลาย ๆ ด้านแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณทุกข้อมูลในระดับพื้นที่ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง เกิดความครบถ้วน ครอบคลุม และเพียงพอที่จะนำเข้าสู่การประมวล วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลการวิจัย

สุดท้ายขอขอบคุณทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยรวมถึงนิสิตที่ร่วมลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลภาคสนามและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกรูปหรือคน ที่มีส่วนเติมเต็มให้โครงการวิจัยเรื่องนี้ประสบผลสำเร็จและบรรลุยังวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ ขอขอบคุณความดีและอรรถประโยชน์ได้อันเกิดจากโครงการวิจัยนี้ ถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบเป็นปัญญาบารมีทานแด่ผู้ที่สนใจศึกษาเพื่อนำไปพัฒนาสู่การประยุกต์ใช้และสู่การปฏิบัติ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

๑๐ มีนาคม ๒๕๖๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญแผนภาพ.....	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฐ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย.....	๕
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการการวิจัย.....	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับการจากการวิจัย.....	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดการจัดการความรู้ชุมชน.....	๘
๒.๒ แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	๑๘
๒.๓ แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม.....	๓๘
๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องการจัดการชุมชนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม.....	๔๕
๒.๕ แนวคิดนวัตกรรมชุมชน	๖๔
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖๗
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๘๒
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๘๓
๓.๒ ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๘๗
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๘๗
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๘๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย	
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๙๐
๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๙๐
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
๔.๑ การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ..	๙๒
๔.๒ การประเมินผลและถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่ การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ.....	๑๔๓
๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๔๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๕๑
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๑๕๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๕๘
บรรณานุกรม	๑๕๙
ภาคผนวก	
ก หนังสือรับรองการวิจัยในมนุษย์.....	๑๖๗
ข เครื่องมือวิจัย.....	๑๖๙
ค ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่และกิจกรรมประกอบการวิจัย.....	๑๗๖
ง การรับรองการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๘๙
จ บทความวิจัย.....	๑๙๒
ประวัติคณะผู้วิจัย	๒๐๘

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

๒.๑ ระดับการมีส่วนร่วม.....

๕๗

สารบัญแผนภาพ

ภาพที่		หน้า
๒.๑	รูปแบบของพีระมิดแห่งความรู้.....	๙
๒.๒	ลักษณะเกลียวความรู้ หรือ SECI model.....	๑๑
๒.๓	หลักการ “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา”	๑๓
๒.๔	กระบวนการจัดการความรู้.....	๑๕
๒.๕	การจัดการความรู้ชุมชน.....	๑๕
๒.๖	องค์ประกอบสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้.....	๒๐
๒.๗	รูปแบบกระบวนการพัฒนาสังคมฐานพุทธธรรม.....	๓๖
๒.๘	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๘๒
๓.๑	กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๘๙
๓.๒	สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	๙๑
๔.๑	กรอบการสังเคราะห์ความรู้และการบ่งชี้ความรู้.....	๙๓
๔.๒	การบ่งชี้ความรู้ชุมชน.....	๙๔
๔.๓	การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเพื่อสร้างและแสวงหาความรู้.....	๙๕
๔.๔	การประชุมชุมชนเพื่อเพื่อสร้างและแสวงหาความรู้.....	๙๖
๔.๕	ตัวอย่างหนังสือยินยอมอนุญาตให้เผยแพร่.....	๙๘
๔.๖	กระบวนการการจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้...	๙๙
๔.๗	ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๑ บ้านหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์.....	๙๙
๔.๘	การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๑ บ้านหนองนมวัว.....	๑๐๐
๔.๙	การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๑ บ้านหนองนมวัว.....	๑๐๑
๔.๑๐	ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๒ บ้านหนองตาเซียง อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์.....	๑๐๒
๔.๑๑	การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๒ บ้านหนองตาเซียง.....	๑๐๒
๔.๑๒	การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๒ บ้านหนองตาเซียง.....	๑๐๓
๔.๑๓	ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๓ บ้านหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์.....	๑๐๔
๔.๑๔	การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๓ บ้านหนองนมวัว.....	๑๐๔
๔.๑๕	การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๓ บ้านหนองนมวัว.....	๑๐๕
๔.๑๖	ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๔ บ้านดอนขวาง อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์.....	๑๐๖
๔.๑๗	การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๔ บ้านดอนขวาง.....	๑๐๖
๔.๑๘	การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๔ บ้านดอนขวาง.....	๑๐๗
๔.๑๙	ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๕ บ้านหนองกระดุกเนื้อ อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์...	๑๐๘
๔.๒๐	การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๕ บ้านหนองกระดุกเนื้อ.....	๑๐๘

สารบัญแผนภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
๔.๒๑	การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๕ บ้านหนองกระดุกเนื้อ.....	๑๐๙
๔.๒๒	ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๖ บ้านหนองกระดุกเนื้อ อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์...	๑๑๐
๔.๒๓	การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๖ บ้านหนองกระดุกเนื้อ.....	๑๑๐
๔.๒๔	การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๖ บ้านหนองกระดุกเนื้อ.....	๑๑๑
๔.๒๕	ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๗ บ้านหนองเดิน อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์.....	๑๑๒
๔.๒๖	การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๗ บ้านหนองเดิน.....	๑๑๒
๔.๒๗	การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๗ บ้านหนองเดิน.....	๑๑๓
๔.๒๘	ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๘ บ้านโป่งยอ อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์.....	๑๑๔
๔.๒๙	การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๘ บ้านโป่งยอ.....	๑๑๔
๔.๓๐	การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๘ บ้านโป่งยอ.....	๑๑๕
๔.๓๑	ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๙ บ้านดอนยาว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์.....	๑๑๖
๔.๓๒	การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๙ บ้านดอนยาว.....	๑๑๖
๔.๓๓	การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๙ บ้านดอนยาว.....	๑๑๗
๔.๓๔	การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลบุคคลต้นแบบ.....	๑๑๘
๔.๓๕	การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้ในตำบลหนองนมวัว.....	๑๑๙
๔.๓๖	การเสวนาชุมชน “บ้าน ชุมชน คน หนองนมวัว”	๑๒๑
๔.๓๗	สาแหรกครอบครัวต้นตระกูลในตำบลหนองนมวัว.....	๑๒๓
๔.๓๘	ฮีต ๑๒ ของตำบลหนองนมวัว.....	๑๒๔
๔.๓๙	ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ.....	๑๒๕
๔.๔๐	ประกาศ อบต. เรื่อง รายงานการประชุมสภาอบต.หนองนมวัว.....	๑๒๖
๔.๔๑	แผนที่เพาะปลูกของเกษตรกรในตำบลหนองนมวัว.....	๑๒๗
๔.๔๒	ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากรในตำบลหนองนมวัว.....	๑๒๘
๔.๔๓	ข้อมูลการเกษตรในตำบลหนองนมวัว.....	๑๒๘
๔.๔๔	พื้นที่ทำการเกษตร (ไร่) ในตำบลหนองนมวัว.....	๑๒๙
๔.๔๕	การจำแนกพื้นที่แบ่งตามสภาพใช้งานในตำบลหนองนมวัว.....	๑๒๙
๔.๔๖	แหล่งน้ำในตำบลหนองนมวัว.....	๑๓๐
๔.๔๗	ประกาศรับสมัครการประกวดคลิปวิดีโอ “การเรียนรู้ตามปราชญ์”	๑๓๑
๔.๔๘	เกียรติบัตรการประกวดคลิปวิดีโอ ระดับประถมศึกษา.....	๑๓๒
๔.๔๙	เกียรติบัตรการประกวดคลิปวิดีโอ ระดับมัธยมศึกษา.....	๑๓๒
๔.๕๐	กิจกรรมการประกวดคลิปวิดีโอ “การเรียนรู้ตามปราชญ์”	๑๓๓

สารบัญแผนภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
๔.๕๑	กิจกรรมการมอบรางวัลการประกวดคลิปวิดีโอ “การเรียนรู้ตามปราชญ์”	๑๓๔
๔.๕๒	หนังสือ “เรื่องเล่าชุมชน คน หนองนมวัว”	๑๓๖
๔.๕๓	แผนที่ผู้รู้ตำบลหนองนมวัว.....	๑๓๗
๔.๕๔	การเผยแพร่หนังสือชุดความรู้ชุมชน “เรื่องเล่าชุมชน คน หนองนมวัว”	๑๓๘
๔.๕๕	การแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว ครั้งที่ ๑.....	๑๔๐
๔.๕๖	การประชุมคณะกรรมการชุมชนเพื่อเตรียมงานบุญเดือน ๓ สืบงานประเพณี “บุญคุณลาน สู่ขวัญข้าว” ประจำปี ๒๕๖๗.....	๑๔๐
๔.๕๗	การแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว	๑๔๑
๔.๕๘	การแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว แมตซ์ล้างตา.....	๑๔๒
๔.๕๙	กระบวนการในการจัดการความรู้ชุมชนในตำบลหนองนมวัว.....	๑๔๖
๔.๖๐	ผลการวิเคราะห์ และถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน	๑๔๖
๔.๖๑	กลไกและกระบวนการในการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดี.....	๑๔๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

ดุขฎิณิพนธ์ฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิง โดยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๑๗๐/๕๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๑๗๐ หน้า ๕๖

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มูลปณาสก์	(ภาษาไทย)
อง.เอกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยเล่มนี้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพ.ศ.๒๕๓๙ และพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยจะระบุเล่ม/ข้อ/หน้า/ เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๑-๓๒๒/๑๓๓ หมายความว่าระบุถึงสุตตันตปิฎก ขุททกนิกายธรรมบท ฉบับภาษาไทยพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑-๓๒๒ หน้าที่ ๑๓๓ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหา

“Knowledge is Power” ตามทัศนะของ Francis Bacon^๑ ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความรู้ที่ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ ดังนั้นการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการรวบรวมความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่กระจุกกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคล และที่มีอยู่ในเอกสารหรือความรู้ที่ชัดเจน นำมาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ ในส่วนของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ นั้น สมาชิกในชุมชนสามารถพัฒนาความสามารถได้อย่างต่อเนื่องทั้งในระดับบุคคล กลุ่มบุคคล และระดับชุมชน ถือเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นใหม่ ๆ ที่มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นำมาสู่การเป็นชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน โดยเกิดจากการมีส่วนร่วมจากชุมชนและภาคีในสังคมอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ ๑๕ เรื่องพลังทางสังคม ซึ่งเป็นการดึงพลังจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกเพศทุกวัย และภาคีต่าง ๆ ในทุกระดับ เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาได้ตรงกับความต้องการในระดับพื้นที่ ที่มีความแตกต่างกันบนฐานความรู้ ข้อมูล และหลักวิชาการที่มีส่วนร่วมจากชุมชนและภาคีในสังคมอย่างแท้จริง โดยมีเป้าหมายระดับประเด็น คือ ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมเพิ่มขึ้น^๒

ชุมชนหนองกระดุกเนื้อ-ดอนยาว ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ถือเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ (ไทย ลาวครั่ง และมอญ) ประกอบด้วย จำนวน ๓๖๔ ครัวเรือน จำนวนประชาชนทั้งสิ้น ๑,๐๙๙ คน แบ่งการบริหารจัดการออกเป็น ๑๐ คุ่ม โดยมีวัดหนองกระดุกเนื้อเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ขณะเดียวกันชุมชนยังประเพณีวัฒนธรรมที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญในวันพระ ประเพณีสู่ขวัญข้าว ประเพณีขึ้นปีใหม่ สงกรานต์ ในส่วนของรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นการรวมกลุ่มตามความสมัครใจแบบเครือข่าย ขณะทีในภาคเศรษฐกิจได้มีการจัดตั้งกองทุนในหมู่บ้าน จำนวน ๕ กองทุน ทั้งกองทุนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน กองทุนเพื่อการผลิต กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ และกองทุนส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนเพื่อช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อน ซึ่งแต่ละกองทุนก็มีความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันผ่านกฎ กติกา ระเบียบที่

^๑ Eugenio-Enrique Cortes-Ramirez, “Knowledge is Power. Francis Bacon’s Theory of Ideology and Culture”, *An Anglo-American Studies Journal*, Série 3, Numéro Especial (2014) : 25-42.

^๒ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, “แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๖- ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม)”, *ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๔๐ ตอนพิเศษ ๕๑ ง*, (มีนาคม ๒๕๖๖) : ๑๕.

เป็นข้อตกลงร่วมกัน ขณะที่ในระดับชุมชนก็มีกฎระเบียบของหมู่บ้านซึ่งเป็นข้อตกลงกันภายในชุมชน และมีบทลงโทษเมื่อมีการฝ่าฝืนระเบียบหรือข้อบังคับ

จากการศึกษาวิจัย การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์^๓ และการพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย^๔ พบว่า ในการบริหารจัดการเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธผ่านการขับเคลื่อนพัฒนากิจกรรมที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมของหมู่บ้านชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการขับเคลื่อนดำเนินการในมิติของการส่งเสริม สนับสนุน และการสร้างกิจกรรมที่มาจากความต้องการของประชาชนในพื้นที่และเกิดการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนพัฒนาในกิจกรรมนาร่อง จนนำไปสู่การเก็บรวบรวมข้อมูลที่สะท้อนผ่านการสังเกต และการมีส่วนร่วมในการสะท้อนผลจากการประชุมร่วมของแกนนำในระดับพื้นที่ (Core Group) ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการทำงานหรือหลังการเข้าร่วมกิจกรรม AAR (After Action Review) พบดี 5 ประการ (5D) ดังนี้

๑) การขับเคลื่อนพัฒนาเพื่อก้าวไปสู่ความเป็น Smart People (คนดี) ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การพัฒนาพฤติกรรมการแสดงออกทางสังคมของประชาชน ที่สะท้อนถึงคุณธรรมจริยธรรมในระดับปัจเจกบุคคลที่ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยมีตัวชี้วัดเชิงกิจกรรมที่คณะผู้วิจัยและประชาชนในพื้นที่ได้ขับเคลื่อนดำเนินการ คือ กิจกรรมการพัฒนาบ้านคุณธรรมปลอดเหล้าปลอดบุหรี่ ใจสะอาด กายเป็นสุข และกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนหมู่บ้าน

๒) การขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนหมู่บ้านสู่ความเป็นชุมชนหมู่บ้าน Smart Culture (วัฒนธรรมดี) ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชน โดยมีตัวชี้วัดที่คณะผู้วิจัยและประชาชนในพื้นที่ได้ขับเคลื่อนดำเนินการ คือ กิจกรรมการสืบสานสืบทอดวิถีชีวิตชาวนา กิจกรรมการสืบสานตำนานตุงหรือธุงมุงคลในกลุ่มเยาวชนในชุมชน กิจกรรมสืบสานประเพณีบุญเดือน ๑๐ และกิจกรรมการสืบสานประเพณีบุญคุณลาน สู่ขวัญข้าว

๓) การขับเคลื่อนพัฒนาให้ครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านเป็นชุมชน Smart Ecology (สภาพแวดล้อมดี) ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การพัฒนาให้ชุมชนและครัวเรือนมีสภาพแวดล้อมที่ดี เหมาะแก่การอยู่อาศัย หรือการประกอบสัมมาชีพ โดยมีตัวชี้วัดที่คณะผู้วิจัยและประชาชนในพื้นที่ได้ขับเคลื่อนดำเนินการ คือ กิจกรรมวัด ๕ส. และกิจกรรมชุมชน ๕ส.

๔) การขับเคลื่อนพัฒนาให้ครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านเป็นชุมชน Smart Economy (เศรษฐกิจดี) ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การพัฒนาให้คนในชุมชนมีการประกอบสัมมาชีพที่นำมาซึ่งความสุข ความพอดี พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน และตั้งอยู่บนฐานของความรู้และ

^๓ อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ, “การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์”, วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๔) : ๓๕-๔๗.

^๔ รัตติยา เหนืออำนาจ และคณะ, “การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย”, วารสารศิลปการจัดการ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๕๕๙-๕๗๓.

คุณธรรม โดยมีตัวชี้วัดที่คณะผู้วิจัยและประชาชนในพื้นที่ได้ขับเคลื่อนดำเนินการ คือ กิจกรรมการผลิตกระปุกออมสินไม้ไผ่และการต่อยอดตุ้งหรือตุ้งมวงคล

๕) การขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนหมู่บ้านสู่ความเป็นชุมชนหมู่บ้าน Smart Technology (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การพัฒนาให้คนในชุมชนมีน้ำพลังแห่งสติ และปัญญามาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยมีตัวชี้วัดที่คณะผู้วิจัยและประชาชนในพื้นที่ได้ขับเคลื่อนดำเนินการ การยกระดับตลาดต้นโพธิ์ให้เป็นตลาดชุมชนหรือลานการค้าชุมชนเพื่อสร้างรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน

จากผลการวิจัยข้างต้น เมื่อนักวิจัยถอนตัวจากพื้นที่และกลับไปเพื่อติดตามความคืบหน้าพบว่า ปัญหาที่สำคัญคือ ชุมชนและสังคมยังขาดการเชื่อมโยงหรือเชื่อมประสานในเชิงองค์ความรู้ ข้อมูล และกิจกรรม โดยยังดำเนินการเป็นไปแบบแยกส่วนตามความรู้ ความสามารถ และทักษะที่แต่ละคนมี จึงจำเป็นที่จะต้องกลับไปจัดการความรู้ให้กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนหนองกระดุกเนื้อ-ดอนยาวสามารถที่จะจัดการองค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจาย ให้เป็นหมวดหมู่ โดยการสอดแทรกองค์ความรู้ ข้อคิด ข้อธรรมที่มาจากหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษา ฝึกอบรม และพัฒนา เพื่อให้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพได้เกิดทักษะ อันจะก่อให้เกิดการรักษา สืบสาน และต่อยอดจากรุ่นสู่รุ่น ขณะเดียวกันจากการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องในเรื่องข้างต้น เพื่อมาเป็นกรอบตัวชี้วัดในการขับเคลื่อนพัฒนาให้ผู้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นต้นว่า งานวิจัยของสลิทธิย์ เชียงทอง และคณะ^๕ ที่ศึกษาแล้วพบว่า คนดินนั้นจะต้องเป็นคนดี คือ คนที่คิดดี พูดดี ทำดีเป็นประโยชน์โดยรวมต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน มีความซื่อสัตย์ มุ่งมั่นตั้งใจจริง ทำงานโปร่งใส เสียสละ มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง จิตใจผ่องใส บ้านเรือนสะอาดเรียบร้อย มีอาชีพการงานสุจริตไม่ผิดกฎหมาย มีรายได้พอเลี้ยงครอบครัว มีการรวมกลุ่มทำงาน ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้ง มีความเมตตา กรุณา มีสัจจะ ซื่อตรง ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม และละเว้นอบายมุขทั้งปวง ส่วนอจศรา ประเสริฐสิน และคณะ^๖ ศึกษาวิจัยแล้วพบว่า องค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเป็นคนดีมี ๕ องค์ประกอบ องค์ประกอบละ ๓ ตัวบ่งชี้ รวม ๑๕ ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย ๑) รักความเป็นไทย (รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ภูมิใจในความเป็นคนไทย) ๒) ซื่อสัตย์เสียสละ (ซื่อสัตย์สุจริตเสียสละอดทน) ๓) มีวินัยรับผิดชอบ (ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม รับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงาน) ๔) มีจิตสาธารณะ (ช่วยเหลือผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ รักษาสมบัติส่วนรวม) และ ๕) มีสติรู้เท่าทัน (มีสติ มีภูมิคุ้มกัน อยู่อย่างพอเพียง)

^๕ สลิทธิย์ เชียงทอง และคณะ, คู่มือการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), ๒๕๕๒).

^๖ อจศรา ประเสริฐสิน และคณะ, “การตรวจสอบคุณภาพขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านความเป็นคนดี สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา”, Veridian E-Journal, Silpakorn University, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๒) : ๔๕๙-๔๗๖.

ขณะเดียวกันจากการศึกษาวิจัยของบัญญัติ ยงย่วน และคณะ^๗ พบว่า ตัวชี้วัดสุขภาวะทางวัฒนธรรมดีนั้นมี ๕ องค์ประกอบ คือ การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ความพึงพอใจกับการมีพื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชุมชน ความพึงพอใจกับการมีข้อตกลง กติกา และแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรม และความพึงพอใจกับการมีภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม ขณะที่ดวงกมล คนโทเงิน^๘ ก็ได้ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชนด้านสภาพแวดล้อมจะต้องประกอบด้วย สภาพแวดล้อมในชุมชนจะต้องไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ ความเพียงพอของปริมาณน้ำดื่ม-น้ำใช้ ในครัวเรือน คุณภาพของน้ำดื่ม-น้ำใช้ ในครัวเรือน คุณภาพอากาศบริเวณที่อยู่อาศัย ระบบจัดการน้ำเสียของบริเวณที่อยู่อาศัย มีระบบการจัดเก็บขยะมูลฝอย/กากของเสียอย่างถูกต้อง และการจราจรในชุมชนจะต้องมีความสะดวกไม่ติดขัด ส่วนในมิติของเศรษฐกิจดีนั้น เสาวลักษณ์ หิรัญรักษ์ และคณะ^๙ ศึกษาวิจัยแล้วพบว่า ผู้คนจะต้องมีความยั่งยืน ใช้จ่ายอย่างประหยัด รู้จักเก็บออม มีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เบียดบังหรือคดโกงกัน และมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน สุดท้ายในการจัดการองค์ความรู้ในมิติของการมีภูมิปัญญาท้องถิ่นดีนั้น จากการศึกษารายชื่อของพระมหาชุติภัก อภินนโท และรัตติยา เหนืออำนาจ^{๑๐} พบว่า จะต้องการเสริมสร้างสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน มีการพึ่งพิงอิงอาศัยร่วมกัน มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน การมีส่วนร่วมของเครือข่ายอย่างกว้างขวาง และการรับรู้มุมมองร่วมกัน หรือมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นไปในลักษณะขององค์การแห่งการเรียนรู้ ที่มีการถ่ายทอดจากฐานสู่ฐาน ผ่านการฝึกอบรม พัฒนา เพื่อก่อให้เกิดทักษะ ความเชี่ยวชาญ และเกิดเครือข่ายที่กว้างขวาง

จากการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ของนักวิจัยและผลงานวิจัยในสังกัดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และจากหน่วยงานภายนอก เพื่อให้แนวทางและกรอบตัวชี้วัดในการจัดการความรู้ ประกอบกับในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยและคณะได้มุ่งเน้นไปที่การขับเคลื่อนและพัฒนาในเชิงกิจกรรม ซึ่งเป็น Output ของงานวิจัย และมีการกำหนดตัวชี้วัดการขับเคลื่อนพัฒนาเป็นจำนวนกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นหลัก โดยยังไม่ได้มีการกำหนดตัวชี้วัดที่จะนำไปสู่การประเมินผลในเชิงเชิงคุณลักษณะในเชิง Outcome จะติดตามมาจากการวิจัย ฉะนั้นเพื่อก่อให้เกิดที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแบ่งปันความรู้ ทั้งที่เกิดขึ้นโดยคณะผู้วิจัยและที่เกิดขึ้นโดยชุมชนหนองกระดุกเนื้อ-ดอนยาว ผ่านการรวบรวมความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่กระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือ

^๗ บัญญัติ ยงย่วน และคณะ, “การพัฒนาตัวชี้วัดสุขภาวะทางวัฒนธรรมระดับชุมชน”, วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๑๑๓-๑๓๓.

^๘ ดวงกมล คนโทเงิน, “ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่มาบตาพุด จังหวัดระยอง”, วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๖๕-๘๘.

^๙ เสาวลักษณ์ หิรัญรักษ์ และคณะ, “การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๑๕๑-๑๖๒.

^{๑๐} พระมหาชุติภัก อภินนโท และรัตติยา เหนืออำนาจ, “การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน”, วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๑-๑๘.

ที่เป็นความรู้แฝงที่อยู่ในตัวบุคคล รวมถึงความรู้ที่มีอยู่ในเอกสารหรือการจดจำบันทึกในชุมชน นำเข้ามาสู่การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ที่สามารถสืบค้น เพื่อให้ทุกคนในชุมชนหรือผู้ที่สนใจสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ ทั้งในระดับบุคคล กลุ่มบุคคล และระดับชุมชน อีกทั้งยังเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการแตกแขนงความคิดใหม่ ๆ โดยผู้คนหลากหลายวัยในชุมชน ที่มีส่วนร่วมในการศึกษาเรียนรู้วิถีแห่งการประเพณี ภูมิปัญญา ผ่านการพัฒนาผู้คนให้มีคุณธรรมและจริยธรรม มีการร่วมกันสืบสานวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ผลักดันให้เกิดการสร้างงานและเศรษฐกิจฐานราก ร่วมกันปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อม และเกิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบนพื้นฐานแห่งภูมิปัญญาหรือวัฒนธรรมของท้องถิ่น นำมาสู่การจัดการขับเคลื่อนพัฒนาให้ชุมชนหนองกระดุกเนื้อ-ดอนยาวเป็นชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน โดยเกิดจากการมีส่วนร่วมจากชุมชนและภาคีในสังคมอย่างแท้จริง

๑.๒ คำถามการวิจัย

การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธโดยการบูรณาการองค์ความรู้และหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนได้อย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

๑.๓.๒ เพื่อประเมินผลและถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาบริบท คุณภาพและศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน บนพื้นฐานแห่งองค์ความรู้ที่มาจากเทคโนโลยีและนวัตกรรมของชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภายใต้แนวคิดการพัฒนาหมู่บ้านชุมชนให้น่าอยู่ ทันสมัย ประชาชนอยู่ดี มีสุข อย่างยั่งยืน มีสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม คุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม เหมาะสมต่อการอยู่อาศัย สร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ปลอดภัย ไม่มีอาชญากรรม และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ แนวคิดการจัดการความรู้ชุมชน แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้วิถีพุทธ แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม แนวคิดการจัดการชุมชนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ชุมชน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรที่ใช้ในการศึกษา

๑) ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๔,๗๔๐ คน

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๗ รูป/คน ที่เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบ (วัดหนองกระดุกเนื้อ) เพื่อร่วมกันออกแบบกลไก และกระบวนการในการพัฒนาชุดกิจกรรม

๓) ประชาชนในตำบลที่สมัครใจเข้าร่วมในการประชุมชุมชน จำนวน ๖๐ รูป/คน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่การดูแลของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและนำเสนอองค์ความรู้ชุมชน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่วิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายที่มีการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะภาคีเครือข่าย (บวร) เดิมเลือกแบบเจาะจงพื้นที่ในหมู่บ้านหนองกระดุกเนื้อ หมู่ที่ ๕ และหมู่ที่ ๖ และบ้านดอนยาว หมู่ที่ ๙ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ แต่จากการประชุมชุมชน ในวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๕ ณ วัดหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีมติให้ขยายพื้นที่เป็น ๙ หมู่บ้านของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อรวบรวมความรู้ของชุมชนให้ครบถ้วนและครอบคลุมทุกหมู่บ้าน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เนื่องจากเป็นการวิจัยครั้งที่มุ่งให้เกิดการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิทย์พุทธ ตั้งแต่การลงพื้นที่เพื่อศึกษานำร่องไปจนถึงสิ้นสุดกระบวนการศึกษาวิจัยที่จะมีการสังเคราะห์และถอดบทเรียนใช้ระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๖๕ ไปจนถึง ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๗ รวมระยะเวลา ๑๘ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการการวิจัย

๑.๕.๑ ชุมชน ๕ ดี หมายถึง ตำบลหนองนมวัวมีความน่าอยู่ ทนสมัย ประชาชนอยู่ดี มีสุข อย่างยั่งยืน มีสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม คุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม เหมาะสมต่อการอยู่อาศัย สร้างคุณภาพชีวิตที่ดี มีเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมในการดำเนินชีวิต และเป็นสังคมแหล่งการเรียนรู้ประกอบด้วย

๑) Smart People (คนดี/บุคคลต้นแบบ) หมายถึง บุคคลที่ควรยึดเป็นแบบอย่างในการประพฤติ ปฏิบัติ มีบุคลิก มีวิสัยทัศน์ มีความพยายาม มีจิตใจดีงาม มีน้ำใจเสียสละ ช่วยเหลือคนอื่น มีจิตอาสา และจิตสาธารณะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

๒) Smart Culture (วัฒนธรรมดี) หมายถึง การมีขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือวัฒนธรรมที่ดีงาม และส่งผลให้เกิดการพัฒนาจิตใจให้เป็นรักความสงบ รู้จักระงับอารมณ์ มีสติ การแสดงออกถึงความรักและเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์

๓) Smart Ecology (สิ่งแวดล้อม) หมายถึง การมีสภาพแวดล้อมในชุมชนหมู่บ้านเหมาะสมแก่การอยู่อาศัย การประกอบสัมมาชีพ มีการสะสมเพื่อก่อให้เกิดความสะอาด สะดวก ถูกสุขลักษณะ และมาจากสุขลักษณะนิสัยที่ดีของคนในชุมชน (๕ส)

๔) Smart Economy (เศรษฐกิจดี) หมายถึง การประกอบสัมมาชีพที่นำมาซึ่งความสุข ความพอดี พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน และตั้งอยู่บนฐานของความรู้และคุณธรรม

๕) Smart Technology (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) หมายถึง การพัฒนาเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมของชุมชนที่แสวงหาทางออกเมื่อเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตหรือการประกอบสัมมาชีพ เป็นการนำพลังแห่งสติและปัญญามาใช้ในสถานการณ์วิกฤติและสร้างสรรค์สามารถนำพาตนเอง สังคม ชุมชน และประเทศไปสู่ความผาสุกได้

๑.๕.๒ การจัดการความรู้ หมายถึง กลไกและกระบวนการรวบรวมความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลและที่มีในชุมชน โดยเฉพาะองค์ความรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงบริบทของความเป็นคนดี วัฒนธรรมดี สิ่งแวดล้อมดี เศรษฐกิจชุมชนดี และความมีภูมิปัญญาท้องถิ่นดี สอดรับและสอดคล้องกับบริบทโดยรวมของชุมชนให้มากที่สุด ประกอบด้วย การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการใช้ความรู้

๑.๕.๓ นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ หมายถึง กลไกและกระบวนการจัดการความรู้ชุมชน ผ่านการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนา นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ โดยใช้กลไกของหลัก “บวร” หรือบ้าน วัด โรงเรียนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วน ร่วมกันในการแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะคิดและพฤติกรรม

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ กระบวนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนา นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธจะเป็นฐานข้อมูลในการนำไปศึกษาและพัฒนาระบบการออมชุมชนชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดนครสวรรค์

๑.๖.๒ การประเมินผลและถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนา นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อขยายผลและต่อยอดชุมชน ๕ ดี ในจังหวัดนครสวรรค์

๑.๖.๓ เกิดการเผยแพร่องค์ความรู้และบทเรียนในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธไปสู่หมู่บ้าน ชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศไทย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” ได้มีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่าง ๆ โดยแบ่งการนำเสนอ ดังนี้

๒.๑ แนวคิดการจัดการความรู้ชุมชน

๒.๒ แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้วิถีพุทธ

๒.๓ แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม

๒.๕ แนวคิดนวัตกรรมชุมชน

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

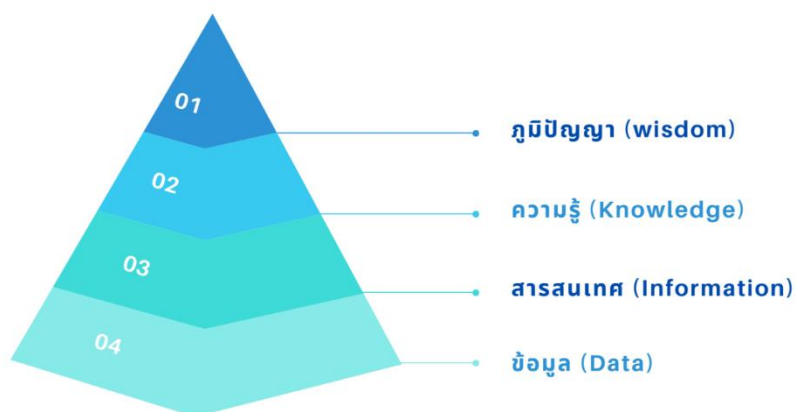
๒.๑ แนวคิดการจัดการความรู้ชุมชน

การมองว่าความรู้เป็นสินทรัพย์ก็เพราะว่า ในองค์กรต่าง ๆ มีแหล่งความรู้ที่ไม่สามารถหาได้จากที่อื่น แต่เกิดจากประสบการณ์ของบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในสถานการณ์จริงมานานนับหลายสิบปี ทั้งประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จและประสบการณ์ที่เกิดจากปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่สามารถก้าวข้ามผ่านมาได้ ดังนั้น องค์กรคงต้องคิดว่าจะทำอย่างไรที่จะนำองค์ความรู้เหล่านั้นมาเผยแพร่ให้กับบุคลากรภายในองค์กรได้อย่างต่อเนื่องและทั่วถึง “การจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM)” ได้เข้ามามีบทบาทกับสังคมเป็นอย่างมาก

๒.๑.๑ แนวคิดความรู้

Hideo Yamazaki^๑ ได้ให้นิยามของคำว่า “ความรู้” คือ สารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิดเปรียบเทียบ เชื่อมโยงกับความรู้อื่น จนเกิดเป็นความเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ในการสรุป และตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยไม่จำกัดช่วงเวลา ความรู้ (Knowledge) เป็นกรอบการผสมผสานระหว่างความคิด ความเชื่อ ประสบการณ์ ความสามารถ ค่านิยม กับเนื้อความของข้อเท็จจริงที่มีการจัดกระทำให้มี ความหมายเชิงเนื้อหาสำหรับบุคคล ในกระบวนการที่จะสามารถระบุได้อย่างชัดเจนกว่าจะเป็น “ความรู้” ได้นั้นจะต้องมีกระบวนการเริ่มต้นจากการเป็นในลักษณะเป็นขั้นตอน โดยไฮโด โอ ยามาซากิ (Hideo Yamazaki) ได้นิยามความรู้ในรูปแบบของพีระมิดแห่งความรู้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความรู้มี ๔ ประเภท และมีพัฒนาการตามลำดับเป็น ๔ ขั้นจากต่ำไปสูง ดังนี้

^๑ Yamazaki, H., *Measurement Analysis Knowledge Management*, (Tokyo : The Yama Group, 1999).

ภาพที่ ๒.๑ รูปแบบของพีระมิดแห่งความรู้

๑) ข้อมูล (Data) หมายถึง ข้อเท็จจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นกลุ่มของสัญลักษณ์แทนปริมาณหรือการกระทำต่าง ๆ ที่ยังไม่ผ่านการประเมินผล อาจอยู่ในรูปของตัวเลข ตัวหนังสือ และท้ายที่สุดก็คือ เป็นวัตถุดิบของสารสนเทศ

๒) สารสนเทศ (Information) ได้แก่ ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับการประมวลผลแล้วโดยวิธีการต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ต้องการนำไปใช้ประโยชน์เป็นผลลัพธ์ เป็นสิ่งซึ่งสื่อความหมายให้ผู้รับเข้าใจ และสามารถนำไปใช้ หรือทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งโดยเฉพาะได้

๓) ความรู้ (Knowledge) เป็นขั้นตอนการใช้ประโยชน์จากสารสนเทศในเชิงผลิตและประยุกต์

๔) ปัญญา (Wisdom) เป็นการรู้จักแยกแยะการใช้ประโยชน์จากความรู้

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า การแบ่งประเภทของความรู้ตามแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ ดังนี้

๑) ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) เป็นความรู้ที่เป็นระบบและเป็นทางการ มักจะพบได้จากการสะสมในรูปเอกสาร หรือแฟ้มเก็บเอกสารต่าง ๆ รายงานผลการวิจัย วัสดุและกรรมวิธีการดำเนินงานต่าง ๆ

๒) ความรู้ที่ซ่อนเร้น (Tacit knowledge) เป็นความรู้ที่ไม่สามารถทำให้ชัดแจ้งได้ เช่น ความรู้ที่สั่งสมอยู่ในการทำงาน

๓) ความรู้ที่ฝังอยู่ในบุคคลหรือองค์กร (Implicit knowledge) เป็นความรู้ที่ทำให้ชัดแจ้งได้ แต่ไม่มีการทำเป็นความรู้ที่ถูกทำให้ปรากฏได้โดยการถูกอ้างอิงจากพฤติกรรมหรือการปฏิบัติงานในองค์กรของบุคคลในองค์กรที่สามารถสังเกตได้

ขณะที่นักจิตวิทยาทางด้านสติปัญญา จะแบ่งประเภทความรู้ไว้ ๒ ประการ คือ

๑) ความรู้เชิงอธิบาย (Declarative knowledge) ส่วนมากประกอบด้วยความรู้ที่มีความชัดเจน เป็นความรู้ที่ประกอบด้วยการอธิบายถึงข้อเท็จจริงถึงสิ่งต่าง ๆ หรือการอธิบายถึงวิธีการและกระบวนการต่าง ๆ เป็นต้น

๒) ความรู้เชิงกระบวนการ (Procedural knowledge) เป็นความรู้ที่มีความประจักษ์ชัดในตัวของมันเองในการทำบางสิ่งบางอย่าง เช่น การสะท้อนความคิด ทักษะฝีมือ ทักษะการคิดและทักษะด้านสติปัญญา^๒

ขณะที่นักวิชาการไทย^๓ ได้จำแนกความรู้ออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑) ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นสิ่งที่เห็นได้ไม่ชัด เป็นความรู้ที่มาจากประสบการณ์บ้างก็จัดว่าเป็น “เคล็ดวิชา” หรือภูมิปัญญาเกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้หรือพรสวรรค์ต่าง ๆ อธิบายออกมาได้ยาก แต่สามารถพัฒนาและแบ่งปันได้

๒) ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่เห็นได้ชัดเจนเป็นรูปธรรมเป็นเหตุเป็นผลอยู่ในตำรา เช่น พวกหลักวิชาหรือทฤษฎีทั้งหลายอันได้มาจากการวิเคราะห์สังเคราะห์ผ่านกระบวนการพิสูจน์วิจัย สามารถถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ได้เช่น หนังสือ คู่มือ เอกสาร

เมื่อพิจารณาสัดส่วนความรู้ทั้ง ๒ ประเภท พบว่าอัตราความรู้ที่ฝังอยู่ในคนมากกว่าความรู้ความชัดเจนถึง ๘๐:๒๐ เปรียบเสมือนปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ภูเขาน้ำแข็งที่เปรียบความรู้ชัดเจนเป็นน้ำแข็งส่วนที่โผล่พ้นน้ำขึ้นมาเพียง ๒๐ % แต่ความรู้ที่ฝังอยู่ในคนเป็นน้ำแข็งส่วนที่จมอยู่ใต้น้ำถึง ๘๐ % กล่าวได้ว่า มีการจัดแบ่งประเภทความรู้แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับมิติของการจัดแบ่งแต่โดยสรุปสามารถจัดแบ่งลักษณะของความรู้ได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑) ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์จนเป็นหลักทั่วไป ไม่ขึ้นอยู่กับบริบทใดโดยเฉพาะ สามารถรวบรวมและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ได้ เช่น หนังสือ คู่มือ เอกสารและรายงานต่าง ๆ ซึ่งทำให้คนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เป็นความรู้ที่ไม่ค่อยสำคัญต่อความได้เปรียบในการแข่งขันเพราะใคร ๆ ก็เข้าถึงได้

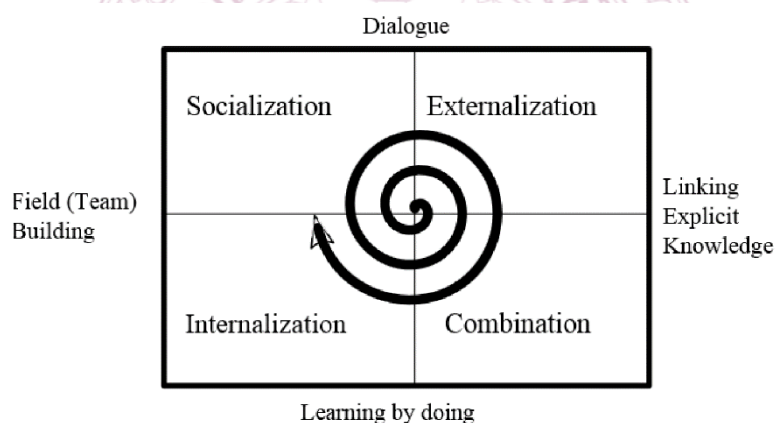
๒) ความรู้ที่ฝังในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวของแต่ละบุคคลอาจอยู่ในใจ (ความเชื่อ ค่านิยม) อยู่ในสมอง (เหตุผล) อยู่ในมือและส่วนอื่น ๆ ของร่างกาย (ทักษะ) เกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้ หรือพรสวรรค์ต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทใดบริบทหนึ่งโดยเฉพาะสื่อสารหรือถ่ายทอดในรูปของตัวเลข สูตร หรือลายลักษณ์อักษรได้ยาก พัฒนาและแบ่งปันกันได้ เป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน

กล่าวได้ว่า การจัดการความรู้ตามแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านมีองค์ประกอบที่ใกล้เคียงกันในหลาย ๆ ส่วน ได้แก่ ข้อมูล สารสนเทศ ความรู้ และปัญญา เป็นองค์ประกอบหลักในทุกแนวความคิด ซึ่งหากขาดส่วนหนึ่งส่วนใดไปย่อมไม่ส่งผลให้เกิดเป็นความรู้อย่างแท้จริง ซึ่งมี

^๒ Nickols, F., *The Knowledge Management Yearbook 2000-2001* ed., (U.S.A. : Butterworth Heinemann, 2000).

^๓ สมศักดิ์ คงเที่ยง, “สมรรถนะในการปฏิบัติงานสายบริหาร”, *วารสารวิทยากร*, ปีที่ ๑๐๖ ฉบับที่ ๑๒ (ตุลาคม ๒๕๕๐) : ๔๖.

เป้าหมายคือ การนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด กล่าวสรุปได้ว่า ลำดับขั้นของความรู้เป็นพื้นฐานที่สำคัญ ความรู้ใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อเท็จจริง ข้อมูลดิบ ตัวเลข แผนที่ ก็ตามที่ยังไม่ได้มีการวิเคราะห์ ประมวลผล สารสนเทศ หมายถึง ข้อมูลทุกชนิด ทุกประเภทที่ได้ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประมวลผลอย่างสมบูรณ์แล้ว ก่อนนำมาใช้ประโยชน์ในทางใด ๆ ความรู้จึงหมายถึง สารสนเทศที่มีคุณภาพ มีคุณค่าที่ได้ผ่านการวิเคราะห์สังเคราะห์มาอย่างดีจากผู้เชี่ยวชาญ หรือวิธีใด ๆ มาอย่างเหมาะสมเป็นที่สุดแล้ว สามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างดีเยี่ยม และปัญญา หมายถึง การที่เราได้นำความรู้ที่ได้ ไม่ว่าจะจากความรู้ภายนอกความรู้ภายในมาประมวลแล้วใช้ให้เกิดประโยชน์ อย่างเกิดคุณค่ามีทั้งประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินการจัดการความรู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลหรือความรู้ของ องค์กร อันจะเป็นการเสริมสร้างศักยภาพและนำไปสู่การพัฒนาขององค์กร ความรู้ ๒ ประเภท ทั้ง ความรู้ที่เป็น Tacit Knowledge กับ Explicit Knowledge สามารถถ่ายทอดกันได้ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่จะทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า วงจรความรู้ (Knowledge Spiral) หรือ SECI Model

ภาพที่ ๒.๒ ลักษณะเกลียวความรู้ หรือ SECI model

การปรับเปลี่ยนและการสร้างความรู้ทั้งสองประเภทนี้ (ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) และความรู้ที่ฝังในตัวคน (Tacit Knowledge) เกิดขึ้นได้ ๔ รูปแบบ ดังนี้

๑) Socialization (S) การแบ่งปันและสร้าง Tacit Knowledge จาก Tacit Knowledge ของผู้ที่สื่อสารระหว่างกันโดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรง เช่น หัวหน้างานสอนงานให้ลูกน้อง ด้วยการพูดคุย ทำให้ดู อาจให้ลูกน้องลองทำด้วย ลูกน้องก็ได้รับความรู้จากหัวหน้างาน บางทีความรู้ใหม่ก็เกิดขึ้นจากการสอนงานนี้ด้วย

๒) Externalization (E) การแปลง Tacit Knowledge ให้กลายเป็น Explicit Knowledge เช่น ลูกน้องเมื่อเรียนรู้วิธีทำงานจากหัวหน้าแล้ว จดบันทึกความรู้หรือเขียนเป็นรายงานความรู้ คนอื่น ๆ ก็สามารถใช้เป็นแหล่งความรู้ต่อไป

๓) Combination (C) การสร้าง Explicit Knowledge จาก Explicit Knowledge ด้วยการรวบรวมความรู้ประเภท Explicit Knowledge จากแหล่งต่าง ๆ มาสร้างเป็น Explicit Knowledge ใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการทำงาน เช่น หัวหน้างานทำการรวบรวมความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ทั้งนอกและในองค์กรรวมทั้งความรู้ที่มีอยู่เดิมมาสรุปเป็นความรู้ใหม่และเผยแพร่ หรือทำการเรียบเรียงความรู้จากภาษาต่างประเทศ

๔) Internalization (I) การแปลง Explicit Knowledge มาเป็น Tacit Knowledge โดยการนำความรู้เชิงทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติงาน ทำให้เกิดความรู้เพิ่ม เช่น หัวหน้างานค้นคว้าศึกษาวิธีทำงานจากเอกสารต่าง ๆ นำมาปรับใช้กับงานของตนเองจนเกิดทักษะและความชำนาญในเรื่องนั้น เกิดเป็น Tacit Knowledge ของตน ซึ่งสามารถจะบันทึกออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร (Externalization) หรือแลกเปลี่ยนกับคนอื่น ๆ (Socialization) ต่อไป

เมื่อดำเนินการปรับเปลี่ยนและสร้างความรู้ ๒ ประเภทนี้ไปจนครบรอบ Socialization-Externalization - Combination - Internalization ความรู้จะสูงขึ้นอีกระดับหนึ่ง ๔ กระบวนการนี้สามารถเกิดต่อไปได้เรื่อย ๆ ทำให้ความรู้ในองค์กรสูงขึ้นอย่างไม่สิ้นสุด มีลักษณะเป็นเกลียวความรู้ (Knowledge Spiral) นิยมเรียกว่า SECI model ขณะที่กระบวนการสร้างความรู้ จะเกิดได้ดังนี้

๑) Socialization คือ การแบ่งปันและการสร้างความรู้ จากความรู้ที่ฝังอยู่ในคนไปสู่คน โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรงของผู้สื่อสารระหว่างกัน เช่น นาย ก. สอนงานเรื่องการร่างหนังสือราชการให้นาย ข. และนาย ค. ซึ่งเป็นข้าราชการมาบรรจุใหม่ที่หน่วยงานแห่งหนึ่ง

๒) Externalization คือ การสร้างและแบ่งปันความรู้จากการแปลงความรู้ที่ฝังอยู่ในคน เป็นความรู้ที่ชัดเจน โดยเผยแพร่ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น นาย ข. และนาย ค. ต่างก็นำความรู้และประสบการณ์จากการร่างหนังสือราชการที่เรียนรู้มาจากนาย ก. (ตามข้อ ๑) มาเขียนเป็นคู่มือการทำงานของตนเอง

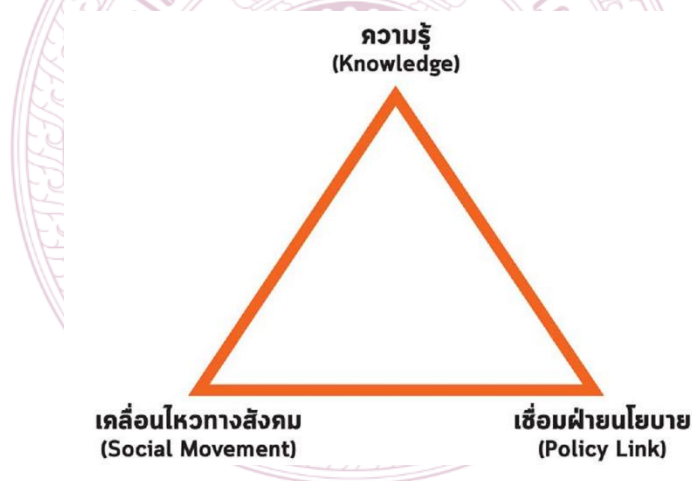
๓) Combination คือ การแบ่งปันและสร้างความรู้ จากความรู้ที่ชัดเจน โดยรวบรวมความรู้ที่ชัดเจนที่เรียนรู้มาสร้างเป็นความรู้ที่ชัดเจนประเภทใหม่ ๆ เช่น เมื่อนาย ง. ซึ่งเป็นข้าราชการบรรจุใหม่และเดินทางมาปฏิบัติราชการภายหลัง ได้ศึกษาระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการร่างหนังสือราชการ และอ่านคู่มือการทำงานเกี่ยวกับการร่างหนังสือราชการที่ นาย ข. และนาย ค. ได้เขียนไว้ (ตามข้อ ๒) มาสรุปเป็นแนวทางในการร่างหนังสือราชการในภาพรวม ซึ่งรวมถึงรูปแบบขั้นตอนในการเสนอหนังสือราชการของหน่วยงาน และนำสรุปแนวทางดังกล่าวมาจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยงาน และสำเนาลงในเว็บไซต์ของหน่วยงาน เพื่อให้คนอื่นได้ศึกษาเรียนรู้

๔) Internalization คือ การแบ่งปันและสร้างความรู้ จากความรู้ที่ชัดเจน ไปสู่ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน โดยมักจะเกิดจากการนำความรู้ที่เรียนรู้มาไปปฏิบัติจริง เช่น เมื่อมีข้าราชการใหม่มาบรรจุหรือโอนมาทำงานที่หน่วยงานดังกล่าวอีก ก็สามารถศึกษาลักษณะ รูปแบบ และสำนวนการร่างหนังสือได้จากคู่มือการปฏิบัติงานหรือเปิดดูในเว็บไซต์ของหน่วยงานดังกล่าว และนำไปทดลองไปปฏิบัติจริง โดยอาจจะมีการสอนงานเรื่องการร่างหนังสือราชการจากพี่เลี้ยงที่อยู่มาก่อน ซึ่งจะเป็นวงจรของความรู้โดยการสร้างและแบ่งปันความรู้ที่อยู่ในคนไปสู่คน (Socialization) วงกลับไปที่ข้อ ๑ นั้นเอง

๒.๑.๒ แนวคิดการจัดการความรู้ชุมชน^๔

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาองค์กร ยังเป็นกระบวนการที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินการจัดการความรู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลหรือความรู้ขององค์กร อันจะเป็นการเสริมสร้างศักยภาพและนำไปสู่การพัฒนาขององค์กร ดังนั้น กระบวนการจัดการความรู้จึงถือมีความสำคัญและถือเป็นสิ่งจำเป็นที่องค์กรต่างทั้งหลายจะต้องพิจารณาด้วยความรอบคอบและเหมาะสม ในส่วนของกระบวนการจัดการความรู้ได้มีผู้เสนอแนวคิดและรูปแบบในลักษณะที่มีความแตกต่างกันอย่างมากมาย

สถานการณ์ความรู้ที่มีอยู่ในสังคมไทย พบว่า ความรู้มีอยู่มากมายในตำราและในห้องสมุด แต่กลับนำมาใช้ประโยชน์ได้น้อย เพราะตำราเหล่านั้นอาจจะไม่เอื้อต่อการนำไปปฏิบัติให้เกิดผลเชิงรูปธรรม หรืออีกด้านหนึ่ง ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลที่เป็นคนเก่ง คนมีประสบการณ์ มีความเชี่ยวชาญ กลับไม่มีโอกาสในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลอื่น ๆ ได้ การที่มีความรู้และใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ โดยการนำความรู้มาจัดระบบพร้อมที่จะถ่ายทอดนำไปใช้ประโยชน์ และพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นเราเรียกว่า “การจัดการความรู้”

ภาพที่ ๒.๓ หลักการ “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา”

จากหลักการ “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” ของศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี แนะนำว่า การจะเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ยากต้องดำเนินการ ๓ เรื่องไปพร้อม ๆ กัน คือ การสร้างความรู้ การนำความรู้ไปเคลื่อนไหวสังคม ขณะเดียวกันเชื่อมโยงความรู้และการเคลื่อนไหวสังคมไปกับการดำเนินการทางการเมือง เพื่อเคลื่อนไหวในเชิงระบบเชิงกติกาสังคม (กฎหมาย) หรือเชิงโครงสร้าง จะเห็นว่าพลังที่ต้องใช้ทั้งอำนาจรัฐ อำนาจสังคม และอำนาจของความรู้

^๔ สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, คู่มือการจัดการความรู้ของชุมชน พร้อมวีดีโอซีดี (Video CD), (กรุงเทพมหานคร : กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๕๙).

ประเด็นเรื่อง การสร้างความรู้ ยังสอดคล้องกับปัจจุบันของโลกที่ทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่า ยุคนี้เป็นยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-Based Society and Economy) แข่งขันกันด้วยอำนาจของความรู้ ไม่ใช่แข่งขันกันด้วยการสะสมปัจจัย (Factors Accumulation) เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ พูน หรือแรงงานเป็นปัจจัยหลัก เหมือนสมัยก่อนเพราะปัจจัยเหล่านี้อยู่ในสภาพ “ใช้แล้วหมด” แต่ความรู้เป็นปัจจัยที่ “ยิ่งใช้ยิ่งงอกงาม” การพัฒนาสังคมบนฐานความรู้จะยั่งยืนทุกสังคมจึงต้องมีความสามารถในการนำความรู้มาสร้างนวัตกรรม มาใช้เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม การสร้างความเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในระดับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift หรือ Mindset Change) ของทั้งสังคม

กล่าวโดยสรุปว่า การจัดการความรู้ของชุมชน เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ของชุมชน เพื่อเป็นคลังแห่งความรู้และคลังแห่งปัญญาในการที่จะนำไปถ่ายทอดแก่ผู้คนในและนอกชุมชน ด้วยองค์ความรู้นี้จะจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความยั่งยืน ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ ดังนั้น กระบวนการจัดการความรู้ชุมชนจึงถือมีความสำคัญและถือเป็นสิ่งจำเป็นที่ชุมชนและภาคีเครือข่ายจะต้องพิจารณาด้วยความรอบคอบและเหมาะสม

เป้าหมายของการจัดการความรู้ นั้น ประกอบไปด้วยการพัฒนา ๓ ด้าน ได้แก่

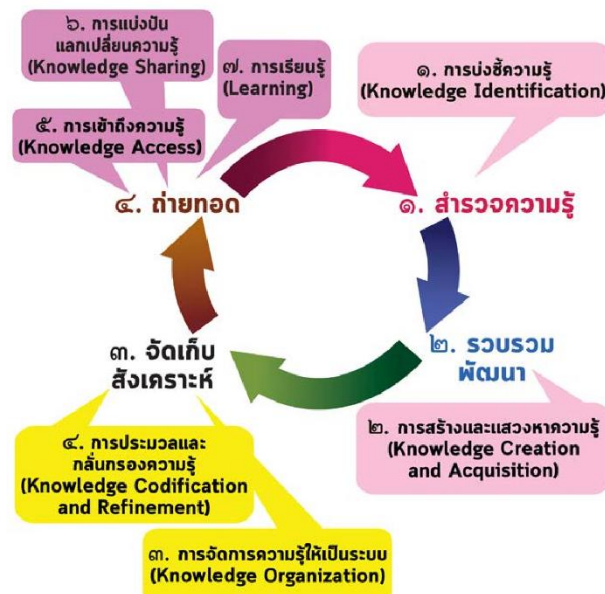
๑) พัฒนางาน ด้วยการจัดการความรู้ ทำให้เราสามารถนำประสบการณ์ความรู้ที่สั่งสมมาใช้ เพื่อพัฒนาการทำงานที่มีอยู่ในปัจจุบันให้ดีขึ้นได้

๒) พัฒนาคน ทั้งนี้เนื่องจากองค์ความรู้ที่สร้างนั้น สามารถนำไปถ่ายทอดให้กับบุคคลทั่วไป ทั้งที่คุ้นเคยกับองค์ความรู้นั้น ๆ หรือไม่เคยรู้จักมาเลยก็ตาม ทำให้บุคคลนั้น ๆ ได้รับการพัฒนาให้เติบโตขึ้น มีความรู้รอบด้าน สามารถพัฒนาตนเอง ในการใช้ชีวิตได้

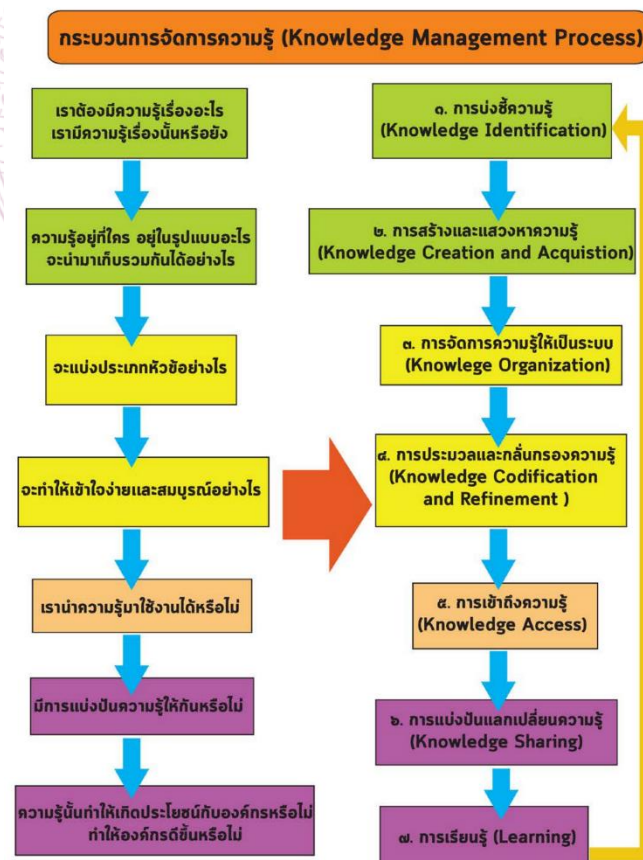
๓) พัฒนางองค์กร สิ่งนี้เห็นได้ชัดเจน ดังที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้ว่า องค์กรทุกแห่งมีความรู้มากมายกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป การจัดการความรู้ คือ การนำเอาสิ่งเหล่านั้นมาเรียบเรียงให้เป็นระเบียบเข้าใจง่ายสามารถนำกลับมาใช้ เพื่อแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น หรือสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ได้ ดังนั้น องค์กรใดที่มีการจัดการความรู้ ก็จะสามารถปฏิบัติการกิจ ได้โดยง่าย ไม่จำเป็นต้องมาวางแผนซ้ำเดิมอีกครั้งการทำงานก็จะเกิดผลลัพธ์ที่ดี

ขณะที่การจัดการความรู้ของชุมชน ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนเองควรตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง โดยไม่ต้องยึดติดกับหน่วยงานภาครัฐมากเกินไป ไม่ต้องรอคอยให้หน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุนงบประมาณ หรือกิจกรรม ชุมชนเองต้องมองตัวเองเป็นหลัก และพร้อมใจที่จะสละเวลาของตนเองเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน โดยการหมั่นศึกษาหาข้อมูล เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันและนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนสามารถจัดการความรู้ร่วมกัน นั่นคือ การเอาความรู้ที่ได้มาจากการปฏิบัติ และความรู้จากผู้อื่นมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน การถอดบทเรียนและการจัดการความรู้จึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมชน

กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) เป็นกระบวนการแบบหนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรหรือชุมชนเข้าใจถึงขั้นตอนที่ทำให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ หรือพัฒนาการของความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กรหรือชุมชน ประกอบด้วย ๗ ขั้นตอน ดังนี้

ภาพที่ ๒.๔ กระบวนการจัดการความรู้

ภาพที่ ๒.๕ การจัดการความรู้ชุมชน

กระบวนการความรู้ (Knowledge Process) ของสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ^๕ ได้ทำการสรุปขั้นตอนหลัก ๆ ของกระบวนการความรู้ไว้ กล่าวคือ แต่ละกระบวนการความรู้มีรายละเอียดดังนี้

๑) การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการหาแผนที่ความรู้ (Knowledge Mapping) เป็นการรวบรวมของความรู้ภายในองค์กร เพื่อนำความรู้ที่มีความสลับซับซ้อนกันมาจัดลำดับความสำคัญและความจำเป็น เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจต่อยอดเป็นระเบียบอย่างดี ตลอดจนรูปแบบการจัดสรร ทรัพยากรต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงกำหนดขอบเขตการจัดการความรู้อย่างชัดเจน เพื่อฐานความรู้ในการสร้างความได้เปรียบคู่แข่งขันระหว่างองค์กรหรือหน่วยงาน

๒) การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) หน่วยงานต้องหาวิธีการในการดึงดูดความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ประกอบกับ การจัดทำเนื้อหาให้เหมาะสม เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ ด้วยแนวคิดประหยัดทรัพยากร ในการจัดเก็บความรู้เหล่านั้น หัวใจสำคัญ กล่าวคือการกำหนดเนื้อหาของความรู้ที่ต้องการและการสกัดความรู้ให้ได้ ประกอบกับบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กรเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้บุคลากร กระตือรือร้นในการแลกเปลี่ยนความรู้ในกระบวนการจัดการความรู้และแสวงหาความรู้ใหม่ภายนอกอย่างรวดเร็ว

๓) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) ผู้ใช้ความรู้สามารถค้นหาและนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ ใช้ระบบด้วยการจัดทำสารบัญ และแยกเก็บข้อมูลประเภทต่าง ๆ สู่การนำมาใช้ได้ง่ายและรวดเร็วมากขึ้น ขึ้นอยู่กับการนำไปใช้และลักษณะที่เหมาะสมกับองค์กร ตามปกติจะมีการแบ่งประเภทความรู้จะ แบ่งตามเกณฑ์ ได้แก่ ความชำนาญ เชี่ยวชาญหัวข้อหรือหัวเรื่อง หน้าที่และกระบวนการ ประเภทของ ผลิตภัณฑ์ สินค้าและบริการ กลุ่มตลาดลูกค้า ทั้งนี้ความครอบคลุมเป็นไปทั้งแนวราบและความ ละเอียดในแนวตั้งของการแบ่งประเภทความรู้จะขึ้นอยู่กับการนำความรู้ไปใช้

๔) การประมวลและการกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) องค์กรหรือหน่วยงานจำเป็นต้องอย่างยิ่งในการประมวลความรู้ให้เป็นรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและใช้ได้ง่าย ทำได้ในหลายลักษณะ ด้วยการจัดทำปรับปรุงรูปแบบของเอกสารให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งองค์กร จะช่วยทำให้เกิดการป้อนข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ การจัดเก็บ การค้นหา และการใช้ข้อมูลทำได้สะดวก และรวดเร็วการใช้ภาษาเดียวกันทั้งองค์กร เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกันในการปฏิบัติงาน ส่งเสริมการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ที่สำคัญต้องมีการปรับปรุงอัปเดตให้ทันสมัยอยู่เสมอ นอกจากนี้การเรียบเรียง ตัดต่อและ ปรับปรุงเนื้อหาให้มีคุณภาพดี ครบถ้วน แม่นยำและทันสมัย

๕) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) โดยทั่วไปการส่งหรือการกระจายความรู้ให้ผู้มี ๒ ลักษณะ ได้แก่การป้อนข้อมูล (Push) กล่าวคือ การส่งข้อมูล/ความรู้ให้ผู้รับโดยผู้รับไม่ได้ต้องการ หรือเรียกอีกอย่าง หนึ่งว่าเป็นแบบ “Supply-based” ตัวอย่างเช่น การส่งหนังสือเวียนเพื่อแจ้งให้รับทราบเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในบางครั้งทำให้ผู้รับมี

^๕ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : จีรวัฒน์เอ็กซ์เพรส, ๒๕๔๘).

ความรู้สึกได้ว่า ข้อมูลหรือความรู้มากจนเกินความต้องการ ส่วนการให้โอกาสเลือกใช้ความรู้ (Pull) กล่าวคือ การที่ผู้รับสามารถเลือกรับหรือใช้เฉพาะข้อมูลหรือความรู้ที่ต้องการเท่านั้น ช่วยลดปัญหาการได้รับข้อมูลความรู้ที่ไม่ต้องการมากเกินไป (Information Overload) เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นแบบ “Demand-Based” องค์การควร ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการกระจายความรู้จากที่กล่าวมา เพื่อประโยชน์สูงสุด

๖) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) การจัดทำเอกสาร จัดทำฐานความรู้รวมทั้งการทำสมุดหน้าเหลือง โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยให้เข้าถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้นอย่างไรก็ตามวิธีดังกล่าว ใช้ได้ดีสำหรับความรู้ประเภท Explicit เท่านั้น สำหรับการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ประเภท Tacit นั้นจะต้องกระทำการด้วยการพบปะกันตัวต่อตัวหรือจะเป็นกลุ่มบุคคล หรือ Ikujiro Nonaka เรียกว่า “Socialization” สามารถกระทำได้ในหลากหลายรูปแบบ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า การไม่ประสบความสำเร็จขององค์การส่วนใหญ่ในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ไม่เท่าที่ควร สาเหตุมาจากอุปสรรค ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของทัศนคติและวัฒนธรรมองค์การ จึงควรทำให้เห็นผลประโยชน์การแบ่งปันความรู้ เปิดกว้างและยอมรับกันมากขึ้น และนำมาซึ่งทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ทั่วถึงกัน

๗) การเรียนรู้ (Learning) การเรียนรู้ของบุคลากรและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในเครื่องมือการตัดสินใจ ปรับปรุงและแก้ไขปัญห่องค์การ ถือเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดในการจัดการความรู้ ดังนั้นขั้นตอนนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง หากบุคลากรไม่มีการเรียนรู้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์จะเป็นความสิ้นเปลืองของทรัพยากรอย่างมาก องค์การต้องกระตุ้นและสร้างบรรยากาศที่ทำให้บุคลากร ทุกคนกล้าคิด กล้าทำ กล้าลองผิดลองถูก โดยการสนับสนุนผู้บริหารควรยอมรับทั้งจุดอ่อนและจุดแข็ง พร้อมผลที่ตามมา เพราะกระบวนการเรียนรู้มาจากประสบการณ์ที่ได้รับในการลองนำความรู้ที่ได้มา ฝึกปฏิบัติ อย่างไรก็ตามการเรียนรู้ต่าง ๆ นั้นจะต้องมีความสอดคล้องกับค่านิยมองค์การและแนวโน้ม ทิศทาง

ขณะที่ Michael J. Marquardt^๒ กล่าวว่า องค์ประกอบของกระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วยขั้นตอน ๔ ประการ คือ

๑) การแสวงหาความรู้ เป็นการแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ซึ่งอาจปรากฏอยู่ในองค์การหรืออยู่นอกองค์การ

๒) การสร้างความรู้ เป็นการสร้าง ความรู้ใหม่ที่ควรอยู่บนพื้นฐานของความ ต้องการและแรงจูงใจของบุคคลในองค์การ

๓) การจัดเก็บ และค้นคืนความรู้ องค์การต้องพิจารณาและกำหนดความสำคัญของความรู้ที่จะจัดเก็บ รวมถึงต้องพิจารณาถึงวิธีการจัดเก็บรักษาเพื่อให้เกิดความสะดวกสบายเมื่อต้องการนำความรู้เหล่านั้นมาใช้งาน และในส่วนของการสืบคืนความรู้ นั้น องค์การควรพิจารณาช่องทางหรือวิธีการสืบคืนความรู้ที่อำนวยความสะดวกให้กับบุคลากร

^๒ Marquardt, M. J., การพัฒนาองค์การ...แห่งการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๕๒).

๔) การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ ถือเป็นการดำเนินการในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกลไกทางเทคนิคเพื่อก่อให้เกิดการกระจายและถ่ายทอดความรู้ไปยังบุคลากรในทุกกระดับที่เหมาะสมและเป็นไปด้วยความรวดเร็ว

ส่วนแนวคิดของ Marc Demarest^๗ ได้แบ่งกระบวนการจัดการความรู้เป็นการสร้างความรู้ (Knowledge Construction) การเก็บรวบรวมความรู้ (Knowledge Embodiment) การกระจายความรู้ไปใช้ (Knowledge Dissemination) และการนำความรู้ไปใช้ (Use) Efraim Turban, et al^๘ เสนอกระบวนการจัดการความรู้ในรูปแบบของแบบจำลอง (Model) ซึ่งประกอบด้วยการสร้าง (Create) การจัดและเก็บ (Capture & Store) การเลือกหรือกรอง (Refine) การกระจาย (Distribute) การใช้ (Use) และการติดตาม/ตรวจสอบ (Monitor) Gilbert Probst; Steffen Raub & Kai Romhardt^๙ ได้มีการแบ่งกระบวนการจัดการความรู้ด้วยการกำหนดความรู้ที่ต้องการ (Knowledge Identification) การจัดหาความรู้ที่ต้องการ (Knowledge Acquisition) การสร้างพัฒนาความรู้ใหม่ (Knowledge Development) การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storing) การนำความรู้มาใช้ (Knowledge Utilization)

กล่าวโดยสรุปว่า จากการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นกระบวนการจัดการความรู้ ผู้วิจัยได้สรุปกระบวนการเพื่อต่อยอดความรู้ทั้งที่มาจากภายในและภายนอกชุมชน ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ตามขอบเขตและขั้นตอน ดังนี้ ๑) การสังเคราะห์และการบ่งชี้ความรู้ที่มาจากการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัย ๒) การสร้างและแสวงหาความรู้ที่มีอยู่ในตัวของบุคคลและที่มีอยู่ในชุมชน ๓) การจัดเก็บและการสืบค้นให้เป็นระบบ ๔) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ๕) การถ่ายทอดความรู้ ๖) การประยุกต์ใช้ การเรียนรู้ การพัฒนา และ ๗) การประเมินผลและการถอดบทเรียน

๒.๒ แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้วิถีพุทธ

ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นการบริหารจัดการองค์ความรู้แก่ชุมชนที่เป็นลักษณะของหลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) โดยที่มองว่าประชาชนเป็นผู้มีความรู้ ความคิด มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนของตนและสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่งเนื่องจากผู้ที่ทราบถึงปัญหาและความต้องการของชุมชน คือ คนในชุมชน

๒.๒.๑ แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ว่า เป็นชุมชนที่สนับสนุนและผลักดันเพื่อก่อให้เกิดการสร้าง การถ่ายทอดและการใช้องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนอาจจะเกิดในด้านการปรับปรุงการ

^๗ Demarest, M., “Understanding knowledge management”, *Journal of Long, Range Planning*, Volume 30 Issue 3 (June 1997) : 374-384.

^๘ Turban, E., Leidner, D., McLean, E. & Wetherbe, J., *Information Technology for Management : Transforming Organizations in the Digital Economy*, 6th ed., (New Jersey : John Wiley & Sons, 2007).

^๙ Probst, G.; Raub, S. & Romhardt, K., *Managing Knowledge : Building Blocks for Success*, (New York : John Wiley, 1999).

ทำงาน การสร้างอาชีพใหม่เพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ อันก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน^{๑๐} ที่เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักคิด วิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล และใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เกิดจากการคิดและปฏิบัติร่วมกัน เป็นชุมชนที่ทำงานไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ การสั่งสมความรู้ และการสร้างความรู้ใหม่เพื่อนำไปพัฒนางานชีวิต ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ การปฏิบัติการทบทวนและการประเมินตนเองอยู่ตลอดเวลา^{๑๑} รวมถึงเป็นชุมชนที่มีกลุ่มคนที่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้มีทักษะและกระบวนการติดตาม และคิดวิเคราะห์โดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เป็นชุมชนที่มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีการฝึกฝนการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สามารถยกระดับความรู้และทักษะจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อก่อให้เกิดการทำงานอย่างบูรณาการ^{๑๒}

กล่าวได้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ หมายถึง กลุ่มคนหรือชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ มีการสนับสนุนและผลักดันเพื่อก่อให้เกิดการสร้าง การถ่ายทอดและการใช้องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมให้สมาชิกในชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผล ใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา ส่งเสริมให้คนในชุมชนฝึกฝนทักษะต่าง ๆ และการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาโดยให้มีบรรยากาศและบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและหลากหลายตามศักยภาพของแต่ละคน ซึ่งเมื่อคนในชุมชนมีความรู้และทักษะแล้วจะสามารถพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้

องค์ประกอบของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย

- ๑) มีผู้นำที่ดี: จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ การประสานงานและการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา
- ๒) มีกรรมการชุมชนที่มีจริยธรรมและมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี: ต้องมีกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารงานโปร่งใส
- ๓) มีความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน มีสมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เข้ามาร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในทุกกระบวนการ
- ๔) มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง จะต้องมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา รวมทั้งมีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
- ๕) มีศักยภาพความพร้อมในเรื่องพื้นฐานอาชีพ: จะต้องมีความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองและมีความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ จึงต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะและทักษะ

^{๑๐} สุชาติ น้าใจดี, “กระบวนการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒).

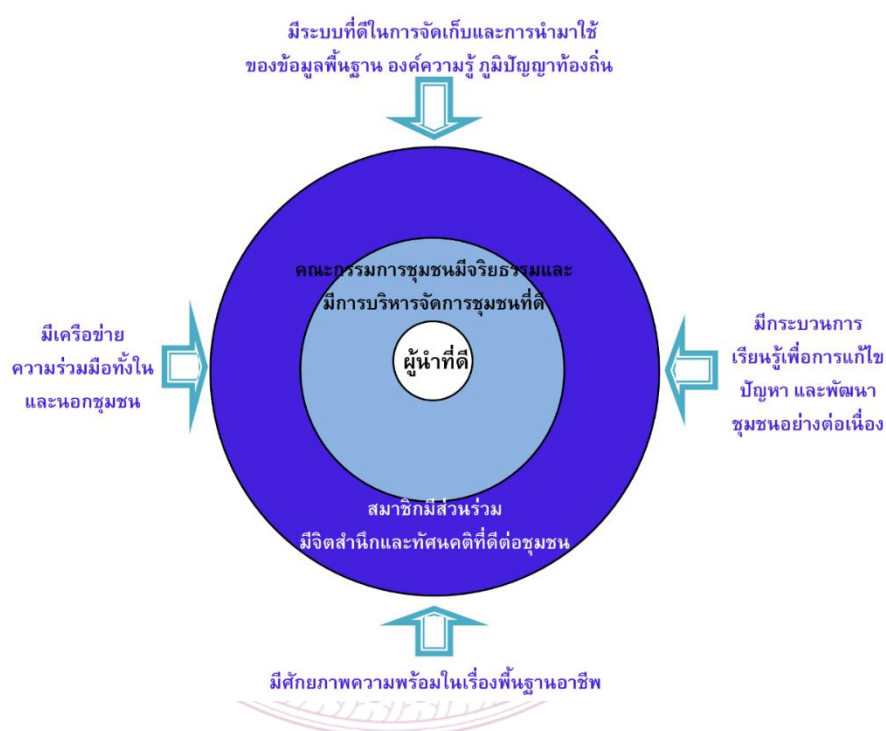
^{๑๑} เยวาลักษณ์ พิพัฒน์จำเริญกุล, “การพัฒนาแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔).

^{๑๒} อัครวิน หนูจ้อย และคณะ, “ผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้”, วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร, ปีที่ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๔๙-๖๔.

ความพร้อมในการประกอบอาชีพ โดยใช้ความรู้ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้เกิดกรรมวิธี/สิ่งใหม่ หรือพัฒนาให้ดีกว่าเดิม

๖) มีการสร้างระบบการจัดเก็บและการนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดี: ต้องมีระบบการเก็บความรู้ทั้งความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนและความรู้ภายนอกชุมชน รวมทั้งต้องรู้จักสร้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ โดยเข้าใจได้ง่าย

๗) มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชน: ต้องมีความร่วมมือในด้านทุนกิจกรรม วิชาการองค์ความรู้ การตลาด ฯลฯ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่อง ครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท

ภาพที่ ๒.๖ องค์ประกอบสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้^{๑๓}

ขณะที่กรองทิพย์ นาควิเชตร^{๑๔} เห็นว่า องค์ประกอบของชุมชนแห่งการเรียนรู้ควรประกอบด้วย

๑) คน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของชุมชนการเรียนรู้ เพราะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและขับเคลื่อนของชุมชน โดยคนควรมีลักษณะดังนี้

^{๑๓} ครรชิต พุทธิโกษา, คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.polsci.chula.ac.th/jakkrit/anthro/Development_Practicum_files/manual_develop_community.pdf [๑ เมษายน ๒๕๖๖].

^{๑๔} กรองทิพย์ นาควิเชตร, “ชุมชนแห่งการเรียนรู้: คนอุดมศึกษาสู่จิตคิดชอบ”, วารสารสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ (สิงหาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๖๗-๗๔.

๑.๑) เป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ มีโอกาสในการเรียนรู้ตามความต้องการ ความสนใจ ความถนัด และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และสามารถก่อให้เกิดสังคมมีจุดมุ่งหมายร่วมกันปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายด้วยความพอใจร่วมกัน

๑.๒) เป็นผู้นำมีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ การประสานงาน และการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา

๑.๓) เป็นกรรมการชุมชนที่มีจริยธรรมและมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี การมีกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารงานโปร่งใส

๑.๔) เป็นสมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เข้ามาร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในทุกกระบวนการ

๒) ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน หมายถึง สภาพบริบททางสังคมมีส่วนในการส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ ขยายศักยภาพได้ต่อเนื่อง สร้างผลงานตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ รวมถึงก่อให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ ที่หลากหลายที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ประกอบไปด้วย

๒.๑) มีการสร้างระบบการจัดเก็บและนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดี

๒.๒) มีระบบการเก็บความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนและความรู้ภายนอกชุมชน รวมทั้งต้องรู้จักสร้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

๒.๓) มีสภาพการณ์ที่สนับสนุนทั้งด้านกายภาพ โครงสร้างการติดต่อสื่อสาร เวลา สถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๓) การถ่ายทอดความรู้ในการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้ คือ กลไกและกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ในลักษณะสองทางของชุมชน ทำให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาหรือสร้างความรู้ใหม่ได้ ซึ่งการถ่ายทอดความรู้ในชุมชน มีลักษณะดังนี้

๓.๑) การถ่ายทอดความรู้ของชุมชนสู่สมาชิกในชุมชน คือ การถ่ายทอดความรู้ภายในชุมชนสืบทอดความรู้ของชุมชนโดยผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้านหรือครูภูมิปัญญา ตลอดจนคนในชุมชนจะทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกันและประยุกต์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของทุกคน

๓.๒) การถ่ายทอดความรู้ของชุมชนสู่ภายนอกชุมชน เป็นการนำเสนอประวัติความเป็นมา ความรู้ประสบการณ์ที่เป็นภูมิปัญญาและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนแก่คนในชุมชนอื่น

๓.๓) การนำความรู้จากภายนอกถ่ายทอดสู่คนในชุมชน เป็นการนำความรู้จากการที่ผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้านหรือครูภูมิปัญญา ตลอดจนคนในชุมชนได้ไปเรียนรู้จากภายนอกชุมชน และนำมาถ่ายทอดให้คนในชุมชน

จากองค์ประกอบข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้มีองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการการถ่ายทอดความรู้ของชุมชนสู่ภายนอกชุมชน และการนำความรู้จากภายนอกถ่ายทอดสู่คนในชุมชนนั้น ต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชน ต้องมีความร่วมมือในด้านทุน กิจกรรม วิชาองค์ความรู้การตลาด และอื่น ๆ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่อง ครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท

และนำแนวทางมาปฏิบัติที่ดีร่วมกัน นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลย้อนกลับซึ่งกันและกัน กระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้

กระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนได้นั้น^{๑๕} สรุปได้ดังนี้

๑) รวมคน คือ การทำความเข้าใจทั้งในตนเองและร่วมกันกับคนในชุมชนในเรื่องราวเป้าหมาย ปัญหาหรือความต้องการเดียวกัน ตรวจสอบว่าขณะนี้เรามีความรู้เรื่องใดอยู่แล้วบ้าง เพื่อให้เกิดการระดมทุนจากสังคมภายใน และทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

๒) ร่วมคิด ค้นหาความต้องการหรือปัญหา คือ การร่วมกันเสนอความต้องการหรือปัญหา จัดกลุ่มปัญหาความจำเป็นของปัญหานั้น ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและโอกาสอย่างรอบด้าน

๓) เสาะหาและเรียบเรียงข้อมูล คือ เมื่อรู้ว่ามีปัญหาหรือความต้องการใด และมีความรู้ต้นทุนอะไรอยู่บ้างจากนั้นจึงทำการเสาะหาความรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำการค้นหา และจัดเรียงความรู้ทุกอย่างให้เป็นระเบียบ

๔) ร่วมทำและออกแบบการแก้ปัญหา คือ การเสนอวิธีการแก้ปัญหา ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมร่วมสร้างความเข้าใจ สร้างวิสัยทัศน์ และแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์เพื่อร่วมกันวิธีการแก้ปัญหา

๕) ร่วมปฏิบัติ คือ การร่วมมือกันนำแผนที่วางไว้ไปปฏิบัติในพื้นที่จริง โดยมีการแบ่งการจัดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ

๖) ร่วมกันสะท้อนผล คือ การอภิปรายผลการแก้ปัญหา แลกเปลี่ยน เสนอแนะแนวทางการพัฒนาและชื่นชมให้กำลังใจคนที่ทำงานให้กับชุมชนเพื่อทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุขจากการทำงาน

ลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้เริ่มต้นพัฒนามาจากชุมชนในความหมายที่เป็นหน่วยทางสังคมและได้รับการพัฒนาให้สามารถจัดการกระบวนการเรียนรู้ชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และต่อมาเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่หลากหลายประเภท สามารถจำแนกประเภทชุมชนแห่งการเรียนรู้ออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

๑) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ (Community-based Learning) ชุมชนแห่งการเรียนรู้นี้เป็นชุมชนตามแนวคิดชุมชนที่เป็นหน่วยทางสังคม เป็นหน่วยการปกครอง ประกอบด้วย อาณาบริเวณที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนรวมกัน และมีระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก เช่น ครอบครัว เครือญาติ มิตรสหาย เศรษฐกิจ วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีแหล่งการเรียนรู้ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นต้น

๒) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC: Professional Learning Community) เป็นการรวมตัว รวมใจ รวมพลัง ร่วมมือกันของครู ผู้บริหาร และนักการศึกษา แสวงหาด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อปรับปรุงผลการเรียนของผู้เรียนหรืองานวิชาการของโรงเรียน วิทยาลัย หรือ

^{๑๕} สอนง โลหิตพิเศษ, “ชุมชนแห่งการเรียนรู้”, สารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ฉบับที่ ๕๑ (๒๕๕๙) : ๓๑-๔๐.

มหาวิทยาลัย เป้าหมายอยู่ที่คุณภาพการจัดการเรียนรู้ การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาการจัดการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อผู้เรียนเป็นสำคัญ การรวมตัวกัน การเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เป็นไปได้ยากที่จะทำเพียงลำพัง แต่หวังผลให้ขับเคลื่อนทั้งระบบโรงเรียน จำเป็นต้องสร้างความเป็นชุมชน เพื่อการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งความเป็นสถาบันหรือโรงเรียน ย่อมมีความเป็นชุมชนที่สัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้น ชุมชนที่สามารถขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวิชาชีพ จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีฉันทะ และศรัทธาในการทำงาน บรรยากาศการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนกัลยาณมิตรทางวิชาการ ที่มีลักษณะความเป็นชุมชนแห่งความเอื้ออาทร อยู่บนพื้นฐานอำนาจทางวิชาชีพ และอำนาจเชิงคุณธรรม องค์ประกอบของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นแนวคิดเชิงวิธีการหรือกระบวนการ ที่มีการดำเนินการปฏิบัติร่วมกันในชุมชน ซึ่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพจะสะท้อนเป็นคุณลักษณะหรือเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนตามธรรมชาติความเป็นจริงของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งมีบริบทที่แตกต่างกันไป แต่เป็นกระบวนการที่เอื้อให้เกิดการรวมใจ รวมตัว รวมแรง และรวมปัญญา ร่วมกันของครู ผู้บริหารนักการศึกษาในชุมชนเพื่อทำงานแบบมุ่งรวมพลังเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้ของครูสู่คุณภาพผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญ

๓) ชุมชนนักปฏิบัติ (CoP: Community of Practice) หรือชุมชนแนวปฏิบัติ เป็นกลุ่มคนที่มารวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีขึ้น ส่วนใหญ่การรวมตัวกันในลักษณะนี้มักจะมาจากคนที่อยู่ในกลุ่มงานเดียวกัน หรือมีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน ซึ่งความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ระหว่างกันเป็นสิ่งสำคัญ CoP เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการจัดการความรู้ มีการจัดการสภาพแวดล้อม ให้เอื้อต่อการสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และใช้ความรู้ของคนในชุมชน สมาชิกมาเข้าชุมชนด้วยความสมัครใจ สมาชิกเป็นผู้กำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำ และส่วนใหญ่มีการจัดการกันเอง (self-managed) สมาชิกสามารถเข้าหรือออกจากชุมชนเมื่อไรก็ได้ และสลายตัวเองเมื่อสมาชิกเห็นสมควร ชุมชนนักปฏิบัติ ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบหลักที่สำคัญ คือ (๑) ประเด็นความรู้ที่มีความปรารถนาจะพัฒนาร่วมกัน (๒) การรวมตัวกันอย่างไว้วางใจกัน เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (๓) แนวปฏิบัติหรือองค์ความรู้ที่เกิดจากการสร้างร่วมกันแล้วนำไปปฏิบัติ

๔) ชุมชนการเรียนรู้เชิงเสมือน (VLC: Virtual Learning Community) มชนในรูปแบบใหม่ (Virtual Community Perspective) หรือชุมชนการเรียนรู้ออนไลน์ (Online Learning Community) คือ กลุ่มคนที่เข้ามาร่วมปฏิสัมพันธ์โดยมีเป้าหมายและพันธกิจร่วมกัน ผ่านกิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน และแลกเปลี่ยนความรู้ของตนเอง และพัฒนาองค์ความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหาที่ได้รับเพื่อสร้างระบบการเรียนรู้สังคมผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ชุมชนการเรียนรู้เชิงเสมือนเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในพื้นที่ไซเบอร์ (Cyber Space) ไม่ขึ้นอยู่สภาพทางภูมิศาสตร์ การพบปะ (Face To Face) เกิดขึ้นจากการมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน ในการสร้างการผูกโยงทางสังคมหรือความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน (Sense of Belonging) ระหว่างผู้ใช้งาน ผ่านทางเทคโนโลยี สามารถเข้าถึงผู้อื่นจากทุกที่ สามารถสร้างกลุ่มของตนเองทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยไม่เกี่ยวกับเวลาการสื่อสาร สามารถสนับสนุนได้โดย

เทคโนโลยีที่สามารถตอบสนองได้ทันที (Real Time) มีแนวคิดที่หลากหลาย เช่น ชุมชนเสมือนตามความสนใจ ชุมชนการเรียนรู้เชิงเสมือนที่สมาชิกมีความสัมพันธ์ต่อกัน และชุมชนนักปฏิบัติในองค์กร)

๕) ชุมชนแห่งการเรียนรู้เฉพาะสาขา (Learning Community in Specific Fields)

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามความต้องการเฉพาะสาขา หรือเฉพาะเรื่อง เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติ การสร้างรายได้ ผู้ประกอบการ การพัฒนาชุมชน การสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม การรู้หนังสือ การส่งเสริมพลังอำนาจ การกำหนดนโยบาย การจัดการ และการพัฒนาความสามารถ เป็นต้น

ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สามารถนำไปใช้พัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง เนื่องจากเป็นสิ่งที่กลุ่มคนหรือชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ มีการสนับสนุนและผลักดันเพื่อก่อให้เกิดการสร้าง การถ่ายทอดและการใช้องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญในการทำให้เกิดกระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เมื่อนำองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชนแห่งการเรียนรู้มาใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ ด้วยเหตุผล ใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา ส่งเสริมให้คนในชุมชนฝึกฝนทักษะต่าง ๆ และการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา โดยจัดให้มีบรรยากาศและบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและหลากหลายตามศักยภาพของแต่ละคน โดยกระบวนการเหล่านี้เองคือ การพัฒนาชุมชน เพราะเป็นกระบวนการที่ใช้พัฒนาความรู้ของคนในชุมชน โดยการรวมกำลังระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมมือกัน มีการวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือวัฒนธรรมของชุมชนนั้น เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเมื่อคนในชุมชนนำกระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ไปใช้นั้น ทำให้มีความรู้และทักษะแล้วจะสามารถพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน จะเห็นได้จากกรณีศึกษาที่กล่าวไปข้างต้น การที่จะพัฒนาชุมชนเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานแบบเดิม ๆ ได้นั้น ทำได้โดยนำแนวคิดการบูรณาการชุมชนแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนาชุมชนมาปรับใช้โดยมองในภาพของความสัมพันธ์ของงานอย่างเป็นระบบ และทำให้งานด้านการพัฒนามีประสิทธิภาพมากกว่าเดิมได้ในการบริหารราชการของภาครัฐเช่นกัน^{๑๖}

กล่าวสรุปได้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ หมายถึง กลุ่มคนหรือชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้มีการสนับสนุนและผลักดันเพื่อก่อให้เกิดการสร้าง การถ่ายทอด และการใช้องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมให้สมาชิกในชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผล ใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา ส่งเสริมให้คนในชุมชนฝึกฝนทักษะต่าง ๆ และการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา โดยให้มีบรรยากาศและบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและหลากหลายตามศักยภาพของแต่ละคน ซึ่งเมื่อคนในชุมชนมีความรู้และทักษะแล้วจะสามารถพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้

^{๑๖} ชุตินา ถวัลย์ปรีดา และคณะ, “ชุมชนแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนาชุมชน”, วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๙๗-๑๑๑.

๒.๒.๒ ชุมชนการเรียนรู้วิถีพุทธ

เมื่อหลักธรรมทางพุทธศาสนาตั้งอยู่บนหลักของเหตุและผล สิ่งใดก็ตามทั้งการเรียนการสอน การดำเนินชีวิต การแก้ปัญหาต่าง ๆ ต้องอาศัยกระบวนการแห่งปัญญาที่ต้องคิดหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา สารของกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธได้ถูกย่นย่อไว้ในพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเหล่านี้ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา กล่าวคือ การเสวนาสัตบุรุษ การฟังสัทธรรม โยนิโสมนสิการ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ” จากพุทธพจน์ดังกล่าว สามารถแยกกระบวนการเรียนรู้ออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกเป็นการเสวนาสัตบุรุษ และการฟังสัทธรรม ขั้นตอนที่สองเป็นการคิด ได้แก่ โยนิโสมนสิการ และขั้นตอนที่สาม ได้แก่ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ ทั้งหมดเป็นกระบวนการเรียนรู้ในทางพุทธศาสนา โดยเริ่มจากเมื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือคำแนะนำได้อย่างถูกต้อง ตรงประเด็น และครบถ้วนแล้ว กระบวนการเรียนรู้ต่อมาคือ การคิดหรือการนำเอาสิ่งที่รับรู้้นั้นมาจัดระเบียบ เป็นการคิดอย่างถูกวิธี (โยนิโสมนสิการ) และสุดท้ายเป็นการปฏิบัติ การปฏิบัตินี้เป็นจุดสำคัญที่ทำให้การศึกษาแบบพุทธแตกต่างจากการศึกษาแบบตะวันตกหลายสำนักที่เน้นการใช้ความคิดล้วน ๆ เป็นการเรียนรู้ในระดับพุทธิปัญญา ส่วนการศึกษาในทางพุทธศาสนาต้องอาศัยการปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญ นอกเหนือจากการสวดฟัง การอ่าน และการคิด

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งในการให้ความช่วยเหลือต่อสังคมไทยตลอดมาโดยมีส่วนช่วยเหลือในการกล่อมเกลাজิตใจและลักษณะนิสัยของคนไทยตลอดจนการให้บริการตามความจำเป็นตามความต้องการของประชาชน อีกทั้งมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาทางสังคมให้แก่มาแล้วเป็นจำนวนมากแม้กระทั่งในปัจจุบันความสำคัญในประการดังกล่าวก็ยังคงอยู่ ฉะนั้นเพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจอันดีในการอยู่ร่วมกัน โดยน้อมนำหลักทางพระพุทธศาสนา คือ สังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา มาเป็นหลักในการประยุกต์การบริหารจัดการชุมชนวิถีพุทธโดยนำคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสังฆธรรมที่ผู้ปฏิบัติทุกคนย่อมสามารถ รู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเอง และทำให้ผู้ปฏิบัติพึงพอใจ เข้าถึงความสุขและความบริสุทธิ์ภายในได้จริงธรรมะของพระพุทธองค์เป็นความรู้อันบริสุทธิ์ เป็นธรรมะโอสถขนานเอกที่สามารถเยียวยารักษาจิตใจของมวลมนุษยชาติให้หลุดพ้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง เพราะเมื่อใจปราศจากสิ่งเหล่านี้ก็ย่อมสะอาดบริสุทธิ์ มีอานุภาพและเกิดเป็นความเมตตา กรุณา ปราณีมีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกันทำให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขได้

พุทธวิธีการสอนแนะนำให้พุทธบริษัทได้เรียนรู้หลักคำสอนของพระพุทธองค์เป็นนวัตกรรมใหม่ซึ่งได้มีนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้มากหมาย เช่น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๑๗} ได้กล่าวถึงการสอนของพระพุทธเจ้าว่า

๑) สันตัสสนา คือ อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งเหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา

๒) สมาทปนา คือ จูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลบอลทีทอง, ๒๕๕๑).

๓) สมุตเตชนา คือ เราใจให้แก่วัวล้าบังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก

๔) สัมปหังสนา คือ ชโลมใจให้เข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวังเพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับการปฏิบัติและพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีวิธีการสอนบุคคลที่แตกต่างกันตามความเหมาะสม เช่น การสอนพวกปัญญาวัคคีย์ พระองค์ทรงแสดงอัมมจักกัปวัตตนสูตรและอนัตตลักขณสูตร เมื่อตรัสสอนแก่ยสกุบุตรพระพุทธองค์ทรงแสดงอนุบุพพิกาและทรงสอนพวกขุทฺธิ ๓ พี่น้องจะทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร ทั้งนี้เพราะผู้เรียนมีภูมิหลังต่างกัน

ผลการสอนทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจและสามารถเข้าถึงความจริงด้วยตนเอง ด้วยการเรียนรู้ฝึกหัดตามแนวทางที่พระองค์ทรงสอน หลักการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนามี ๓ ทาง คือ

๑) การเรียนรู้แบบปริยัติ คือ เรียนรู้จากครู ตำรา หลักพระไตรปิฎก

๒) การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ฝึกสมาธิ เจริญจิตภาวนา

๓) การเรียนรู้จากผลการปฏิบัติทั้งจากกรณีตัวอย่างของตนเองและท่านอื่น ๆ

กล่าวได้ว่าเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เพิ่มปัญญาได้ตลอดเวลาจึงจัดได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการเรียนรู้ที่เป็นแบบนวัตกรรมการใหม่

ขณะเดียวกันผลจากการทบทวนวรรณกรรม ยังพบว่า หลักสารณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา ที่มีการกล่าวถึงในการช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพุทธวิธีการบริหาร ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีที่ควรนำมาปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดผลที่ดีแก่ชุมชนและเพื่อนร่วมงาน^{๑๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๙} กล่าวว่า สารณียธรรม คือ ตามสัญญาตญาณของคนที่อยู่ร่วมกันนั้น ยังปรารถนาความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัย ต้องการสิ่งที่พึงพำนักอาศัย ต้องการได้มีการพักผ่อนหย่อนใจ ต้องการให้มีสันติภาพในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นลักษณะความเรียกร้อง ความต้องการตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตในทางพระพุทธศาสนา กลุ่มพุทธบริษัททั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต เมื่อมาอยู่ร่วมกันในวัฒนธรรมของชาวพุทธแล้ว จำเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยความมีคุณธรรมเป็นจุดกลางทางความคิดที่มาพบกัน โดยการปลูกฝังให้เกิดความรักความเคารพต่อกัน ซึ่งความรักความเคารพต่อกันนั้น เป็นผลซึ่งจะเกิดขึ้นมาจากการแสดงความมีน้ำใจ คือ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ เมื่อมีความรักความเคารพต่อกัน ให้การสงเคราะห์อนุเคราะห์ต่อกันแล้ว การทะเลาะวิวาทกันก็จะไม่เกิดขึ้น ความสามัคคีซึ่งเป็นผลที่พึงปรารถนาของหมู่คณะ ไม่ว่าจะยุคใดสมัยใดก็จะบังเกิดขึ้น จากนั้นเอกภาพ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางกิจกรรม ทางผลประโยชน์ ทางการศึกษาการประพฤติปฏิบัติก็จะบังเกิดขึ้นติดตามมา เหล่านี้เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน แต่ในขณะเดียวกัน สิ่งที่ติงาม

^{๑๘} พระมหาภาธร อาภาธโร และคณะ, “การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการ”, วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๑๑๓-๑๒๘.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

เหล่านี้เป็นผลรวมยอดซึ่งกันและกัน โดยการสร้างเหตุเฉพาะในที่นี้ เป็นสาราณียธรรม คือ ธรรมที่จะนำใจของบุคคลให้ระลึกถึงกัน ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ ประกอบด้วย ๖ ประการ คือ

๑) เมตตากายกรรม จะทำอะไรก็ให้ทำด้วยเมตตา ได้แก่ การแสดงความมีน้ำใจช่วยเหลือ ขวนขวายในกิจการงานต่าง ๆ ที่ควรของเพื่อนภิกษุสามเณรของเพื่อนอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นต่อหน้าหรือลับหลังก็ตาม

๒) เมตตาวจีกรรม จะพูดอะไรก็ประกอบด้วยเมตตา ได้แก่ การพูดวาจาที่เป็นคำสัตย์ คำจริง คำสมานสามัคคี กระชับสามัคคี พูดแต่คำไพเราะอ่อนหวาน และคำที่มีประโยชน์นั้นเป็นคำที่มีพื้นฐานมาจากเมตตาต่อคนที่ตนพูดด้วยและคนที่พูดถึง พูดต่อหน้าอย่างไร ลับหลังก็ต้องพูดอย่างนั้น ลับหลังอย่างไรต่อหน้าก็พูดอย่างนั้น

๓) เมตตามโนกรรม จะคิดอะไรก็คิดกันด้วยเมตตา ได้แก่ การตั้งความรู้สึกลงในคน และสัตว์ทั้งหลายว่า ชีวิตแต่ละชีวิตไม่ต้องการความทุกข์ แต่ต้องการความสุข ฉันทิ เพราะฉะนั้นขอให้บุคคลนั้น ๆ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ประทุษร้ายกัน ให้แต่ละคนอยู่ดีมีสุขตามสมควรแก่ฐานะของตน เมื่อจะคิดถึงใครก็ตาม ไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่า เป็นภิกษุสามเณรเท่านั้น ให้คิดถึงกันด้วยเมตตา เพราะพร้อมที่จะแสดงออกทางกาย ทางวาจา ทั้งต่อหน้าและลับหลังบุคคลเหล่านั้น

๔) แบ่งปันลาภที่ตนได้มาในทางที่ชอบธรรมให้แก่เพื่อนภิกษุสามเณร ไม่หวังไว้บริโภคนเฉพาะเพียงผู้เดียว คือ หลักการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสามเณรนั้น ต้องเลี้ยงชีพด้วย ลำแข้งของตัวเอง เทียวภิกษาจรบิณฑบาตอาหารจากชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธา เป็นการได้อาหารมาในทางที่ชอบธรรม แต่ว่าการได้ปัจจัย ๔ นั้น คนเรามีวาสนาบารมีไม่เหมือนกัน บางคนได้มากจนเหลือกินเหลือใช้ บางคนได้น้อยจนไม่ค่อยพอกินพอใช้ เพราะฉะนั้น คนที่ได้ลาภผลมาในทางที่ชอบมาก จึงต้องแสดงออกซึ่งทางกายกรรม ทางวจีกรรม ที่สะท้อนมาจากใจด้วยการเอื้อเฟื้อแบ่งปันเป็นการสงเคราะห์ อนุเคราะห์ เกลี้ยความสุขให้แก่กันและกัน

๕) รักษาสิลบริสุทธีเสมอกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่น ๆ ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น คือ การอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสามเณรนั้น ค่อนข้างจะอาภรรพ์ แม้จะโง่ไปบ้าง จะเข้ไปบ้าง แต่ถ้าไม่มีปัญหาเรื่องการประพฤติปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นที่ยอมรับนับถือของผู้ที่เกี่ยวข้องกัน แม้จะเป็นเพื่อนรักร่วมใจกัน ถ้าคนหนึ่งละเมิดศีลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้จะกลายเป็นที่รังเกียจ ดูหมิ่นของเพื่อนภิกษุสามเณรด้วยกัน การอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขที่ประสงค์จะเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้น จึงต้องพยายามปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามหลักของศีลที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยให้มองว่า ข้อนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้อย่างไร ใครปฏิบัติถูกต้องตรงหลักที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ก็ปฏิบัติไปตามเขา ทำให้เกิดเป็นความเรียบร้อยสวยงามขึ้นที่พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่า สังฆโสภณ คือ หมู่คณะที่งดงาม

๖) มีความเห็นร่วมกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่น ๆ ไม่วิวาทกับใคร ๆ เพราะมีความเห็นผิดกัน เรื่องของความเห็นนั้นในฐานะของภิกษุในพระพุทธศาสนา ถ้าเป็นความเห็นเกี่ยวกับวินัย ก็ต้องเอาวินัยเป็นมาตรการกำหนดตัดสินว่า ความเห็นของใครถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมะก็ตรวจสอบเทียบเคียง ตรวจสอบหลักธรรมะว่า ข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างไร แล้วก็หาจุดกลางทางความคิดมาพบกันที่นี้ แต่บางอย่างเป็นเรื่องของกิจการงาน หรือแม้แต่เรื่อง

ความเห็นทั่วไป อาจจะมี ความขัดแย้งในหลักการและวิธีการบางอย่าง แต่สามารถประสพผล เช่นเดียวกันได้ ก็ต้องประนีประนอมกัน ไม่ก่อสารทะเลาะวิวาท เพราะเหตุว่าความเห็นขัดแย้งกัน เว้นไว้แต่บุคคลนั้นมีความเห็นขัดแย้งกับพระธรรมวินัย ซึ่งภิกษุสามเณรรู้ห้วงใยในพระพุทธศาสนา จะต้องถือเป็นภาระหน้าที่ที่จะขจัดปรับวาทเหล่านั้น ให้ยุติลงด้วยความเรียบร้อย พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตาโณ)^{๒๐} กล่าวว่า สาราณียธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน คือ ผู้ประพฤติธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นเหตุให้ระลึกถึงความดีที่หาต่อกัน เป็นที่เคารพนับถือของผู้อื่น และสมานความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่คณะไว้ได้

ธรรม ๖ อย่างนี้ ทำให้ผู้ประพฤติเป็นที่รักที่เคารพของผู้อื่น เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันและกัน เป็นไปเพื่อความไม่วิวาทกันและกัน เป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๒๑} สาราณียธรรม แปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน จึงเป็นคุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัว แต่จะคิดถึงคนอื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น สาราณียธรรม มี ๖ อย่าง คือ

๑) เมตตาการุณยธรรม คือ ทำต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง ทำสิ่งใดก็ทำด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น แสดงไมตรีและหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน โดยช่วยเหลือ ธุระต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจแสดงออกปฏิกิริยาสุภาพเคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวิจิตรธรรม คือ พุดกันด้วยเมตตา หมายถึง จะพูดอะไรก็พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น แนะนำสั่งสอนตักเตือนกันด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพพูดจริงไม่พูดเพื่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองฝ่ายเดียว

๓) เมตตาตามโนกรรม คือ คิดต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง จะคิดอะไรก็คิดด้วยความปรารถนาดี เช่น ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่ประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี

๔) สาธารณโภคี คือ แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม หมายถึง แบ่งปันลาภผลที่ร่วมกันหาร่วมกันทำโดยยุติธรรมแม้สิ่งของที่ได้มาจะน้อย แต่ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วถึงกันนั้น คือ การร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน

๕) สีสสามัญญตา คือ มีความประพฤติเสมอภาคกัน หมายถึง ประพฤติสุจริตดีงามเหมือน ๆ กัน มีระเบียบวินัยเป็นแบบเดียวกัน ไม่ประพฤติให้เป็นที่ยังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖) ทิฏฐิสามัญญตา คือ มีความเสมอภาคกันทางความคิด หมายถึง ปรับความคิดความเห็นให้มีเหตุผลถูกต้องเหมือน ๆ กัน นั่นคือ การเคารพเหตุผลยึดหลักความดีงามเป็นอุดมคติอย่างเดียวกัน

สาราณียธรรมยังเป็นธรรมที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ๖ ประการ^{๒๒}

^{๒๐} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตาโณ), ธรรมะสำหรับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คลังวิชา จำกัด, ๒๕๓๙).

^{๒๑} คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเสียง, หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : เสียงเสียง, ๒๕๔๖).

^{๒๒} ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสน์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอ.เอส. พรินต์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๘).

๑) เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) เมตตาโมกขกรรม ตั้งเมตตาโมกขกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มต่อกัน

๔) สาธารณโมคิ ได้ของที่ชอบธรรมมาก็แบ่งปัน ไม่หวงไว้ผู้เดียว

๕) สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ

๖) ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นสิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา

กล่าวโดยสรุป หลักสาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมสำหรับที่สามารถทำให้มนุษย์ได้มีความระลึกถึงกันอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นบิดามารดาญาติพี่น้อง มิตรสหาย ดังนั้น การนำหลักสาราณียธรรม ๖ ไปใช้จะเป็นปัจจัยส่งผลให้เกิดการระลึกถึงซึ่งกันและกัน เช่น ระลึกถึงระหว่างองค์กรกับบุคลากร จะต้องประกอบไปด้วยเมตตากายกรรม คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ เมตตาวจีกรรม คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี เมตตาโมกขกรรม คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน สาธารณโมคิ คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว สีลสามัญญตา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ทิฏฐิสามัญญตา คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

จากผลการวิจัย “รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนวิถีพุทธสู่ความพอเพียงในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ได้นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนวิถีพุทธสู่ความพอเพียง คือ ๔C KHONDI MODEL^{๒๓} พบว่า โมเดล ๔C KHONDI MODEL แสดงให้เห็นว่า ทาน ประกอบด้วย การให้ การเสียสละ การเอื้อเฟื้อ การแบ่งปัน ปิยวาจา ประกอบด้วย ถ้อยคำที่ไพเราะ ให้เกียรติผู้อื่น การพูดให้กำลังใจ การใช้วาจาที่สุภาพ อตถจริยา ประกอบด้วย การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่กันและกัน ช่วยเหลืออนุเคราะห์งาน สมานัตตาประกอบด้วย ความประพฤติเสมอดันเสมอปลาย การเป็นแบบอย่างที่ดี ด้านเงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ส่งเสริมให้คนมีความรู้ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมให้ชุมชนผลิตวัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยีอย่างง่ายเพื่อการใช้งานในชุมชน ด้านเงื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วย การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีส่งเสริม ส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณธรรม จริยธรรม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซื่อสัตย์ รวมทั้งปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและมารยาทไทย มีจิตสำนึกที่ดี ยึดความถูกต้อง ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน แบ่งปัน ช่วยเหลือคนอื่น ส่งเสริมวัน

^{๒๓} ภัสลดา สุวรรณวล และคณะ, “รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนวิถีพุทธสู่ความพอเพียงในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, วารสารมหาจุฬานาครทรรณ, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๖๕) : ๓๔-๔๙.

สำคัญทางศาสนา ความพอประมาณ ไม่ฟุ้งเฟ้อ การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความมีเหตุผล ประกอบด้วย ใช้เหตุผลของความพอเพียง ใช้เหตุผลตามหลักวิชาการ กฎหมาย ศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม ซึ่งเป็นไปตามพุทธเศรษฐศาสตร์ การมีภูมิคุ้มกัน ประกอบด้วย ใช้ชีวิตในความไม่ประมาท สิ่งใดไม่จำเป็นไม่ซื้อ ใช้แต่สิ่งที่จำเป็น หารายได้เสริมเพื่อลดความเสี่ยง เพาะเห็ดนางฟ้าเป็นอาชีพเสริม และนำวัสดุเหลือใช้มาทำปุ๋ยหมัก ปลอดภัย อบายมุข สร้างครอบครัวอบอุ่น

ขณะที่ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน และคณะ^{๒๔} ได้นำเสนอการบริหารการพัฒนาเชิงพุทธ จึงทำให้เกิดประสิทธิภาพและรู้ทันต่อสิ่งต่าง ๆ เข้ามาในชีวิตมนุษย์ คือ หลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้ปุถุชนเป็นพระอริยะ ประกอบด้วยองค์ธรรม ๔ ประการ หรือ อริยสัจ ๔ มีดังนี้

๑) ทุกข์ ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาวะที่บีบคั้น สภาวะที่ขัดแย้ง บกพร่อง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ในความหมายของการบริหารการพัฒนาเชิงพุทธ ก็คือสิ่งที่ทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินงานหรือกิจการต่าง ๆ

๒) สมุทัย เหตุเกิดแห่งทุกข์สาเหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ ตัณหา ความทะยานอยาก ความดิ้นรน ความเล่นหาในอารมณ์ จำแนกเป็น ๓ ประเภท คือ กามตัณหา คือ ความทะยานอยากด้วยอำนาจความใคร่ หมายถึงความอยากในอารมณ์มีรูป เป็นต้น ที่เกิดขึ้นด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) ภวตัณหา คือ ความทะยานอยากเป็นโน่นเป็นนี่ หมายถึงความอยากในภาวะของตัวตนที่จะได้จะเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง อยากเป็น อยากคงอยู่ตลอดไป ความติดใจอยู่ในรูปภพ ในทางการบริหารการพัฒนา ก็คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดอุปสรรคต่าง ๆ ในการบริหารการพัฒนา

๓) นิโรธ ความดับทุกข์ ความดับตัณหาได้อย่างสิ้นเชิงภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป ภาวะที่เข้าถึงได้เมื่อกำจัดอวิชชา สำรอกตัณหาสิ้นแล้ว ภาวะที่หลุดพ้น สงบ ปลอดภัย เป็นอิสระ หรือเรียกว่า ภาวะนิพพาน การบรรลุนิพพาน คือ ความดับเพลิงทุกข์เพลิงกิเลสได้โดยเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ในด้านการบริหารการพัฒนา ก็คือ เป้าหมายที่จะวางแนวทางในการแก้ไขให้ภารกิจในกิจการนั้นผ่านไป หรือสำเร็จนั่นเอง

๔) มรรค ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หรือเรียกว่า อริยมรรค หมายถึงปัญญาอันเห็นชอบว่า สิ่งนี้เป็นทุกข์ สิ่งนี้เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ สิ่งนี้คือความดับทุกข์ สิ่งนี้คือทางให้ถึงความดับทุกข์^{๒๕} ในเรื่องการบริหารการพัฒนา คือ กระบวนการแห่งความสำเร็จซึ่งมีการทำงาน วิธีการแก้ปัญหา จนนำไปสู่การพัฒนาสู่ความเป็นเลิศนั่นเอง

อาจกล่าวได้ว่าการบริหารเชิงพุทธนั้น ผู้บริหารจะต้องมีลักษณะ ๓ ประการคือ จักขุมาเป็นผู้ที่มีสายตาวีไกลหรือมีวิสัยทัศน์ วิบุโร คือ เป็นผู้ที่จัดการธุระได้ดีกล่าวคือเป็นคนที่สามารถจัดการบริหารงานได้เป็นอย่างดี มีความคล่องตัวและต้องเป็นผู้มีนิสัยสัมพันธ์ คือ เป็นคนที่มี

^{๒๔} ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน และคณะ, “การบริหารการพัฒนาเชิงพุทธ”, วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๑๖๙-๑๘๑.

^{๒๕} ดุราละเยียดได้ที่ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๕๙/๓๔๘, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๔๙/๑๒๓

มนุษย์สัมพันธ์ที่ดีสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงาน ลูกน้องหรือผู้ที่มาติดต่อได้อย่างดีผู้บริหารที่ดีจะต้องมีหลักการบริหารที่ดีด้วย ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ปาปณิกสูตร ๓ ประการ^{๒๖} ดังนี้

๑) จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล หรือเป็นผู้ที่มีสายตาทิยาวไกลหรือมีวิสัยทัศน์

๒) วิธูโร หมายถึง เป็นผู้ที่จัดการธุระได้ดั่งกล่าวคือ เป็นคนที่สามารถจัดการบริหารงานได้เป็นอย่างดี มีความคล่องตัว มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

๓) นิสสัยสัมปันโน หมายถึง พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงาน ลูกน้องหรือผู้ที่มาติดต่อได้อย่างดี

พระครูปลัดธีระชัย อชิโต (ธีรญาณ วีระชัยกุล)^{๒๗} ได้นำเสนอรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ พบว่า

L=Learning (การเรียนรู้) หมายถึง ขั้นตอนการเรียนรู้ ๖ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ ๑ พระพุทธศาสนามองมนุษย์ ทั้งในฐานะที่เป็นเอกัตบุคคล ขั้นตอนที่ ๒ มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ หรือเวไนยบุคคล สามารถได้รับการสั่งสอน ฝึกฝนและอบรมบ่มนิสัยได้ตามกำลังความสามารถของตน ขั้นตอนที่ ๓ มนุษย์มีภาวะทางสติปัญญาแต่กำเนิดขึ้นอยู่กับภาวะทางปัญญาของแต่ละบุคคล ขั้นตอนที่ ๔ พระพุทธศาสนาอธิบายหลักการเรียนรู้ของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นในวิถีชีวิตมีลักษณะเป็นองค์รวมของ รูป ขั้นตอนที่ ๕ การเรียนรู้ของมนุษย์มีแกนหลัก ๒ แกน ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ขั้นตอนที่ ๖ การพัฒนาปัญญา จุดหมายของการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ การเกิดปัญญา ซึ่งต้องพัฒนาโดยการแสวงหาความรู้ (สุตมยปัญญา) การฝึกฝนค้นคิด (จินตมยปัญญา) และการฝึกฝนตนเอง (ภาวนามยปัญญา)

S = Sense (อายตนะภายในและภายนอก) หมายถึง อายตนะภายในและภายนอก ได้แก่ อายตนะภายใน ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ อายตนะภายนอก รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ รับรู้การเรียนรู้ตามขั้นตอน ๖ ขั้นตอน

๓R x ๗C (ทักษะการเรียนรู้) หมายถึง อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็นคือการคิดวิเคราะห์ได้ และเสริมด้วยทักษะการเรียนรู้ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ สิ่งเหล่านี้เป็นการเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างการบูรณาการศาสตร์แห่งความรู้

กล่าวโดยสรุปว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นการบริหารจัดการองค์ความรู้แก่ชุมชนที่เป็นลักษณะของหลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) โดยที่มองว่าประชาชนเป็นผู้มีความรู้ ความคิด มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนของตนและสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับ

^{๒๖} ดุราลละเอียตได้ที่ อัง.เอก. (ไทย), ๒๐/๔๕๙/๑๓๓,๑๓๔

^{๒๗} พระครูปลัดธีระชัย อชิโต (ธีรญาณ วีระชัยกุล), “รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธในศตวรรษที่ ๒๑”, วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๗๐-๘๐.

หนึ่ง เนื่องจากผู้ที่ทราบถึงปัญหาและความต้องการของชุมชน คือ คนในชุมชน ด้วยเหตุนี้การที่จะมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาบริบท และปัจจัยต่างๆ ของตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนตามหลักการทางพระพุทธศาสนาต่อไป อย่างไรก็ตามก็ตีรูปแบบของการพัฒนา

๒.๒.๓ การพัฒนาชุมชน ๕ ดี

จากการศึกษาวิจัย การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์^{๒๘} และการพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย^{๒๙} พบว่า ในการบริหารจัดการเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธผ่านการขับเคลื่อนพัฒนากิจกรรมที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมของหมู่บ้านชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการขับเคลื่อนดำเนินการในมิติของการส่งเสริม สนับสนุน และการสร้างกิจกรรมที่มาจากความต้องการของประชาชนในพื้นที่และเกิดการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนพัฒนาในกิจกรรมนาร่อง จนนำไปสู่การเก็บรวบรวมข้อมูลที่สะท้อนผ่านการสังเกต และการมีส่วนร่วมในการสะท้อนผลจากการประชุมร่วมของแกนนำในระดับพื้นที่ (Core Group) ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการทำงานหรือหลังการเข้าร่วมกิจกรรม AAR (After Action Review) พบดังนี้

๑) การขับเคลื่อนพัฒนาเพื่อก้าวไปสู่ความเป็น Smart People (คนดี) ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การพัฒนาพฤติกรรมการแสดงออกทางสังคมของประชาชน ที่สะท้อนถึงคุณธรรมจริยธรรมในระดับปัจเจกบุคคลที่ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยมีตัวชี้วัดเชิงกิจกรรมที่คณะผู้วิจัยและประชาชนในพื้นที่ได้ขับเคลื่อนดำเนินการ คือ กิจกรรมการพัฒนาบ้านคุณธรรมปลอดเหล้าปลอดบุหรี่ ใจสะอาด กายเป็นสุข และกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนหมู่บ้าน

๒) การขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนหมู่บ้านสู่ความเป็นชุมชนหมู่บ้าน Smart Culture (วัฒนธรรมดี) ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชน โดยมีตัวชี้วัดที่คณะผู้วิจัยและประชาชนในพื้นที่ได้ขับเคลื่อนดำเนินการ คือ กิจกรรมการสืบสานสืบทอดวิถีชีวิตชาวนา กิจกรรมการสืบสานตำนานตุงหรือธงมงคลในกลุ่มเยาวชนในชุมชน กิจกรรมสืบสานประเพณีบุญเดือน ๑๐ และกิจกรรมการสืบสานประเพณีบุญคุณลาน สู่ขวัญข้าว

๓) การขับเคลื่อนพัฒนาให้ครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านเป็นชุมชน Smart Ecology (สภาพแวดล้อมดี) ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การพัฒนาให้ชุมชนและครัวเรือนมีสภาพแวดล้อมที่ดี เหมาะแก่การอยู่อาศัย หรือการประกอบสัมมาชีพ โดยมีตัวชี้วัดที่คณะผู้วิจัยและประชาชนในพื้นที่ได้ขับเคลื่อนดำเนินการ คือ กิจกรรมวัด ๕ส. และกิจกรรมชุมชน ๕ส.

^{๒๘} อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ, “การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์”, วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๔) : ๓๕-๔๗.

^{๒๙} รัตติยา เหนืออำนาจ และคณะ, “การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย”, วารสารศิลปการจัดการ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๕๕๙-๕๗๓.

๔) การขับเคลื่อนพัฒนาให้ครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านเป็นชุมชน Smart Economy (เศรษฐกิจดี) ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การพัฒนาให้คนในชุมชนมีการประกอบสัมมาชีพที่นำมาซึ่งความสุข ความพอดี พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน และตั้งอยู่บนฐานของความรู้และคุณธรรม โดยมีตัวชี้วัดที่คณะผู้วิจัยและประชาชนในพื้นที่ได้ขับเคลื่อนดำเนินการ คือ กิจกรรมการผลิตกระปุกออมสินไม้ไผ่และการต่อยอดตุ้งหรือธุงมงคล

๕) การขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนหมู่บ้านสู่ความเป็นชุมชนหมู่บ้าน Smart Technology (ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี) ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การพัฒนาให้คนในชุมชนมีนำพลังแห่งสติและปัญญาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยมีตัวชี้วัดที่คณะผู้วิจัยและประชาชนในพื้นที่ได้ขับเคลื่อนดำเนินการ การยกระดับตลาดต้นโพธิ์ให้เป็นตลาดชุมชนหรือลานการค้าชุมชนเพื่อสร้างรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน

จากผลการวิจัยข้างต้น เมื่อนักวิจัยถอนตัวจากพื้นที่และกลับไปเพื่อติดตามความคืบหน้าพบว่า ปัญหาที่สำคัญคือ ชุมชนและสังคมยังขาดการเชื่อมโยงหรือเชื่อมประสานในเชิงองค์ความรู้ ข้อมูล และกิจกรรม โดยยังดำเนินการเป็นไปแบบแยกส่วนตามความรู้ ความสามารถ และทักษะที่แต่ละคนมี จึงจำเป็นต้องกลับไปจัดการความรู้ให้กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนหนองกระดุกเนื้อ-ดอนยาวสามารถที่จะจัดการองค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจาย ให้เป็นหมวดหมู่ โดยการสอดแทรกองค์ความรู้ ข้อคิด ข้อธรรมที่มาจากหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษา ฝึกอบรม และพัฒนา เพื่อให้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพได้เกิดทักษะ อันจะก่อให้เกิดการรักษา สืบสาน และต่อยอดจากรุ่นสู่รุ่น ขณะเดียวกันจากการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องในเรื่องข้างต้น เพื่อมาเป็นกรอบตัวชี้วัดในการขับเคลื่อนพัฒนาให้ผู้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นต้นว่า งานวิจัยของสถิตทิพย์ เชียงทอง และคณะ^{๓๐} ที่ศึกษาแล้วพบว่า คนดีนั้นจะต้องเป็นคนดี คือ คนที่คิดดี พูดดี ทำดีเป็นประโยชน์โดยรวมต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน มีความซื่อสัตย์ มุ่งมั่นตั้งใจจริง ทำงานโปร่งใส เสียสละ มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง จิตใจผ่องใส บ้านเรือนสะอาดเรียบร้อย มีอาชีพการงานสุจริตไม่ผิดกฎหมาย มีรายได้พอเลี้ยงครอบครัว มีการรวมกลุ่มทำงาน ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้ง มีความเมตตา กรุณา มีสัจจะ ซื่อตรง ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม และละเว้นอบายมุขทั้งปวง ส่วนอัจฉรา ประเสริฐสิน และคณะ^{๓๑} ศึกษาวิจัยแล้วพบว่า องค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเป็นคนดีมี ๕ องค์ประกอบ องค์ประกอบละ ๓ ตัวบ่งชี้ รวม ๑๕ ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย ๑) รักความเป็นไทย (รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์ กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ภูมิใจในความเป็นคนไทย) ๒) ซื่อสัตย์เสียสละ (ซื่อสัตย์สุจริตเสียสละอดทน) ๓) มีวินัยรับผิดชอบ (ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม รับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงาน) ๔) มีจิตสาธารณะ (ช่วยเหลือผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ รักษาสมบัติส่วนรวม) และ ๕) มีสติรู้เท่าทัน (มีสติ มีภูมิคุ้มกัน อยู่อย่างพอเพียง)

^{๓๐} สถิตทิพย์ เชียงทอง และคณะ, **คู่มือการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), ๒๕๕๒).

^{๓๑} อัจฉรา ประเสริฐสิน และคณะ, “การตรวจสอบคุณภาพขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านความเป็นคนดี สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา”, **Veridian E-Journal, Silpakorn University**, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๒) : ๔๕๙-๔๗๖.

ขณะเดียวกันจากการศึกษาวิจัยของบัญญัติ ยงย่วน และคณะ^{๓๒} พบว่า ตัวชี้วัดสุขภาวะทางวัฒนธรรม ดินนั้นมี ๕ องค์ประกอบ คือ การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ความพึงพอใจกับการมีพื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชุมชน ความพึงพอใจกับการมีข้อตกลงกติกา และแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรม และความพึงพอใจกับการมีภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม ขณะที่ดวงกมล คนโทเงิน^{๓๓} ก็ได้ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยชีวิตคุณภาพชีวิตของประชาชนด้านสภาพแวดล้อมว่า จะต้องประกอบด้วย สภาพแวดล้อมในชุมชนจะต้องไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ ความเพียงพอของปริมาณน้ำดื่ม-น้ำใช้ ในครัวเรือน คุณภาพของน้ำดื่ม-น้ำใช้ ในครัวเรือน คุณภาพอากาศบริเวณที่อยู่อาศัย ระบบจัดการน้ำเสียของบริเวณที่อยู่อาศัย มีระบบการจัดเก็บขยะมูลฝอย/กากของเสียอย่างถูกต้อง และการจราจรในชุมชนจะต้องมีความสะดวกไม่ติดขัด ส่วนในมิติของเศรษฐกิจดินนั้น เสาวลักษณ์ หิรัญรักษ์ และคณะ^{๓๔} ศึกษาวิจัยแล้วพบว่า ผู้คนจะต้องมีความขยัน ใช้จ่ายอย่างประหยัด รู้จักเก็บออม มีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เบียดบังหรือคดโกงกัน และมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน สดุดทัยในการจัดการองค์ความรู้ในมิติของการมีภูมิปัญญาท้องถิ่นดินนั้น จากการศึกษาวิจัยของพระมหาชุตีภัก อภินนโท และรัตติยา เหนืออำนาจ^{๓๕} พบว่า จะต้องการเสริมสร้างสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน มีการพึ่งพิงอิงอาศัยร่วมกัน มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน การมีส่วนร่วมของเครือข่ายอย่างกว้างขวาง และการรับรู้มุมมองร่วมกัน หรือมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นไปในลักษณะขององค์การแห่งการเรียนรู้ ที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านการฝึกอบรม พัฒนา เพื่อก่อให้เกิดทักษะ ความเชี่ยวชาญ และเกิดเครือข่ายที่กว้างขวาง และอภิศักดิ์ ธีระวิสิษฐ์^{๓๖} กล่าวว่า ต้นแบบการการทำความดีที่หลากหลาย ภายใต้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทำให้เห็นว่าการเป็นคนดินนั้นหากคำนึงถึงหลักศีลธรรม โดยเฉพาะศีล ๕ ในพุทธศาสนา ก็ถือได้ว่าเป็นคนดีในเบื้องต้นแล้ว และหากคนดินนั้นได้สร้างประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว สังคมชุมชนก็จะเป็นคุณูปการต่อสังคมและคนรุ่นต่อไป การทำความดีเหมือนกับการขึ้น

^{๓๒} บัญญัติ ยงย่วน และคณะ, “การพัฒนาตัวชี้วัดสุขภาวะทางวัฒนธรรมระดับชุมชน”, วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๑๑๓-๑๓๓.

^{๓๓} ดวงกมล คนโทเงิน, “ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่มาบตาพุด จังหวัดระยอง”, วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๖๕-๘๘.

^{๓๔} เสาวลักษณ์ หิรัญรักษ์ และคณะ, “การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในอำเภอดงตาล จังหวัดนครสวรรค์”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๑๕๑-๑๖๒.

^{๓๕} พระมหาชุตีภัก อภินนโท และรัตติยา เหนืออำนาจ, “การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน”, วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๑-๑๘.

^{๓๖} อภิศักดิ์ ธีระวิสิษฐ์, “แผนที่คนดี : รูปแบบการสร้างคนดีในบริบทชุมชนอีสาน”, มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๒๖, ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๓) : ๑-๒๘.

บันได หรือการขึ้นสู่ที่สูงที่จะต้องค่อย ๆ ก้าวอย่างช้า ๆ และต่อเนื่อง ซึ่งคนดีจะเห็นผลของการทำความดีที่กลับคืนมาสู่ตนเอง ครอบครัว และชุมชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ชุมชน ๕ ดี หมายถึง ชุมชนที่มีความน่าอยู่ ทันสมัย ประชาชนอยู่ดี มีสุข อย่างยั่งยืน มีสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม คุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม เหมาะสมต่อการอยู่อาศัย สร้างคุณภาพชีวิตที่ดี มีเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมในการดำเนินชีวิต และเป็นสังคมแหล่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย

๑. Smart People (คนดี/บุคคลต้นแบบ) หมายถึง บุคคลที่ควรยึดเป็นแบบอย่างในการประพฤติ ปฏิบัติ มีบุคลิก มีวิสัยทัศน์ มีความพยายาม มีจิตใจดีงาม มีน้ำใจเสียสละ ช่วยเหลือคนอื่น มีจิตอาสา และจิตสาธารณะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

๒. Smart Culture (วัฒนธรรมดี) หมายถึง การมีขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือ วัฒนธรรมที่ดีงาม และส่งผลให้เกิดการพัฒนาจิตใจให้เป็นรักความสงบ รู้จักระงับอารมณ์ มีสติ การแสดงออกถึงความรักและเมตตา กรุณาต่อเพื่อนมนุษย์

๓. Smart Ecology (สิ่งแวดล้อม) หมายถึง การมีสภาพแวดล้อมในชุมชนหมู่บ้าน เหมาะแก่การอยู่อาศัย การประกอบสัมมาชีพ มีการสะอาดเพื่อก่อให้เกิดความสะอาด สะดวก ถูกสุขลักษณะ และมาจากสุขลักษณะนิสัยที่ดีของคนในชุมชน (๕ส)

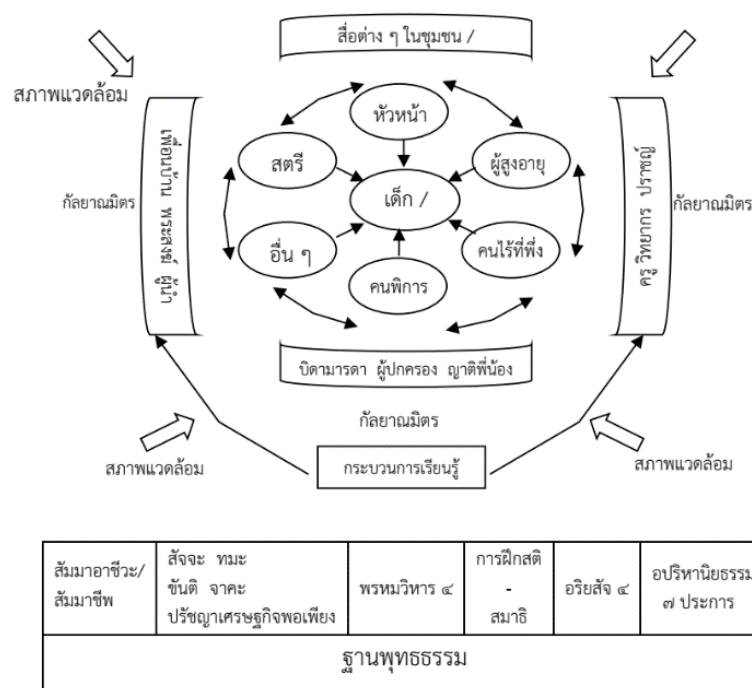
๔. Smart Economy (เศรษฐกิจดี) หมายถึง การประกอบสัมมาชีพที่นำมาซึ่งความสุข ความพอดี พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน และตั้งอยู่บนฐานของความรู้และคุณธรรม

๕. Smart Technology (ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี) หมายถึง การพัฒนาเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมของชุมชนที่แสวงหาทางออกเมื่อเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตหรือการประกอบสัมมาชีพ เป็นการนำพลังแห่งสติและปัญญามาใช้ในสถานการณ์วิกฤติและสร้างสรรค์สามารถนำพาตนเอง สังคม ชุมชน และประเทศไปสู่ความผาสุกได้

๒.๒.๔ กระบวนการพัฒนาสังคมบนฐานพุทธธรรม^{๓๗}

สภาพปัญหาดังกล่าวนี้นี้ไม่ได้ปรากฏเฉพาะในภาพรวมของประเทศเท่านั้น แต่ในพื้นที่ระดับตำบล หมู่บ้าน ก็มีแนวโน้มของปัญหาที่พบสูงขึ้นเรื่อย ๆ จึงเป็นสิ่งที่น่าพิจารณาว่าจะใช้กระบวนการพัฒนาสังคมในระดับพื้นที่อย่างไรเพื่อให้สังคมในระดับตำบล หมู่บ้าน ซึ่งเป็นรากแก้วของประเทศมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสต่าง ๆ จากภายนอกที่มาปะทะ มีความรู้และมีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต จนพัฒนาไปเป็นสังคมอยู่เย็นเป็นสุขอย่างแท้จริง

^{๓๗} วีระวุฒิ อรุณเวช, สรุปผลการศึกษาเรื่องกระบวนการพัฒนาสังคมสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขในระดับพื้นที่บนฐานพุทธธรรม, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <https://www.msociety.go.th/article_attach/8937/11106.doc [๓ มีนาคม ๒๕๖๓].

ภาพที่ ๒.๗ รูปแบบกระบวนการพัฒนาสังคมบนฐานพุทธธรรม

หลักการ

- ๑) กระบวนการพัฒนาสังคมสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขต้องขึ้นกับกระบวนการเรียนรู้บนฐานพุทธธรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยการหนุนเสริมของกลยุธการอย่างต่อเนื่อง ภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคมและกายภาพที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้
- ๒) กลยุธการที่ใกล้ชิดโดยตรงกับกลุ่มเป้าหมาย คือ บุคคลที่สมควรส่งเสริมสนับสนุนให้เรียนรู้จนเกิดสัมมาทิฐิและสามารถนำไปถ่ายทอดแก่กลุ่มเป้าหมายได้
- ๓) เด็กและเยาวชนควรเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมด เพราะเป็นรากฐานและอนาคตของสังคมไทยในทุกระดับ

แนวทางการดำเนินงาน

- ๑) กำหนดให้มีองค์กรขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมบนฐานพุทธธรรมในระดับตำบล ซึ่งเกิดจากการบูรณาการของทุกภาคส่วน องค์กรขับเคลื่อนอาจนำเสนอโดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต่อคณะรัฐมนตรี ซึ่งมีกำหนดระยะเวลาการดำรงอยู่ขององค์กรที่ชัดเจน เช่น ๓ ปี หรือ ๕ ปี โดยมีบทบาทหน้าที่ดังนี้
 - ๑.๑) เตรียมความพร้อมของบุคลากรที่จะลงไปขับเคลื่อนในตำบล ทั้งด้านองค์ความรู้ คุณธรรม และจริยธรรม
 - ๑.๒) เชื่อมประสานการทำงานระหว่างพหุภาคี การทำงานกับชุมชน/ท้องถิ่น และสถาบันศาสนา ตลอดจนร่วมมือกับสื่อท้องถิ่นและสื่อพื้นบ้าน
 - ๑.๓) กำหนดกรอบกิจกรรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้บนฐานพุทธธรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

๑.๔) ระดมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และทุนทางสังคมในพื้นที่ เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

๑.๕) ทบทวนบทเรียนเพื่อปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมให้มีความเหมาะสมมากขึ้น

๑.๖) สรุปบทเรียน และจัดการความรู้ที่ได้จากการดำเนินงาน

๑.๗) ประเมินผลการพัฒนาจิตใจสู่สมาธิภูมิปัญญาของกลุ่มเป้าหมาย

๒) การกำหนดกรอบกิจกรรมเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้จนเกิดคุณธรรมประจำใจของกลุ่มเป้าหมาย การสร้างแบบจำลองกระบวนการพัฒนาสังคมสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขบนฐานพุทธธรรมมุ่งให้เด็ก / เยาวชน เป็นศูนย์กลางในการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จนเกิดสมาธิภูมิปัญญาเพราะเด็ก / เยาวชนเป็นรากฐานและอนาคตของสังคมไทยในทุกระดับ พร้อมให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้โดยตรงของกลุ่มเป้าหมาย วิทยาลัยมิตร และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งภายใต้แบบจำลองดังกล่าวได้กำหนดแนวทางการดำเนินงาน ให้มีองค์ขับเคลื่อนที่เกิดจากการบูรณาการทุกภาคส่วนในตำบล การกำหนดกรอบกิจกรรมตัวอย่างสำหรับกลุ่มเป้าหมาย และการติดตามประเมินผล

สังคมไทยมีพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตให้มีความร่มเย็นเป็นสุขมาแต่อดีต ที่สำคัญเป็นทุนทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ที่มีอยู่แล้ว และสมควรที่จะมีการศึกษาแก่นคำสอนอย่างลึกซึ้งเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการพัฒนาสังคมในระดับพื้นที่ แม้ว่าจะเริ่มที่หน่วยเล็ก ๆ แต่เคลื่อนตัวพร้อมกันทั่วประเทศก็ย่อมเป็นพลังหนึ่งที่จะขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขอย่างแท้จริงดังนั้นประเทศไทยในยุคศตวรรษที่ ๒๑จึงต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณธรรมในเยาวชนอย่างเป็น ระบบโดยมี ๒ กุญแจสำคัญในการแก้ไขปัญหาได้แก่

๑) การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมเด็กไทยในปัจจุบันมีความเครียดเรื้อรังตั้งแต่อยู่ในครรภ์ มารดามาจนถึงในวัยเด็กเล็กถูกเลี้ยงดูอย่างขาดแคลนขาดอาหารขาดความรักความอบอุ่นโดยความไม่ พร้อมเหล่านี้มีผลต่อสมองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมซึ่งปัจจุบันเด็กไทยในกลุ่มด้อยโอกาสนี้มีประมาณ ๑ ใน ๓ ของเยาวชนทั่วประเทศจำนวน ๑๘ ล้านคน

๒) การสร้างแนวคิดคุณธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาผ่านการปฏิรูประบบการเรียนการสอนของไทยจากการเรียนจากเรียนเพื่อสอบเป็นเรียนเพื่อพัฒนารอบด้านการเรียนเพื่อแข่งกับเพื่อนเป็นการเรียนร่วมมือกับเพื่อนการเรียนคนเดียวเป็นการเรียนเป็นทีมการเรียนแบบถ่ายทอดเป็นการเรียนสร้าง ความรู้จากการปฏิบัติเรียนแบบปฏิบัติได้เป็นปฏิบัติได้แล้วสามารถอธิบายได้ตลอดจนผู้สอนในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องมีทักษะ Classroom Skills ต้องเปลี่ยนการจัดกระบวนการเรียนรู้จากการเป็นผู้สอนเป็นผู้ฝึกกรรม ถึงพ่อแม่จะต้องเปลี่ยนตัวเองมาเป็นโค้ชประกอบไปด้วยมนุษย์มีจิตสำนึกที่จะใคร่ครวญและแสวงหารากเหง้าที่มาของปัญหาและความทุกข์และพิจารณาทางเลือกและหาคำตอบต่าง ๆ เพื่อจะได้ตัดสินใจกระทำหรือไม่ในการแสวงหาคำตอบแทนที่จะยอมจำนนต่อปัญหาหรือโชคชะตาโดยกระบวนการที่จะพัฒนาการคิดเป็นให้กับบุคคลซึ่งจะเป็นกระบวนการตัดและตัดสินใจแก้ไขปัญหาด้วยข้อมูลประเภทได้แก่ข้อมูลตนเองข้อมูลสังคมสิ่งแวดล้อมและข้อมูลวิชาการมาประกอบการตัดสินใจกระบวนการคิดเป็นด้วยทักษะทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมหรือ 3R ประกอบด้วย การอ่าน (Reading), การเขียน (Writing) และการคิดคำนวณ (Arithmetic) และ 4C ประกอบด้วย Critical Thinking-การคิดวิเคราะห์, Communication-

การสื่อสาร, Collaboration-การร่วมมือ และCreativity-ความคิดสร้างสรรค์รวมถึงทักษะชีวิตและอาชีพและทักษะ ด้านสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยีและการบริหารจัดการด้านการศึกษารูปแบบใหม่จึงเป็นการทำให้บุคคลได้ เข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ว่าตนเองเป็นใครและอะไรคือสิ่งที่ตนเองต้องการ รวมทั้งการเข้าใจสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่ตนเองดำรงชีวิตและสามารถนำข้อมูลวิชาการที่มีอยู่มาประกอบการคิดและตัดสินใจโดยวิเคราะห์วิจารณ์อย่างเป็นระบบภายใต้หลักการเหตุผลหลักคุณธรรมจริยธรรมซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติจนเกิดความพึงพอใจเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมคิดเป็นเป็นคนดีคนเก่ง และพบกับความสุขได้ในที่สุด

การพัฒนาสังคมด้วยพุทธบูรณาการจะทำให้ประชาชนมีระบบความสัมพันธ์มีการคิดวิเคราะห์แยกแยะได้ทุกประเด็นด้วยการทำงานเป็นทีมร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเพื่อบรรลุการเป็นองค์การวิสุทธิการแห่งแห่งเปี่ยมเต็มทำร้ายทำลายซึ่งตึงเครียดกันแก่งแย่งกันเพื่อตำแหน่งอำนาจและเงินจะลดลงหรือหมดไปเนื่องจากเมื่อบุคคลมีความเชื่อความเข้าใจที่ ถูกต้องตรงตามสัจธรรมด้วยสัมมาทิฐิซึ่งจะมีความคิดที่จะลดความโลภความโกรธซึ่งความแค้นลงโดยสัมมาสังกัปปะความเมตตา กรุณาเมตตาจิตจะมีตามมาเขาจะมุ่งช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อที่จะยกระดับจิตใจของ ตนให้สูงขึ้นแทนการมุ่งร้ายผู้อื่นที่ทำให้ระดับจิตใจของตนต่ำลงการยกระดับจิตใจของตนคือเป้าหมายแทนที่ การแสวงหาเงินมาเพื่อบริโภคหรืออำนาจการติดต่อสื่อสารเจรจากันของบุคคลากรจะเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ โดยสัมมาวาจาไม่มีพฤติกรรมการทำงานของผู้มีศีลโดยสัมมาสัมปัตติและแน่นอนว่าทั้งปัจเจกบุคคลและองค์การจะมีการทำมาหาเลี้ยงชีพการประกอบธุรกิจที่มีจริยธรรมรับผิดชอบต่อผู้บริโภคและสังคมโดยสัมมาอาชีพและเมื่อองค์การมีแผนปฏิบัติการและนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจึงมีการประเมินผลเป็นระยะติดตามความก้าวหน้าจัดอุปสรรคที่เกิดขึ้นมีกิจกรรมที่ปลูกเร้ากุศลอย่างสม่ำเสมอจากการเห็นความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยพุทธบูรณาการองค์การจึงนำแนวความคิดดังกล่าวไปปฏิบัติ ให้เกิดเป็นรูปธรรมการคาดหวังให้บุคลากรเปลี่ยนพฤติกรรมให้มีจริยธรรมศีลธรรมมากขึ้นโดยการพาไปนั่งสมาธิเป็นครั้งคราวหรือเชิญพระนักเทศน์มาเทศน์เป็นครั้งคราวเป็นความคาดหวังที่ไม่สมเหตุสมผลเป็นความคาดหวังที่ไม่ได้ใช้องค์ความรู้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลักที่มีฐานคติจากพุทธศาสนา^{๓๘}

๒.๓ แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม

การคุ้มครองทางสังคม เป็นการจัดระบบหรือมาตรการในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคนตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติไว้ ไม่ว่าจะเป็นบริการสังคม การประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม การคุ้มครองอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งครอบคลุมถึงการจัดโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Nets) สำหรับผู้ด้อยโอกาสและคนยากจน และการจัดการกับความเสี่ยงทางสังคม (Social Risk Management) ที่เกิดขึ้นจากวิกฤตทางเศรษฐกิจ สังคม และภัยพิบัติต่าง ๆ การคุ้มครองทางสังคมจึงเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในสถานการณ์เช่นนี้ ซึ่งเป็นชุดพัฒนาเพื่อลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชน

^{๓๘} พระเทพสิงหพรจารย์ (โสภณโสภณ/ยอดคำปา), “การบูรณาการพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่๒๑”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๖ (ฉบับพิเศษ) : ๕๒๓-๕๒๕.

โดยการบรรเทาภาวะความยากจนขั้นขั้นของประชากรด้วยระบบสวัสดิการที่สามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกัน สร้างความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเอง และยังสามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรในระยะยาวอย่างมั่นคงและเป็นธรรมได้อีกด้วย

๒.๓.๑ แนวคิดสิทธิชุมชน

ประเทศไทยเริ่มต้นการรับรองสิทธิชุมชนในระดับรัฐธรรมนูญครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐^{๓๙} เจตนารมณ์การรับรองสิทธิชุมชนดังกล่าว คือ ความต้องการปฏิรูปการเมืองของประเทศ โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนทางการเมืองและส่งเสริมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ยอมรับการมีอยู่ของสิทธิชุมชนโดยรับรองสิทธิชุมชนชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม คุ้มครองในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้น ๆ และให้ความสำคัญกับประเพณีวัฒนธรรมหรือความเชื่อของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งเป็นการปรับความคิดในระบบกฎหมายที่ยอมรับเฉพาะสิทธิของรัฐและสิทธิของเอกชนมาเป็นการยอมรับสิทธิของชุมชนเหนือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้บัญญัติเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชน ไว้ใน

มาตรา ๔๖ บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๖๙ บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รับราชการทหาร เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พักพิทักษ์ ปกป้อง และสืบสานศิลปะ วัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ก็ได้มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงสิทธิชุมชนเช่นเดียวกันแต่ได้ขยายการคุ้มครองสิทธิชุมชนให้ครอบคลุมมากขึ้น โดยบัญญัติไว้ใน

มาตรา ๖๖ บุคคลที่รวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา ๖๗ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ อนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพจะกระทำมิได้เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มี

^{๓๙} “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐”, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก (เมษายน ๒๕๖๐) : ๑-๙๐.

กระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและมีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าวว่า สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคลเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ย่อมได้รับความคุ้มครอง

สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนหลักการนี้มีอยู่เดิมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ แต่ได้นำมาขยายสิทธิของชุมชนเพิ่มอีก และมีการบัญญัติให้หน่วยงานรัฐมี “หน้าที่” ที่เกี่ยวเนื่องกับสิทธิชุมชนอีกด้วย จึงทำให้เกิดหน้าที่กับรัฐด้วยที่จะต้องดำเนินการ นอกเหนือจากเป็นสิทธิของชุมชน โดยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชน มีบัญญัติไว้ในมาตราต่าง ๆ ดังนี้

มาตรา ๔๓ บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

(๑) อนุรักษ์ ป่าไม้ หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ

(๒) จัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

(๓) เข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชนหรือถ่วงดุลการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชนและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

(๔) รัฐจัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชนสิทธิของบุคคลและชุมชนตาม (๑) ถึง (๔) หมายความว่ารวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวได้ด้วย

ความในมาตรานี้ได้บัญญัติขึ้นเพื่อรับรองสิทธิของบุคคลและสิทธิของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ รวมทั้งกำหนดให้มีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ รวมทั้งยังบัญญัติให้บุคคลและชุมชนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการตามอนุ (๑) (๒) (๓) (๔) ด้วย

นอกจากนี้ยังกำหนดให้ชุมชนมีสิทธิในการจัดระบบสวัสดิการชุมชนซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้เพื่อให้ชุมชนจัดระบบสวัสดิการได้เอง

มาตรา ๕๗ รัฐต้อง

(๑) อนุรักษ์ ป่าไม้ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องสิทธิชุมชน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

(๒) อนุรักษ์ คุ่มครอง บำรุงรักษา พื้นฟู บริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืนโดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ

บทบัญญัติในมาตรานี้กำหนดให้รัฐต้องดูแล อนุรักษ์ พื้นฟู คุ่มครอง ศิลปะ วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย การบัญญัติดังกล่าวเป็นการกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐ และขณะเดียวกันก็ได้รับรองสิทธิและการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี อันดีงาม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ความว่า “จารีตประเพณีอันดีงาม” คือ ความดีงามที่วิญญูชนยอมรับนับถือ ทั้งนี้ “ความดีงาม” ความหมายอาจเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม นอกจากนั้นยังกำหนดให้รัฐต้องจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีอันดีงาม เพื่อให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐและชุมชนได้มีสถานที่ในการร่วมกันพัฒนาและรักษาไว้ให้ยั่งยืนต่อไป

สำหรับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพได้กำหนดหลักการที่สำคัญ ๓ ประการ คือ หลักการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และหลักการกระจายอำนาจ โดยในส่วนของรายละเอียดของการมีส่วนร่วมดำเนินการและการได้รับประโยชน์จากการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๘ การดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้นอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติบุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาตในการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง รัฐต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และต้องดำเนินการให้มีการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมและโดยไม่ชักช้า

บทบัญญัติในมาตรานี้บัญญัติขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันว่าการดำเนินการของรัฐหรือการอนุญาตให้ดำเนินการใดที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต วิถีชีวิตของประชาชนหรือชุมชนอย่างรุนแรง รัฐต้องศึกษา ประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ทั้งนี้ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่เกี่ยวข้อง ผลกระทบสิ่งแวดล้อมก่อน โดยต้องคำนึงให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และต้องเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมโดยไม่ชักช้า ซึ่งมาตรานี้เป็นบทบัญญัติที่กำหนดหลักการคุ้มครองสิทธิการมี

ส่วนร่วมในการรับรู้และรับฟัง ความคิดเห็นของประชาชนในการดำเนินการที่อาจมีผลกระทบต่อบุคคลและส่วนรวม และสิทธิของบุคคลในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์บำรุงรักษา และได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ยังเพิ่มหลักการใหม่ในเรื่องการดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการนั้น กำหนดให้สิทธิแก่บุคคลและชุมชนได้รับทราบข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาต และนอกจากนี้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐในการระมัดระวังการเกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ และหากเกิดผลกระทบจะต้องเป็นกรณีน้อยที่สุด

กล่าวโดยสรุปว่า “สิทธิชุมชน” ให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งคุ้มครอง ส่งเสริมการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิทธิชุมชนมิใช่เป็นสิทธิที่ชุมชนใช้ปกป้องรักษาทรัพยากรหรือวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นสิทธิที่ชุมชนจะสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ บำรุงรักษาทรัพยากร ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอื่น ๆ รวมทั้งยังเกื้อหนุนให้ประชาชนหรือชุมชนได้มีสิทธิ มีเสียง มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของชุมชน มีอิสระในการจัดการทรัพยากรให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ การให้สิทธิและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม นอกจากจะทำให้ชุมชนเข้าใจปัญหาและร่วมกันแก้ไขแล้วยังเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาด้านสิทธิชุมชนเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

๒.๓.๒ แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม

การเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social Empowerment) เป็นศักยภาพที่แสดงให้เห็นและมีปฏิสัมพันธ์ในบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมขอบเขตการสร้างเสริมความสามารถเฉพาะตัวของปัจเจกบุคคล และศักยภาพในการถ่ายทอดสู่สังคม โดยความสัมพันธ์ทางสังคม “พลัง” เป็นความสามารถในการควบคุมชีวิตความเป็นอยู่ของตน การควบคุมการตัดสินใจ และควบคุมทรัพยากรที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตน “พลังไม่อาจให้กันได้ ต้องสร้างเอง แต่ช่วยกันได้” โดยทั่วไปเรียกว่า “การเสริมพลัง” (Empowerment) การเสริมพลังจะต้องเริ่มจากการมองเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เพราะผู้ที่ถูกเสริมพลังมักมองว่าตัวเองเป็นคนไร้คุณค่าไร้ความสามารถ ส่วนหนึ่งเกิดจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่มีสถานะสูงกว่า ทำให้เกิดการกดทับคนบางกลุ่มจนทำให้มองว่าตนเองเป็นผู้ต่ำต้อยด้อยค่า ไม่สามารถคิดหรือทำอะไรเพื่อการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเองได้ นอกจากต้องพึ่งพาผู้อื่น^{๔๐} การเสริมพลังเป็นกระบวนการที่มักใช้กับผู้ที่มีอำนาจ โดยการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันเสริมพลัง ผ่านกิจกรรมสารเสวนาเพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนเองและเพิ่มความเชื่อมั่น รับรู้ความสามารถที่ตนเองมีและใช้ความสามารถในการควบคุมวิถีชีวิตของตนเองที่มีผลต่อการสร้างเสริมสุขภาวะ การเสริมพลังชุมชนจึงเป็นเสมือนกระบวนการหรือกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนที่ส่วนใหญ่มักถูกมองว่าไร้อำนาจให้ลุกขึ้นมาใช้อำนาจที่มีอยู่ในตัวบุคคลและชุมชนสำหรับจัดการและควบคุมอนาคตของชุมชน เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงตามที่ชุมชนปรารถนา^{๔๑}

^{๔๐} Freire, P., *Pedagogy of the Oppressed*, (Middlesex : Penguin Books, 1986).

^{๔๑} Wallerstein, H.A., *Dictionary of Psychology*, (Zoller, U. : Penguin Books, Inc., 1993).

การเสริมพลังจึงเป็นการสร้างโอกาสให้ชุมชนได้ลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง อันจะทำให้พวกเขาได้เรียนรู้จากการลงมือทำ และยิ่งลงมือปฏิบัติก็ยิ่งเสริมพลังให้เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว

องค์ประกอบของการเสริมสร้างพลังอำนาจ ประกอบด้วย ๓ ประการ คือ

๑) องค์ประกอบภายในบุคคล (Intrapersonal Empowerment) หมายถึง การรับรู้ที่สามารถควบคุมสถานการณ์ (Perceived Control) การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) รวมถึงการมีแรงจูงใจที่จะควบคุมตนเอง (Motivation to Control)

๒) องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ (Interaction Component) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อการอยู่ร่วมกันในชุมชน เข้าใจกฎเกณฑ์การเมืองของสังคมนั้น เพื่อให้บุคคลสามารถแสดงออกทางพฤติกรรมให้ไปในทางที่เหมาะสม

๓) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง การกระทำที่จะนำไปสู่ผลที่ต้องการ โดยการมีส่วนร่วมในชุมชน การมีความเห็นในชุมชน พฤติกรรมการจัดการกับปัญหา^{๔๒}

ระดับของการเสริมสร้างพลังอำนาจ แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑) การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นทางการ แต่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้น ผู้บริหารยังคงมีอำนาจสั่งการเช่นเดิม

๒) การมีส่วนร่วมในการทำงาน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการทำงานมีอิสระในการทำงาน ผู้ปฏิบัติสามารถใช้ทักษะที่ตนมีอยู่ในการปฏิบัติงาน ได้รับข้อมูลย้อนกลับมากกว่าผู้ปฏิบัติงานที่อยู่ในการควบคุม แต่การตัดสินใจในระดับสูงขึ้นไปซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงสร้างองค์การอำนาจและการให้รางวัลผลตอบแทน ยังคงอยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหารอาวุโส

๓) การมีส่วนร่วมในระดับสูงองค์การยินยอมให้ผู้ปฏิบัติงานระดับล่างเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งขององค์การได้รับการยอมรับจากทุกคนในองค์การได้รับข้อมูลข่าวสารเท่าเทียมกันมีโอกาสได้พัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะในการแก้ปัญหา และทักษะการปฏิบัติงานตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในหน่วยงาน การมีส่วนร่วมในระดับนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันและผู้ปฏิบัติงานทุกคนต่างรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน^{๔๓}

ขณะเดียวกันการเสริมสร้างพลังอำนาจยังสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ เพื่อสะดวกในการปฏิบัติ คือ

๑) การเสริมสร้างพลังอำนาจในบุคคลเป็นความสามารถของบุคคลในการตัดสินใจและควบคุมตนเองหรือควบคุมการดำเนินชีวิตของตนเอง เป็นการพัฒนาอัตมโนทัศน์หรือความสามารถของบุคคลและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

^{๔๒} Zimmerman, M. A., “ Psychological Empowerment : Issues and illustration ” , American Journal of Community Psychology, Vol. 23 (May 1995) : 581-599.

^{๔๓} Bowen, D. E. & Lawler, E. E., “Empowering Service Employees”, Sloan Management Review, Vol.36 (April 1995) : 73-84.

๒) การเสริมสร้างพลังอำนาจในองค์กร เป็นการพิจารณาแบบประชาธิปไตยโดยสมาชิกทุกคนมีการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารและอำนาจด้วยกัน ตัดสินใจร่วมกัน และการกำหนดรูปแบบการนำไปปฏิบัติและการควบคุม เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายร่วมกัน

๓) การเสริมสร้างพลังอำนาจในชุมชน เป็นการใช้ทักษะและแหล่งประโยชน์ร่วมกัน เพื่อสนองความต้องการของชุมชน โดยการสนับสนุนส่งเสริมกันและกัน ควบคุมคุณภาพชีวิตในชุมชนของตน

การเสริมสร้างพลังในชุมชน เป็นกระบวนการเสริมพลังให้แก่ชุมชน โดยการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถนำศักยภาพของตนเองมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชน และชุมชนโดยรวม ผ่านกระบวนการการเสริมสร้างพลังในชุมชนออกเป็น ๔ ขั้นตอน^{๔๔} คือ

๑) การเตรียมประชาชนให้มีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจสังคม สุขภาพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง

๒) การเชื่อมโยงเครือข่ายของความร่วมมือให้เกิดพลังความร่วมมือระหว่างกลุ่ม

๓) การที่ภาครัฐจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติงาน ให้เป็นฐานะของผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการนำการเปลี่ยนแปลง กระตุ้นและเชื่อมประสานให้ประชาชนในชุมชน เกิดความตื่นตัว มีส่วนร่วมกำหนดนโยบายของรัฐเพื่อนำไปปฏิบัติให้บังเกิดผล

๔) การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนค่านิยม ความเชื่อและบรรทัดฐานในการดำรงชีวิต

ขณะเดียวกันกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนยังอาจแบ่งเป็น ๓ กระบวนการ ดังนี้

๑) การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อแก้ปัญหาด้วยตนเอง ใช้ระบบการเกษตรแบบพอเพียง เพื่อให้หลุดพ้นจากความไม่แน่นอนของการเกษตรระบบตลาด จัดตั้งกองทุนที่สนับสนุนทางสังคม และปลูกฝังวัฒนธรรมอันดีงาม

๒) การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อต่อรองความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อชุมชนมีอำนาจต่อรองกับหน่วยงานที่ทำให้ชุมชนเกิดปัญหา

๓) การเสริมสร้างอำนาจและเครือข่ายชุมชนเพื่อเรียกร้องและพิทักษ์สิทธิของชุมชน สร้างเครือข่ายเพื่อการสนับสนุนทางสังคม ก่อให้เกิดพลังในการจัดการและต่อรอง โดยทั่วไปการเสริมพลังเป็นกระบวนการกลุ่ม เนื่องจากการทำกับผู้อื่นอำนาจในเชิงเดียวกันไม่ประสบความสำเร็จ ด้วยเหตุที่ผู้ไร้อำนาจเพียงลำพังมักขาดความมั่นใจในตัวเอง

ดังนั้นจึงไม่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ กระบวนการเสริมพลังมักใช้ได้ผลกับกลุ่มหรือชุมชน เพื่อให้เกิดอำนาจของกลุ่มที่แสดงถึงความเชื่อมั่นมากขึ้น และหัวใจสำคัญของการเสริมพลังเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง ก็คือการให้โอกาสกับคนที่ด้อยโอกาสได้เรียนรู้ในปัญหาของตนเอง แม้บางครั้งอาจต้องเผชิญกับอุปสรรคที่ไม่สามารถนำไปสู่ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนาได้ แต่อย่างน้อยกระบวนการเรียนรู้จะเป็นจุดเริ่มต้นในการรับรู้ว่าคุณมีพลังอำนาจและสามารถใช้พลัง

^{๔๔} Hamilton, E., *Adult Education for Community Development*, (Westport : Greenwood Press, 1992).

ดังกล่าวเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นแนวคิดการเสริมพลังจึงมีความสำคัญสำหรับนำไปใช้กับการสร้างเสริมสุขภาพในระดับชุมชน^{๔๕}

กล่าวโดยสรุปว่า การเสริมสร้างพลังในชุมชน คือ กระบวนการที่ทำให้ชุมชน เกิดการเข้าร่วมของคนในชุมชนทุกขั้นตอนการดำเนินการ ตั้งแต่ร่วมกันวางแผน ร่วมปฏิบัติร่วมเปลี่ยนแปลงและแก้ไข ร่วมรับผลที่ได้จากการกระทำนั้น และการร่วมกันปรับตัวจากแนวทางที่ดีที่สุด โดยผู้นำชุมชน ควรส่งเสริมสนับสนุน เปิดโอกาสในการเข้าร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน อาจก่อให้เกิดพลังทั้งในตัวบุคคลกลุ่ม และชุมชน ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ได้แก่

๑) การเปิดโอกาสให้ร่วมคิดและวางแผน คือ การที่ผู้นำชุมชนให้โอกาส หรือกระตุ้นคนในชุมชนร่วมกันคิด วางแผนต่อเหตุการณ์โดยวิธีต่าง ๆ ได้แก่การจัดประชุม กระจายข่าวโดยเสียงตามสาย

๒) การสนับสนุนการร่วมปฏิบัติ คือ การที่ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันปฏิบัติโดยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ กล่าวถึงข้อดีในการร่วมกันปฏิบัติ

๓) การสนับสนุนให้ร่วมแก้ไขและเปลี่ยนแปลงคือการที่ผู้นำชุมชนสนับสนุนคนในชุมชนให้ร่วมกันแก้ไข ปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินการโดยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ ชี้แนะให้ชุมชนเห็นถึงข้อดี และข้อเสียของวิธีที่เคยปฏิบัติให้กำลังใจแก่คนในชุมชนเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงแก้ไข

๔) การเปิดโอกาสให้ร่วมรับผลคือการที่ผู้นำชุมชนเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนสามารถร่วมรับผลจากการปฏิบัติทั้งผลทางบวกและผลทางลบ โดยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ การจัดกฎเกณฑ์ในการรับผลประโยชน์และการชี้แนะให้ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่ติดลบ

๕) การสนับสนุนการร่วมกันปรับตัว คือ การที่ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวทางที่ดีที่สุด ได้แก่ การประชาสัมพันธ์วิธีทางที่ถูกต้อง ให้แรงเสริมทางบวกแก่ผู้ที่กำลังปรับตัวและปรับตัวสำเร็จ

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องการจัดการชุมชนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ในการบริหารจัดการหรือการดำเนินงานโครงการของรัฐ รวมถึงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับชาติและระดับสากล การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นคุณค่าที่สำคัญที่มีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participation Democracy) และเป็นหลักสำคัญของธรรมาภิบาลในการบริหาร ซึ่งจะนำไปสู่การบริหารจัดการและการตัดสินใจในทุกนโยบายสาธารณะเพื่อที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมและก่อให้เกิดการพัฒนาสร้างสรรค์ในรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการพัฒนาและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมถือเป็นแนวคิดที่มีการแพร่หลายในวงการพัฒนาโดยมีฐานแนวคิดมาจากโลกตะวันตกโดยและถูกนำมาใช้ในทางสังคมวิทยา ปัจจุบันการมีส่วนร่วมถือเป็นฐานแนวคิดที่ได้ถูกนำมาใช้ในทุวงการ โดยเฉพาะในระบบการบริหารราชการแผ่นดินยุคใหม่ที่เรียกว่าการบริหาร

^{๔๕} พินทุสร โพธิ์อุไร, “แนวคิดว่าด้วยการเสริมพลังชุมชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ”, วารสารพัฒนาลังคม, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๖๒) : ๖๔-๗๗.

ราชการแผ่นดินเปิด (Open Governance) ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๕๐ และได้มีแผนปฏิบัติการเกิดขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งในการบริหารราชการแบบนี้รัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชน ภาคประชาสังคมและผู้มีส่วนได้เสียหรือมีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกฎหมายต่าง ๆ รวมถึงประชาชนจะต้องมีสิทธิในการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ประโยชน์ และสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงมีสิทธิในการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ ดังรายละเอียดที่ได้ศึกษารวบรวมมาดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

ภายใต้กรอบความคิดที่จะสร้างความทันสมัยให้เกิดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๖๐ หลายประเทศต้องการที่จะปรับเปลี่ยนชาวบ้านในพื้นที่ต่าง ๆ ให้เปิดรับเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ และให้ความสำคัญต่อความรู้พื้นถิ่นในฐานะความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคนั้น ๆ ที่จำเป็นจะต้องรับเอาเทคโนโลยีเข้าไปทดแทนในบางกรณีโดยอาศัยการแทรกซึม การกดดัน หรือที่ร้ายแรงที่สุดคือการครอบงำโดยภาครัฐหรืออำนาจเบ็ดเสร็จ ผลที่ตามมาทำให้นักพัฒนา นักวิชาการ หรือนักเคลื่อนไหวภาคประชาชน (Non-Government Organizations = NGOs) ได้ฉีกกำลังผลักดันกรอบความคิดในการพัฒนาที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น ทั้งนี้การมีส่วนร่วมที่ว่านั้นไม่ใช่แค่การร่วมรับฟังนโยบายจากทางภาครัฐเท่านั้น หากแต่จะต้องสร้างการมีส่วนร่วมในลักษณะการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ให้เกิดขึ้นกับประชาชนหรือชาวบ้านและเป็นที่มาของการนิยามความหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นอย่างหลากหลายมิติ เป็นต้นว่า

การมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานที่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าไปมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร หรือระดับประเทศ เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมหรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นยินยอมปฏิบัติตาม (Compliance) และรวมถึงตกลงยอมรับ (Commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ^{๔๖} ขณะเดียวกันยังหมายถึงการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนา การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนาเข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการพัฒนาไม่ใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไป ทั้งนี้ถือเป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่หมายความว่าเพียงการดึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมตามผู้นำท้องถิ่นคิดหรือจัดทำขึ้น เพราะแท้จริงแล้วในหมู่บ้านหรือชุมชนต่าง ๆ มีกิจกรรมและวิธีดำเนินงานของตนอยู่แล้ว ประชาชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาหมู่บ้านของตนได้แต่ผู้บริหารการพัฒนาไม่สนใจสิ่งที่มีอยู่แล้วโดยพยายามสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาเพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นความคิดหรือโครงการของตน^{๔๗}

^{๔๖} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง : ทางออกด้วยสันติวิธี, (นนทบุรี : สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาลสถาบันพระปกเกล้า สมาคมสันติวิธีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๙).

^{๔๗} เฉลียว บุรีภักดีและคณะ, ชุมชนวิชาการวิจัยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : เอส อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๕).

การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาถือเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน^{๔๘} และถือเป็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นตามกรอบแนวคิดแบบ “การพัฒนาทางเลือก” (Alternative Development) โดยมุ่งเป้าการพัฒนาไปยังชุมชนที่มีขนาดเล็กโดยตรง และให้ความสำคัญต่อความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Needs) เช่น การพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์ต่อปัจจัย ๔ รวมถึงการให้ความสำคัญและให้ความสนใจในข้อจำกัดในการเข้าถึงหรือการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน (Human Rights) สิทธิความเป็นพลเมือง (Citizenship Right) และการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ (Human Flourishing)^{๔๙} ขณะที่องค์การสหประชาชาติได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการกระทำและเกี่ยวข้องกับมวลชนในระดับต่าง ๆ คือในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ทางสังคม การจัดสรรทรัพยากรในการกระทำโดยสมัครใจต่อกิจกรรมและต่อโครงการ^{๕๐}

กล่าวโดยสรุปแล้ว หลักการมีส่วนร่วมน่าจะหมายถึงการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการสาธารณะของรัฐจนเกิดความพึงพอใจและมีส่วนร่วมในการผลักดันให้ภารกิจหรือโครงการนั้นเกิดผลสำเร็จ ผ่านกระบวนการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การปฏิบัติ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดจากกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ ด้วยความรู้สึกของความเป็นเจ้าของ (Ownership) ที่มีพลังในการต่อรองทางการตัดสินใจ (Empowerment) และตั้งอยู่บนพื้นฐานความชอบธรรมแห่งสิทธิมนุษยชน (Human Rights) รวมถึงสิทธิความเป็นพลเมือง (Citizenship Right)

๒.๔.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

“การมีส่วนร่วม” มีกรอบแนวคิดที่กว้างขวางและสามารถเกิดขึ้นได้ในขอบเขตและระดับที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับประเภทและประเด็นปัญหา การนิยามการมีส่วนร่วมมักจะเป็นไปในลักษณะการบรรยายองค์ประกอบและรูปแบบของการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียเป็นส่วนใหญ่ เป็นต้นว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับภารกิจหรือโครงการที่ส่วนราชการจะดำเนินการซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่โดยปกติของประชาชนในชุมชนนั้น การทำความเข้าใจถึงผลกระทบและแนวทางแก้ไขปัญหาที่ส่วนราชการจะดำเนินการ และการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน โดยให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นและรัฐต้องรับฟังและแก้ไขปัญหานั้นจนประชาชนเกิดความพึงพอใจและมีส่วนร่วมในการผลักดันให้ภารกิจหรือโครงการนั้นเกิดผลสำเร็จ

^{๔๘} ปารีชาติ วลัยเสถียรและคณะ, กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), ๒๕๔๓).

^{๔๙} Friedmann, J., Empowerment : The Politics of Alternative Development, (Blackwell : Cambridge M.A. and Oxford UK, 1993).

^{๕๐} ปรีดา ปูนพันธ์ฉาย, “ผลของการให้คำแนะนำแบบมีส่วนร่วมต่อความร่วมมือในการรักษาของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงชนิดไม่ทราบสาเหตุ”, รายงานวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐).

เพราะเห็นว่าจะเกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน^{๕๑} ขณะเดียวกันในหลักการข้อที่ ๑๐ ของคำประกาศกรุงริโอ (Principle ๑๐ of Rio Declaration) เนื่องในการประชุมสิ่งแวดล้อมโลกเมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๒ ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมว่าเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า

“การจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจะกระทำได้ดีที่สุดด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ ในระดับชาติ ปจเจกบุคคลต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมซึ่งอยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐ อันรวมถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวัสดุอันตรายและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน และต้องมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ รัฐจะต้องเอื้ออำนวยและส่งเสริมความตื่นตัวและการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยจัดให้มีข้อมูลข่าวสารซึ่งประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างกว้างขวาง และต้องจัดให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการทางศาลและทางปกครองได้อย่างแท้จริง รวมทั้งการได้รับการชดเชยและการเยียวยาความเสียหาย”

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น ที่ผ่านมามีนักวิชาการ นักพัฒนา ได้นำเอาเจตนารมณ์ที่ประกาศไว้มาอ้างอิงเพื่อยืนยันหลักการมีส่วนร่วมและเพื่อแสดงถึงองค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วม ก่อนที่จะมีการสรุปใจความสำคัญ ๓ ประการหรือที่เรียกกันว่า “Three Access Principles” มาเป็นแนวทางและเงื่อนไขเชิงประจักษ์ว่า หลักการมีส่วนร่วมนั้นน่าจะประกอบด้วย

- ๑) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (Access to Information)
- ๒) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยได้รับข้อมูลและอย่างมีความหมาย (Informed and Meaningful Public Participation)
- ๓) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมหรือการได้รับการเยียวยาความเสียหาย (Access to Justice or Access to Redress and Remedy)

ที่ผ่านมานักวิชาการหลายฝ่ายต่างมีความเห็นร่วมกันว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงต้องประกอบด้วยลักษณะทั้ง ๓ ประการดังที่กล่าวมานี้ และถือเป็นตัวชี้วัดของความก้าวหน้าหรือความสำเร็จของรัฐในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม “การมีส่วนร่วม” ในกรอบความคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาจะมีฐานความคิดที่แตกต่างอยู่ ๔ แนวทาง กล่าวคือ ๑) กรอบความคิดที่เป็นความเชื่อในศักยภาพของ “ปัจเจกชน” ที่จะมี “สิทธิ” ในการแสดงความคิดเห็นของตนต่อการพัฒนาชุมชนที่ตนสังกัด และสามารถรวมตัวกันในรูปของประชาคม เพื่อร่วมกันจัดการกิจการของชุมชน ๒) การมีส่วนร่วมในแนว “ชุมชนนิยม” (Communitarism) ซึ่งเน้นความสำคัญของชุมชนมากกว่าปัจเจกชนหรือคนแต่ละคนในการร่วมกันกำหนดนโยบายต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ชุมชนร่วมกัน ๓) แนวคิดเชิงผสมผสานระหว่างปัจเจกชนกับชุมชนนิยม และ ๔) หลักการจัดการร่วมกัน (Co-Management) ระหว่างรัฐและชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

^{๕๑} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, เอกสารชี้แจงพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๔๖).

๑) ความเชื่อในศักยภาพของปัจเจกชน

การมีส่วนร่วมทางสังคมเกิดขึ้นบนพื้นฐานความเชื่อในระบอบประชาธิปไตยที่ทำให้ความสำคัญในเรื่องของ “สิทธิ” และ “ความเสมอภาค” ระหว่างประชาชน และความเชื่อเรื่องการมีส่วนร่วมยังมีความเกี่ยวพันลึกซึ้งกับความเชื่อในเรื่อง “ปัจเจกชน” (Individualism) ที่มีความสามารถและศักยภาพที่สามารถคิดเองเป็น ตัดสินใจเองได้ และสามารถรวมตัวกันในรูปของ “ประชาคม” เพื่อร่วมกันจัดการกิจการของชุมชนและเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของทุก ๆ คน ภายใต้กฎกติกาที่กำหนดร่วมกันและตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่ง “การเสียสละ” และความสมัครใจที่จะเข้าสู่ “พันธะสัญญาทางสังคม” (Social Contracts) ตามเกณฑ์แห่ง “เสรีภาพ” และ “สิทธิขั้นพื้นฐาน” บางประการ

๒) ความเชื่อในแนวคิดชุมชนนิยม

แนวความคิดชุมชนนิยมได้รับอิทธิพลจาก Tonnies ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาเยอรมัน ในศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งอธิบายโดยตรงข้ามของชุมชนขนาดเล็ก (Gemeinschaft) ซึ่งสมาชิกมีการรู้จักกันเป็นการส่วนตัวในลักษณะของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Face-to-Face Relations) เปรียบเทียบกับสังคมขนาดใหญ่ (Gesellschaft) ซึ่งสมาชิกไม่รู้จักกันเป็นส่วนตัว แต่ติดต่อสัมพันธ์กันตามบทบาทและสถานภาพในยุโรปในศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรม นักคิดในแนวชุมชนนิยมมักค่อนข้างหวาดระแวงต่อแนวคิดที่ให้ความสำคัญต่อปัจเจกชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบที่เน้นการแข่งขันซึ่ง “บุคคล” ที่มีความสามารถที่สุด คือ ผู้ชนะ ถูกนำไปเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจเสรี (ซึ่งนักคิดแนวชุมชนนิยมเชื่อว่า) เป็นระบบแบบ “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” ดังนั้นจึงเป็นระบบที่ขาดความยุติธรรมและความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อ่อนแอ

ในแนวคิดแบบชุมชนนิยมรัฐถูกมองอย่างหวาดระแวงว่าใช้เฉพาะกลุ่มผู้มีอำนาจและอิทธิพลซึ่งเป็นคนกลุ่มเล็ก ๆ ในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในครึ่งหลังของศตวรรษที่ ๒๐ ในประเทศกำลังพัฒนารัฐมักจะถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา^{๕๒} เนื่องจากระบบบริหารราชการซึ่งยึดเอาด้อยอายุและการผูกขาดการตัดสินใจไว้ที่ศูนย์กลางของอำนาจทำนโยบายการพัฒนาหลายอย่างไม่สามารถสนองตอบและแก้ไขปัญหาที่แท้จริงให้กับประชาชนในระดับรากหญ้าได้อย่างทั่วถึงที่ หลายครั้งได้เกิดการพยายามปฏิเสศที่จะให้รัฐยุ่งเกี่ยวในบางกิจกรรมและบางโครงการ ซึ่งถือเป็นอิทธิพลของกระแสชุมชนนิยมที่รัฐจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทต่อปัญหาหรือการพัฒนาให้อยู่ในฐานะของ “ผู้รับฟัง” ที่ต้อง “ยอมรับ” และ “เปิดประตู” ให้ประชาชนในระดับรากหญ้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังในกระบวนการการพัฒนาหรือปัญหาที่เกิดขึ้น

๓) การผสมผสานฐานคิดของปัจเจกชนและชุมชนนิยม

แนวความคิดในเรื่องนี้จะมุ่งเน้นไปที่ประเด็นของการสร้าง “ทุนทางสังคม” บนพื้นฐานของการสร้าง “ประชาสังคม” โดยมีฐานรากทางความคิดที่ตั้งอยู่บนความเชื่อมั่นในศักยภาพของปัจเจกชน แต่ในขณะเดียวกันเขาก็ปฏิเสธความสุดโต่งในชุมชนนิยมที่มีความเชื่อมั่น ศรัทธา จนเกิดการขับเคลื่อนในลักษณะประชาสังคมที่ไม่อยากให้รัฐเข้ามายุ่งเกี่ยวในชุมชน และในทางตรงกัน

^{๕๒} Friedmann, J., Empowerment : The Politics of Alternative Development, Ibid., p.

ข้ามอาจจะต้องมีการเปิดช่องว่างให้รัฐเข้ามาเกี่ยวข้องได้ในฐานะที่เป็นองค์การที่พร้อมจะการสนับสนุนช่วยเหลือ และมีส่วนในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความยุติธรรมมากที่สุด

๔) หลักการจัดการร่วมกัน (Co-Management) ระหว่างรัฐและชุมชน

การมีส่วนร่วมแบบหลักการจัดการร่วมกัน ส่วนใหญ่เป็นการมีส่วนร่วมในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างรัฐและชุมชน ทั้งนี้ที่ผ่านมามีปัญหาบางประการในกิจกรรม โครงการ หรือนโยบายสาธารณะของภาครัฐ เป็นต้นว่า ๑) ทุกภาคส่วนหรือบางกลุ่มในชุมชนยังไม่ได้มีส่วนร่วมที่เท่าเทียมกัน ๒) เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในหน่วยราชการระหว่างระดับนโยบายและในระดับปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ และ ๓) เกิดปัญหาความขัดแย้งหรือการกระทบกระทั่งกับชุมชนใกล้เคียง ซึ่งจำเป็นจะต้องอาศัยหน่วยงานภาครัฐเข้าไปจัดการหรือไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อย่างไรก็ตามรูปแบบการจัดการร่วมกันเป็นรูปแบบที่นักวิชาการหลายคนให้ความสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่รูปแบบ กฎเกณฑ์ รวมทั้ง “ใคร” ควรเข้ามาจัดการร่วมกันย่อมต้องแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่และในแต่ละสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว

จากการศึกษายังพบว่าการมีส่วนร่วมนั้นยังมีการแบ่งแยกออกเป็น ๒ ลักษณะ กล่าวคือ ๑) การมีส่วนร่วมเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Formal-informal Participation) ที่เป็นการมีส่วนร่วมที่ถูกต้องตามระบบขององค์กร ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมตามหน้าที่ที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมตามขอบเขตที่องค์กรได้วางนโยบายไว้ และการมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีโครงสร้าง อาจเป็นการร่วมตกลงกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มหรือในบรรยากาศของความเป็นส่วนตัวมากกว่าลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ และ ๒) การมีส่วนร่วมทางตรง (Direct Participation) ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมกันโดยตรงที่สมาชิกหรือการรวมกลุ่มต่าง ๆ โดยได้มีส่วนร่วมแบบทันที แต่ละคนมีสิทธิและโอกาสที่จะแสดงการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องโดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชน และการมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน^{๕๓}

ขณะเดียวกัน Cohen and Uphoff ยังได้อธิบายถึงลักษณะหรือมิติของการมีส่วนร่วมว่าประกอบด้วย ๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ๒) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) ๓) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) และ ๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจถือเป็นศูนย์กลางของการเกิดความคิดที่หลากหลาย มีการกำหนดและประเมินทางเลือกตัดสินใจ เลือกเปรียบเทียบได้กับการวางแผนเพื่อนำทางที่เลือกมาสู่การปฏิบัติ สามารถแบ่งการตัดสินใจนี้ออกเป็น ๓ ชนิด คือ

๑.๑) การตัดสินใจช่วงเริ่มต้น เป็นการเริ่มต้นหาความต้องการจากคนในชุมชนและวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการที่สำคัญ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญที่จะเลือกเอาโครงการที่เป็น

^{๕๓} Cohen, J.M. & Uphoff, N.T., Participation's Place in Rural Development : Seeking Clarity Through Specific, World Development, (New York : Cornell University, 1977).

ประโยชน์ต่อชุมชนและมีความเป็นรูปธรรมโดยผ่านการใช้กระบวนการตัดสินใจ ในระยะนี้สามารถให้ข้อมูลที่สำคัญของชุมชนและป้องกันความเข้าใจผิดที่อาจเกิดขึ้นและเสนอกลยุทธ์เพื่อแก้ไขปัญหา ซึ่งคนในชุมชนสามารถเข้ามาเกี่ยวข้องตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นโครงการ ทั้งในเรื่องการเงิน การจัดสรรบุคลากร ตลอดจนวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการและสนับสนุนโครงการที่จะนำเข้ามาซึ่งประโยชน์สุขของชุมชน

๑.๒) การตัดสินใจในช่วงดำเนินการ คนในชุมชนอาจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในช่วงเริ่มต้นแต่ถูกขอร้องให้เข้ามาดำเนินการเมื่อโครงการเข้ามา ความสำเร็จในช่วงนี้เกิดขึ้นได้มากกว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น ซึ่งโครงการจะต้องค้นหาความต้องการของชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในภายหลังนี้ และจัดลำดับความสำคัญของโครงการและวิธีการดำเนินโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

๑.๓) การตัดสินใจในช่วงปฏิบัติการ เป็นความเกี่ยวข้องในชุมชนเมื่อโครงการเข้ามามีการเชื่อมโยงโครงการเข้ามาสู่คนในชุมชน โดยจะมีการรวบรวมข้อมูลขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์สำหรับปฏิบัติกิจกรรมในโครงการ กรอบที่สมาชิกยึดถือประกอบด้วย การประชุมเพื่อจัดทำนโยบาย การคัดเลือกผู้นำที่มีอิทธิพลต่อองค์กร^{๕๔}

๒) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

ในช่วงนี้คนในชุมชนหรือท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมในการปฏิบัติได้ ๓ รูปแบบ คือ

๒.๑) การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ ได้แก่ สละแรงงาน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และข้อมูลข่าวสาร ทั้งหมดนี้ถือเป็นแหล่งทรัพยากรหลักที่สำคัญซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่นที่สามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาโครงการ การส่งเสริมโดยใช้แรงงานในท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ดี การบริจาคเงินและวัสดุอุปกรณ์และอื่น ๆ เป็นการแสดงให้เห็นทิศทางที่ชัดเจนของการมีส่วนร่วม สิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วมคือการรู้ว่าใครเป็นผู้สนับสนุนและทำอะไรโดยวิธีการสมัครใจ การได้รับค่าตอบแทนหรือโดยการบีบบังคับ การสนับสนุน เรื่องทรัพยากรบ่อยครั้งที่พบว่ามี ความไม่เท่าเทียมกันและการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว

๒.๒) การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน คนในท้องถิ่นสามารถรวมตัวกันในการปฏิบัติงานโดยการเป็นลูกจ้างหรือสมาชิกทีมที่ปรึกษาหรือเป็นผู้บริหารโครงการ เป็นสมาชิกอาสา ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานกิจกรรมของโครงการ มีการฝึกอบรมให้รู้เทคนิคการปฏิบัติงานในโครงการสำหรับผู้เข้ามาบริหารหรือประสานงานวิธีนี้นอกจากจะเพิ่มความไว้วางใจให้กับคนในชุมชนหรือท้องถิ่นแล้ว ส่วนหนึ่งยังช่วยให้เกิดความตระหนักถึงปัญหาของตนเอง อีกทั้งยังทำให้เกิดการสื่อสารข้อมูลภายในและได้รับคำแนะนำซึ่งเป็นปัญหาของคนในท้องถิ่นตลอดจนผลกระทบที่ได้รับเมื่อโครงการเข้ามา

๒.๓) การมีส่วนร่วมในการขอความร่วมมือ ทั้งนี้การขอความร่วมมือไม่จำเป็นต้องมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เป็นพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ว่าผลเสียที่ตามมาหลังจากนำโครงการเข้ามาและผลที่เกิดกับคนในชุมชนหรือท้องถิ่นที่เข้าร่วมในโครงการ

๓) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์

^{๕๔} สถาบันพระปกเกล้า, “การพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน”, เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการการรัฐสภา, (นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑). (อัดสำเนา).

การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานและมีผลในทางเศรษฐกิจที่ไม่ควรมองข้าม การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์แบ่งได้ ๓ รูปแบบ คือ

๓.๑) ผลประโยชน์ด้านวัตถุ ถือเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคล เช่น เป็นการเพิ่มการบริโภค รายได้ และทรัพย์สิน แต่สิ่งเหล่านี้อาจจะทำให้การสรุปข้อมูลล้มเหลวทั้งนี้ควรวิเคราะห์ให้ได้ว่าใครคือผู้มีส่วนร่วมและดำเนินการให้เกิดขึ้น

๓.๒) ผลประโยชน์ด้านสังคม ถือเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานด้านสาธารณะ ได้แก่ บริการหรือความพึงพอใจในระบบสาธารณูปโภค การเพิ่มโครงการพัฒนาท้องถิ่นโดยใช้รูปแบบการผสมผสานเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับคนยากจน ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ทั้งในเรื่องปริมาณ การแบ่งผลประโยชน์ และคุณภาพบริการและความพึงพอใจ

๓.๓) ผลประโยชน์ด้านบุคคล ถือเป็นความปรารถนาที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มหรือได้รับการคัดเลือกเข้ามา เป็นความต้องการอำนาจทางสังคมและการเมืองโดยผ่านความร่วมมือในโครงการ ผลประโยชน์สำคัญที่ได้จากโครงการมี ๓ อย่าง คือ ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง อำนาจทางการเมือง และความรู้สึกว่าตนเองทำงานมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ควรศึกษาผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมาภายหลังด้วย เพราะอัตราการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์มีความแตกต่างกัน และจะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการวางนโยบายหลักที่เกี่ยวข้องว่าจะให้ใครมีส่วนร่วม ทั้งนี้หากผลที่ออกมาตรงกันข้ามกับความคาดหวังจะได้แก้ไขเพื่อหาแนวทางที่มีความเป็นไปได้ในการวางรูปแบบใหม่

๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

การมีส่วนร่วมในการประเมินผลเป็นส่วนที่มีการเขียนเป็นรายงานไว้น้อย ทั้งนี้เราสามารถประเมินโครงการได้ ๒ รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมทางตรงและการมีส่วนร่วมทางอ้อม การมีส่วนร่วมในการประเมินผลส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางมากกว่าคนในชุมชนหรือท้องถิ่น ซึ่งทำหน้าที่ประเมินผลด้านงบประมาณ ความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อโครงการ ประเมินว่ามีผู้เห็นด้วยกับโครงการหรือไม่ ผู้ที่มีส่วนร่วมได้แก่ใครบ้าง มีส่วนร่วมโดยวิธีใด มีการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อต่าง ๆ หรือผ่านตัวแทนที่เลือกเข้าไปอย่างไรและทำอย่างไร ความคิดเห็นต่าง ๆ จึงจะได้รับการนำไปใช้ประโยชน์

การมีส่วนร่วมของประชาชนยังจัดเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่นเพราะประชาชนในท้องถิ่น คือ ผู้ที่รู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่น การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นการเปิดกว้างในความคิดเห็นโดยการสื่อสารสองทางในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน และในแต่ละประเด็นนั้นไม่สามารถใช้เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งมาตัดสินใจได้เหมือนกัน ซึ่งสามารถจำแนกตามมิติของระดับการมีส่วนร่วมมี ๓ รูปแบบ^{๕๕} ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกันกล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยอำนาจกว่า มีทรัพยากรหรือความรู้ด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น

^{๕๕} เนลียว บุรีภักดี และคณะ, *ชุดวิชาการวิจัยชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาพัฒนาการ
ปฏิรูป, กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๕).

๒) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐ โดยไม่รู้จักความต้องการของประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียงประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนบางเรื่องเท่านั้น

๓) การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาด้วยความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย จัดเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริงของประชาชนตามแนวความคิดและหลักการพัฒนาชุมชน เมื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้จะสนับสนุนและส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดสรรหรือจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ควรเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อส่วนรวม ทั้งในแง่ของคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่โดยรวมถึงจะต้องเป็นการลดปัญหาความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นติดตามมา ทั้งนี้ควรที่จะมีแนวคิดและเป้าหมายที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

๑) การมีส่วนร่วมเป็นคุณค่าที่สำคัญในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ ประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มที่จะได้รับผลกระทบจากมาตรการ นโยบาย กฎหมายและโครงการต่าง ๆ ของรัฐ ควรที่จะได้มีโอกาสได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเหล่านั้น รวมทั้งมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจภายใต้กลไกและรูปแบบที่เหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้รัฐสามารถนำเอาข้อมูล ข้อคิดเห็น และผลประโยชน์ได้เสียของประชาชนไปเป็นกรอบในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ

๒) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นมาตรการสำคัญรูปแบบหนึ่งในการแบ่งสรรอำนาจ (Redistribution of Power) ในการตัดสินใจให้กับประชาชนในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจ อธิปไตย การให้สิทธิแก่ชุมชนในการร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือเป็นการเพิ่มอำนาจให้แก่ประชาชนซึ่งสามารถนำไปสู่ระบบและกลไกในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นกว่าที่ผ่านมา

๓) การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเป็นรูปแบบและกลไกสำคัญที่จะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชน (Empowerment) ถือเป็นการช่วยเพิ่มศักยภาพและพัฒนาคนโดยเฉพาะประชาชนกลุ่มที่มีความยากจนและด้อยโอกาส ให้เขาเหล่านั้นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการของภาครัฐมากขึ้น

๔) การมีส่วนร่วมนำมาซึ่งการตัดสินใจที่รอบคอบและรอบด้านมากขึ้น เนื่องจากรัฐได้นำเอาทัศนะที่หลากหลายของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาประกอบการตัดสินใจในกิจกรรม โครงการ หรือนโยบายของตน ทำให้ได้ผลการตัดสินใจที่มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับของประชาชน

๕) การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยสนองตอบหลักความเป็นธรรมหรือความเสมอภาค (Equity) ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เนื่องจากการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบจากมาตรการของรัฐได้มีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจของรัฐได้

๖) การมีส่วนร่วมจะนำไปสู่ระบบการบริหารจัดการภาครัฐที่ดีและมีการพัฒนาที่ยั่งยืน การมีส่วนร่วมของประชาชนจะช่วยให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากภาครัฐไม่มีกำลังบุคลากรหรืองบประมาณที่จะคอยตรวจสอบตราสอดส่องว่าไม่มีการละเมิดกฎหมายแต่จะมีเครือข่ายประชาชนคอยเป็นผู้ตรวจสอบตราสอดส่องในเรื่องดังกล่าวแทน

ในส่วนของเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมี ๓ ประการสำคัญ ได้แก่

๑) การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปโดยอิสระภาพ หมายถึง ผู้มีส่วนร่วมมีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ การเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องเป็นไปอย่างสมัครใจ การถูกบังคับให้ร่วมไม่ว่าจะรูปแบบใดก็ตามไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม

๒) การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปโดยความเสมอภาค กล่าวคือ ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ

๓) การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปตามความสามารถ ทั้งนี้ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและเสมอภาคแต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมายการมีส่วนร่วมยอมเกิดขึ้นไม่ได้^{๕๖}

ขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขย่อยอื่นอีกเป็นต้นว่า ประชาชนต้องมีเวลา ประชาชนต้องมีความสนใจประชาชนต้องสามารถสื่อสารด้วยความเข้าใจต่อกันทั้งสองฝ่าย ประชาชนต้องไม่รู้สึกว่าเป็นผลกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพทางสังคมด้วย^{๕๗}

สำหรับรูปแบบในการสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้นสามารถจัดได้หลายรูปแบบด้วยกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้ดำเนินการ โดยอาจเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชนจากระดับต่ำไปจนถึงระดับสูงสุดนั่นก็คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งในบางโครงการอาจสามารถดำเนินการเพียงรูปแบบเดียวก็สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ แต่สำหรับโครงการที่มีความซับซ้อนของโครงสร้างปัญหาควรดำเนินการในลักษณะบูรณาการจากหลาย ๆ รูปแบบเข้าไว้ด้วยกันเพื่อความสำเร็จของโครงการ การมีส่วนร่วมของชุมชนที่ตรงกับปัญหาและความต้องการที่แท้จริงมีรูปแบบของการมีส่วนร่วมสามารถสรุปได้เป็น ๕ รูปแบบ^{๕๘} ได้แก่

๑) การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) หมายถึง การที่ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

๒) การปรึกษาหารือ (Public Consultation) หมายถึง รูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือ ระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อที่จะรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม หรือประกอบการจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การปรึกษาหารือยังเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการกระจายข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชนทั่วไปและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้นและเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะ หรือเพื่อประกอบทางเลือกในการตัดสินใจ

๓) การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) หมายถึง การที่ภาคประชาชนและส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม รวมถึงผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือ

^{๕๖} ถวิลวดี บุรีกุล, การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและการบวนการ, (นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๘).

^{๕๗} นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, กลวิธี แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชนในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภารพิมพ์, ๒๕๒๗).

^{๕๘} สุคนธ์ เครือน้ำคำ และคณะ, การพัฒนาทีมงาน, (ลพบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๕).

กิจกรรมนั้นได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาเหตุผลที่จะดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่นั้นหรือไม่ การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายรูปแบบที่พบเห็นกันบ่อย ได้แก่

๓.๑) การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมลักษณะนี้จะต้องจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วมเพื่ออธิบายให้ที่ประชุมทราบถึงลักษณะโครงการหรือผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น รวมถึงตอบข้อซักถาม การประชุมในระดับนี้อาจจะจัดในระดับกว้างเพื่อรวมหลาย ๆ ชุมชนในคราวเดียวกันในกรณีที่มีหลายชุมชนได้รับผลกระทบเหมือนกันหรือคล้ายกัน

๓.๒) การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการจำเป็นจะต้องมีการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบายซักถามและให้ความเห็นต่อโครงการ การประชุมอาจจะจัดในที่สาธารณะทั่วไปและผลการประชุมจะต้องนำเสนอต่อสาธารณะ รวมถึงผู้เข้าร่วมประชุมต้องได้รับทราบผลดังกล่าวด้วย

๓.๓) การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินการที่ชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบัง ทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ การประชุมและคณะกรรมการจัดการประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นยอมรับ มีหลักเกณฑ์ มีประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจนซึ่งอาจมาจากการร่วมกันกำหนดขึ้นและแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบทั่วกัน ทั้งนี้รูปแบบการประชุมไม่ควรจะเป็นทางการมากนักและไม่เกี่ยวข้องกับนัยของกฎหมาย ที่จะต้องมีการชี้ขาดเหมือนการตัดสินในทางกฎหมาย การจัดประชุมจึงอาจจัดให้หลายวันและไม่จำเป็นต้องจัดเพียงครั้งเดียวหรือสถานที่เดียวตลอดไป

๔) การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) หมายถึง การที่ภาคประชาชนและส่วนงานที่เกี่ยวข้องมีสิทธิ์และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่อประเด็นปัญหา ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมภาคประชาชน ซึ่งในทางปฏิบัติการที่จะให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้น ๆ ไม่สามารถดำเนินการให้เกิดขึ้นได้ง่ายนัก ทั้งนี้อาจดำเนินการให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบเลือกตัวแทนของตนเข้าไปนั่งในคณะกรรมการใดคณะหนึ่งที่มีอำนาจตัดสินใจ รวมทั้งได้รับเลือกในฐานะที่เป็นตัวแทนขององค์กรที่ทำหน้าที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่ และประชาชนจะมีบทบาทชี้้นำการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการพิเศษนั้น ๆ ว่าจะมีการวางน้ำหนักของประชาชนไว้เพียงใด

๕) การใช้กลไกทางกฎหมาย (Law) หมายถึง การที่ภาคประชาชนและส่วนงานที่เกี่ยวข้องมีสิทธิ์และมีส่วนร่วมในเชิงของการป้องกันแก้ไข เป็นลักษณะของการเรียกร้องและป้องกันสิทธิของตนเองอันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม และเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองคิดว่าจะได้รับ โดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ หรือ ๒๕๕๐ ก็ได้ ต่างก็ได้ให้หลักการเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลาย ๆ ด้าน เป็นต้นว่า

๕.๑) ด้านการรับรู้ข่าวสาร

๕.๒) ด้านการพิจารณาการปฏิบัติราชการทางการปกครอง

๕.๓) ด้านการกำหนดนโยบาย

๕.๔) ด้านการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕.๕) ด้านการคัดเลือกผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๕.๖) ด้านการตรวจสอบและการปฏิบัติงาน

๕.๗) ด้านการออกกฎหมาย

ทั้งนี้ประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนตามรัฐธรรมนูญทั้งในรูปของปัจเจกและในรูปขององค์กรตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติต่าง ๆ ประกอบรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตามการใช้กลไกทางกฎหมายนี้จะทำให้เกิดความยืดหยุ่นต่อการดำเนินการโครงการหรือการยุติโครงการ รวมทั้งมีการระดมค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นด้วย

ขณะเดียวกันสถาบัน IAP2 (International Association for Public Participation)^{๕๙} ซึ่งเป็นสถาบันฝึกอบรมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีชื่อเสียงของสหรัฐอเมริกา ได้จัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ตามกรอบแนวคิดขององค์การสหประชาชาติ^{๖๐} ที่ได้กล่าวถึงหลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าหมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐใน ๕ ระดับ ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมในระดับให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) ซึ่งเป็นระดับเริ่มต้นประชาชนมีบทบาทน้อย เป้าหมาย คือ การให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและถูกต้องแก่ประชาชน รวมทั้งเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหา ทางเลือก และทางเลือก ตัวอย่างเช่น การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น แผ่นพับ เสียงตามสาย ฯลฯ คำสัญญาที่หน่วยงานให้กับประชาชน คือ การให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและถูกต้อง

๒) การมีส่วนร่วมในระดับปรึกษาหารือ (Consult) ระดับนี้ประชาชนจะมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้สึก และแสดงความคิดเห็นประกอบการตัดสินใจ เป้าหมายคือการได้รับข้อมูลและรับความคิดเห็นจากประชาชนเกี่ยวกับสภาพปัญหา ทางเลือก และแนวทางแก้ไข ตัวอย่าง เช่น การสำรวจความคิดเห็น การสนทนากลุ่มย่อย การจัดเวทีสาธารณะ ฯลฯ คำสัญญาที่หน่วยงานให้กับประชาชน คือ การให้ข้อมูลข่าวสารกับประชาชนที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยการรับฟังความคิดเห็น ตระหนักถึงข้อมูล และความคิดเห็นของประชาชนในการตัดสินใจ

๓) การมีส่วนร่วมในระดับการเข้ามามีบทบาท (Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทำงาน ตลอดกระบวนการตัดสินใจมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลข่าวสารระหว่างรัฐและประชาชนอย่างจริงจัง เป้าหมายคือ การทำงานร่วมกับประชาชนเพื่อสร้างความมั่นใจว่า ความต้องการและความคิดเห็นของประชาชนจะได้รับการพิจารณา ตัวอย่างเช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการการสำรวจความคิดเห็นโดยการปรึกษาหารือ ฯลฯ คำสัญญาที่หน่วยงานให้กับ

^{๕๙} สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน, คู่มือการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : กรมชลประทาน, ๒๕๕๕).

^{๖๐} United Nation, “ Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development Report of the Meeting for The Adhoc Group of Expert ” . Department of International Economic and Social Affairs, (New York : United Nation, 1981).

ประชาชน คือ การทำงานกับประชาชนเพื่อให้ความคิดเห็นและข้อมูลจากประชาชนสะท้อนในทางเลือก

๔) การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ (Collaborate) เป็นการให้บทบาทแก่ประชาชนในระดับสูง โดยประชาชนและรัฐทำงานร่วมกันในกระบวนการตัดสินใจ เป้าหมายคือ การเป็นหุ้นส่วนกับประชาชนในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจตั้งแต่การระบุปัญหา พัฒนาทางเลือกและแนวทางแก้ไข ตัวอย่างเช่น การตั้งเป็นคณะที่ปรึกษาฝ่ายประชาชน การสร้างฉันทามติ กระบวนการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม ฯลฯ คำสัญญาที่หน่วยงานให้กับประชาชน คือ การร่วมงานกับประชาชนเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะและแนวคิดใหม่จากประชาชน โดยสัญญาว่าจะนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในการตัดสินใจทางออกของปัญหาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

๕) การมีส่วนร่วมในระดับให้อำนาจแก่ประชาชน (Empower) ถือเป็นขั้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมสูงที่สุด เป้าหมายคือ การให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจลงมือด้วยตนเอง โดยรัฐจะดำเนินการตามการตัดสินใจนั้นรูปแบบการมีส่วนร่วม คือ การลงประชามติ และการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งโดยกระบวนการระดมความคิดเห็น มักเป็นประเด็นที่มีผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง ประโยชน์ของการตัดสินใจขั้นนี้ คือ การสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน เข้าใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน คำสัญญาที่หน่วยงานให้กับประชาชน คือ การปฏิบัติตามสิ่งที่ประชาชนตัดสินใจเลือก

สำหรับระดับการมีส่วนร่วมที่แบ่งได้เป็น ๕ ระดับ^{๖๐} จากการมีส่วนร่วมในระดับต่ำสุดไปถึงระดับสูง คือ ๑) การให้/รับข่าวสาร (Inform) ๒) การปรึกษาหารือ (Consult) ๓) การร่วมคิดร่วมทำ (Involve) ๔) การเป็นหุ้นส่วนหรือภาคี (Collaborate) และ ๕) การเสริมพลังอำนาจ (Empower) การเลือกระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีระดับและเทคนิคที่ใช้แสดงเป็นตารางให้เห็นรายละเอียดตามตารางที่ ๒.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ ระดับการมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วม	วัตถุประสงค์	ทางเลือกของรูปแบบที่ใช้	เทคนิคการใช้
๑) ให้ข้อมูล (Inform)	ให้ประชาชนตระหนักและให้ความรู้แก่ประชาชน	แลกเปลี่ยนข้อมูล	โฆษณาทางสื่อ / ตั้งตู้แจกข้อมูลข่าวสาร / แผ่นพับ / จัดทำวีดิทัศน์ / เปิดเว็บไซต์ให้ข้อมูล / ตั้งทีมออกไปรณรงค์นอกพื้นที่ / เปิดศูนย์ข้อมูลข่าวสาร / เอกสารข้อเท็จจริง / จดหมายข่าว / รายงานการศึกษาทางเทคนิค / รายการโทรทัศน์
		ชักชวนให้ประชาชนเข้ามาร่วมในกระบวนการ	ทัศนศึกษา / การประชุมชี้แจงของหน่วยงาน / คำประกาศของทางราชการ
การปรึกษาหารือรับฟังความคิดเห็น (Consult)	เพื่อให้ได้มาซึ่ง Input/Feedback	ชักชวนให้ประชาชนมาเข้าร่วมในกระบวนการ	ประชาพิจารณ์ / จัดงานการแสดงผลงาน (Exhibition) เสนอประชาชน / การเยี่ยมชมโครงการเพื่อให้ข้อมูลและรับข้อมูลจากประชาชน / การจัดเวทีสาธารณะ

^{๖๐} สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, “โครงการจัดทำรูปแบบกลไกการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดทำนโยบาย แผน มาตรการ กฎหมาย หลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”, รายงานวิจัย, (เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗).

ระดับการมีส่วนร่วม	วัตถุประสงค์	ทางเลือกของรูปแบบที่ใช้	เทคนิคการใช้
	จากประชาชนอย่างกว้างขวาง		/ จัดแถลงข้อเท็จจริง / การสนทนากลุ่มย่อย / เวทีสาธารณะ
		รวบรวมข้อมูลจากประชาชนและภาครัฐให้ Feedback	ทำแบบสอบถาม / จัดทำแบบฟอร์มการแสดงความคิดเห็น / การสัมภาษณ์รายบุคคล / การสนทนากลุ่มย่อย / สายด่วนสายตรง / การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ / การร่วมลงประชามติ (ตามกฎหมายไทย)
การร่วมคิดร่วมทำ (Involve)	เพื่อให้เกิดการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเต็มที่	ชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมในกระบวนการ	การประชุมกลุ่มย่อยในการวางแผน / คณะกรรมการระดับท้องถิ่น / การจัดเวทีวิทยากรกระบวนการ / การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
การเป็นหุ้นส่วนหรือภาคี (Collaborate)	เพื่อสร้างฉันทานุมัติ	ชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมในกระบวนการ	คณะกรรมการที่ปรึกษา / เวทีผู้มีส่วนได้เสีย / ฟอร์มแผนภูมิภาค / การจัดทำแผนที่ความคิด
การเสริมพลังอำนาจของประชาชน	เพื่อสร้างเวทีให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ	ชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมในกระบวนการ	การปฏิบัติตามการประเมินผลและคำแนะนำของภาคประชาชน
		รวบรวมข้อมูลจากประชาชนและภาครัฐให้ Feedback	การลงคะแนนเสียง (Referendum ในต่างประเทศ)

กล่าวโดยสรุป กรอบคิดเรื่องการมีส่วนร่วมในงานพัฒนานั้น ในยุคต้นของการพัฒนาชุมชน แม้จะมีจุดดีในแง่ของการต้องการสร้างประชาธิปไตยภายในชุมชน แต่ในภาคปฏิบัติเมื่อนำมาใช้ในประเทศด้อยพัฒนาที่อำนาจบริหารมีลักษณะรวมศูนย์ การมีส่วนร่วมจึงอาจกลายเป็นการเกณฑ์ (Recruitment) ให้คนเข้ามาร่วมภายใต้ปรัชญาของการต้องการเปลี่ยนคนในประเทศด้อยพัฒนาเหล่านี้ให้ทันสมัยมากขึ้น ให้อำนาจคิดเพื่อพัฒนาตนเอง ให้สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้เพื่อให้พ้นจากสภาพความยากจนและด้อยพัฒนา ขณะเดียวกันในการมีส่วนร่วมในรูปแบบปัจจุบันมีการเปิดกว้างและยอมรับในสิทธิของประชาชนและชุมชนมากขึ้น ทำให้ปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมของประชาชนได้แสดงพลังแห่งการมีส่วนร่วมออกมาในหลายระดับ ประกอบด้วย

๑. การรับรู้ข่าวสาร (Public information) หมายถึง การที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

๒. การรับฟังความคิดเห็น (Public Consultation) หมายถึง รูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือ ระหว่างรัฐในฐานะเป็นผู้ดำเนินการโครงการพัฒนากับประชาชนที่เกี่ยวข้องและที่ได้รับผลกระทบ เพื่อที่จะรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมหรือประกอบการจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะหรือเพื่อประกอบทางเลือกในการตัดสินใจ

๓. การร่วมในการตัดสินใจ (Public Involve) หมายถึง การที่ภาคประชาชนและส่วนงานที่เกี่ยวข้องมีสิทธิ์ มีส่วนร่วมแนะแนวทางที่นำไปสู่การตัดสินใจต่อประเด็นปัญหาหรือการ

ดำเนินการพัฒนาใด ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูล ความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการพัฒนา

๔. ความร่วมมือ (Public Collaboration) หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วมโดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจในการพัฒนา และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

๕. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน (Public Empower) หมายถึง การที่ประชาชนบทบาทในระดับสูงในการมีส่วนร่วมในลักษณะของการเรียกร้องและป้องกันสิทธิของตนเองได้ หากไม่ได้รับความเป็นธรรม และไม่ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

๒.๔.๓ รูปแบบของการมีส่วนร่วม

จากกรอบคิดการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมทั้ง ๕ ด้าน ที่คณะผู้วิจัยได้สรุปวิเคราะห์และนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จากการศึกษาเชิงลึกพบว่าในแต่ละด้านนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบูรณาการเอาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเข้ามาประยุกต์หรือผสมผสานเพื่อให้เกิดความกลมกลืนและเหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ดังนี้

๑) การรับรู้ข่าวสาร (Public Information)

ในเรื่องนี้ มัลลิกา ผลอนันต์^{๒๒} ได้กล่าวถึงการรับรู้ข่าวสารที่จะก่อให้เกิดแรงจูงใจและการโน้มน้าวใจที่จะมีผลต่อการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงใด ๆ นั้นมีความเชื่อว่าการที่จะชักจูงใจบุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้นเป็นเหมือนกับการกระตุ้นบุคคลนั้นเพื่อให้เกิดการตอบสนองในสิ่งที่เราต้องการให้เป็น ในกระบวนการสื่อสารจะมีช่องว่างหรือตัวกลางระหว่างการกระตุ้นและการตอบสนองซึ่งเรียกว่าพื้นเพเดิมของบุคคล ซึ่งถือว่าเป็นตัวกลางที่สำคัญมากในการที่จะเกิดการรับรู้ได้จากการสื่อสาร ดังนั้นในการจูงใจบุคคลใดนั้นเราจะต้องศึกษาถึงพื้นเพเดิมของบุคคลคนนั้นก่อนว่า ทักษะ ค่านิยม ความเชื่อ ระดับการศึกษา ทั้งนี้สามารถแบ่งลักษณะของการรับรู้เพื่อการพัฒนาของคนได้ ๔ ระดับ ดังนี้

๑.๑) กลุ่มเชื่อ (Believer) เป็นกลุ่มที่ง่ายที่สุดในการจะทำให้เกิดการรับรู้หรือการชักจูงให้ปฏิบัติตามที่เป้าหมายทางการพัฒนา เพราะเป็นกลุ่มที่ได้รับทัศนคติความรู้ ประสบการณ์ ข้อมูลต่าง ๆ เป็นแนวทางเดียวกันกับการพัฒนา จึงเชื่อและเห็นด้วยในสิ่งที่พัฒนาได้สื่อออกไป

๑.๒) กลุ่มสงสัย (Skeptic) เป็นกลุ่มที่ได้รับข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ ที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายทางการพัฒนาที่จะสื่อสารหรือประชาสัมพันธ์ทั้งในด้านบวกและด้านลบ และคนกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มคนที่เกิดความสงสัยในเรื่องนั้น เช่น ในการสร้างเขื่อนคนกลุ่มนี้จะมีข้อมูลว่ามีทั้งประโยชน์และโทษ กล่าวคือ มีความเชื่อว่าเขื่อนใช้ผลิตกระแสไฟฟ้าถือว่าเป็นผลดี แต่ขณะเดียวกันเขื่อนก็จะเป็นสาเหตุของการทำลายสภาพแวดล้อมไปด้วยอีกทางหนึ่ง ข้อสงสัยดังกล่าวจะทำให้คนกลุ่มนี้ตัดสินใจไม่ได้ว่าระหว่างประโยชน์และโทษนั้นสิ่งใดมีมากกว่ากัน และเขาจึงยังไม่ตกลงใจเชื่อว่าการสร้างเขื่อนเป็นสิ่งที่ดี ดังนั้นในการที่จะพัฒนาอะไรจะต้องมีการประชาสัมพันธ์กับคนกลุ่มนี้ให้เขาหายสงสัยก่อน

^{๒๒} มัลลิกา ผลอนันต์, *ทฤษฎีการสื่อสาร*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๒).

๑.๓) กลุ่มเฉื่อย (Apathetic) เป็นกลุ่มที่ไม่สนใจ ไม่ได้ตอบหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะพัฒนาเนื่องจากรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเอง เช่น รู้สึกว่าการจะสร้างเขื่อนหรือไม่สร้างเขื่อนนั้นไม่เกี่ยวข้องกับตนเองเพราะเขื่อนสร้างที่ต่างจังหวัด แต่ตนเองอยู่กรุงเทพมหานคร ตนเองไม่ได้รับผลประโยชน์หรือผลเสียอะไรจากการสร้างเขื่อนนั้น ดังนั้นหลักในการสร้างการรับรู้กับคนกลุ่มเฉื่อยนี้จึงต้องพยายามดึงเรื่องที่จะพัฒนาแสดงเหตุผลให้เขาเห็นว่าเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวคนเหล่านี้ให้ได้

๑.๔) กลุ่มปรีกษ (Hostile) กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่ยากที่สุดในการทำความเข้าใจหรือทำให้เกิดการรับรู้ในด้านบวก เพราะเป็นกลุ่มไม่เห็นด้วยกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายทางการพัฒนา ฉะนั้นจะใช้เวลาและความอดทนอย่างสูงสุดที่จะทำให้เกิดการรับรู้ที่ถูกต้อง โดยอาศัยเทคนิคทางการสื่อสารให้คนกลุ่มนี้เกิดความปั่นป่วนในแง่ของความคิดหรือเกิดความไม่สมดุลทางความคิดเสียก่อน เป็นต้นว่าอาจจะให้คนที่เขานับถือเขาเกรงใจเป็นผู้ชักจูงเพื่อให้เขาเปลี่ยนจากกลุ่มปรีกษมาเป็นกลุ่มสงสัยก่อน และในช่วงที่เขาเกิดความปั่นป่วนทางความคิด สมองก็จะเริ่มเปิดรับข้อมูลต่าง ๆ มากขึ้น เราจึงเริ่มให้ชุดข้อมูลที่จะนำไปสู่การรับรู้ข้อมูลที่ดี เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา จนเขากลายเป็นกลุ่มเชื่อในที่สุด

๒) การรับฟังความคิดเห็น (Public Consultation)

ในเรื่องนี้การรับฟังความคิดเห็นเกิดขึ้นได้จากการปรึกษาหารือ และสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๒.๑) การปรึกษาหารือเป็นรายบุคคล (Individual Counseling) การปรึกษาประเภทนี้เป็นแบบที่ได้รับความนิยมและถูกนำมาใช้ในการพัฒนาต่าง ๆ การปรึกษาจะเป็นการพบกันระหว่างผู้ให้คำปรึกษากับผู้ขอคำปรึกษา การปรึกษาแบบนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยให้ผู้ขอรับคำปรึกษาสามารถเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และปัญหาในการพัฒนาสามารถแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาให้เกิดผลมากที่สุด

๒.๒) การให้คำปรึกษาหารือแบบกลุ่ม (Group Counseling) การปรึกษาประเภทนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นการปรึกษาเชิงกระบวนการ และเป็นกระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความต้องการ ประสบปัญหาหรือผลกระทบจากการพัฒนาที่คล้ายกันหรือตรงกัน ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการที่จะแก้ไขปัญหาดังปัญหาหนึ่งร่วมกัน โดยผู้ที่เกี่ยวข้องจะมารวมกันเป็นกลุ่มเพื่อปรึกษาหารือและหาทางออกร่วมกัน ในปัจจุบันมักส่งเสริมการปรึกษาหารือกันเพื่อหาทางออกของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการแย่งชิงผลประโยชน์ โดยเฉพาะในโครงการพัฒนาที่ใหญ่ ๆ หรือมีงบประมาณและผลกระทบที่สูง

สำหรับองค์ประกอบของการปรึกษาหารือที่อยู่บนพื้นฐานความร่วมมือมี ๕ องค์ประกอบสำคัญ คือ

(๑) การพึ่งพาและเกื้อกูลกัน (Positive Interdependence) สมาชิกในกลุ่มมีความสำคัญทุกคน ความสำเร็จของกลุ่มขึ้นอยู่กับสมาชิกทุกคนในกลุ่ม สมาชิกจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มประสบความสำเร็จ ทุกคนต้องรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนและในขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือสมาชิกคนอื่น ๆ ด้วย เพื่อประโยชน์ร่วมกัน

(๒) การปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด (Fact-to-Face Promotive Interaction) สมาชิกมีการพึ่งพาช่วยเหลือกัน เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อการในการช่วยเหลือให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย สมาชิกกลุ่มจะไว้วางใจ ห่วงใย ส่งเสริม ช่วยเหลือกัน เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

(๓) ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ของสมาชิกแต่ละคน สมาชิกทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบในการทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถไม่มีใครได้รับประโยชน์โดยไม่ทำหน้าที่ของตน ดังนั้นจึงต้องมีการตรวจสอบผลงานทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม จะต้องมีการทดสอบรายคน รายกลุ่ม สังเกตพฤติกรรมผู้ที่เกี่ยวข้องในกลุ่มและจัดให้มีผู้สังเกตการณ์

(๔) การใช้ทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับการทำงาน การเรียนรู้แบบร่วมมือจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยทักษะหลายประการ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ทักษะการทำงานกลุ่ม ทักษะการสื่อสาร ทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้ง มีความเคารพ ยอมรับ และไว้วางใจซึ่งกันและกัน

(๕) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (Group Processing) การเรียนรู้แบบร่วมมือต้องมีการวิเคราะห์กระบวนการทำงานของกลุ่มเพื่อช่วยให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้และปรับปรุงการทำงานของกลุ่ม พฤติกรรมสมาชิกกลุ่ม ผลงานกลุ่ม การวิเคราะห์การเรียนรู้อาจทำได้ทั้งผู้รับผิดชอบโครงการและประชาชน ทั้งนี้ประชาชนหรือกลุ่มผู้เกี่ยวข้องจะต้องได้รับข้อมูลป้อนกลับเพื่อร่วมแสดงทักษะการคิด

๓) การร่วมในการตัดสินใจ (Public Involve)

การตัดสินใจเป็นการนำหลักเกณฑ์หรือเครื่องมือต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการการตัดสินใจเพื่อให้ผู้ตัดสินใจมีโอกาสผิดพลาดน้อยลงหรือการตัดสินใจได้ถูกต้องมากขึ้น การตัดสินใจที่จะมีขึ้นภายในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สามารถทำการประเมินได้โดยใช้กฎเกณฑ์หรือเครื่องมือดังกล่าวพิจารณาทางเลือกที่ดีที่สุด การทำการตัดสินใจได้นำเอาความน่าจะเป็นเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ ทั้งนี้เพราะบุคคลจะมีการเปรียบเทียบว่าผลลัพธ์หรือผลตอบแทนที่ดีที่สุดหรือไม่ แต่ถ้ามีวิธีให้ผลตอบแทนมากกว่าหนึ่งทางแล้วก็ต้องมีการตัดสินใจเลือกทางหรือวิธีที่จะทำให้ได้ผลตอบแทนมากที่สุด ซึ่งการตัดสินใจเลือกดังกล่าวเป็นเรื่องที่ยุ้งยากและสลับซับซ้อน ดังนั้นจึงต้องอาศัยหลักเกณฑ์และเครื่องมือต่าง ๆ ประกอบการตัดสินใจ ดังต่อไปนี้

๓.๑) มีทางเลือกหลายทาง (Alternatives) ในแต่ละทางเลือกอาจจะอยู่ในรูปแบบนโยบายในการปฏิบัติงานเทคนิคหรือขั้นตอนการดำเนินงาน การที่มีทางเลือกมาก ๆ ถ้าจะอาศัยดุลยพินิจส่วนตัวทำการตัดสินใจนั้นอาจจะผิดพลาดขึ้นได้ ดังนั้นจึงต้องอาศัยเครื่องมือหรือเกณฑ์ต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการตัดสินใจ เพราะยังมีหลักประกันได้ว่าไม่ได้ตัดสินใจไปตามดุลยพินิจส่วนตัว

๓.๒) ข้อมูลในปัจจุบันมีจำนวนมาก ถ้านำดุลยพินิจส่วนตัวมาใช้ในการตัดสินใจแล้ว โอกาสที่จะผิดพลาดอาจจะมีมาก เพราะไม่อาจจะนำข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมดนั้นมาพิจารณาได้ครบถ้วนสมบูรณ์ในเวลาที่จำกัดได้

๓.๓) เพื่อลดความขัดแย้งลงเนื่องจากพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ถ้าไม่อาศัยหลักเกณฑ์หรือเครื่องมือที่เหมือนกันทำการตัดสินใจแล้วก็จะอาจจะทำ

การตัดสินใจแตกต่างกันออกไปซึ่งจะทำให้คนในองค์กรเกิดการขัดแย้งกันขึ้นในกรณีที่ความเห็นแตกต่างกัน

๓.๔) เพื่อลดความเสี่ยงการตัดสินใจที่ปราศจากกฎเกณฑ์หรือเครื่องมือแล้ว โอกาสที่เสี่ยงต่อความผิดพลาดนั้นมีสูง แต่การตัดสินใจที่มีเครื่องมือเข้ามาช่วยแล้ว โอกาสของการตัดสินใจที่ผิดพลาดนั้นมีน้อยหรือไม่เลยก็เป็นไปได้

๔) ความร่วมมือ (Public Collaboration) ในการประชุมรับฟังความคิดเห็นถือเป็นเทคนิคที่สำคัญที่สุดซึ่งจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินงานหรือการพัฒนาใด ๆ ให้ประสบความสำเร็จ เปรียบเสมือนการวางแผนความคิดทั้งหมดทุก ๆ ด้านอย่างละเอียด ซึ่งต้องใช้เวลาเตรียมการอย่างรอบคอบ พิถีพิถัน หากเตรียมการไม่ดีเราจะไม่สามารถแก้ปัญหาได้และทำให้เสียเวลาเปล่า การวางแผนขั้นนี้มีขั้นตอนและหัวข้อที่ต้องให้ความสำคัญ ได้แก่

๔.๑) การกำหนดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าควรเป็นในระดับใด ซึ่งจะต้องชัดเจนเพราะเรื่องนี้เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการวางแผน โดยพยายามให้เกิดการมีส่วนร่วมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งจะต้องคิดให้รอบคอบแต่ต้นว่า โครงการที่จะทำเราต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องนั้น ๆ เราต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมระดับใด โครงการบางเรื่องอาจจำเป็นต้องให้ประชาชนต้องเข้ามามีบทบาทมากถึงระดับการเป็นประชาชนหุ้นส่วนเพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา หรือบางโครงการอาจต้องการให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจเลยก็ได้ ซึ่งการวางแผนการดำเนินงานจะมีความซับซ้อนและยุ่งยากตามระดับของการมีส่วนร่วม อีกทั้งต้องดำเนินการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างต่อเนื่อง

๔.๒) กระบวนการหลัก กระบวนการรองและทีมงาน ต้องมีทัศนคติที่เป็นบวก และรักในหน้าที่ที่ตนทำ มีความอดทน และพึงระลึกเสมอว่า หน้าที่ของกระบวนการคือการขับเคลื่อนให้การประชุมนั้นเกิดการแสดงความคิดเห็นโดยมีส่วนร่วมระหว่างผู้เข้าประชุม สำหรับทีมงานที่เหลือได้แก่ กระบวนการรองซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ช่วย กระบวนการหลักเป็นผู้จัดบันทึกการประชุมมีหน้าที่ถามคำถามในเวทีเพื่อให้ประเด็นต่าง ๆ สมบูรณ์ขึ้น และเป็นผู้สังเกตการณ์คอยระวังไม่ให้มีการเบี่ยงเบนประเด็นไปจากที่ตั้งไว้ ส่วนทีมงานเสริมเพื่อถ่ายภาพหรือเป็นผู้ช่วย ทั้งนี้จำนวนทีมงานจะขึ้นอยู่กับจำนวนหรือปริมาณของผู้เข้าร่วมประชุม และทักษะ/ประสบการณ์ของกระบวนการหลัก

๔.๓) การตั้งประเด็นและคำถาม ประเด็นคำถามที่ดีต้องชัดเจน ครอบคลุม เข้าใจง่ายเป็นเรื่องที่ผู้เข้าร่วมประชุมทราบมาก่อน แล้วนำสิ่งที่ต้องการนั้นมาตั้งเป็นคำถาม ควรตั้งประเด็นหลักและแตกเป็นประเด็นย่อย หลังจากนั้นทีมงานทั้งหมดควรลองซักซ้อมจำลองเวทีการประชุมโดยสมมติตนเป็นชาวบ้าน แล้วคิดว่าจะตอบคำถามที่ถามมาแบบใดได้บ้าง เมื่อชาวบ้านถามคำถามอย่างนั้น เราจะต้องตั้งโจทย์ถามกลับอย่างไรต่อไป

๔.๔) มีวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่ชัดเจนว่า จัดเพื่ออะไร จัดไปทำไม และจะเอาผลที่ได้จากการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนนั้นไปทำอะไร ทั้งนี้ควรแจ้งให้ผู้เข้าร่วมประชุมทราบในตอนต้นของการประชุม หรือควรแจ้งล่วงหน้ากับกลุ่มเป้าหมายก่อนถึงวันประชุม ในกรณีที่เป็นโครงการซึ่งต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในระดับสูง

๔.๕) มีกระบวนการ ขั้นตอน แผนการดำเนินงานที่ดี โดยกำหนดแผนอย่างละเอียดว่ามีกิจกรรมอะไรบ้าง ใครมีบทบาทและหน้าที่อะไร เวลาไหน ใครจะนั่งตรงไหน ใครจะพูด ก่อน-หลัง และจะแจกเอกสารตอนไหน ฯลฯ นอกจากนี้สำหรับทีมงานมือใหม่ ควรมีการซักซ้อม ขั้นตอนของกระบวนการบ่อย ๆ เพื่อให้เกิดความมั่นใจ และช่วยลดข้อผิดพลาดเมื่อต้องจัดเวทีประชุมจริง

๔.๖) การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมประชุม เช่น เพศ วัย การศึกษา ผู้เข้าประชุมคาดหวังแค่ไหนจากการร่วมประชุม คนที่เข้าประชุมนี้มีใครบ้าง กลุ่มผู้มีส่วนได้และกลุ่มผู้มีส่วนเสียมีมากน้อยเพียงใด ใครมีผลกระทบโดยตรง ใครได้รับผลกระทบในแง่บวก ใครได้รับผลกระทบในแง่ลบ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญมากเป็นใคร มีบทบาทต่อความสำเร็จในการดำเนินการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพียงใด ฯลฯ ทั้งนี้การทราบข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายอย่างละเอียด จะเป็นประโยชน์อย่างมากในการดำเนินงานตามแผนในขั้นตอนอื่น ๆ เปรียบเหมือนคำกล่าวที่ว่า รู้เขา รู้เรา รบร้อยครั้งชนะร้อยครั้ง

๔.๗) สื่อและอุปกรณ์การสื่อสารที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจประเด็น เนื้อหา ตรงกัน เช่น การเลือกวิดีโอที่ควรเตรียมเรื่องให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการจัดเวที ตรวจเช็คคุณภาพก่อนวันจริง การเตรียมกระดาน กระดาษ การ์ด ปากกา เทปขาวหรือหมุด การเตรียมเอกสาร แจก ฯลฯ

๔.๘) การเตรียมเกม โดยเลือกเกมที่เหมาะสมกับเรื่องที่จะจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เช่น ประชุมเรื่องการร่วมกันขุดคุ้ยระบายน้ำแก้ปัญหาน้ำท่วม การเลือกเกมควรเลือกแนวที่สร้างความสามัคคี ช่วยกันทำงาน หรือหากเป็นเรื่องกรณีพิพาทกันมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรเลือกเกมเกี่ยวกับการเสียสละนอกจากนี้ทีมงานต้องลองเล่นเกมเอง ว่าเป็นเกมที่สนุก เหมาะสมกับกลุ่มและเวลาหรือไม่ เป็นต้น

๕) การเสริมอำนาจแก่ประชาชน (Public Empower) หมายถึง การที่ประชาชนบทบาทในระดับสูงในการมีส่วนร่วมในลักษณะของการเรียกร้องและป้องกันสิทธิของตนเองได้ หากไม่ได้รับความเป็นธรรม และไม่ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา การเสริมอำนาจแก่ประชาชนมุ่งคุ้มครองภาคประชาชนมากกว่าภาครัฐหรือภาคธุรกิจ ก็เป็นอีกหนึ่งกลไกที่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากโดยปกติแล้ว ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจมักจะมีสามารถในการคุ้มครองตนเองได้มากกว่าภาคประชาชน ทั้งนี้เพราะในความเป็นจริงนั้นภาคประชาชนมักจะขาดซึ่งความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกทางกฎหมาย สุดท้ายจึงลงเอยด้วยการถูกเอารัดเอาเปรียบจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน การเสริมอำนาจแก่ประชาชนไม่ใช่เพียงการแสดงบทบาทที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์นี้เท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงการมีกลไกอื่น ๆ ที่สอดคล้องเพื่อทำให้การบังคับใช้กฎหมายเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งถึงและเท่าเทียม และยังรวมถึงการทำให้ประชาชนรับรู้ เข้าใจ เข้าถึง และสามารถใช้ประโยชน์จากกลไกทางกฎหมายต่าง ๆ ที่มีอยู่ได้อย่างง่ายดาย ซึ่งนั่นหมายถึงระบบรัฐบาล รัฐสภาและตุลาการจำเป็นต้องมีความมุ่งมั่น ทำให้กลไกทางกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองประชาชนมีความศักดิ์สิทธิ์ และสร้างประโยชน์ให้กับประชาชนและประเทศได้อย่างแท้จริง

นอกเหนือจากกลไกข้างต้นกลไกการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนก็เป็นอีกหนึ่งกลไกที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากความสำเร็จของการดำเนินนโยบาย และการใช้ประโยชน์จากกลไกต่าง ๆ ที่มีอยู่ เกิดจากการผสมผสานที่ลงตัวของ ๒ ส่วนผสมด้วยกัน ส่วนผสมแรกคือความพร้อมของนโยบายและกลไกทางสังคมอันจำเป็นและสอดคล้องกับยุคสมัย ซึ่งการมีวิสัยทัศน์อันยาวไกลและการมีความมุ่งมั่นช่วยเหลือและคุ้มครองประชาชนของรัฐบาล รัฐสภาพ และตุลาการเท่านั้นที่จะทำให้ส่วนผสมนี้เกิดขึ้น อีกส่วนผสมหนึ่งคือการทำให้นโยบายและกลไกทางสังคมต่าง ๆ นั้นสามารถประยุกต์ใช้กับประชาชนทุกภาคส่วนได้จริง ซึ่งเสี่ยงสะท้อนจากภาคประชาชน ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนเท่านั้นที่จะช่วยทำให้นโยบายและกลไกต่าง ๆ สามารถถูกปรับปรุงและปรับใช้ได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งที่ประชาชนต้องการมากที่สุด

๒.๕ แนวคิดนวัตกรรมชุมชน

นวัตกรรม หมายถึง การทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีใหม่ ๆ และยังสามารถหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิต กระบวนการ หรือองค์กร ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติ การเปลี่ยนอย่างถอนรากถอนโคน หรือการพัฒนาต่อยอด ทั้งนี้ มักมีการแยกแยะความแตกต่างอย่างชัดเจน ระหว่างการประดิษฐ์คิดค้น ความคิดริเริ่ม และนวัตกรรม อันหมายถึงความคิดริเริ่มที่นำมาประยุกต์ใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล^{๖๓} ปัจจุบันนวัตกรรม (Innovation) มีฐานะสำคัญโดยเป็นกุญแจหลักในการขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเติบโตและสร้างความสามารถในการแข่งขันภายใต้เศรษฐกิจและสังคมยุคดิจิทัล องค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก (WIPO) มีการจัดลำดับความก้าวหน้าของประเทศด้วยการวัดจากผลผลิตทางนวัตกรรมเรียกว่า ดัชนีนวัตกรรมโลก ในปี ๒๐๑๙ มุ่งเน้นวัดผลจากนวัตกรรมทางการแพทย์และสุขภาพ (Creating Healthy Lives – The Future of Medical Innovation) ที่มองเห็นความสำคัญของนวัตกรรมทางการแพทย์ ที่ส่งผลอย่างยิ่งต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตโดยประเทศไทยอยู่อันดับที่ ๔๓ โดยมีผลงานที่ดีขึ้นในด้านสถาบัน (Institutions) ด้านทุนมนุษย์และการวิจัย (Human Capital and Research) ด้านศักยภาพทางธุรกิจ (Business Sophistication) และด้านผลผลิตจากองค์ความรู้และเทคโนโลยี (Knowledge and Technology Output)^{๖๔}

ขณะที่นวัตกรรมเพื่อชุมชน ยังเป็นสิ่งที่ใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้ และความคิดสร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมโดยอาศัยการพัฒนาและการเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการนวัตกรรม ให้เกิดการขยายผลสู่กลุ่มเป้าหมายในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดย Kendra and Wachtendorf^{๖๕} ได้กล่าวว่า นวัตกรรมเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมทางเทคนิคหรืออุตสาหกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนา

^{๖๓} McKeown, M., *The Truth About Innovation*, (London England : Prentice Hall, 2008).

^{๖๔} สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, ประเทศไทยอยู่จุดไหนในอันดับนวัตกรรมโลก (GLOBAL INNOVATION INDEX: GII ๒๐๑๙), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.nia.or.th/GII๒๐๑๙> [๑ เมษายน ๒๕๖๖].

^{๖๕} Kendra, J. M. & Wachtendorf, T., Community Innovation and Disasters, In: *Handbooks of Sociology and Social Research*, (New York : Springer, 2007).

ผลิตภัณฑ์ใหม่และนำเสนอผ่านการทำการตลาดที่แตกต่างกัน ส่วนนวัตกรรมชุมชน นวัตกรรมชุมชน (Community Innovation) ถูกนำมาใช้ในมิติของศาสตร์การวางแผนและจัดการองค์การเกี่ยวข้องกับการจัดการทุนและกิจกรรมสนับสนุนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนสังคมหรือการพัฒนาเศรษฐกิจรวมถึงเทคโนโลยีที่สามารถเข้าถึงได้ นอกจากนี้ยังรวมถึงการสร้างควมยั่งยืนแก่ผู้ประกอบการทางสังคม โดยเฉพาะการริเริ่มต่อต้านความยากจนในสังคม ทั้งนี้นวัตกรรมชุมชน จึงหมายถึง การสร้างความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์เพื่อการแก้ไขปัญหาในชุมชน เพื่อต่อยอดความรู้หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมถึงการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษาและการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างสมดุล การใช้นวัตกรรมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและแพร่หลายมากในชุมชน ตัวอย่างนวัตกรรมชุมชนที่เราได้เห็นตลอดระยะเวลาสิบกว่าปี ที่ผ่านมาได้แก่ การแก้ปัญหาด้านการเงินด้วยกองทุนหมู่บ้าน หรือการจัดตั้งธนาคารชุมชน การแก้ปัญหา ด้านสิ่งแวดล้อมด้วยการจัดตั้งธนาคารขยะ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ของวิสาหกิจชุมชนโครงการเหล่านี้ เป็นโครงการที่มีการผสมผสานนวัตกรรมเพื่อเข้าไปช่วยเหลือ แก้ไข ปรับปรุง และต่อยอดให้แก่ชุมชนทั้งสิ้น หากแต่การขาดการเชื่อมโยงความเป็นชุมชนที่แท้จริง ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาเข้าสู่กับระบบเศรษฐกิจ ที่ยังคงมีความเหลื่อมล้ำและขาดความสมดุลอันนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนในที่สุด

องค์ประกอบของนวัตกรรมชุมชน ควรมีต้องมีองค์ประกอบหลัก^{๖๖} ดังนี้

๑) นวัตกรรมเกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาหรือส่งเสริมชุมชน ปัญหาหลักในการพัฒนาชุมชนในประเทศไทยสืบเนื่องมาจาก คนในชุมชนปัญหานี้สืบ ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านสังคม ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม^{๖๗} ทั้งนี้มีหลายหน่วยงานที่เข้ามา ให้ความช่วยเหลือเป็นการบูรณาการวิจัยเพื่อหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาและพยายามใช้ความคิดสร้างสรรค์ บนพื้นฐานขององค์ความรู้ศาสตร์ต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือ เช่น นวัตกรรมการจัดการดูแลสุขภาพของชุมชน “อาสาป็นสุข” โดยสร้างกระบวนการนวัตกรรมเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการดูแลสุขภาพของชุมชนในกลุ่มผู้สูงอายุติดบ้านติดเตียง ภายใต้การดำเนินงานของชมรมอาสาป็นสุข^{๖๘} โครงการ “บ้านพอเพียงชนบทแบบบูรณาการ” เพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้วยการสร้างความเข้าใจ สภาองค์กรชุมชน ตั้งขบวนองค์กรชุมชนบูรณาการการทำงานในเชิงรุก นอกจากนี้ นวัตกรรมชุมชนยังเป็นการต่อยอดเพื่อการส่งเสริมชุมชนในเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่อีกด้วย

๒) การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยคนในชุมชน: การบริหารจัดการในชุมชน เป็นการบูรณาการแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน และการบริหารการจัดการในการขับเคลื่อนการพัฒนากิจกรรมในชุมชนโดยแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักสำคัญในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่น การบริหารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้

^{๖๖} ญาณิศา เผื่อนพะพะ และประสพชัย พสุนนท์, “นวัตกรรมชุมชนเชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน”, *Journal of Management Science Nakhon Pathom Rajabhat University*, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๔): ๓๒-๔๔.

^{๖๗} อุ๋นเรื่อน เล็กน้อย, “บทบรรณาธิการ”, *วารสารวิจัยสังคม*, ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๖), i-v.

^{๖๘} รังสิยา นารินทร์ และเรณู มีปาน, (๒๕๕๘). “นวัตกรรมการจัดการดูแลสุขภาพของชุมชน: “อาสาป็นสุข”, *วารสารพยาบาลสาร*, ปีที่ ๔๒ ฉบับที่ ๔(๒๕๕๘) : ๑-๑๑.

ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเตรียมการพัฒนาท้องถิ่นตั้งแต่การวางแผนและร่วมปฏิบัติ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน สามารถลดความขัดแย้ง จากความแตกต่างด้านความคิด และมีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน^{๖๙} การบริหารมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือองค์การ ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงเรื่องการพัฒนาาร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา ร่วมตัดสินใจ ร่วมการดำเนินการและร่วมรับผลประโยชน์^{๗๐} ในการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหา หรือสร้างสรรค์ชุมชนให้ดีขึ้นและประสบผลสำเร็จนั้น ส่วนประกอบสำคัญควรประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

ผู้นำชุมชน มีส่วนต่อความสำเร็จอย่างมาก ต้องเป็นคนมีวิสัยทัศน์และพร้อมเสียสละเพื่อส่วนรวม ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการทำให้ชุมชนมีความหนาแน่นและเป็นกลุ่มพร้อมเป็นตัวแทนในการสร้างเครือข่าย กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชน^{๗๑} นอกจากนี้ ผู้นำมีอิทธิพลต่อลักษณะทางวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งมีผลกระทบต่อรายได้ของชุมชนส่งผลต่อการสร้างงาน และสร้างอาชีพในชุมชน^{๗๒}

สมาชิกในชุมชน เป็นส่วนสำเร็จของการสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชนซึ่งขึ้นอยู่กับขึ้นอยู่กับลักษณะของการมีส่วนร่วมของสมาชิก สมาชิกในชุมชนต่างมีบทบาทที่หลากหลายและซับซ้อนแต่ต่างมีความมุ่งหวังที่จะขับเคลื่อนชุมชนด้วยการวางแผนการบริหารจัดการชุมชนด้วยกัน ทั้งนี้ การเกิดขึ้นของนวัตกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นเพื่อจะแก้ปัญหาในชุมชนโดยพิจารณาจากสภาพของคนในชุมชนและระบบนิเวศในชุมชนเอง บทบาทสำคัญของสมาชิกในชุมชน คือ บทบาทของการสื่อสารเพื่อสะท้อนปัญหาภายในชุมชนให้เป็นรูปธรรม

๓) ความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน ในมุมมองทางธุรกิจเครือข่ายถูกมองว่าเป็นทรัพยากรหนึ่งที่มีคุณค่าขององค์การ การสร้างเครือข่ายทางธุรกิจ (Business Networking) เป็นวิธีการหนึ่งซึ่งเป็นการร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องหรือธุรกิจต่างหลายองค์การ ซึ่งการสร้างเครือข่ายจะสามารถทำให้เพิ่มสามสามสามารถให้แก่องค์การด้านสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน หรือแม้แต่การแบ่งปันความรู้^{๗๓} (ยุทธชัย ฮารีบิน และคณะ, ๒๕๕๙) เครือข่ายของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนานในชุมชนได้ มีความหมายที่กว้างไกลและสลับซับซ้อนมาก ในบทความนี้ ขอแบ่งเป็นเครือข่ายภายในชุมชนเอง ซึ่งหมายรวมถึงการรวมกลุ่มของคนในชุมชนตามลักษณะ

^{๖๙} Suebvises, P., “Social capital, citizen participation in public administration, and public sector performance in Thailand”, **World Development**, Vol.109 (2018) : 236-248.

^{๗๐} สมบัติ นามบุรี, “นวัตกรรมและการบริหารจัดการ”, **วารสารวิจัยวิชาการ**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒) : ๑๒๑-๑๓๔.

^{๗๑} Jingcheng, F.; Wu, J.; Liu, C. & Xu, J., “ Leaders in communities of real-world networks”, **Physical A: Statistical Mechanics and its Applications**, Vol. 444 (2016) : 428-441.

^{๗๒} Prummer, A. & Siedlarek, J. P., “Community leaders and the preservation of cultural traits”, **Journal of Economic Theory**, Vol. 168 (2017) : 143-176.

^{๗๓} ยุทธชัย ฮารีบิน, สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และสุนันทา เสี่ยงไทย, “ความสามารถด้านเครือข่ายและความสามารถเชิงนวัตกรรมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม”, **วารสารนักบริหาร**, ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๗๙-๘๘.

ความสัมพันธ์และเป้าหมายทิศทางเดียวกัน หรือแม้แต่เครือข่ายตามบริบทพื้นที่ของที่อยู่อาศัย เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสตรีประจำตำบล กลุ่มผู้นำหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังมีเครือข่ายกับหน่วยงานราชการ ภายในชุมชน เช่น โรงเรียน วัด องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งการทำงานร่วมกันของเครือข่ายภายในชุมชนนี้เพื่อสร้างการพึ่งพาตนเองให้แก่คนในชุมชนได้มีวิถีชีวิต ที่มีความสุขร่วมกัน แต่ปัจจุบันการมีเครือข่ายภายนอกชุมชนเป็นเรื่องของการเข้ามาช่วยพัฒนาองค์ความรู้ ในชุมชนเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดี รวมถึงการสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้ชุมชน เปรียบเสมือนการทำงานแบบบูรณาการเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ชุมชนในที่สุด โดยเครือข่ายภายนอกนั้นจะเข้ามามีส่วนร่วม ในการสร้างศักยภาพเพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืน เช่น เครือข่ายด้านการตลาด เครือข่ายข้อมูล เครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งจะมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนภายนอก รวมทั้งองค์การระดับประเทศเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง

กล่าวได้ว่า การขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษาและการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สมดุลได้นั้น เป็นเรื่องของการประยุกต์ศาสตร์และศิลป์ เพื่อการสร้างสรรค์การต่อยอดของสิ่งที่มีอยู่เดิมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทันต่อเหตุการณ์โลกในปัจจุบัน การใช้วัฒนธรรมชุมชนซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ คือ ๑) วัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหา หรือส่งเสริมชุมชน ๒) ความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการของคนในชุมชนโดยคนในชุมชน และ ๓) ความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน ต้องตระหนักถึงความสอดคล้องกับพื้นฐานของแต่ละชุมชน ในเรื่องวิถีการดำเนินชีวิต องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เศรษฐกิจชุมชน สิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชน รวมถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ๆ วัฒนธรรมชุมชนจึงเป็นสิ่งที่แตกต่างจากวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ทั่วไป เพราะการใช้วัฒนธรรมชุมชนต้องคำนึงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ขับเคลื่อนโดยคนในชุมชน และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน แต่อย่างไรก็ดี เครือข่ายภายนอกชุมชนก็สามารถเป็นแรงสนับสนุน ผลักดัน ด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี หรือวิธีการแบบบูรณาการด้วยการเข้ามาส่งเสริมพัฒนาความรู้ ร่วมแบ่งปันความรู้ การสื่อสารข้อมูลความรู้ที่เป็นประโยชน์ ถ่ายทอดนโยบายเพื่อตั้งเป้าหมายร่วมกันเพื่อการบริหารจัดการชุมชนเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับภาพรวมระดับประเทศ เพื่อทำให้เกิดการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจตั้งแต่ฐานรากจนถึงระดับประเทศเกิดขึ้นได้

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากผลการศึกษาวิจัยของ **อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ**^{๗๔} เรื่อง “การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย” พบว่า องค์ประกอบของชุมชนซึ่งเป็นหน่วยทางสังคมที่เป็นฐานรากของการพัฒนาเมืองหรือจังหวัด โดยเฉพาะชุมชนหมู่บ้านตามแบบวิถีพุทธวิถีไทยที่จะสะท้อนให้เห็นความเป็นเมืองหรือจังหวัดอัจฉริยะวิถีพุทธหรือเชิงพุทธ (Smart Buddhist City) จากการศึกษาวิเคราะห์บริบทเชิงพื้นที่เกี่ยวกับคุณค่าทางคุณธรรม จริยธรรมของผู้คนบนพื้นฐานแห่งความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีของหมู่บ้าน

^{๗๔} รัตติยา เหนืออำนาจ และคณะ, “การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย”, วารสารศิลปการจัดการ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๕๕๙-๕๗๓.

ชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาเป็นชุมชนวิถีพุทธสร้างสรรค์ (Smart Buddhist Community) ที่เป็นรากฐานของการพัฒนาเมืองหรือจังหวัดอัจฉริยะวิถีพุทธหรือเชิงพุทธ (Smart Buddhist City) นั้น การพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล หรือชุมชนให้เป็นชุมชนวิถีพุทธสร้างสรรค์ (Smart Buddhist Community) จะเกิดขึ้นโดยการร่วมมือกันในทุกภาคส่วนพัฒนาหมู่บ้านชุมชนให้น่าอยู่น่าอาศัย ทันสมัย ประชาชนอยู่ดี มีสุข มีสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม คุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม เหมาะสมต่อการอยู่อาศัย มีการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี มีความปลอดภัย ไม่มีอาชญากรรม และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยผู้เชี่ยวชาญ (Experts) ในการหาข้อสรุปร่วมกันเพื่อสังเคราะห์โมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและจริยธรรม การสืบสานวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ การสร้างงานและเศรษฐกิจฐานราก การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และสร้างศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาหรือนวัตกรรมของท้องถิ่น เพื่อรวบรวมแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการบริหารจัดการชุมชนบนพื้นฐานแห่งความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี และวัฒนธรรมอันดีของหมู่บ้านชุมชนต้นแบบนั้น ได้ข้อสรุป คือ

๑. การพัฒนา Smart People หรือการพัฒนาพฤติกรรมการแสดงออกทางสังคมของประชาชนที่สะท้อนถึงความเป็นคนที่มีคุณธรรมจริยธรรมนั้น ผู้เชี่ยวชาญเห็นตรงกันว่า โดยปกติแล้วชาวบ้านหรือประชาชนที่เป็นพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่อะไรจะอยู่กันด้วยความสงบสุขและสันติสุข ในเกือบทุกโอกาสก็จะมีความพร้อมเพรียงกัน ช่วยเหลือกันและสนับสนุนซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ๆ โดยเฉพาะในชุมชนหมู่บ้านที่มีวิถีความเป็นสังคมพุทธที่ยังเข้มแข็ง อาจจะได้ด้วยความเป็นระบบเครือญาติ หรือประกอบกับการมีผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น เจ้าคณะพระสังฆาธิการที่มีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนพัฒนา การอบรมสั่งสอน ก็จะทำให้ผู้คนในชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคีกัน ให้อภัยกัน ทำให้ชุมชนและหมู่บ้านสามารถอยู่กันด้วยความสงบสุขและสันติสุข

๒. การสืบสานพัฒนาประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น (Smart Culture) หรือการมีวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือวัฒนธรรมที่ดีงาม ทั้งในเรื่องการกิน การอยู่ อาหาร เครื่องแต่งกาย และอื่น ๆ ผู้เชี่ยวชาญเห็นตรงกันว่า ชุมชนหมู่บ้านจะต้องมีการสืบสานวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน ที่สั่งสมจากอดีตหรือบรรพบุรุษแล้วถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เป็นสิ่งที่แสดงออกด้านคุณค่าของชุมชนหมู่บ้านแล้วสามารถขับเคลื่อนพัฒนา สร้างสรรค์ให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจหรือส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและหมู่บ้าน

๓. การพัฒนาสภาพแวดล้อมในครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านให้เหมาะแก่การอยู่อาศัย (Smart Ecology) ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปสู่การสะสมเพื่อก่อให้เกิดความสะอาด สะดวก ถูกสุขลักษณะ และเสริมสร้างสุขลักษณะนิสัยที่ดีของคนในชุมชนหมู่บ้าน ถือเป็นการขับเคลื่อนพัฒนาตามแนว ๕ส. ผู้เชี่ยวชาญเห็นตรงกันว่า ในเรื่องนี้คนในชุมชนหมู่บ้านจะต้องร่วมแรงร่วมใจกันอนุรักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนหมู่บ้าน รวมถึงการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในครัวเรือนของตนเองให้ปลอดโรค ปลอดภัย ไม่เป็นแหล่งสะสมพาหะนำโรคทุกชนิด เริ่มตั้งแต่การพัฒนาให้ผู้คนในชุมชนหมู่บ้านมีความรู้ ความเข้าใจ และมีการสนใจให้ทุก ๆ คนในชุมชนหมู่บ้านปฏิบัติตามหรือปฏิบัติร่วมกัน ขณะเดียวกันก็ต้องมีการระดมพลังความคิดโดยผ่านการระดมสมองโดยเฉพาะในกลุ่มแกนนำที่เป็นผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ โดยเฉพาะอาสาสมัคร

สาธารณสุขประจำหมู่บ้านหรือ อสม. ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาในเรื่องนี้ ถือเป็น การสร้างความเข้าใจร่วมกัน การวิเคราะห์ปัญหา การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา รวมถึงการ กำหนดแนวทาง วิธีการ แผนงานหรือกิจกรรมในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ก่อนที่จะร่วมกันทำ ร่วมกัน ติดตามประเมินผล และสรุปปัญหาข้อเสนอแนะเพื่อต่อยอดการพัฒนาในรอบต่อ ๆ ไป

๔. การพัฒนาการประกอบสัมมาชีพ (Smart Economy) ที่จะนำมาซึ่งความสุข ความพอดี พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน และตั้งอยู่บนฐานของความรู้และคุณธรรม ถือเป็น รากฐานที่จะก่อให้เกิดชุมชนหมู่บ้านพออยู่ พอกิน ชุมชนหมู่บ้านอยู่ดี กินดี และชุมชนหมู่บ้านมั่งมี ศรีสุข ทั้งนี้โดยมาตฐานของการขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนหมู่บ้านตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กำหนดหลักเกณฑ์ขั้นต้นในการประเมินไว้ ดังนี้

๔.๑ ชุมชนหมู่บ้านพออยู่ พอกิน เป็นต้นแบบในการใช้ชีวิตพึ่งตนเอง เน้นการ ปฏิบัติทำกิน ทำได้ในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และมีการออม การลดการใช้พลังงาน มี การส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

๔.๒ ชุมชนหมู่บ้านอยู่ดี กินดี เป็นต้นแบบในการบริหารจัดการพัฒนาในรูป กลุ่ม การพัฒนารายได้ด้วยระบบกลุ่มเพื่อเพิ่มรายได้และขยายโอกาสคนในชุมชน ประกอบด้วย การ สร้างรายได้ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การพัฒนากระบวนการผลิตของกลุ่ม การพัฒนาแผนธุรกิจกลุ่ม อาชีพ และการเสริมสร้างสวัสดิการชุมชน

๔.๓ ชุมชนหมู่บ้านมั่งมี ศรีสุข เป็นต้นแบบการบริหารการพัฒนาในรูปแบบ องค์กรเครือข่ายเพื่อใช้ศักยภาพในการ ดำเนินการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เพื่อขยาย โอกาสในการ ประกอบอาชีพและส่งเสริมการจัดสวัสดิการให้กับคนในหมู่บ้านชุมชน ประกอบด้วย การพัฒนาระบบเครือข่าย เครือข่าย การสร้างเครือข่ายการพัฒนาหมู่บ้าน ทักษะการจัดสวัสดิการ ชุมชน การสร้างเครือข่ายธุรกิจ และเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน

๕. การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือนวัตกรรมของชุมชน (Smart Technology) เพื่อเป็นต้นทุนในการหาทางออกเมื่อเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตหรือการประกอบ สัมมาชีพ เป็นการนำพลังแห่งสติและปัญญาของชุมชนมาใช้ในสถานการณ์วิกฤติและสร้างสรรค์ สามารถนำพาตนเอง ชุมชน หมู่บ้าน สังคม หรือประเทศไปสู่ความผาสุกได้ ในเรื่องข้างต้นนี้ ผู้เชี่ยวชาญเห็นตรงกันว่าในการขับเคลื่อนพัฒนานั้น จะต้องมีการพัฒนาให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยมีการรวบรวมฐานข้อมูลของชุมชน รวมถึงสิ่งที่แสดงออกเชิงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ในเรื่องของ ทักษะ กระบวนการคิด การวิเคราะห์ การแก้ไขปัญหา การนำความรู้มาใช้ประโยชน์ และดำเนินชีวิต ไปพร้อม ๆ กับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสังสมความรู้ และการสร้างความรู้ใหม่เพื่อนำไปพัฒนา ตนเองและชุมชนอยู่อย่างสม่ำเสมอ

จากผลการศึกษาวิจัยของ **อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ**^{๗๕} เรื่อง “การบริหารจัดการและ โมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชน จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า ผลจากการประชุมแกนนำในระดับพื้นที่ (Core Group) ซึ่งประกอบด้วย

^{๗๕} อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ, “การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการ ยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์”, วารสารสังคมศาสตร์และ มานุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๔) : ๓๕-๔๗.

ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถื่น กรรมการหมู่บ้าน และอื่น ๆ ในหมู่ที่ ๕ หมู่ที่ ๖ และหมู่ที่ ๙ ของชุมชนหนองกระดุกเนื้อ-ดอนยาว ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๔๑ รูปหรือคน ได้ข้อสรุปร่วมกันในการกำหนดแผนงานและกิจกรรมในพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมของหมู่บ้านชุมชนในการก้าวไปสู่ความเป็นชุมชนต้นแบบเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธ ซึ่งที่ประชุมมีมติร่วมกันในการกำหนดโครงการหรือกิจกรรมเพื่อการพัฒนา ดังนี้

๑ การขับเคลื่อนพัฒนาเพื่อก้าวไปสู่ความเป็น Smart People ในเรื่องนี้ที่ประชุมมองว่าการที่จะพัฒนาพฤติกรรมแสดงออกทางสังคมของประชาชนที่สะท้อนถึงคุณธรรมจริยธรรมในระดับปัจเจกที่จะส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างมีความสุข และสันติสุขนั้นนอกจากจะมีการพัฒนาทักษะ ความรู้ ทักษะ ความสามารถในการดำเนินชีวิตหรือการประกอบอาชีพแล้ว การพัฒนาภาวะผู้นำให้กับคนในชุมชนหมู่บ้าน โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มคนรุ่นใหม่ รวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุหรือผู้อาวุโสในชุมชน ที่ประชุมเห็นควรวางแผนที่จะมีการพัฒนาในเบื้องต้นจำนวน ๓ เรื่อง คือ

๑.๑ กิจกรรมการพัฒนาบ้านคุณธรรมปลอดเหล้าปลอดบุหรี่ ใจสะอาด กายเป็นสุข เป็นกิจกรรมที่จะมีการสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนหมู่บ้านสานต่อโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะเรื่องการลดเหล้าบุหรี่ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา โดยเครือข่ายพลังบวรชุมชนหนองกระดุกเนื้อร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อการรณรงค์ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนและพุทธศาสนิกชนในชุมชนหมู่บ้านพร้อมใจลด ละ เลิก เหล้า บุหรี่

๑.๒ กิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ให้กับเด็กและเยาวชน โดยมุ่งเน้นใน ๔ เรื่องสำคัญ ได้แก่ การฝึกในเรื่องของความซื่อสัตย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง การฝึกความมีระเบียบวินัยที่จะต้องประพฤติปฏิบัติจนเป็นเรื่องปกติ การฝึกในเรื่องของความรับผิดชอบที่มีต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนสังคม และสุดท้ายการฝึกในเรื่องของการมีจิตอาสา จิตสาธารณะ เพื่อให้เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

๑.๓ กิจกรรมการพัฒนาลานกีฬาเพื่อคนทุกเพศวัย เป็นโครงการที่จะพัฒนาพื้นที่ของวัดหรือลานวัดเป็นศูนย์กลางและเป็นพื้นที่สันทนาการ ทั้งในเรื่องของการจัดพื้นที่สำหรับกีฬาหมากรุกไทย หมากรอส ตะกร้อลอดบ่วง กีฬาเปตอง ฟุตบอลหรือฟุตซอล เวลเลย์บอล กีฬาพื้นบ้าน และลานแอโรบิกหรือลานร่าวย้อนยุค

๒. การขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนหมู่บ้านสู่ความเป็นชุมชนหมู่บ้าน Smart Culture ในเรื่องนี้ที่ประชุมมองว่า ด้วยความที่ชุมชนหนองกระดุกเนื้อ-ดอนยาวมีประชากรส่วนใหญ่ที่มีเชื้อสายกลางครั้ง ฉะนั้นการสืบสานและต่อยอดในเรื่องของวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการกิน การอยู่ อาหาร เครื่องแต่งกาย และอื่น ๆ รวมถึงเรื่องบุคลิก อารมณ์ ที่มีความสุข รอบคอบ การมีจิตใจที่รักสงบ มีการแสดงออกถึงความรักและเมตตากรุณาต่อกันและกันในชุมชนหมู่บ้าน ที่ประชุมเห็นควรวางแผนที่จะมีการพัฒนาในเบื้องต้นจำนวน ๓ เรื่อง คือ

๒.๑ กิจกรรมการสืบสานสืบทอดวิถีชนชาติพันธุ์ลาวครั้ง เป็นกิจกรรมกิจกรรมที่เกี่ยวกับชุมชนและเกี่ยวกับทางพระพุทธศาสนา ที่จะต้องมีการนำเอาประเพณีหรือวัฒนธรรมที่เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของลาวครั้งมาเป็นส่วนประกอบสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนในชุมชนหมู่บ้านจะได้ร่วมกันสืบสานและสืบทอดให้คงไว้ชั่วลูกชั่วหลาน

๒.๒ กิจกรรมการสืบสานสืบทอดวิถีชีวิตชาวนา เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ของชุมชนหนองกระดุกเนื้อ-ดอนยาวประกอบอาชีพทำนาและทำไร่ ฉะนั้นการสืบสาน สืบทอดวิถีชีวิต ขนบ ธรรมเนียม และประเพณีที่เกี่ยวกับข้าว กับที่นา และชาวนา ทุกคนจะต้องช่วยกันจรรโลงและรักษาไว้ เป็นต้นว่า ประเพณีแหกนา ประเพณีบุญคุณลานหรือบุญกองข้าว เป็นต้น

๒.๓ กิจกรรมการสืบสานสืบทอดงานบุญเดือน ๑๐ หรือประเพณีวันสารทไทย เป็นงานประเพณีที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่องานบุญคุณผู้มีพระคุณ เพราะเชื่อกันว่าญาติที่ล่วงลับไปแล้วจะมีโอกาสได้กลับมารับส่วนบุญจากญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ และญาติจะได้รับส่วนบุญได้เต็มที่ มีโอกาสหมดหนี้กรรม ได้ไปเกิดหรือมีความสุข ขณะเดียวกันก็ยังได้แสดงความเอื้อเฟื้อให้แก่เพื่อนบ้าน เป็นการผูกมิตรไมตรีกันไว้ เนื่องจากชาวบ้านจะทำขนมกระยาสารทไว้แจกจ่ายกันตามหมู่บ้าน บ้านใกล้เคียง ทำให้ได้พบปะกัน มีการแสดงความเคารพแก่ผู้ใหญ่ใหญ่ เป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระแม่โพสพหรือผีไร่ ผีนา ที่ช่วยรักษาข้าวกล้าในนาให้เจริญงอกงามดี โดยที่วัดหนองกระดุกเนื้อจะมีการประกอบพิธีกรรมกระยาสารท เพื่อนำไปตักบาตรและแจกจ่ายให้กับผู้ที่ไปทำบุญ

๓. การขับเคลื่อนพัฒนาให้ครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านเป็นชุมชน Smart Ecology ในเรื่องนี้ที่ประชุมมองว่า ด้วยในปี ๒๕๖๓ วัดหนองกระดุกเนื้อได้สมัครเข้าร่วมโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ส กับทางคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ ฉะนั้นเพื่อให้โครงการข้างต้นขับเคลื่อนเป็นรูปธรรม นอกจากวัดจะมีการจัดระบบ วางระเบียบ และพัฒนาพื้นที่ให้เหมาะสมแก่การสัปปายะแล้ว แกนนำของชุมชนหนองกระดุกเนื้อ-ดอนยาวทั้ง ๓ หมู่บ้าน ก็จะต้องมีการสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาตามแนวทาง “๕ส.” ในระดับครอบครัวและชุมชนหมู่บ้าน ดังนี้

๓.๑ กิจกรรมวัด ๕ส. เป็นกิจกรรมหรือโครงการที่จะต้องอาศัยภาคีเครือข่าย “บวร” เข้ามาดำเนินการ โดยมีคณะสงฆ์ สามเณรวัดหนองกระดุกเนื้อร่วมกับประชาชนทั้ง ๓ หมู่บ้าน และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงพนักงานเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัวมาสนับสนุนช่วยเหลือและพัฒนาให้เป็นวัด ๕ส. ตามบันทึกข้อตกลงที่ทำไว้

๓.๒ กิจกรรมบ้าน ๕ส. เป็นกิจกรรมที่ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จะต้องเป็นแกนนำที่สำคัญในการรณรงค์ส่งเสริมให้ลูกบ้านแต่ละครอบครัวให้ร่วมกันพัฒนาบ้านของตนเองในทางกายภาพ มีการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในบ้านหรือส่สงาสงให้มีความ สะดวก สะอาด จัดวางอย่างถูกสุขลักษณะ และเป็นการฝึกปฏิบัติหรือสร้างลักษณะนิสัยที่ดีให้กับคนในครอบครัว

๓.๓ กิจกรรมชุมชน ๕ส. เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นสืบต่อเนื่องจากเมื่อระดับครอบครัว ดำเนินการขับเคลื่อนพัฒนาตามหลัก ๕ส. แล้ว ลำดับต่อมาด้วยความเป็นชุมชนหมู่บ้าน ก็จะต้องมีพื้นที่สาธารณะประโยชน์ที่ทุกคนใช้ร่วมกันไม่ว่าจะเป็นถนนหนทาง พื้นที่ส่วนรวมของชุมชน ศาลากลางบ้าน และอื่น ๆ ทุกคนหรือทุกครอบครัวจะต้องมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนพัฒนาตามหลัก ๕ส. ด้วย ซึ่งผลทางอ้อมที่ได้คือการแสดงออกถึงการมีจิตอาสาและจิตสาธารณะของคนในชุมชนหมู่บ้านอีกทางหนึ่ง

๔. การขับเคลื่อนพัฒนาให้ครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านเป็นชุมชน Smart Economy ในเรื่องนี้ที่ประชุมมองว่า ปัจจุบันชุมชนหนองกระดุกเนื้อ-ดอนยาวทั้ง ๓ หมู่บ้าน ส่วนใหญ่ก็ประกอบอาชีพสุจริตหรือประกอบสัมมาชีพเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว แต่ปัญหาที่พบในปัจจุบันคือการใช้เวลาว่างจากการประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ หรือในช่วงที่ประสบกับภาวะฝนทิ้งช่วงหรือประสบภัยแล้ง ที่ประชุมเห็นว่าควรที่จะมีการส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพหรือสัมมาชีพเสริม ทั้งนี้เพื่อจะได้มีรายได้มาจุนเจือครอบครัวให้พออยู่ พอกิน อยู่ดี กินดี และอาจจะทำให้เกิดชุมชนมั่งมี ศรีสุขได้ในอนาคต ดังนี้

๔.๑ กิจกรรมส่งเสริมครอบครัวพออยู่ พอกินต้นแบบ เป็นการส่งเสริมให้แต่ละครอบครัวใช้ชีวิตแบบพึ่งตนเองได้ เน้นการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อใช้ประกอบอาหารในครัวเรือน รวมถึงช่วยลดรายจ่ายหรือสามารถเพิ่มรายได้ในกรณีที่มียากพอจะเก็บไปจำหน่ายยังตลาดลานโพธิ์และตลาดนัดชุมชน ซึ่งเมื่อมีรายได้เสริมเข้ามาก็จะมีเงินเหลือในการเก็บออมไว้ใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน

๔.๒ กิจกรรมส่งเสริมครอบครัวอยู่ดี กินดีต้นแบบ เป็นการพัฒนารายได้โดยการส่งเสริมให้เกิดกลุ่มวิสาหกิจในชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้และขยายโอกาสคนในชุมชนหรือสินค้าในชุมชน มีการรวมกลุ่มสร้างรายได้ มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น กลุ่มเครื่องจักสาน เลี้ยงจิ้งหรีด เลี้ยงนกกระทา กลุ่มปลาร้า เป็นต้น

๔.๓ กิจกรรมส่งเสริมตลาดชุมชนลานโพธิ์ เป็นโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชนหมู่บ้านที่เรียกว่า “ลานโพธิ์” ซึ่งตั้งอยู่บริเวณสี่แยกก่อนจะเข้าวัดหนองกระดุกเนื้อ และเป็นที่ตั้งตลาดชุมชนและตลาดผักปลอดสารพิษ ซึ่งปัจจุบันพื้นที่ข้างต้นเป็นพื้นที่ดินลูกรัง เวลาแล้งก็จะเกิดฝุ่น เวลาฝนตกก็จะเกิดความเฉอะแฉะ ฉะนั้นควรที่จะมีการเทศกอนกรีตเพื่อความสะอาด และจะได้สะอาดหรือจัดระเบียบร้านค้าในบริเวณดังกล่าว ให้เกิดความสะดวกในการจับจ่ายซื้อหา และถูกสุขลักษณะมากยิ่งขึ้น

๕. การขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนหมู่บ้านสู่ความเป็นชุมชนหมู่บ้าน Smart Technology ในเรื่องนี้ที่ประชุมมองว่า ชุมชนหนองกระดุกเนื้อ-ดอนยาวเป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมา มีประเพณีวัฒนธรรม และความเป็นชนชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ ขณะเดียวกันก็มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเทคโนโลยีอันสำคัญที่ทำให้ผู้คนประกอบอาชีพ ประกอบสัมมาชีพ หรือช่วยให้ก้าวข้ามอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ให้ผ่านพ้นไปได้ ฉะนั้นจึงเห็นควรที่จะมีการขับเคลื่อนพัฒนาในเรื่องนี้ ดังนี้

๕.๑ กิจกรรมสร้างศูนย์การเรียนรู้ครอบครัวสัมมาชีพต้นแบบ เป็นกิจกรรมที่เน้นส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อช่วยลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว หรือการประกอบอาชีพสุจริตที่สามารถนำมาซึ่งรายได้ในการจุนเจือครอบครัว ทั้งที่เป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมในช่วงว่างเว้นจากการทำนาทำไร่ เช่น การปั้นลูกกระสุน การตีมีด เป็นต้น

๕.๒ กิจกรรมสร้างศูนย์การเรียนรู้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสัมมาชีพต้นแบบ เป็นกิจกรรมที่สนับสนุน ส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวกันสร้างอาชีพที่มาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น กลุ่มเครื่องจักสาน กลุ่มปลาร้า กลุ่มขนมไทย เป็นต้น

๕.๓ กิจกรรมสร้างศูนย์การเรียนรู้วัดต้นแบบ เป็นกิจกรรมและโครงการที่จ้างพนักงานและการเสียสละของคนในชุมชน มาร่วมกันสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลาง เป็นศูนย์การเรียนรู้ในภาพรวม ก่อนที่จะมีการออกกระจายไปศึกษาเรียนรู้และฝึกปฏิบัติตามฐานการเรียนรู้ในระดับครัวเรือนหรือกลุ่มวิสาหกิจในชุมชนหมู่บ้าน เบื้องต้นจะต้องวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่เกี่ยวกับชนชาติพันธุ์ลาวครั้ง การจัดทำพิพิธภัณฑ์ชาวนา การพัฒนาวัดตามแนว ๕ส. และการพัฒนาวัดให้เป็นครัวชุมชน

จากการศึกษาวิจัยของสลิทธิพย์ เชียงทอง และคณะ^{๗๖} พบว่า ผู้นำตามธรรมชาติจะมีตัวชี้วัด ดังนี้ ๑) คิดดี พูดดี ทำดี เป็นประโยชน์โดยรวมต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ ๒) ซื่อสัตย์ มุ่งมั่น ตั้งใจจริง ทำงานโปร่งใส ๓) เสียสละ กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ รับผิดชอบ สำหรับผู้ตามดี ๑) คิดดี พูดดี ทำดี เป็นประโยชน์โดยรวมต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ ๒) ซื่อสัตย์ มุ่งมั่น ตั้งใจจริง ทำงานโปร่งใส ๓) เสียสละ กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ รับผิดชอบ การศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ด้านความดีในประเทศไทยมีนักวิชาการคนสำคัญ คือ ดวงเดือน พันธุมนาวิน^{๗๗} เสนอทฤษฎีต้นไม้วรรณธรรมที่กล่าวถึงจิตลักษณะ ๘ ประการ ที่นำไปสู่พฤติกรรมความดี โดยแบ่งเป็น ๓ ส่วนหลัก ดังนี้ ๑) รากต้นไม้ ประกอบด้วยจิตลักษณะ ๓ ด้าน คือ สติปัญญา ประสพการณ์ทางสังคม และสุขภาพจิต ๒) ลำต้น ประกอบด้วย จิตลักษณะ ๕ ด้าน คือ เหตุผลเชิงจริยธรรม มุ่งอนาคตและควบคุมตนเอง ความเชื่ออำนาจในตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และทัศนคติ คุณธรรมและค่านิยม ซึ่งทั้ง ๕ ด้านเป็นผลมารากรากต้นไม้ ๓ ประการ และส่วนสุดท้าย คือ ส่วนที่ ๓ ดอกไม้และผลไม้ หมายถึงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นผลมาจาก ๒ ส่วนแรกของต้นไม้ นอกจากนี้แนวคิดสำคัญเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านความดีของไทยยังปรากฏให้เห็นได้จาก ๑) แนวคิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ๘ ประการ ๒) ค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการ ๓) มาตรฐานด้านผู้เรียน ๗ มาตรฐาน และ ๔) ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยสาระสำคัญคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ๘ ประการ^{๗๘} ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ ในส่วนของค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการ ได้แก่ ๑) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ๒) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน ๓) กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ ๔) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม ๕) รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทย ๖) มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ ๗) เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ๘) มีระเบียบ วินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จัก การเคารพผู้ใหญ่ ๙) มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ ๑๐) รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๑๑) มีความเข้มแข็งทั้ง

^{๗๖} สลิทธิพย์ เชียงทอง และคณะ, คู่มือการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), ๒๕๕๒).

^{๗๗} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, ทฤษฎีต้นไม้วรรณธรรม การวิจัยและการพัฒนาบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘).

^{๗๘} สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒).

ร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ และ ๑๒) คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

จากการศึกษาวิจัยของ**อัจศรา ประเสริฐสิน และคณะ**^{๗๙} พบว่า องค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเป็นคนดีมี ๕ องค์ประกอบ ๆ ละ ๓ ตัวบ่งชี้ รวม ๑๕ ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย ๑) รักความเป็นไทย (รักษาศาสนา ศักดิ์ศรี กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ภูมิใจในความเป็นคนไทย) ๒) ซื่อสัตย์เสียสละ (ซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ อดทน) ๓) มีวินัยรับผิดชอบ (ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม รับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงาน) ๔) มีจิตสาธารณะ (ช่วยเหลือผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ รักษาสมบัติส่วนรวม) และ ๕) มีสติรู้เท่าทัน (มีสติ มีภูมิคุ้มกัน อยู่อย่างพอเพียง) มีความเหมาะสมเพราะครอบคลุมและสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ขณะเดียวกันจากการศึกษาวิจัยของ**บัญญัติ ยงย่วน และคณะ**^{๘๐} ในการพัฒนาตัวชี้วัดสุขภาวะทางวัฒนธรรมระดับชุมชน พบว่า “วัฒนธรรม” เป็นเพียงวิถีชีวิต (Life Styles) หรือแบบแผนในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ประกอบด้วย ๑) ศาสนาและความเชื่อ ๒) ประเพณีและพิธีกรรม ๓) ภาษาและวรรณกรรม ๔) การแต่งกาย และ ๕) ศิลปะการแสดงและดนตรี โดยไม่นับรวมถึงสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม สถานที่ทางวัฒนธรรม หรือทุนมนุษย์ในชุมชนแต่อย่างใด โดยสุขภาวะทางวัฒนธรรมระดับชุมชน ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๕ ด้าน ดังนี้

๑. การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม หมายถึง การที่คนในชุมชนมีความคิดความเชื่อ ค่านิยมต่อวิถีชีวิต หรือรูปแบบในการดำเนินชีวิตด้านศาสนา ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ภาษาและวรรณกรรม การแต่งกาย ศิลปะการแสดงและดนตรี ของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกับตนในลักษณะของความเข้าใจ (Empathy) ให้เกียรติ ให้การยอมรับ และเคารพในคุณค่าของวิถีชีวิตที่แตกต่างจากวิถีของตน พร้อมทั้งจะดำเนินชีวิตในชุมชนร่วมกับคนหรือกลุ่มคน ที่มีวิถีชีวิตที่ต่างจากตนด้วยความอดทนอดกลั้น ปราศจากอคติบนหลักการของความเสมอภาค และยุติธรรม

๒. ความพึงพอใจกับการมีพื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม หมายถึง การที่คนในชุมชนพึงพอใจกับการที่ตนเองหรือกลุ่มของตนมีพื้นที่ มีโอกาส หรือมีเสรีภาพ ในการแสดงออกทางวัฒนธรรมตามวิถีชีวิตด้านศาสนาความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ภาษาและวรรณกรรม การแต่งกาย ศิลปะการแสดงและดนตรี โดยการแสดงออกนั้นไม่ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับบุคคลอื่น

๓. ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชุมชน หมายถึง การที่คนในชุมชนพึงพอใจ มีความสุขใจ มีความยินดีกับการที่ตนได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของวัฒนธรรมร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชน พึงพอใจกับการได้แสดงออกทางวัฒนธรรม อาทิการเข้าร่วม

^{๗๙} อัจศรา ประเสริฐสิน และคณะ, “การตรวจสอบคุณภาพขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านความเป็นคนดี สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา”, *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๒) : ๔๕๙-๔๗๖.

^{๘๐} บัญญัติ ยงย่วน และคณะ, “การพัฒนาตัวชี้วัดสุขภาวะทางวัฒนธรรมระดับชุมชน”, *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๑๑๓-๑๓๓.

กิจกรรมทางศาสนา การเข้าร่วมประเพณีและพิธีกรรม การใช้ภาษา การแต่งกาย การขึ้นชอบใน ศิลปะการแสดงและดนตรีเหมือนกัน

๔. ความพึงพอใจกับการมีข้อตกลง กติกา แนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมของชุมชน หมายถึง การที่คนในชุมชนเกิดความรู้สึกพึงพอใจที่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดข้อตกลง กติกา หรือ แนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมของชุมชน เกิดความรู้สึกว่าชุมชนของตนมีความน่าอยู่น่าอาศัย มีความ ยุติธรรม มั่นใจในการแสดงออกทางวัฒนธรรมภายใต้ข้อตกลงร่วมกัน มั่นใจว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้น สามารถจัดการได้ด้วยข้อตกลง กติกา หรือแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมของชุมชน

๕. ความพึงพอใจกับการมีภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม หมายถึง การที่คนในชุมชนมี ความพึงพอใจ กับการได้รวมกลุ่มหรือสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมกับคนในชุมชน หรือคนชุมชนอื่น ๆ ในด้านศาสนาและความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ภาษาและวรรณกรรม การแต่งกาย ศิลปะการแสดงและดนตรี โดยการมีเครือข่ายทำให้บุคคลไม่รู้สึกโดดเดี่ยวกับการจัดกิจกรรมทาง วัฒนธรรม มีความมั่นใจว่ากิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความคุณค่า ควรอนุรักษ์ สืบทอด มั่นใจว่า กิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ชุมชนดำเนินการจะได้รับการสนับสนุน การเข้ามามีส่วนร่วม มีการ แลกเปลี่ยน มีการปรึกษาหารือ มีการสร้างสีสัน ความมีชีวิตชีวา และมีความมั่นใจว่าวัฒนธรรมเหล่านี้ จะมีการดำรงสืบต่อไป

จากผลการศึกษาวิจัยของดวงกมล คนโทเงิน^{๔๑} พบว่า ปัจจัยสำคัญใน ๔ ด้าน ซึ่ง ประกอบด้วย ด้านที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ-สังคม ด้านสภาพแวดล้อม และด้านสุขภาพอนามัยที่มี ความแตกต่างกัน จะมีผลต่อความพึงพอใจโดยรวมต่อคุณภาพชีวิตในปัจจุบันในระดับที่แตกต่างกัน โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นไปในเชิงบวก และยังสามารถร่วมกันพยากรณ์ความพึงพอใจโดยรวมต่อ คุณภาพชีวิตในปัจจุบันได้ในระดับสูงมาก ทั้งนี้ ประชาชนในพื้นที่ที่มีความพึงพอใจโดยรวมต่อคุณภาพ ชีวิตในปัจจุบันและมีความพึงพอใจต่อปัจจัยทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน โดยปัจจัยที่ มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจมากที่สุด คือ ด้านที่อยู่อาศัย รองลงมา คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้าน เศรษฐกิจ-สังคม และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมตามลำดับ จากการคำนวณค่าดัชนีคุณภาพชีวิตได้ เท่ากับ ๖๙.๘๓ ซึ่งหมายความว่า ประชาชนในพื้นที่มาบตาพุดมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบระหว่างปัจจัย ๔ ด้าน จะเห็นว่าแต่ละปัจจัยมีผลต่อความพึงพอใจโดยรวมต่อคุณภาพ ชีวิตในปัจจุบันของประชาชนในพื้นที่อยู่ในระดับแตกต่างกันไม่มากนัก ดังนั้นหากต้องการพัฒนา ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่มาบตาพุดให้สูงขึ้น จะต้องทำการพัฒนาและปรับปรุงปัจจัย ทั้ง ๔ ด้านไปพร้อม ๆ กัน แต่ในความเป็นจริงแล้ว อาจมีข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ ทำให้ไม่สามารถ พัฒนาและปรับปรุงทุกด้านไปพร้อมกันได้ ผู้วิจัยจึงเสนอให้เรียงลำดับความสำคัญของปัจจัยได้โดย พิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (Beta) ที่มีค่ามากไปน้อย ดังนั้น ปัจจัยหลักที่ต้อง พิจารณาให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้สูงขึ้น คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ-สังคม รองลงมา คือด้านสภาพแวดล้อม ด้านสุขภาพอนามัย และด้านที่อยู่อาศัย ตามลำดับ และสามารถเรียงลำดับความสำคัญของปัจจัยย่อยโดยใช้หลักเกณฑ์เดียวกัน

^{๔๑} ดวงกมล คนโทเงิน, “ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่มาบตาพุด จังหวัด ระยอง”, วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๖๕-๘๘.

จากผลการศึกษาวิจัยของเสาวลักษณ์ หิรัญรักษ์ และคณะ^{๔๒} พบว่า แนวทางในการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในอำเภอดากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย

๑. ด้านเงื่อนไขคุณธรรม สมาชิกในหมู่บ้านจะต้องมีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะเกื้อกูลสร้างสรรค์ (สีลภาวนา) มีความซื่อสัตย์ สุจริต และไม่เบียดบังหรือคดโกงกัน(กายภาวนา) มีความสมัคสมานสามัคคีกัน (จิตภาวนา) สมาชิกในหมู่บ้านจะต้องปฏิบัติตนให้มีคุณธรรมไม่ประพฤติดนเสียชื่อเสียง มีความจริงใจกับตนเองและผู้อื่นรักษาสัจจะจะมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีจิตอาสาในการพัฒนาหมู่บ้าน และชุมชน

๒. ด้านความพอประมาณ สมาชิกในหมู่บ้านต้องมีวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาที่ ๑ อย่างเป็นขั้นตอน ใช้สติ (ปัญญาภาวนา) มีการคิด วิเคราะห์ วางแผน ทั้งเรื่องการดำเนินชีวิต การใช้จ่ายประจำวัน ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่สมาชิก มีการใช้จ่ายอย่างประหยัดรู้จักเก็บออม

๓. ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี สมาชิกในหมู่บ้านต้องให้ความสำคัญโดยยึดถือปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎกติกา (สีลภาวนา) สร้างความตระหนักร่วมกันในการรักษาสังแวดล้อมเพื่อสุขภาพที่ดีของคนในชุมชน กระตุ้น ส่งเสริมกระบวนการความคิดในเรื่องความขยัน อดทน อดออม ส่งเสริมการมีอาชีพอื่นนอกจากอาชีพหลักที่ทำประจำ ทำให้มีรายได้เสริมเพิ่มขึ้น สร้างความสามัคคีร่วมกัน หาแนวทางป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในหมู่บ้าน

๔. ด้านเงื่อนไขความรู้ สมาชิกในหมู่บ้านต้องวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาที่ ๑ อย่างเป็นขั้นตอน ใช้สติ และเหตุผลในการแก้ไขปัญหา (ปัญญาภาวนา) ส่งเสริมให้ความรู้สมาชิกในหมู่บ้านมีการทำเกษตรอินทรีย์ มีการอบรมความรู้ในการเพิ่มทักษะการประกอบอาชีพการแปรรูป ผัก ผลไม้ อบรมให้ความรู้ในการวางแผนจัดการการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่าและประหยัดในการประกอบอาชีพ

๕. ด้านความมีเหตุผล สมาชิกในหมู่บ้านต้องใช้สติ และเหตุผลในการแก้ไขปัญหา (ปัญญาภาวนา) ให้ความรู้สมาชิกในหมู่บ้านในการวางแผนแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกในหมู่บ้าน การปฏิบัติงานในหมู่บ้านโดยให้ทุกครัวเรือนมีส่วนร่วมผ่านเวทีประชาคม ลงมตร่วมกันเสมอ

๖. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สมาชิกในหมู่บ้านต้องมีความสามัคคีรักใคร่ ประองดองกันมากในหมู่บ้าน ทุกคนในหมู่บ้านมีความไว้วางใจซึ่งกันและกันโดยหมั่นสอดส่องดูแลทรัพยากรช่วยเหลือกัน (กายภาวนา) สร้างการรับรู้ให้สมาชิกในหมู่บ้านมีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ความรู้ เรื่องการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน และสร้างจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

^{๔๒} เสาวลักษณ์ หิรัญรักษ์ และคณะ, “การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในอำเภอดากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๑๕๑-๑๖๒.

จากผลการศึกษาวิจัยของ**พระมหาชุติภัก อภินนโท และคณะ**^{๘๓} เรื่อง “การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน” พบว่า จากการสังเคราะห์ข้อมูลวิจัยเชิงสำรวจและแนวคิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้จากการวิจัย พบว่า รูปแบบการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมที่จะส่งผลต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียนในมิติต่าง ๆ มีรูปแบบและองค์ประกอบ ดังนี้

๑. ด้านการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน สิ่งที่สำคัญในการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมนั้น จะพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นคือ

๑.๑ การมีความสำรวมระวังต่อกัน ให้เกียรติ ให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติต่อกันด้วยกาย วาจา หรือใจก็ตาม

๑.๒ มีความเคารพในกฎ กติกา หรือนโยบายที่ได้สรุปและตกลงร่วมกัน และปฏิบัติหรือดำเนินการตามกฎ กติกา หรือนโยบายนั้น

๑.๓ มีการสนับสนุนและเกื้อกูลกันในการกิจหน้าที่ซึ่งกันและกัน เพื่อให้การขับเคลื่อนหรือการบริหารจัดการเครือข่ายเป็นไปด้วยสมัครสมาน สามัคคี และสำเร็จราบรื่น

๑.๔ ทุกภาคส่วนต่างก็ยึดประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ และร่วมกันผลักดันเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ที่ยั่งยืนต่อไป

๑.๕ ทุกภาคส่วนปฏิบัติ บริหารจัดการ ขับเคลื่อนโครงการของกันและกัน ด้วยความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้

๒. ด้านการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน สิ่งที่สำคัญในการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมนั้น จะพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นคือ

๒.๑ มีการบริหารจัดการแบบแนวตั้งหรือตามสายการบังคับบัญชาให้สั้นลง ทั้งนี้เพื่อกระบวนกรและขั้นตอนที่ไม่จำเป็น และง่ายต่อการขับเคลื่อนที่สะดวกและคล่องตัวยิ่งขึ้น

๒.๒ มีการบริหารจัดการแบบแนวนอนหรือแบบมีส่วนร่วมให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อแสวงหาความร่วมมือและเพื่อเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

๒.๓ มีการบริหารจัดการแบบผสมผสานและมีความยืดหยุ่นเพื่อให้การขับเคลื่อนหรือการบริหารเครือข่ายวัฒนธรรมเป็นไปตามสถานการณ์และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ณ เวลานั้น

๒.๔ มีการบริหารจัดการในแบบคณะกรรมการ เพื่อเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายในทุกภาคส่วนได้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ โดยยึดถือมติที่ประชุมของคณะกรรมการเป็นสำคัญ

^{๘๓} พระมหาชุติภัก อภินนโท และคณะ, “การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน”, วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๑-๑๘.

๒.๕ มีการบริหารจัดการแบบภาคีเครือข่าย ที่ต้องเสาะแสวงหาความร่วมมือจากองค์กร หน่วยงาน หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ มามีส่วนร่วมสนับสนุนความสำเร็จ หรือเพื่อให้บรรลุยังวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

๓. ด้านการพึงพิงอิงร่วมกัน สิ่งที่สำคัญในการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมนั้น จะพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นคือ

๓.๑ ในการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย สิ่งที่สำคัญและสำคัญคือวางตัวให้เหมาะสมทั้งในระดับบุคคลหรือองค์กร กล่าวคือจะต้องเป็นไปด้วยการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ไม่ก้าวล่วง ละเมิด หรือลดความน่าเชื่อถือ เชื้อมั่นของกันและกัน

๓.๒ จะต้องวางตนเป็นกลางและหนักแน่น เนื่องจากการขับเคลื่อนโดยคนหลายคน กลุ่มหลายกลุ่ม หรือองค์กรหลายองค์กร ฉะนั้นอาจจะมีการกระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน สิ่งที่จะเป็นและสำคัญก็คือทุกคนทุกฝ่ายจะต้องมีความหนักแน่นและเป็นกลาง และมองเป้าหมายเป็นสิ่งสำคัญ

๓.๓ ในการทำงานเป็นภาคีเครือข่ายกันนั้น การยอมรับในความแตกต่างถือว่าเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นและสำคัญ เนื่องจากต่างบุคคล ต่างกลุ่ม ต่างองค์กร ต่างก็มีที่มาและภารกิจหน้าที่หรือวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ฉะนั้นเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในการทำงาน ทุกคน ทุกฝ่ายจะต้องพร้อมและยอมรับความแตกต่างของกันและกันด้วย การทำงานจึงจะประสบผลสำเร็จ

๓.๔ ในการทำงานเป็นภาคีเครือข่ายกันนั้น ต่างบุคคล ต่างกลุ่ม ต่างองค์กร ย่อมมีความพร้อมหรือรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน ฉะนั้นจะต้องมีการหลอมรวมสิ่งเหล่านั้นให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นทีมเดียวกัน และเป็นที่พึ่งของกันและกัน

๓.๕ ในการทำงานเป็นภาคีเครือข่ายกันนั้น ทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกองค์กร จะต้องมีส่วนร่วมสนับสนุนและช่วยเหลือกันและกัน และต้องช่วยกันพยายามแก้ไขจุดอ่อนและจุดด้อยของกันและกันเพื่อให้งานที่ขับเคลื่อนเกิดคุณภาพ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๔. ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน สิ่งที่สำคัญในการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมนั้น จะพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นคือ

๔.๑ ในการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธ สิ่งที่สำคัญและสำคัญคือจะต้องมีมาตรการป้องกันความเสี่ยง และลดทอนข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในทุกกระบวนการหรือขั้นตอนของการดำเนินงาน

๔.๒ ในการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธนั้นจะต้องมีเกณฑ์ตัวชี้วัดมาตรฐานที่จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณภาพ ประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลในการทำงาน

๔.๓ ในการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธนั้นจะต้องมีการกำหนดยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และพันธกิจ ทั้งนี้เพื่อให้การขับเคลื่อนเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๔.๔ ในการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธ สิ่งที่เป็นและสำคัญก็คือ จัดการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะมีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมให้ความเป็นภาคีและเครือข่ายมีความเป็น ปึกแผ่นและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

๔.๕ ในการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธ สิ่งที่เป็นและสำคัญคือการ จัดการและปฏิบัติที่เป็นไปตามระเบียบ ข้อบังคับ กฎ กติกา มารยาท ที่ทุกคน ทุกกลุ่ม หรือทุกฝ่าย ยึดถือร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นบรรทัดฐานและการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันในทางปฏิบัติ

๕. ด้านการเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน สิ่งที่สำคัญในการจัดการ เครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมนั้น จะพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อ ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นคือ

๕.๑ จัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธบนพื้นฐานของความเที่ยงธรรมและ เท่าเทียม และการมีศีลต้องเสมอกัน คือ ความประพฤติถูกต้อง ถูกธรรมเหมือนกัน ก่อนทำต้องมี ขึ้นตอน ปรับความเห็นไม่ให้ขัดแย้ง เรามีความคิดต่างได้แต่เราไม่คิดขัดแย้ง ตั้งใจอยู่ในกรอบ พร้อม ทำงานร่วมกัน โดยไม่มีความแตกแยกและมีความคิดเห็นเสมอกัน คือความเห็นเป็นไปในทิศทาง เดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับตัว ปรับความคิด ปรับความเห็น ร่วมกันเพื่อให้สมดุลกันหรือเสมอกัน พร้อมจะทำในสิ่งที่ถูกต้องด้วยกัน

๕.๒ จัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธบนพื้นฐานของความสมัคสมาน สามัคคีจะต้องกระทำโดยยึดถือกฎ ระเบียบ คำสั่ง หรือนโยบาย มีความเป็นสังฆะหรือความเป็นหมู่ คณะ เป็นองค์กร ที่ให้ความเคารพนับถือกัน

๕.๓ จัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธบนพื้นฐานของการมีสังคหวัตถุธรรม ครว ที่จะมีส่วนในการประสานใจ ประสานงาน ประสานประโยชน์ซึ่งกันและกัน บนพื้นฐานของการ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนการ กล่าววาจาที่ควรกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคีทำให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำที่แสดงถึงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลที่เป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมตาม ขณะเดียวกันก็ จะต้องประพฤติประโยชน์ สร้างประโยชน์ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรมอย่างเสมอต้นเสมอปลายและปฏิบัติสม่ำเสมอทั้ง องค์กร

๕.๔ จัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธบนพื้นฐานหลักสราณียธรรมหรือด้วย ความรัก ความเมตตาทั้งทางกาย วาจา ใจ เป็นหลักปฏิบัติที่พึงให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความ ระลึกถึงคุณงามความดี มีการเคารพให้เกียรติกันและนับถือกันด้วยความรู้ ความสามารถต่อกันและ กันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ถือเป็นการบริหารจัดการด้านบุคลากรที่ตั้งอยู่บนความเข้าใจ เชื่อใจ เชื่อมั่น เคารพและศรัทธาต่อกันและกัน

๕.๕ จัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธบนพื้นฐานแห่งการมีกัลยาณมิตรธรรม เริ่มตั้งแต่การมีน้ำรัก สบายใจ สนทนสนมเป็นกันเอง ความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย นำ เจริญใจหรือน่ายกย่อง อยู่ในฐานะทรงคุณความรู้และภูมิปัญญา รู้จักพูดให้ได้ผล พูดเป็น รู้จักชี้แจงให้ เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี มีความ

อดทนต่อถ้อยคำ พร้อมรับฟังคำปรึกษา ซักถาม คำเสนอ วิพากษ์วิจารณ์ สามารถแสดงเรื่องกล้าลึก
ยุ่งยาก หรือซับซ้อนให้เข้าใจง่าย และไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหลหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย

๖. ด้านการมีส่วนร่วมของเครือข่ายอย่างกว้างขวาง สิ่งที่สำคัญในการจัดการ
เครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมนั้น จะพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อ
ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นคือ

๖.๑ จัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธบนพื้นฐานของหลักการบริหารนิยธรรม
ซึ่งเป็นหลักการบริหารจัดการที่ไม่มีความเสื่อม เป็นเรื่องของการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความ
เจริญรุ่งเรืองฝ่ายเดียว เริ่มตั้งแต่การสร้างความสัมพันธ์สามัคคีด้วยความพร้อมเพรียงกันหมั่น
ประชุมปรึกษาหารือกันเป็นเนืองนิตย์ เข้าประชุมพร้อมกัน เลิกประชุมพร้อมกัน เคารพและรักษา
หลักการ มติหรือความดีเดิม ๆ ให้คงไว้ ให้เกียรติยกย่องผู้อาวุโส ผู้บังคับบัญชา ปกป้องดูแลผู้ที่
อ่อนแอหรือยังไม่เข้มแข็ง ซึ่งหากมีการบริหารจัดการในลักษณะนี้ย่อมที่จะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรือง
แน่นอน

๖.๒ จัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธบนพื้นฐานของหลักสราณียธรรม หรือ
การแสดงออกต่อกันด้วยความเคารพและให้เกียรติ ด้วยความรัก ความเมตตาทั้งทางกาย วาจา ใจ
เป็นหลักปฏิบัติที่พึงให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความระลึกถึงคุณงามความดี นับถือกันด้วยความรู้
ความสามารถต่อกันและกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ถือเป็นการบริหารจัดการด้านบุคลากรที่ตั้งอยู่บน
ความเข้าใจ เชื่อใจ เชื่อมั่น เคารพและศรัทธาต่อกันและกัน

๖.๓ จัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธบนพื้นฐานของการปฏิบัติหน้าที่
จะต้องกระทำโดยยึดถือมติ กฎ ระเบียบ คำสั่ง หรือนโยบายของภาคีเครือข่าย มีความเป็นสังฆะหรือ
ความเป็นหมู่คณะ เป็นองค์กร ที่ให้ความเคารพนับถือกัน

๖.๔ จัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธบนพื้นฐานของการมีศีลต้องเสมอกัน มี
ความประพฤติถูกต้อง ถูกธรรมเหมือนกัน ก่อนทำต้องมิชักชวน มีความคิดต่างได้แต่เราไม่คิดขัดแย้ง
ตั้งใจอยู่ในกรอบ พร้อมทำงานร่วมกัน โดยไม่มีความแตกแยกและมีความคิดเห็นเสมอกัน เป็นไปใน
ทิศทางเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน และพร้อมจะทำในสิ่งที่ถูกต้องด้วยกัน

๖.๕ จัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธบนพื้นฐานของการประสานใจ
ประสานงาน ประสานประโยชน์ซึ่งกันและกัน บนพื้นฐานของการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน
ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้และแนะนำ ประพฤติประโยชน์ สร้างประโยชน์ ขวนขวาย
ช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรมอย่างเสมอ
ต้นเสมอปลายและปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งองค์กร

๗) ด้านการรับรู้มุมมองร่วมกัน สิ่งที่สำคัญในการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธ
ของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมนั้น จะพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและ
ประสิทธิผลนั้นคือ

๗.๑ จัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธบนพื้นฐานของหลักสัมมาทิฐิ กล่าว
คือ มีความเห็นดี เห็นชอบ เห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรมการเพ่งพิจารณาให้เห็นของจริงผู้บริหาร
จะต้องเป็นผู้ที่รู้จริงในสิ่งที่ทำแนะนำในสิ่งที่ถูกต้องแก่สมาชิกในองค์กรได้อย่างเหมาะสมมีปัญญารอบ
รู้ มีความรอบคอบสามารถที่จะดำเนินการให้องค์กรได้บรรลุตามเป้าหมายอย่างดี

๗.๒ จัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธบนพื้นฐานของหลักสัมมาสังกัปปะ คือ มีดำริที่เป็นไปในทางที่ชอบประกอบไปด้วยธรรมนำไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งอยู่บนฐานของความพอใจ ความต้องการที่จะทำให้ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไปความเพียรหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใจไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ และมีความคิดไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผนวัดผล และมีการคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง

๗.๓ จัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธบนพื้นฐานของหลักสาราณียธรรมหรือด้วยความรัก ความเมตตาทั้งทางกาย วาจา ใจ เป็นหลักปฏิบัติที่พึงให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความระลึกถึงคุณงามความดี มีการเคารพให้เกียรติกันและนับถือกันด้วยความรู้ ความสามารถต่อกัน และกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ถือเป็นการบริหารจัดการด้านบุคลากรที่ตั้งอยู่บนความเข้าใจ เชื่อใจ เชื่อมั่น เคารพและศรัทธาต่อกันและกัน

๗.๔ จัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธบนพื้นฐานของหลักพรหมวิหารธรรมที่เป็นหลักความประพฤติที่ประเสริฐ บริสุทธิ์ ทั้งมีความเมตตา ความรักใคร่ ปรารถนาดีอยากให้คนอื่นหรือผู้อื่นมีความสุข มีความกรุณาหรือความสงสารที่จะช่วยให้พ้นทุกข์หรือบำบัดความทุกข์ มีจิตเมตตาหรือความยินดีเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข และมีอุเบกขาหรือการวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง และรู้จักวางเฉย

๗.๕ จัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธบนพื้นฐานของการให้ความเคารพ ให้เกียรติกันนับถือกันตามอาวุโส และความดีงาม ถือเป็นการบริหารจัดการบนพื้นฐานของหลักอภิปรายธรรม เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองฝ่ายเดียว เริ่มตั้งแต่การสร้างความสัมพันธ์สามัคคีด้วยความพร้อมเพรียงกันหมั่นประชุมปรึกษาหารือกันเป็นเนืองนิตย์ เข้าประชุมพร้อมกัน เลิกประชุมพร้อมกัน เคารพและรักษาหลักการ มติหรือความดีเดิม ๆ ให้คงไว้ ให้เกียรติยกย่องผู้อาวุโส ผู้บังคับบัญชา ปกป้องดูแลผู้ที่อ่อนแอหรือยังไม่เข้มแข็ง

อภิศักดิ์ ธีระวิสิษฐ์^{๘๔} ได้ศึกษาวิจัย “แผนที่คนดี : รูปแบบการสร้างคนดีในบริบทชุมชนอีสาน” พบว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชนไปสู่การเป็นคนดี โดยการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในเวทีประชาคม ร่วมสร้างกฎกติกาในการอยู่ร่วมกัน การมีอาสาสมัครเป็นกรรมการ ดำเนินการโครงการพัฒนาต่าง ๆ ประชาชนให้ความร่วมมือในการไม่นำสุราเข้าวัด ชุมชนให้ความร่วมมือในเทศกาลงานบุญ งานบวช เมื่อเข้าสู่ประตูวัดแล้วจะปิดเสียงดนตรี และหยุดพ่อนรำ เป็นต้น ซึ่งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน จะเป็นเป้าหมายให้คนเป็นคนดีได้

การทำแผนที่คนดี เป็นการศึกษาเพื่อให้เห็นต้นแบบการทำความดีที่หลากหลาย ภายใต้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทำให้เห็นว่าการเป็นคนดีนั้นหากคำนึงถึงหลักศีลธรรม โดยเฉพาะศีล ๕ ในพุทธศาสนา ก็ถือว่ามีความเป็นคนดีในเบื้องต้นแล้ว และหากคนดีนั้นได้สร้างประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว สังคมชุมชนก็จะเป็นคุณูปการต่อสังคมและคนรุ่นต่อไป การทำความดี

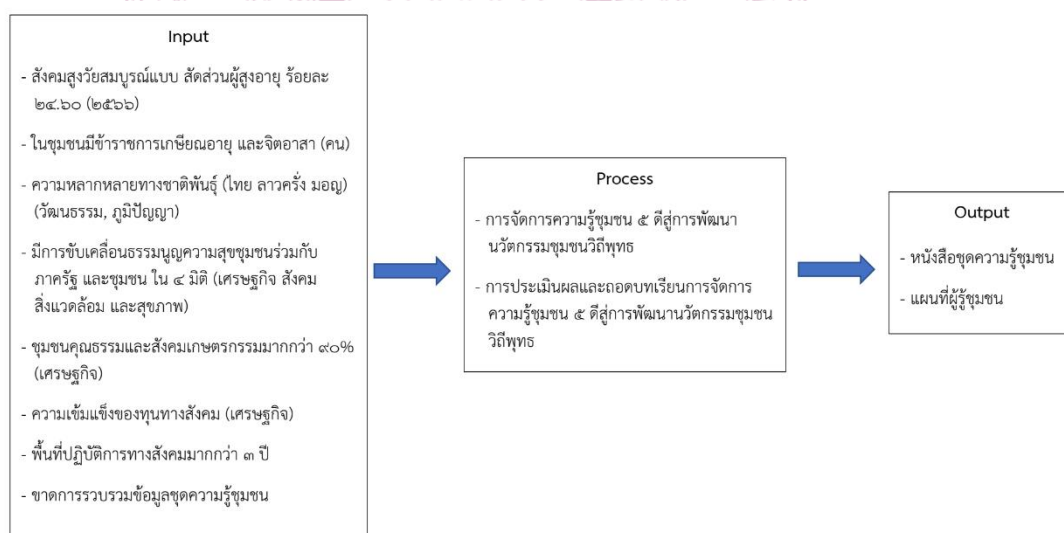
^{๘๔} อภิศักดิ์ ธีระวิสิษฐ์, “แผนที่คนดี : รูปแบบการสร้างคนดีในบริบทชุมชนอีสาน”, มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๒๖, ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๓) : ๑-๒๘.

เหมือนกับการขึ้นบันได หรือการขึ้นสู่ที่สูงที่จะต้องค่อย ๆ ก้าวอย่างช้า ๆ และต่อเนื่อง ซึ่งคนดีจะเห็นผลของการทำความดีที่กลับคืนมาสู่ตนเอง ครอบครัว และชุมชน

กนิษฐา บุญประคอง และจุฑารัตน์ ศรารณวงษ์^{๘๕} ได้ศึกษาวิจัย “การจัดการความรู้สู่ชุมชนของโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” พบว่าโครงการฯ มีแนวปฏิบัติที่ดีเป็นมาตรฐานด้านการจัดการความรู้เรื่องการกำจัดขยะและบำบัดน้ำเสีย ๕ กระบวนการ ประกอบด้วย ๑) การวิเคราะห์ความต้องการความรู้ ๒) การสร้าง/แสวงหาความรู้ใหม่ ๓) การรวบรวมจัดเก็บความรู้ ๔) การเผยแพร่/ถ่ายทอดความรู้ และ ๕) การประยุกต์ใช้ความรู้ เป็น การนำความรู้เรื่องการกำจัดขยะและบำบัดน้ำเสียมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของชาวบ้านในชุมชนและหน่วยงานหรือองค์กรจนประสบความสำเร็จ สามารถจัดการขยะให้มีปริมาณลดลง น้ำเสียกลายเป็นน้ำ ดี มีผลผลิตทางการเกษตรที่ดีขึ้นและประหยัดค่าใช้จ่าย ซึ่งในแต่ละกระบวนการใช้วิธีที่หลากหลายและใช้สื่อต่าง ๆ เช่น สื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่อสังคมออนไลน์ในการทำให้ความรู้แพร่กระจายออกไปในวงกว้าง

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย (Conceptual Framework) เรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการและวิธีการศึกษา รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ ๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๘๕} กนิษฐา บุญประคอง และจุฑารัตน์ ศรารณวงษ์, “การจัดการความรู้สู่ชุมชนของโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”, วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๓) : ๑-๒๘.

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน วิถีพุทธ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้วิธีทฤษฎีวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) มุ่งศึกษาบริบท คุณภาพ และศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน บนพื้นฐานแห่งองค์ความรู้ที่มาจากเทคโนโลยีและนวัตกรรมของชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภายใต้แนวคิดการพัฒนาหมู่บ้านชุมชนให้น่าอยู่ ทันสมัย ประชาชนอยู่ดี มีสุข อย่างยั่งยืน มีสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม คุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม เหมาะสมต่อการอยู่อาศัย สร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ปลอดภัย ไม่มีอาชญากรรม และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ แนวคิดการจัดการความรู้ชุมชน แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้วิถีพุทธ แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม แนวคิดการจัดการชุมชนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ชุมชน

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อออกแบบ พัฒนากิจกรรม และพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ๔ ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart^๑ คือ

ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนของการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลง โดยดำเนินการในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามผล ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนควบคู่กับทีมวิจัยและที่ปรึกษา เพื่อให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ และสร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วม รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของ

^๑ Kemmis, S & McTaggart, R., *The Action Research Planer*, 3rd ed., (Victoria: Deakin University, 1988).

ชุมชน โดยเปิดโอกาสให้แต่ละบุคคล แต่ละภาคส่วนสามารถใช้ศักยภาพของตนเองในทางสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดการจัดการความรู้ชุมชน ๕ คือการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

ขั้นตอนย่อยที่ ๑ การประสานงานพื้นที่เป้าหมายเพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย ประสานความร่วมมือ สร้างความสัมพันธ์ที่ดี สร้างความไว้วางใจ และการยอมรับ รวมทั้งแนะนำ แนวคิด หลักการความสำคัญ และขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการ และจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระดับระดับอำเภอ

ขั้นตอนย่อยที่ ๒ การประชุมคณะทำงาน เพื่อการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ ความรู้ที่มาจากการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัย และจากการค้นหาความรู้ที่มาจากภายในตัวบุคคลและภายในชุมชน

ขั้นตอนย่อยที่ ๓ การกำหนดขอบเขตของพื้นที่

ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจสำคัญที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการ จัดประชุมการวางแผนแบบมีส่วนร่วมซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์เอาเทคนิคกระบวนการ AIC มาใช้จัดลำดับ ขั้นตอนในการประชุมและปฏิบัติในการเปิดพื้นที่รับฟังความเห็นของชุมชน และตัวแทน เพื่อร่วมกัน วิเคราะห์ สะท้อนปัญหา และแสวงหาความต้องการของทุกฝ่าย การตอบข้อซักถามหรือข้อสงสัย การ เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อนำมากำหนดเป้าหมายที่ต้องการ ทิศทางและกิจกรรมการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา และหาแนวทางที่เหมาะสม และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน โดยชุมชนเห็นด้วยและให้ ความร่วมมือเครือข่าย บวร

ขั้นตอนย่อยที่ ๒.๑ การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) ในขั้นตอน นี้เป็นการร่างแผนที่ผู้รู้ชุมชน โดยการสังเคราะห์และการบ่งชี้ความรู้ที่มาจากการศึกษาค้นคว้า ผลงานวิจัย ทั้งในส่วนของนักวิจัยและนักวิชาการที่อยู่ในสังกัดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานภายนอก และที่สำคัญ คือ ผลงานและองค์ความรู้ที่ได้จาก การวิจัยของผู้วิจัยและคณะที่ดำเนินการศึกษาและพัฒนาในห้วงระยะเวลาที่ผ่านมา ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่ การต่อยอดและการจัดการความรู้ให้เข้าถึงผู้คนในสังคมให้มากขึ้น โดยการประชุมแกนนำระดับชุมชน เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อกำหนดเป้าหมายของการจัดการความรู้ที่ สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของชุมชน และจัดตั้งคณะทำงานร่วม (Core Group) เพื่อทำหน้าที่เป็น กลไกในการร่วมขับเคลื่อนงานในพื้นที่

ขั้นตอนย่อยที่ ๒.๒ การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) ในขั้นตอนนี้เป็นการรวบรวมความรู้ที่มีอยู่ชุมชน และความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคล อันประกอบด้วย ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิปัญญา โดยมีกระบวนการดังนี้

๑) การประชุมแกนนำระดับชุมชน จำนวน ๗ รูป/คน เพื่อคัดเลือกผู้รู้ ผู้ทรงคุณวุฒิ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มอาชีพ ประชาชน และที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยงซึ่งมี ความเหมาะสมและเชี่ยวชาญในแต่ละมิติของชุมชน ๕ ดี ประกอบด้วย คนดี วัฒนธรรมดี สภาพแวดล้อมดี เศรษฐกิจดี และภูมิปัญญาท้องถิ่นดี

๒) การจัดเสวนา (Dialogue) ระหว่างตัวแทนผู้รู้ที่ได้รับการคัดเลือก จำนวน ๖๐ รูป/คน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน (Show and Share) การถ่ายทอดความรู้โดย

การเล่าเรื่อง (Story Telling) อันเป็นการสร้าง แสงหา รวบรวมความรู้ทั้งภายใน/ภายนอก รักษาความรู้เดิม

ขั้นตอนย่อยที่ ๒.๓ การจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval) ในขั้นตอนนี้เป็นการจัดเก็บข้อมูลความรู้ เป็นหมวดหมู่ ประเภทให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายและค้นหาได้สะดวก รวดเร็ว โดยมีกระบวนการดังนี้

๑) การประชุมคณะทำงานร่วมเพื่อการดำเนินการเกี่ยวกับข้อมูลความรู้ ชุมชนที่ได้มาสู่กระบวนการจัดการ ประกอบด้วย

๑.๑) การเก็บรวบรวมข้อมูลความรู้ จัดตามหมวดหมู่ ประเภทของความรู้ โดยการถอดข้อความจากเครื่องบันทึกเสียง การสังเกตการณ์ การจดบันทึกและสรุปประเด็น

๑.๒) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และมีการตรวจทานหรือแก้ไขข้อมูลให้ถูกต้อง ข้อมูลที่จัดเก็บต้องถูกต้องและเชื่อถือได้

๑.๓) การรวบรวมเป็นแฟ้มข้อมูลในระบบออนไลน์ และการจัดทำเป็นเอกสารรายงาน เพื่อให้การดำเนินการในขั้นตอนต่อไปจะได้สะดวกและรวดเร็ว

๑.๔) การจัดเรียงข้อมูล ข้อมูลความรู้ที่เก็บไว้เป็นแฟ้มควรมีการจัดเรียงลำดับข้อมูล เพื่อสะดวกต่อการค้นหาหรืออ้างอิงในภายหลัง

๒) การประชุมกับคณะที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยงเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลความรู้ชุมชนที่ได้มีการจัดระบบและแยกประเภท

ขั้นตอนย่อยที่ ๒.๔ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) ในขั้นตอนนี้เป็นการสร้างความมั่นใจว่าความรู้ที่ได้มีการรวบรวมและจัดเก็บเป็นความรู้ที่ถูกต้อง ทันสมัยและเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้งานจริง โดยมีกระบวนการดังนี้

๑) การจัดตั้งคณะทำงานซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในองค์ความรู้นั้น ๆ เพื่อตรวจสอบ กลั่นกรองความรู้ และปรับแก้ไขให้ถูกต้องก่อนนำไปถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน

๒) การประชุมคณะทำงานร่วมเพื่อปรับปรุงคู่มือความรู้ชุมชน

ขั้นตอนย่อยที่ ๒.๕ การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) ในขั้นตอนนี้เป็นการแบ่งปันความรู้ ส่งต่อและรับความรู้ที่สามารถนำไปผสมผสานกับความรู้ของชุมชนที่มีอยู่เดิม จนก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และถ่ายทอดหมุนเวียนกันต่อไปอย่างเป็นระบบ โดยมีกระบวนการดังนี้

๑) การจัดทำหนังสือชุดความรู้ชุมชน

๒) การจัดทำแผนที่ผู้รู้ตำบลหนองนมวัว

ขั้นตอนย่อยที่ ๒.๖ การใช้ความรู้ (Knowledge Utilization) ในขั้นตอนนี้เป็นการนำความรู้ชุมชนที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ นำไปประยุกต์ ปฏิบัติในวิถีการดำเนินชีวิต โดยใช้ความรู้ที่มีฐานความรู้อยู่แล้วบูรณาการร่วมกับองค์ความรู้ที่ได้จากการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เกิดความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ในการพัฒนา เสริมสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว พบปะ

สัมพันธ์ ร่วมกัน ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ ผ่านกิจกรรมงานบุญประเพณีของตำบลหนองนมวัว

นอกจากนั้นในการนำเสนอองค์ความรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้น คณะผู้วิจัยได้กำหนดการถ่ายทอดความรู้หลังจากที่ได้จัดทำคู่มือความรู้ชุมชนแล้ว ก็จะมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องรวมถึงประชาชนที่สนใจ โดยเบื้องต้นจะมีการจัดทำฐานการเรียนรู้ชุมชน ๕ ดี เพื่อเป็นศูนย์กลางในรวบรวมฐานข้อมูล ความรู้หรือองค์ความรู้ เพื่อเป็นที่ศึกษา ค้นคว้า หรือประกอบการเรียนการสอนของในบทเรียนเพื่อเด็กและเยาวชนในพื้นที่หรือสถานศึกษาที่สนใจ และการจัดทำระบบสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ของบุคคลทั่วไป ทั้งนี้เพื่อให้การถ่ายทอดความรู้ในครั้งนี้เป็นไปอย่างทั่วถึงและครอบคลุมในทุกประเด็น ในส่วนของการประยุกต์ใช้การเรียนรู้และการพัฒนา ในขั้นนี้จะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ในชุมชน ในตัวบุคคล และความรู้ที่เหมาะสมที่จะนำมาสู่การพัฒนาสร้างสรรค์ผ่านการจัดกิจกรรมงานบุญประเพณีของตำบลหนองนมวัว

ขั้นตอนที่ ๓ การติดตามประเมินผลความรู้ (Knowledge Evaluation) ถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่มีการตรวจสอบการขับเคลื่อนพัฒนาชุมชน ๕ ดี ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ ขณะเดียวกันก็จะมีการถอดบทเรียนเพื่อร่วมกันสะท้อนปัญหาข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การพัฒนาในชุมชนเดิมหรือชุมชนอื่นที่สนใจ และนำไปสู่การพัฒนาเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย โดยมีกระบวนการดังนี้

๑) การประเมินผลโครงการแบบซีบี (CIPP Model)^๒ เป็นการประเมินภาพรวมของโครงการตั้งแต่บริบท ปัจจัยป้อน กระบวนการ และผลผลิต (Context, Input, Process and Product) โดยใช้การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

๒) การประเมินผลจากการสังเกตการณ์ของนักวิจัย และทีมพี่เลี้ยงชุมชน การให้ความร่วมมือ การทำกิจกรรม และผลการดำเนินการตามโครงการที่วางไว้ คณะผู้วิจัยได้สังเกตการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นการบันทึกข้อมูล หลักฐานต่าง ๆ โดยคณะผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่เป็นทางการกับผู้ที่เกี่ยวข้องกิจกรรม ผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยจะเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสังเกตผลที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับผลที่ได้จากการจริง (Actual Effects) ทั้งคาดหวังและไม่ได้คาดหวัง ทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับผลสำเร็จของการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ที่ชัดเจนขึ้น จากข้อมูลที่ได้มาจากหลากหลายแหล่ง เช่น จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และสรุปผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ทั้งหมดในพื้นที่เป้าหมายผ่านการประชุมของคณะผู้ร่วมวิจัยและผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น การให้ความร่วมมือ การทำกิจกรรม และผลการดำเนินการตามโครงการที่วางไว้

ขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดประชุมสนทนากลุ่มเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน กับตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนสถานศึกษาในพื้นที่ทั้งในระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ตัวแทนผู้นำท้องที่ ตัวแทนวัดหนองกระดุก เนื้อ และตัวแทนประชาชนในตำบลหนองนมวัว จำนวน ๑๖ รูป/คน เพื่อให้เกิดการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) ซึ่งการที่ผู้ปฏิบัติ ผู้ร่วมกระบวนการถอดบทเรียนจะต้อง

^๒ Stufflebeam, D. L. & Shinkfield, A. J., *Evaluation Theory, Models & Application*, (San Francisco : John Wilwy, 2007).

เกิดการเรียนรู้ร่วมกันนำมาซึ่งการปรับวิธีคิด และวิธีการทำงานที่สร้างสรรค์ และมีคุณภาพยิ่งขึ้น ใช้การถอดบทเรียนแบบเล่าเรื่อง (Storytelling) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน โดยการเปิดใจเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มากกว่าการวิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้หาคนผิด แต่ต้องการปรับปรุงงานในครั้งต่อไปให้ดีกว่าเดิม ประกอบด้วย ๑) การเล่าปัญหาที่เกิดขึ้น ๒) การเล่าวิธีการแก้ไขปัญหา ๓) การเล่าถึงผลงานที่เกิดขึ้น ๔) การเล่าความรู้สึกที่มีต่อการแก้ไขปัญหา และ ๕) การเล่าสิ่งที่ได้เรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้น

๓.๒ ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ พื้นที่วิจัย

พื้นที่วิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายที่มีการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะภาคีเครือข่าย (บวร) เดิมเลือกแบบเจาะจงพื้นที่ในหมู่บ้านหนองกระดุกเหนือ หมู่ที่ ๕ และหมู่ที่ ๖ และบ้านดอนยาว หมู่ที่ ๙ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ แต่จากการประชุมชุมชน ในวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๕ ณ วัดหนองกระดุกเหนือ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีมติให้ขยายพื้นที่เป็น ๙ หมู่บ้านของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อรวบรวมความรู้ของชุมชนให้ครบถ้วนและครอบคลุมทุกหมู่บ้าน

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๔,๗๔๐ คน

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๗ รูป/คน ที่เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบ (วัดหนองกระดุกเหนือ) เพื่อร่วมกันออกแบบกลไก และกระบวนการในการพัฒนาชุดกิจกรรม

๓) ประชาชนในตำบลที่สมัครใจเข้าร่วมในการประชุมชุมชน จำนวน ๖๐ รูป/คน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่การดูแลของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดหนองกระดุกเหนือ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและนำเสนอองค์ความรู้ชุมชน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับงานวิจัยนี้ใช้เครื่องมือวิจัยเพื่อให้ข้อมูลรอบด้านครอบคลุมประเด็นศึกษา คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการเก็บข้อมูล สอดรับกับกระบวนการวิจัยแต่ละขั้นตอนของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดเครื่องมือหลักที่จะนำมาใช้ในกระบวนการวิจัย ดังนี้

๓.๓.๑ แบบบันทึกภาคสนาม (Field Notes) เป็นการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต โดยทีมวิจัยและนักวิจัยชุมชน เป็นการสังเกตพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมของผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม ผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ

๓.๓.๒ แบบสัมภาษณ์ เพื่อแสวงหาความรู้ที่มีอยู่ชุมชน และความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคล

๓.๓.๓ ปฏิทินชุมชน เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ (๑) กิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน (๒) ประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อและวิถีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนหนองกระดุกเหนือ-ดอนยาว ตารางกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนในแต่ละ

ช่วงเวลา ซึ่งรวบรวมเหตุการณ์และปรากฏการณ์ในชีวิตประจำวันของชุมชนในรอบปี รอบเดือน หรือ ช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อช่วยให้นิสิตสามารถเรียนรู้และ เข้าใจจารีต ประเพณีและวิถีชีวิตตลอดจน ระบบคุณค่าที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชนได้

๓.๓.๔ ทะเบียนผู้รู้ โดยการกำหนดทะเบียนแหล่งผู้รู้ (Center of Excellence) หรือ ทราบว่าจะสามารถติดต่อสอบถามผู้รู้ได้ที่ไหน อย่างไร (Expertise Locators)

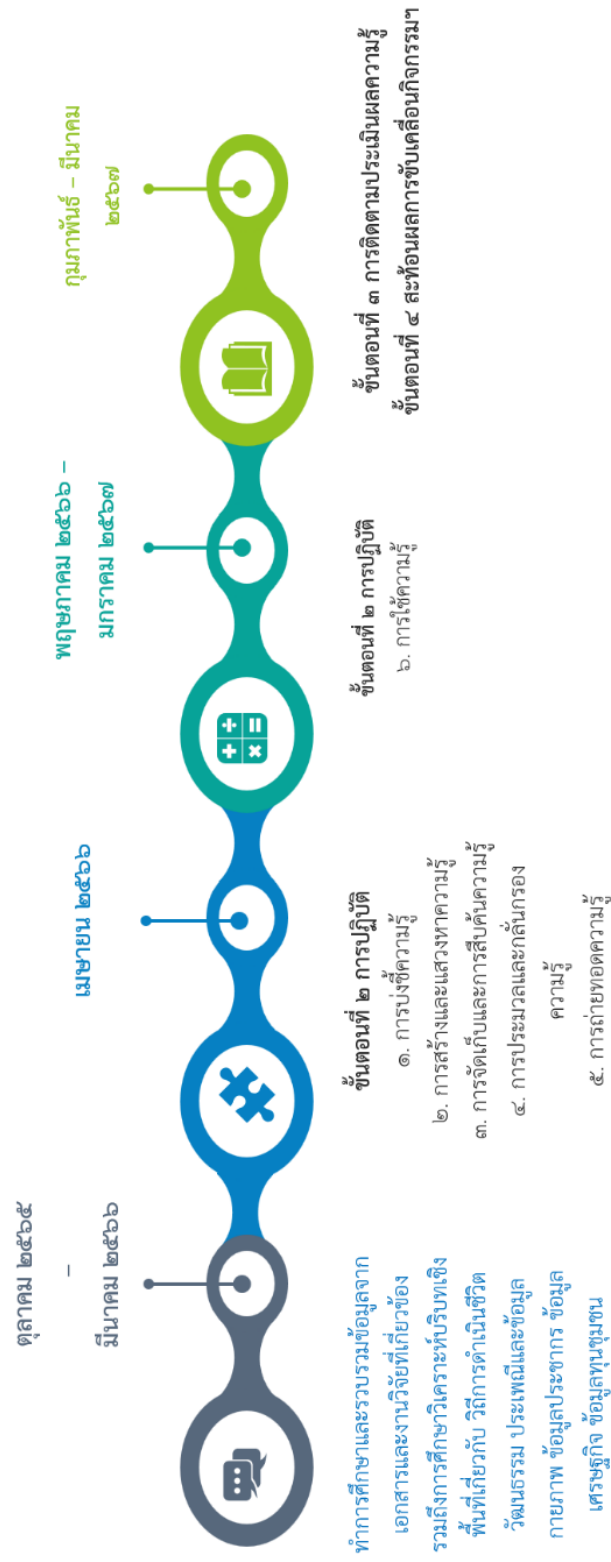
๓.๓.๕ แผนที่ผู้รู้ เพื่อให้ “รู้จักผู้คน” ในชุมชน ไม่ใช่เพื่อรู้จักสถานที่ ซึ่งทำให้ได้ข้อมูล มาวิเคราะห์ชุมชน ลักษณะต่าง ๆ เห็นถึงความสัมพันธ์หรือวัฒนธรรมของชุมชนนั้นชัดเจนมากขึ้น เพราะเป็นการเชื่อมโยงพื้นที่ทางกายภาพและมีมิติความสัมพันธ์ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ผสาน เข้าด้วยกันเป็นองค์รวมหนึ่งเดียว

๓.๓.๖ แบบถอดบทเรียน เป็นการทบทวนเพื่อร่วมกันสะท้อน และทบทวนกระบวนการ ต่าง ๆ นำบทเรียนที่ได้จากความสำเร็จและปัญหาที่เกิดขึ้น มาจัดทำและพัฒนากระบวนการทำงานให้ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น โดยมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน

๓.๓.๗ แบบประเมินผล CIPP Model ตามประเด็น ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านบริบท ด้าน ปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น คณะผู้วิจัยจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ภาพที่ ๓.๑ กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ในการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์เชิงพื้นที่ที่ได้จากการสังเกต (Observations) ขณะเดียวกันก็จะมีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบฐานข้อมูล ภาพถ่ายกิจกรรม และการพรรณนาความประกอบการบรรยาย หรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเชิงพื้นที่ เพื่อให้เห็นรูปแบบหรือกระบวนการที่ดำเนินการพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงกายภาพและคุณภาพ ในส่วนของการวิเคราะห์แบบประเมินผลที่ได้มานั้น จะมีการประเมินผลผ่านการทบทวนหรือหลังกิจกรรม AAR (After Action Review) เพื่อวิเคราะห์ว่าเกิดเหตุอะไร สาเหตุของการเกิด และจะสามารถดำเนินการให้ดีกว่าเดิมได้อย่างไร โดยเอาบทเรียนจากความสำเร็จและความล้มเหลวของการทำงานที่ผ่านมา เพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาหรือการปรับปรุงการทำงาน การสะท้อนผลของกลุ่มทำงาน ความมีส่วนร่วมในการทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น อะไรคือสิ่งที่เกิดขึ้นจริง สาเหตุของการเกิดและสิ่งที่ได้เรียนรู้

๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

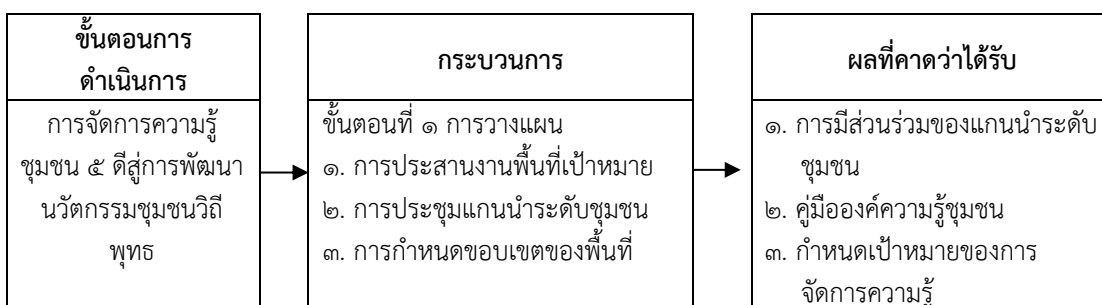
เพื่อให้แนวทางในการดำเนินการในวิจัยครั้งนี้เป็นไปอย่างมีระบบและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดรายละเอียดและขั้นตอนการวิจัยเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๓.๖.๑ ขั้นการเตรียมการ

ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งตำรา เอกสารวิชาการ ข้อมูลสารสนเทศ งานวิจัยต่าง ๆ และดำเนินการสำรวจและศึกษาชุมชน การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน รวมทั้งนัดหมายเพื่อชี้แจงจุดมุ่งหมายของการทำวิจัย รวมทั้งการประสานเพื่อขอความร่วมมือในการทำการวิจัย การเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นและประชุมเตรียมความพร้อมของชุมชนและคณะผู้วิจัยเพื่อให้ดำเนินการเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๓.๖.๒ ขั้นตอนการดำเนินการ

เป็นขั้นตอนการศึกษาวิเคราะห์กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย เพื่อการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การพัฒนาเครื่องมือ ปรับปรุงคุณภาพเครื่องมือ ก่อนที่จะมีการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และแปลผลการวิเคราะห์ ในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

ภาพที่ ๓.๒ สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยขั้นตอนดำเนินการวิจัย ๔ ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนของการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจสำคัญที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นขั้นตอนที่ทีมวิจัยติดตามประเมินผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน และขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน ทั้งนี้ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

๔.๒ การประเมินผลและถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

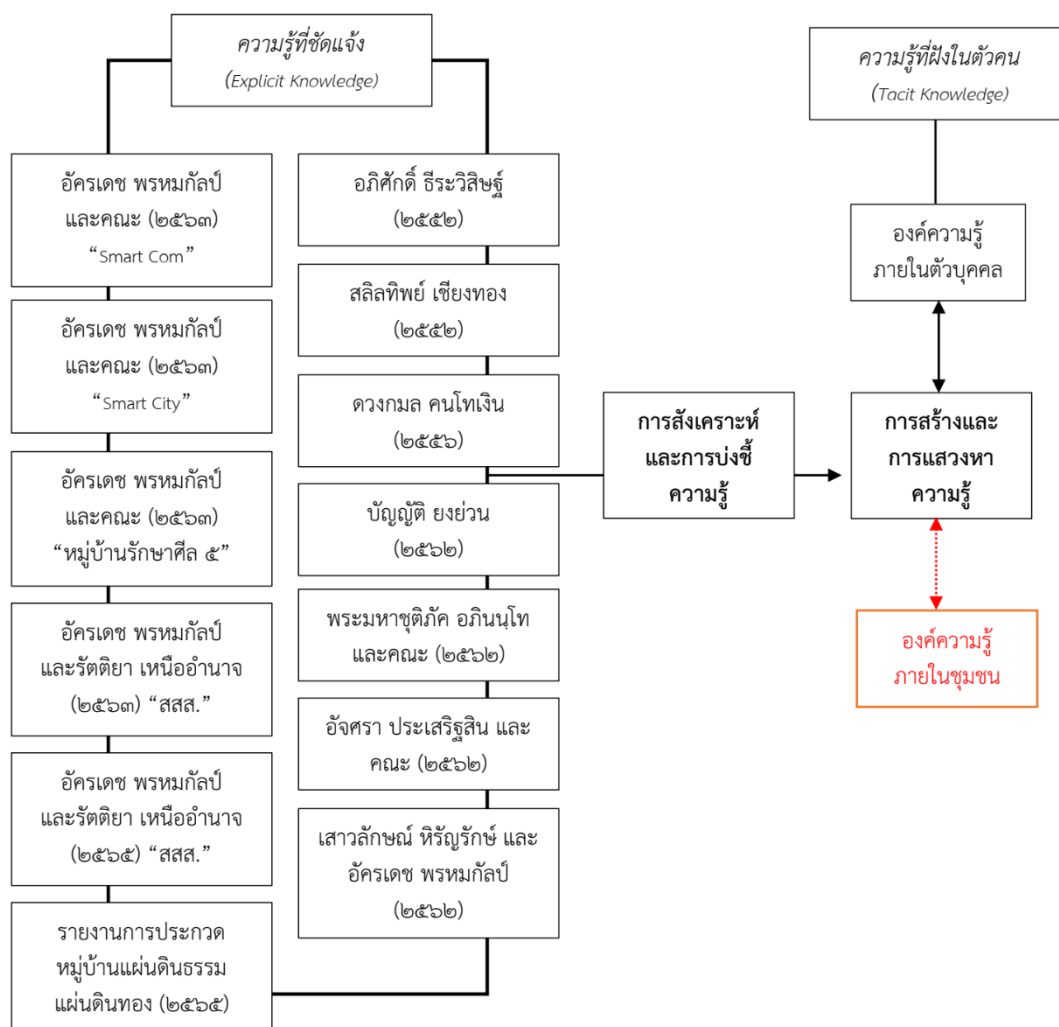
๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

การนำเสนอผลการวิจัยในข้อนี้เป็นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ ๑ เพื่อจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เป็นขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลง โดยดำเนินการในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามผลระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนควบคู่กับทีมวิจัยและที่ปรึกษา เพื่อให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ และสร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วม รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้แต่ละบุคคล แต่ละภาคส่วนสามารถใช้ศักยภาพของตนเองในทางสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดกลไกและกระบวนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดี โดยมีกระบวนการดำเนินการ ดังนี้

๔.๑.๑ การสังเคราะห์และบ่งชี้ความรู้

กระบวนการนี้ผู้วิจัยได้จากการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัย ทั้งในส่วนของนักวิจัยและนักวิชาการที่อยู่ในสังกัดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานภายนอก จำนวน ๑๓ ผลงาน ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการในพื้นที่วิจัย และจากงานวิจัยของนักวิชาการที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ดำเนินการวิจัย และที่สำคัญ คือ ผลงานและองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยของผู้วิจัยและคณะที่ดำเนินการศึกษาและพัฒนาในห้วงระยะเวลาที่ผ่านมา ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การต่อยอดและการจัดการความรู้ให้เข้าถึงผู้คนในสังคมให้มากขึ้น

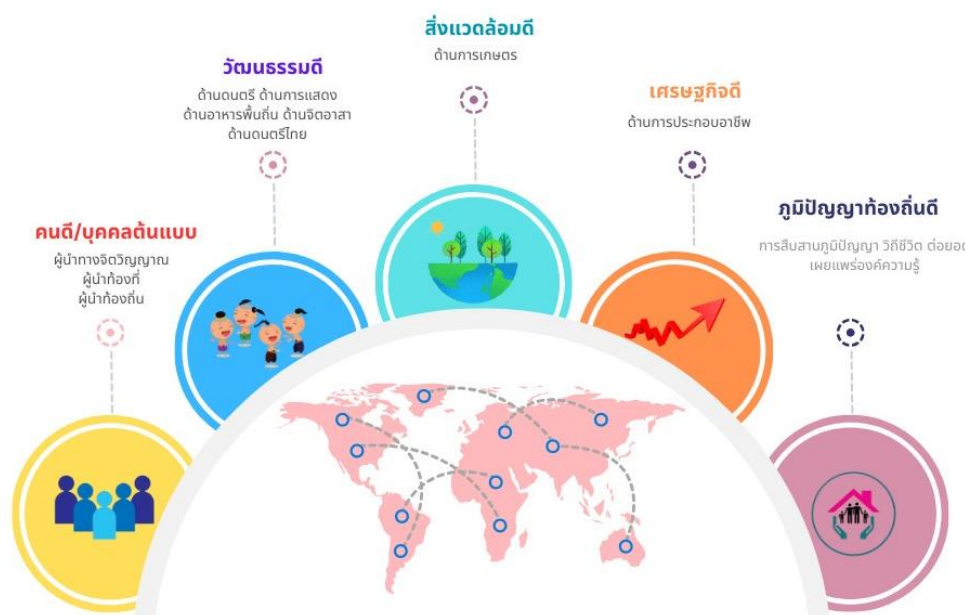

ภาพที่ ๔.๑ กรอบการสังเคราะห์ความรู้และการบ่งชี้ความรู้ (ที่มา: วิเคราะห์โดยผู้วิจัย)

จากผลของการขับเคลื่อนด้านงานวิจัย ในรอบ ๓ ปีที่ผ่านมา พบว่า

๑. เป้าประสงค์ของชุมชน คือ การชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) เป็นการสร้างและขยายฐานความรู้ในยังพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน การเรียนและการดำเนินชีวิต สร้างการยอมรับให้เกิดแก่ชุมชนและเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจ

๒. เป้าหมายร่วมของตำบล คือ หนองนมวัวโมเดลเมืองสุขภาวะ เป็นการอยู่ร่วมกันของคนในตำบลอย่างมีความสุข

ภาพที่ ๔.๒ การบ่งชี้ความรู้ชุมชน (ที่มา: วิเคราะห์โดยผู้วิจัย)

๑) Smart People (คนดี/บุคคลต้นแบบ) หมายถึง บุคคลที่ควรยึดเป็นแบบอย่างในการประพฤติ ปฏิบัติ มีบุคลิก มีวิสัยทัศน์ มีความพยายาม มีจิตใจดีงาม มีน้ำใจเสียสละ ช่วยเหลือคนอื่น มีจิตอาสา และจิตสาธารณะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ประกอบด้วย ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๒) Smart Culture (วัฒนธรรม) หมายถึง การมีขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือ วัฒนธรรมที่ดีงาม และส่งผลให้เกิดการพัฒนาจิตใจให้เป็นรักความสงบ รู้จักรงับอารมณ์ มีสติ การแสดงออกถึงความรักและเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ ประกอบด้วย ด้านดนตรี ด้านการแสดง ด้านอาหารพื้นถิ่น ด้านจิตอาสา ด้านดนตรีไทยในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๓) Smart Ecology (สิ่งแวดล้อมดี) หมายถึง การมีสภาพแวดล้อมในชุมชนหมู่บ้าน เหมาะแก่การอยู่อาศัย ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และเหมาะแก่การประกอบอาชีพของคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย ด้านการเกษตรในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๔) Smart Economy (เศรษฐกิจดี) หมายถึง การประกอบอาชีพที่นำมาซึ่งความสุข ความพอดี พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน และตั้งอยู่บนฐานของความรู้และคุณธรรมของคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย ด้านการประกอบอาชีพ

๕) Smart Technology (ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี) หมายถึง การพัฒนาเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือนวัตกรรมของชุมชนที่แสวงหาทางออกเมื่อเผชิญปัญหา หาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิต หรือการประกอบอาชีพ เป็นการนำพลังแห่งสติและปัญญามาใช้ในสถานการณ์วิกฤติและ

สร้างสรรค์ สามารถนำพาตนเอง สังคม ชุมชน และประเทศไปสู่ความผาสุกของคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๔.๑.๒ การแสวงหาความรู้

กระบวนการนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมความรู้ที่มีอยู่ชุมชน และความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลอันประกอบด้วย ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิปัญญา ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

๑) ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มแกนนำชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบ วัดหนองกระดุกเนื้อ ในวันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๖ จำนวน ๗ รูป/คน และการประชุมระดับแกนนำของชุมชน ตัวแทนภาคการศึกษา ตัวแทนภาคชุมชน และตัวแทนคณะสงฆ์ จำนวน ๖๐ รูป/คน ในวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๕ ณ วัดหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ภาพที่ ๔.๓ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเพื่อสร้างและแสวงหาความรู้
(ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๔ การประชุมชุมชนเพื่อสร้างและแสวงหาความรู้ (ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

จากผลการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อรวบรวมความรู้ที่มีอยู่ชุมชน และบุคคล คณะผู้วิจัยได้สรุปประเด็นที่นำมาต่อยอด การพัฒนา ดังนี้

“หากจะรวบรวมความรู้ควรดำเนินการให้ครบทั้ง ๙ หมู่บ้าน จึงจะครอบคลุมทั้งตำบล”
(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ท่านที่ ๑)

“หนองนมวัวเรามีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีความรู้อยู่มากมาย ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความรู้ มีภูมิปัญญา มีอยู่เป็นจำนวนมาก จึงเห็นด้วยที่จะรวบรวมทั้งตำบล”
(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ท่านที่ ๒)

“ผู้นำท้องถิ่น อสม และจิตอาสาในชุมชนของเรามีความเข้มแข็ง น่าจะสนับสนุน และให้คำปรึกษาได้เป็นอย่างดี”
(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ท่านที่ ๓)

“ขอให้ทุกคนในหมู่บ้าน ในตำบลร่วมกันเสนอชื่อผู้รู้ในแต่ละหมู่ และให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รวบรวม และคัดกรองในเบื้องต้น”
(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ท่านที่ ๔)

“บ้านเรามีคนเก่งเรื่องจักสานกันหลายคน หากมีการรวบรวมรายชื่อไว้ก็น่าจะเป็นประโยชน์”
(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ท่านที่ ๕)

“ควรมีแหล่งเผยแพร่ข้อมูลให้กับคนที่สนใจได้เข้ามาศึกษา เรียนรู้ และต่อยอดให้แก่เด็ก เยาวชนและผู้ที่สนใจได้สืบสาน อนุรักษ์กัน”
(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ท่านที่ ๖)

“ขอให้ระวังเรื่องการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวของชาวบ้าน เนื่องจากเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อน”
(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ท่านที่ ๗)

“เมื่อรวบรวมข้อมูลครบถ้วนทั้งหมดแล้ว หากสามารถดูแบบภาพรวมได้ก็น่าจะดี”
(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ท่านที่ ๘)

นอกเหนือจากประเด็นข้างต้น แนวความคิดเห็นส่วนใหญ่ยังไปในทิศทางส่งเสริมสนับสนุน และให้คำแนะนำเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ เช่น ให้ไปหาใคร ที่ไหน เวลาไหน, ไปสืบค้นกับผู้รู้ที่เป็นคนเก่าคนแก่ของหมู่บ้านได้ที่ไหนบ้าง สุดท้ายยังให้คำแนะนำในการลงพื้นที่ โดยผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่ม และการประชุมชุมชน คณะผู้วิจัยได้สรุปออกมาเป็นประเด็น ดังนี้

๑. การขยายพื้นที่ในการขับเคลื่อน “การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวิถีกรรมชุมชนวิถีพุทธ” จากเดิมกำหนดพื้นที่เป้าหมาย คือ ชุมชนหนองกระดุกเนื้อ-ดอนยาว หมู่ที่ ๕ หมู่ที่ ๖ และหมู่ที่ ๙ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ให้ขยายพื้นที่เป็น ๙ หมู่บ้าน ของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อรวบรวมความรู้ของชุมชนให้ครบถ้วน และครอบคลุมทุกหมู่บ้าน

๒. การสร้างกลไกเจ้าภาพ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในพื้นที่ โดยการมอบหมายให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ และเสนอร่างระเบียบผู้รู้ตำบลหนองนมวัว ทั้งยังเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเสนอชื่อผู้รู้เพิ่มเติม รวมถึงทำหน้าที่ประสานงานระหว่างทีมวิจัย และชุมชน และเป็นทีมพี่เลี้ยงร่วมกับทีมงานจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัวเพื่อการตรวจสอบความถูกต้องของชุดข้อมูลความรู้ชุมชนที่ได้มีการจัดระบบและแยกประเภทตามหมวดหมู่ ๕ ดี ประกอบด้วย หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ (Smart People) หมวดที่ ๒ วัฒนธรรมดี (Smart Culture) หมวดที่ ๓ สิ่งแวดล้อมดี (Smart Ecology) หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี (Smart Economy) และหมวดที่ ๕ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี (Smart Technology)

๓. กำหนดเป้าหมายร่วมกันของชุมชน คือ “เรียนรู้ตามปราชญ์” เพื่อจัดทำเป็นชุดข้อมูลของตำบลหนองนมวัว คู่มือการเรียนรู้ และฐานการเรียนรู้เผยแพร่ผ่านระบบออนไลน์ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบ วัดหนองกระดุกเนื้อ เพื่อเป็นการเชิญผู้รู้ชุมชนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ให้ลูกหลาน และผู้ที่สนใจได้ศึกษา และเป็นแบบอย่างทางการปฏิบัติ

๔. จัดทำแผนที่ผู้รู้ตำบล โดยให้ออกแบบหนังสือยินยอมอนุญาตให้เผยแพร่ภาพถ่าย วีดีโอ และ/หรือข้อมูลส่วนบุคคลบนอินเทอร์เน็ตหรือกระดานข่าวอื่น ๆ

หนังสือยินยอมอนุญาตให้เผยแพร่ภาพถ่าย วีดีโอ และ/หรือข้อมูลส่วนบุคคล
บนอินเทอร์เน็ตหรือกระดานข่าวอื่น ๆ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ สังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ได้จัดทำโครงการวิจัย “การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ” และแผนงานวิจัย “การพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับการรองรับสังคมพลวัตของ คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์” เพื่อรวบรวมข้อมูลความรู้ของชุมชน และจัดทำชุดการเรียนรู้ “การเรียนรู้ตามปราชญ์” ให้แก่ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบจังหวัดนครสวรรค์ (วัดหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์) โดยผู้รับผิดชอบ ประกอบด้วย ๑) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครเดช พรหมศิลป์ และ ๒) ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ จึงขออนุญาตบันทึกและเผยแพร่ภาพถ่าย, ภาพเคลื่อนไหว และขอคำเินการปึกหมดยังที่อยู่อาศัยหรือสถานที่ทำงานของท่าน โดยจะมีการระบุเป็นข้อความในระบบออนไลน์ว่า

“ชื่อ-นามสกุล” และระบุข้อมูลว่า “ผู้รู้ชุมชน, อำเภอ, ตำบล, อำเภอ, จังหวัด”
ความเชี่ยวชาญ.....”

ข้าพเจ้า (ชื่อ-สกุล) นายสงัด สิงหนัง อยู่บ้านเลขที่ ๑๐ หมู่ที่ ๔
ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีความประสงค์

☒ ยินยอมและเห็นด้วยให้ดำเนินการเผยแพร่

☒ ภาพถ่าย / ภาพเคลื่อนไหว

☒ ปึกหมดยังที่อยู่และเผยแพร่ข้อมูล “ชื่อ-สกุล, ผู้รู้ชุมชน, ความเชี่ยวชาญ”

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสื่อกลางในการนำเสนอศักยภาพของชุมชนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

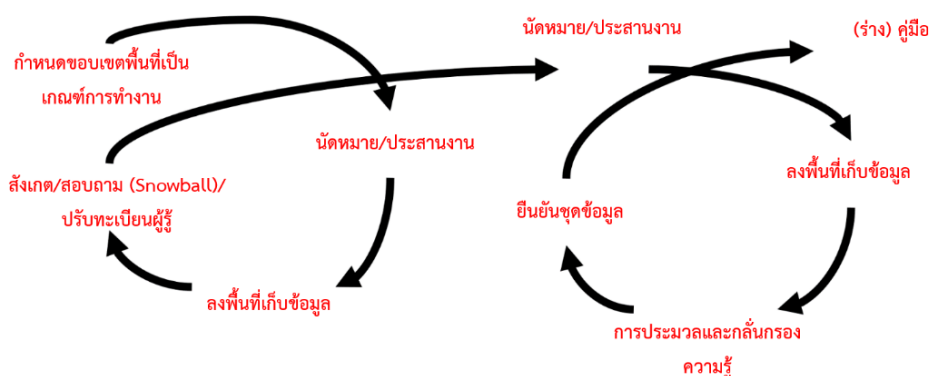
☐ ไม่ยินยอมให้ดำเนินการ เนื่องจาก.....

ลงชื่อ <u>นายสงัด สิงหนัง</u> ผู้รู้ชุมชน (นายสงัด สิงหนัง) วันที่ ๑ / ธันวาคม / ๒๕๖๖	ลงชื่อ <u>ศิริพงษ์ จิวาภิรมย์</u> ผู้เก็บข้อมูล (ศิริพงษ์ จิวาภิรมย์) วันที่ ๑ / ธันวาคม / ๒๕๖๖
ลงชื่อ <u>วราวุธ ธารพวง</u> พยาน (วราวุธ ธารพวง) วันที่ ๑ / ธันวาคม / ๒๕๖๖	ลงชื่อ <u>ศิริพงษ์ บุณยรัต</u> พยาน (ศิริพงษ์ บุณยรัต) วันที่ ๑ / ธันวาคม / ๒๕๖๖

ภาพที่ ๔.๕ ตัวอย่างหนังสือยินยอมอนุญาตให้เผยแพร่ฯ (ที่มา: ออกแบบโดยผู้วิจัย)

๔.๑.๓ การจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้

ในขั้นตอนนี้เป็นการจัดเก็บข้อมูลความรู้ ตามหมวดหมู่ ประเภทที่ได้มีการกำหนดไว้ ตามหมวดหมู่ ๕ ดี ประกอบด้วย หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ (Smart People) หมวดที่ ๒ วัฒนธรรมดี (Smart Culture) หมวดที่ ๓ สิ่งแวดล้อมดี (Smart Ecology) หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี (Smart Economy) และหมวดที่ ๕ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี (Smart Technology) ให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายและค้นหาได้สะดวก รวดเร็ว ซึ่งในกระบวนการนี้ได้จัดเก็บข้อมูล โดยมีทีมพี่เลี้ยง (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และทีมงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว) คอยตรวจสอบ กลั่นกรองความรู้ ให้คำแนะนำและประสานในพื้นที่ให้อย่างใกล้ชิด

ภาพที่ ๔.๖ กระบวนการการจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้
(ที่มา: วิเคราะห์โดยผู้วิจัย)

การจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ทีมวิจัยกำหนดขอบเขตพื้นที่จำแนกตามหมู่บ้าน เป็นเกณฑ์ในการจัดเก็บข้อมูลเป็นหลัก และกำหนดนัดหมาย และประสานงานผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และทีมงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว ดังนี้

ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ 1 บ้านหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ชื่อ-ฉายา/นามสกุลผู้รู้	ที่อยู่	เบอร์โทร	องค์ความรู้	หมายเหตุ
นางศรีธรา วิสุทธิเศรษฐผล		086-2122276	ผอบ. หมู่ 1	ผู้นำท้องที่
นางสาววิรทอง ห่านวิไล			ส.อบต. หมู่ 1	ผู้นำท้องถิ่น
นางวิไล จันทร์สงเคราะห์	36 หมู่ที่ 1	081-7275115	พืชร้าชาติพันธุ์ ร้าไทย ดนตรีโชน เพลงไทยเดิม พิธีกร	
นางสาวศรีธรา วิสุทธิเศรษฐผล	28 หมู่ที่ 1	086-2122276	การประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์	
นายประดิษฐ์ อ้นทอง	95 หมู่ที่ 1		กระถางต้นไม้ และตุ๊กตาสวยงามจากขวดพลาสติก	
นางรัตน์ ชันทอง	56 หมู่ที่ 1		การทำขนมไทย (ข้าวเหนียวมูน, สังขยาไข่)	
นางธาริณี อุดมสารี	106 หมู่ที่ 1		การทำขนมไทย (ขนมตาล)	
นางปนัดดา สมศรี	หมู่ที่ 1		การทำขนมไทย (ขนมไส้ไก่, ขนมชั้น)	

ภาพที่ ๔.๗ ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๑ บ้านหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ภาพที่ ๔.๘ การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๑ บ้านหนองนมวัว (ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๙ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๑ บ้านหนองนมวัว
(ที่มา: สรุปรโดยผู้วิจัย)

การขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อการจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า จากทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๑ บ้านหนองนมวัว ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ที่ตัวแทนชุมชนได้เสนอมา มีผู้รู้ชุมชน จำนวน ๘ ท่าน จำแนกตามความเชี่ยวชาญ แต่เมื่อประสานงาน และได้รับข้อมูลในเชิงพื้นที่พบว่า มีการค้นพบผู้รู้ด้านดนตรี เพิ่มเติม ๑ ท่าน และมีการลดข้อมูลของผู้รู้ด้านการแสดงชาติพันธุ์ จำนวน ๑ ท่าน ผลการประมวลและกลั่นกรองเพื่อจัดรวบรวบและแยกความเชี่ยวชาญออกเป็นหมวดหมู่ ๕ ดี พบว่า ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๑ บ้านหนองนมวัว จำนวน ๘ ท่าน ประกอบด้วย

หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ ประกอบด้วย นางศรีธารา วิสุทธิเศรษฐผล และนางสาววิรงรอง ห่านวิไล

หมวดที่ ๒ วัฒนธรรมดี ประกอบด้วย นายวิรัตน์ กสิกิจ

หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี ประกอบด้วย นางสาวศรีธารา วิสุทธิเศรษฐผล, นายประดิษฐ์ อันทอง, นางรัตน์ ชันทอง, นางธาริณี อุดมสารี และนางปนัดดา สมศรี

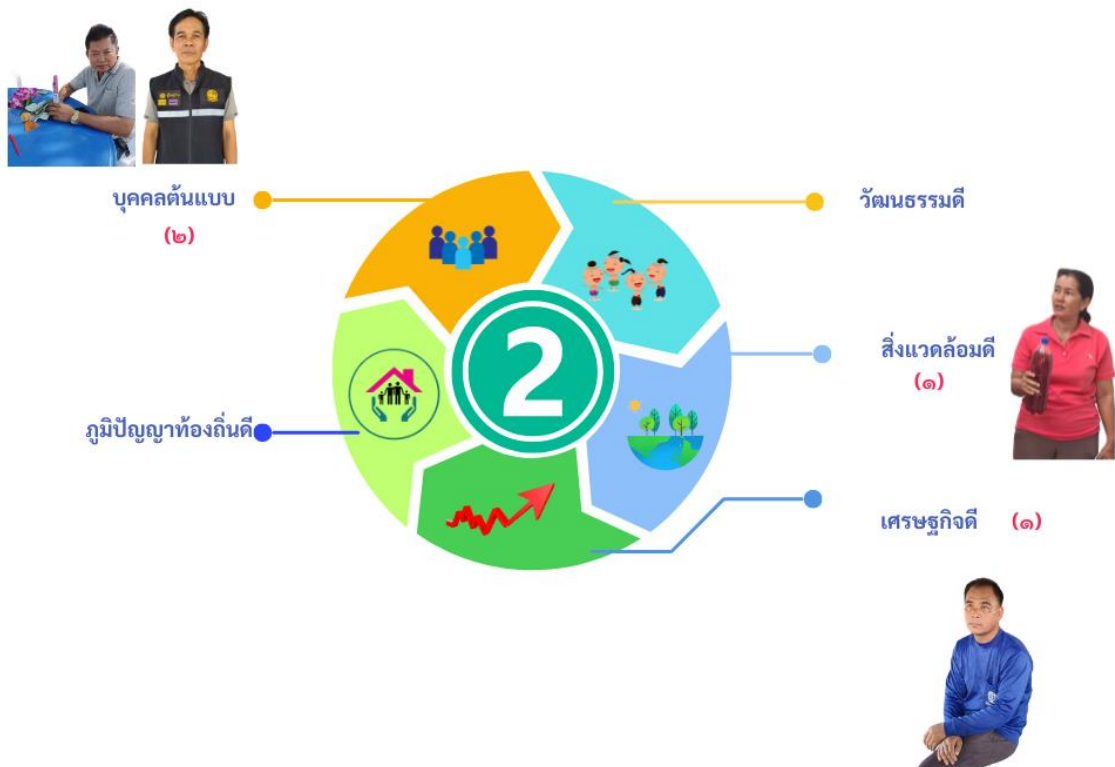
ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ 2 บ้านหนองตาเซียง อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ชื่อ-ฉายา/นามสกุลผู้รู้	ที่อยู่	เบอร์โทร	องค์ความรู้	หมายเหตุ
นายชวลิต ศรีลัมพ์		089-2672428	ผญบ. หมู่ 2	ผู้นำท้องที่
นายสำราญ กลั่นเขตกิจ			ส.อบต. หมู่ 2	ผู้นำท้องถิ่น
นางอรมน ศรีลัมพ์	66 หมู่ที่ 2		การทำน้ำหมักจุลินทรีย์สังเคราะห์แสง	
นายดำรงศักดิ์ ศรีสกุล	64 หมู่ที่ 2		การทำอาหารพื้นถิ่น	

ภาพที่ ๔.๑๐ ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๒ บ้านหนองตาเซียง อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ภาพที่ ๔.๑๑ การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๒ บ้านหนองตาเซียง (ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๑๒ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๒ บ้านหนองตาเชียง
(ที่มา: สรุปรโดยผู้วิจัย)

การขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อการจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า จากทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๒ บ้านหนองตาเชียง ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ที่ตัวแทนชุมชนได้เสนอมา มีผู้รู้ชุมชน จำนวน ๔ ท่าน จำแนกตามความเชี่ยวชาญ แต่เมื่อประสานงาน และได้รับข้อมูลในเชิงพื้นที่พบว่า ยืนยันข้อมูลผู้รู้ จำนวน ๔ ท่าน ผลการประมวลและกลั่นกรองเพื่อจัดรวบรวบและแยกความเชี่ยวชาญออกเป็นหมวดหมู่ ๕ ดี ประกอบด้วย

หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ ประกอบด้วย นายขวลิต ศรีลัมพ์ และนายสำราญ กลั่นเขตกิจ

หมวดที่ ๓ สิ่งแวดล้อมดี ประกอบด้วย นางอารมณ ศรีลัมพ์

หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี ประกอบด้วย นายดำรงศักดิ์ ศรีสกุล

ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ 3 บ้านหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ชื่อ-ฉายา/นามสกุลผู้รู้	ที่อยู่	เบอร์โทร	องค์ความรู้	หมายเหตุ
นายพิเชฐ วิชาพร		087-4317856	ผญบ. หมู่ 3	ผู้นำท้องที่
นางวิพัต พินธุวงศ์			ส.อบต. หมู่ 3	ผู้นำท้องถิ่น
นายเฉลา พูลเพิ่ม	127 หมู่ที่ 3		งานประดิษฐ์จากกะลามะพร้าว	
นายโพธิ์ เป็นไทยสงค์	30/1 หมู่ที่ 3		สานพัด ไช ตะกร้าจากไม้ไผ่	
นายมนต์เชียร พลอยศรี	99 หมู่ที่ 3		ไม้กวาดทางมะพร้าว	
นางจตุพร พงษ์สวัสดิ์	7 หมู่ที่ 3		ตะกร้าจากเส้นพลาสติก และกระเป๋ากจากเชือกกรม	
นายมนตรี โฉมอำมะริด	119 หมู่ที่ 3		การทำไข่เค็ม	
นางสาววรรณฯ สิงหาสุวรรณ	26 หมู่ที่ 3		การทำหมวกบราวน, การทำขนมถ้วยบราวน	

ภาพที่ ๔.๑๓ ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๓ บ้านหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ภาพที่ ๔.๑๔ การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๓ บ้านหนองนมวัว (ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๑๕ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๓ บ้านหนองนมวัว
(ที่มา: สรุปรโดยผู้วิจัย)

การขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อการจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า จากทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๓ บ้านหนองนมวัว ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ที่ตัวแทนชุมชนได้เสนอมา มีผู้รู้ชุมชน จำนวน ๘ ท่าน จำแนกตามความเชี่ยวชาญ แต่เมื่อประสานงาน และได้รับข้อมูลในเชิงพื้นที่พบว่า ยืนยันข้อมูลผู้รู้ จำนวน ๖ ท่าน ผลการประมวลและกลั่นกรองเพื่อจัดรวบรวมนและแยกความเชี่ยวชาญออกเป็นหมวดหมู่ ๕ ดี ประกอบด้วย

หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ ประกอบด้วย นายพิเชฐ วิชาพร และนางวิพัต พินธุวงศ์

หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี ประกอบด้วย นายมณฑิร พลอยศรี และนายมนตรี โฉมอำมะริด

หมวดที่ ๕ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี ประกอบด้วย นายโพธิ์ เป็นไทยสงค์ และนางจตุพร พงษ์

สวัสดิ์

ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ 4 บ้านดอนขวาง อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ชื่อ-ฉายา/นามสกุลผู้รู้	ที่อยู่	เบอร์โทร	องค์ความรู้	หมายเหตุ
นายบุญลือ ปันสวัสดิ์		087-2027269	ผญบ. หมู่ 4	ผู้นำท้องที่
นางสาวศุภรัตน์ คงเนาวรัตน์			ส.อบต. หมู่ 4	ผู้นำท้องถิ่น
นางสาวศุภรัตน์ คงเนาวรัตน์	60 หมู่ที่ 4	062-9210443	การร้อยพวงมาลัยจากดอกมะลิ	

ภาพที่ ๔.๑๖ ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๔ บ้านดอนขวาง อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ภาพที่ ๔.๑๗ การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๔ บ้านดอนขวาง (ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๑๘ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๔ บ้านดอนขวาง
(ที่มา: สรุปรโดยผู้วิจัย)

การขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อการจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า จากทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๔ บ้านดอนขวาง ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ที่ตัวแทนชุมชนได้เสนอมา มีผู้รู้ชุมชน จำนวน ๓ ท่าน จำแนกตามความเชี่ยวชาญ แต่เมื่อประสานงาน และได้รับข้อมูลในเชิงพื้นที่พบว่า ยืนยันข้อมูลผู้รู้ จำนวน ๓ ท่าน ผลการประมวลและกลั่นกรองเพื่อจัดรวบรวมและแยกความเชี่ยวชาญออกเป็นหมวดหมู่ ๕ ดี ประกอบด้วย

หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ ประกอบด้วย นายบุญลือ ปั่นสวัสดิ์ และนางสาวศุภรัตน์ คงเนาวรัตน์

หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี ประกอบด้วย นางสาวศุภรัตน์ คงเนาวรัตน์

ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ 5 บ้านหนองกระดุกเนื้อ อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ชื่อ-ฉายา/นามสกุลผู้รู้	ที่อยู่	เบอร์โทร	องค์ความรู้	หมายเหตุ
นายสมบัติ บุญช่วย		089-9666501	ผญบ. หมู่ 5	ผู้นำท้องที่
นางสายัน บุญทิพย์จำปา			ส.อบต. หมู่ 5	ผู้นำท้องถิ่น
นางไอรินทร์ ขุนดารา	19 หมู่ที่ 5	081-7864392	ออกแบบทำพ็อนรำ ชุดการแสดงสวรรค์รำแคน ชุดการแสดงพ็อนแห่ ดอกไม้บูชาพระรัตนตรัย ชุดการแสดงพ็อนตำนานกฐิน	
นายคำดี ขุนดารา	19 หมู่ที่ 5	081-7864392	พ็อนรำชาติพันธุ์	
นายคำตัน ศรีหาโคตร	68/3 หมู่ที่ 5	088-3135558	พ็อนรำชาติพันธุ์ รำแคน	
นายชุมพร ชินนทร	98/3 หมู่ที่ 5		ดนตรีแคนประยุกต์	
นายสำเริง พิภผล	30 หมู่ที่ 5		การทำไม้กวาดทางมะพร้าว	
นายสุพล ทาบังการ	68 หมู่ที่ 5		การทำไม้กวาดดอกหญ้า	
นายสอาด สายหลง	106 หมู่ที่ 5		การตีมีด	
นางประณีต อ่อนตา	28 หมู่ที่ 5	085-3646742	การทอผ้าพื้นบ้าน	
นางสมจิตร สัมครกสิกรรม	52 หมู่ที่ 5		การทำขนมกระยาสารท, การแปรรูปอาหาร (ปลาร้าทอด, น้ำพริก ปลาร้าสมุนไพโร)	

ภาพที่ ๔.๑๙ ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๕ บ้านหนองกระดุกเนื้อ อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ภาพที่ ๔.๒๐ การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๕ บ้านหนองกระดุกเนื้อ (ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๒๑ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๕ บ้านหนองกระดุกเนื้อ
(ที่มา: สรุปรโดยผู้วิจัย)

การขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อการจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า จากทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๕ บ้านหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ที่ตัวแทนชุมชนได้เสนอมา มีผู้รู้ชุมชน จำนวน ๑๑ ท่าน จำแนกตามความเชี่ยวชาญ แต่เมื่อประสานงาน และได้รับข้อมูลในเชิงพื้นที่พบว่า ยืนยันข้อมูลผู้รู้ จำนวน ๑๕ ท่าน และผู้รู้ ๑ ท่าน เป็นผู้รู้ใน ๒ องค์ความรู้ คือ นางไอรินทร์ ขุนดารา เป็นผู้รู้ด้านอาหารพื้นถิ่นและชาติพันธุ์ลาว ครั้ง ผลการประมวลและกลั่นกรองเพื่อจัดรวบรวบและแยกความเชี่ยวชาญออกเป็นหมวดหมู่ ๕ ดี ประกอบด้วย

หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ ประกอบด้วย นายสมบัติ บุญช่วย และนางสายัน บุญทิพย์ จำปา

หมวดที่ ๒ วัฒนธรรมดี ประกอบด้วย นางไอรินทร์ ขุนดารา, นายคำดี ขุนดารา, นายคำตัน ศรีหาโคตร, นายชุมพร ชื่นนทร, นางประณีต อ่อนตา และนางอัญชลี ปันนาค

หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี ประกอบด้วย นายวสุพล ทาบังการ

หมวดที่ ๕ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี ประกอบด้วย นายสำเริง พิภผล, นายสพอด สายหลง, นางสมจิตร สมักรกสิกรรม, นางกาญจนา จันทารุ, นายอำนาจ สมักรกสิกรรม และนางสาวชนิษฐา เก่งกสิวิทย์

ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๖ บ้านหนองกระดุกเนื้อ อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ชื่อ-ฉายา/นามสกุลผู้รู้	ที่อยู่	เบอร์โทร	องค์ความรู้	หมายเหตุ
นายรังสรรค์ คำสิทธิ์		082-8804018	ผญบ. หมู่ 6	ผู้นำท้องที่
นางประไพโร เกษวิริยะการ			ส.อบต. หมู่ 6	ผู้นำท้องถิ่น
นางสนอง ไชยเลิศ	7 หมู่ที่ 6		พิธีกรรมสู่ขวัญข้าว	
นางทองจันทร์ ขุนพิลึก	38 หมู่ที่ 6		การสานแห สวิง	
นางสัณณิ สิมาทา	91/4 หมู่ที่ 6		การสานตะแกรง กระดัง	
นายเก็บ จันทรา	37/3 หมู่ที่ 6		การสานปลาตะเพียนจากไม้ไผ่	
นางได เปรมวิณะ	37/5 หมู่ที่ 6		การแปรรูปอาหาร (ลาบปลาร้า, น้ำพริกปลาร้า, น้ำพริกผัดหมู)	

ภาพที่ ๔.๒๒ ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๖ บ้านหนองกระดุกเนื้อ อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ภาพที่ ๔.๒๓ การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๖ บ้านหนองกระดุกเนื้อ (ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๒๔ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๖ บ้านหนองกระดุกเนื้อ
(ที่มา: สรุปโดยผู้วิจัย)

การขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อการจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า จากทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๖ บ้านหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ที่ตัวแทนชุมชนได้เสนอมา มีผู้รู้ชุมชน จำนวน ๗ ท่าน จำแนกตามความเชี่ยวชาญ แต่เมื่อประสานงาน และได้รับข้อมูลในเชิงพื้นที่พบว่า ยืนยันข้อมูลผู้รู้ จำนวน ๘ ท่าน ซึ่งค้นพบผู้รู้ด้านการทำขนมแตก และการสานแห สวิง เพิ่มเติม ๒ ท่าน และมีการลดข้อมูลของผู้รู้ด้านอาหาร จำนวน ๑ ท่าน การผลการประมวลและกลั่นกรองเพื่อจัดรวบรวมและแยกความเชี่ยวชาญออกเป็นหมวดหมู่ ๕ ดี ประกอบด้วย

หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ ประกอบด้วย นายรังสรรค์ คำสิทธิ์ และนางประไพره เกษวิริยะ การ

หมวดที่ ๒ วัฒนธรรมดี ประกอบด้วย นางสนอง ไชยเลิศ

หมวดที่ ๕ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี ประกอบด้วย นางทองจันทร์ ขุนพิลึก, นางสั้มกลิ่น สีมาทา, นายเก็บ จันทรา, นายน้ำ ขุนพิลึก และนางสาวสุพัสรี ยอดสุทธิ

ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ 7 บ้านหนองเดิน อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ชื่อ-ฉายา/นามสกุลผู้รู้	ที่อยู่	เบอร์โทร	องค์ความรู้	หมายเหตุ
นางสาวพัชราภา ตันประเสริฐ			กำนันตำบลหนองนวม	ผู้นำท้องที่
นายมนต์ชัย เทียนสันต์			ส.อบต. หมู่ 7	ผู้นำท้องถิ่น
นายมนต์ชัย เทียนสันต์	13/1 หมู่ที่ 7		การทำปุ๋ยหมัก	
นายครุฑ กุลนาพันธ์	45 หมู่ที่ 7		การสานซุ้มไก่	
นางทองดี เทียมสุวรรณ	2/7 หมู่ที่ 7		การทำมะม่วงกวน (ส้มลิ้ม, ส้มแผ่น)	
นางบังเอิญ แก้วสุชา	14/1 หมู่ที่ 7		การทำปลาช่อนแดดเดียว	
นางสุพรรณ ดวงรักษ์	15/1 หมู่ที่ 7		การทำพริกแกง	

ภาพที่ ๔.๒๕ ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๗ บ้านหนองเดิน อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ภาพที่ ๔.๒๖ การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๗ บ้านหนองเดิน (ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๒๗ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๗ บ้านหนองเดิน
(ที่มา: สรุปลงโดยผู้วิจัย)

การขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อการจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า จากทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๗ บ้านหนองเดิน ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ที่ตัวแทนชุมชนได้เสนอมา มีผู้รู้ชุมชน จำนวน ๗ ท่าน จำแนกตามความเชี่ยวชาญ แต่เมื่อประสานงาน และได้รับข้อมูลในเชิงพื้นที่พบว่า ยืนยันข้อมูลผู้รู้ จำนวน ๖ ท่าน และมีการลดข้อมูลของผู้รู้ด้านอาหาร จำนวน ๑ ท่าน ผลการประมวลและกลั่นกรองเพื่อจัดรวบรวมและแยกความเชี่ยวชาญออกเป็นหมวดหมู่ ๕ ดี ประกอบด้วย

หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ ประกอบด้วย นางสาวพัชรภา ตันประเสริฐ และนายมนเพียร เทียนสันต์

หมวดที่ ๓ สิ่งแวดล้อมดี ประกอบด้วย นายมนเพียร เทียนสันต์

หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี ประกอบด้วย นางบังเอิญ แก้วสุชา และนางสุพรรณ ดวงรักษ์

หมวดที่ ๕ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี ประกอบด้วย นายครรชิต กุลนาพันธ์

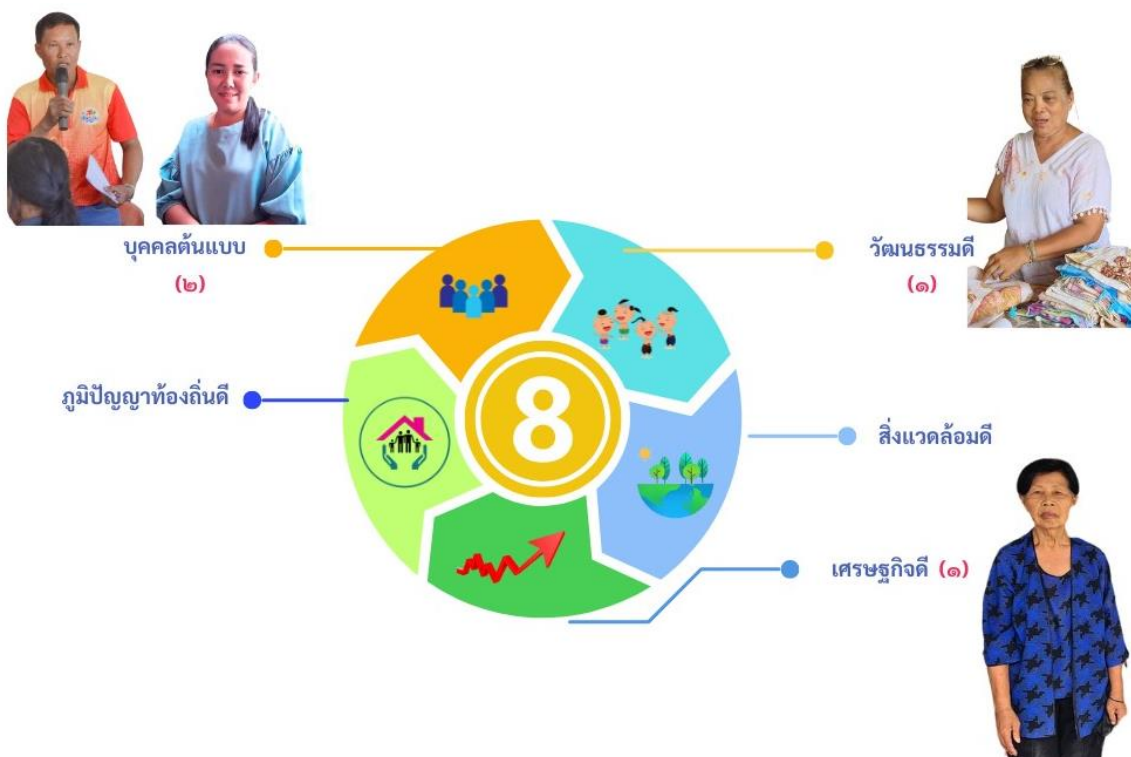
ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ 8 บ้านโป่งยอ อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ชื่อ-ฉายา/นามสกุลผู้รู้	ที่อยู่	เบอร์โทร	องค์ความรู้	หมายเหตุ
นางสาวบุญช่วย จันทมาก		093-1901406	ผญบ. หมู่ 8	ผู้นำท้องที่
นายสมชาย ตรีวิสูตร			ส.อบต. หมู่ 8	ผู้นำท้องถิ่น
นางชัยณชนพร อนันตรักษ์	101/1 หมู่ที่ 8		ตระกร้าจากเส้นพลาสติก และกระเป๋จากเชือกกรม	
นางมาลัย พูลสวัสดิ์	26 หมู่ที่ 8		การแปรรูปอาหาร (หมูหวาน)	

ภาพที่ ๔.๒๘ ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๘ บ้านโป่งยอ อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ภาพที่ ๔.๒๙ การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๘ บ้านโป่งยอ (ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๓๐ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๘ บ้านโป่งยอ
(ที่มา: สรุบบโดยผู้วิจัย)

การขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อการจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า จากทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๘ บ้านโป่งยอ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ที่ตัวแทนชุมชนได้เสนอมา มีผู้รู้ชุมชน จำนวน ๔ ท่าน จำแนกตามความเชี่ยวชาญ แต่เมื่อประสานงาน และได้รับข้อมูลในเชิงพื้นที่พบว่า ยืนยันข้อมูลผู้รู้ จำนวน ๔ ท่าน ผลการประมวลและกลั่นกรองเพื่อจัดรวบรวบและแยกความเชี่ยวชาญออกเป็นหมวดหมู่ ๕ ดี ประกอบด้วย

หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ ประกอบด้วย นางสาวบุญช่วย จันมาก และนายสมชาย ตรีวิสูตร

หมวดที่ ๒ วัฒนธรรมดี ประกอบด้วย นางชัยยุชนพร อนันตรักษ์

หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี ประกอบด้วย นางมาลัย พูลสวัสดิ์

ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ 9 บ้านดอนยาว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ชื่อ-ฉายา/นามสกุลผู้รู้	ที่อยู่	เบอร์โทร	องค์ความรู้	หมายเหตุ
นายขวัญชัย มณีรุ่ง			ผญบ. หมู่ 9	ผู้นำท้องที่
นายปรีชา เหล่ารอด			ส.อบต. หมู่ 9	ผู้นำท้องถิ่น
นางรวย มิลา	166/5 หมู่ที่ 9		การทำไม้กวาดทางมะพร้าว	
นายเสน่ห์ หมู่แก้ว	165/3 หมู่ที่ 9		การสานตะแกรงไม้ไผ่	
นางแฉล้ม มิลา	184/1 หมู่ที่ 9		การทำพริกแกง	

ภาพที่ ๔.๓๑ ทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๙ บ้านดอนยาว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ภาพที่ ๔.๓๒ การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๙ บ้านดอนยาว (ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๓๓ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๙ บ้านดอนยาว
(ที่มา: สรุปโดยผู้วิจัย)

การขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อการจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า จากทะเบียนผู้รู้หมู่ที่ ๙ บ้านดอนยาว ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ที่ตัวแทนชุมชนได้เสนอมา มีผู้รู้ชุมชน จำนวน ๕ ท่าน จำแนกตามความเชี่ยวชาญ แต่เมื่อประสานงาน และได้รับข้อมูลในเชิงพื้นที่พบว่า ยืนยันข้อมูลผู้รู้ จำนวน ๑๑ ท่าน โดยมีการแนะนำผู้รู้เพิ่มเติมจากคนในชุมชน ผลการประมวลและกลั่นกรองเพื่อจัดรวบรวบและแยกความเชี่ยวชาญออกเป็นหมวดหมู่ ๕ ดี ประกอบด้วย

หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ ประกอบด้วย นายขวัญชัย มณีรุ่ง และนายปรีชา เหล่ารอด

หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี ประกอบด้วย นางนวล มณีรุ่ง, นางสาวรรณา มิลา, นางสาวรรณาคำกองลาด, นางวาสนา ชูรัตน์ และนางผกาทิพย์ หิริโอ

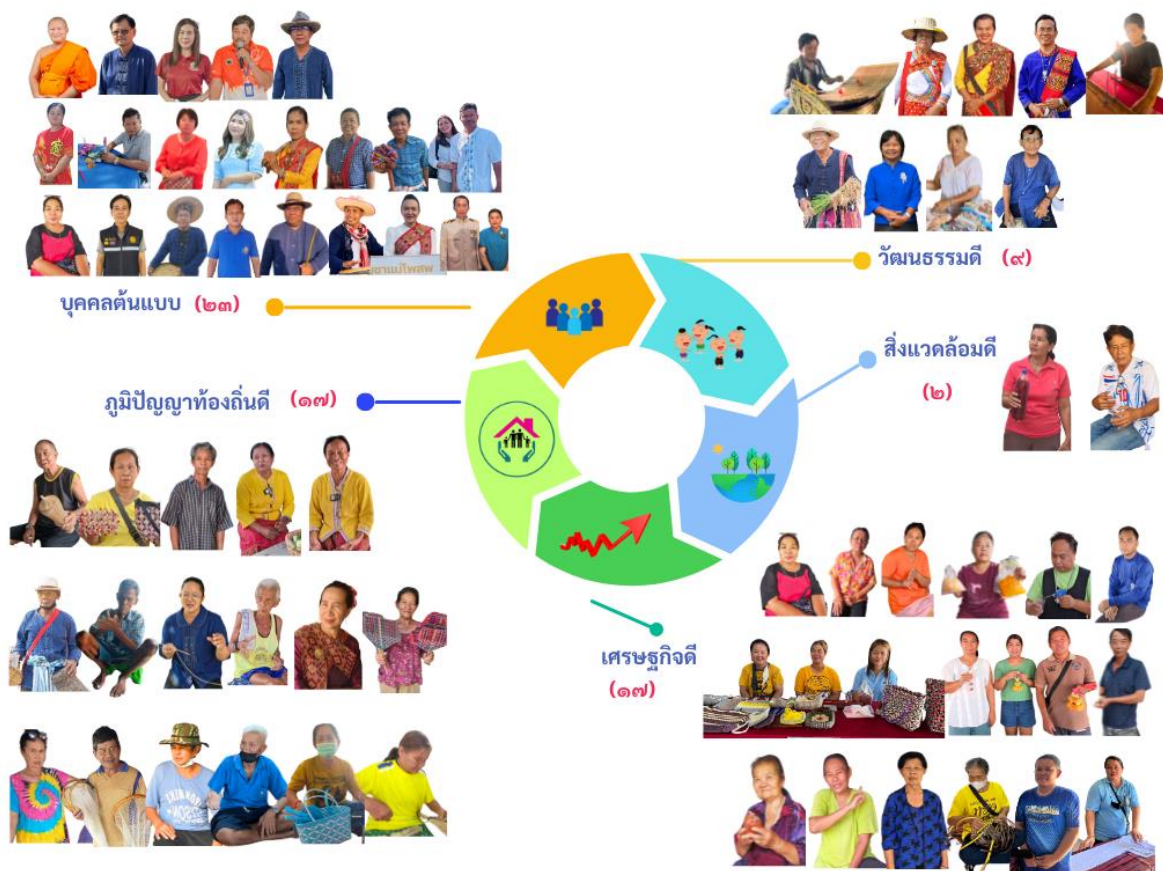
หมวดที่ ๕ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี ประกอบด้วย นายเสน่ห์ หมูแก้ว, นางรวย มิลา และนางอุไร เหล่ารอง

ระหว่างการจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ มีข้อเสนอแนะจากชุมชนให้เพิ่มในมิติของสภาพองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนวมัว เนื่องจากเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และผู้นำทางจิตวิญญาณ คือ พระครูนิติสุตากร, ดร.เจ้าอาวาสวัดหนองกระดุกเนื้อ ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจ และผู้นำในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ทีมงานวิจัย จึงได้จัดเก็บข้อมูลเพิ่มเติม สรุปได้ดังนี้

ภาพที่ ๔.๓๔ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลบุคคลต้นแบบ
(ที่มา: สรุปโดยผู้วิจัย)

เมื่อผ่านกระบวนการการจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ครบถ้วน ๙ หมู่บ้าน ในตำบลหนองนวมัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ทีมวิจัยจึงได้จัดเรียงข้อมูล ความรู้ และสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ ๔.๓๕ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ข้อมูลผู้รู้ในตำบลหนองนมวัว
(ที่มา: สรุปรโดยผู้วิจัย)

หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ จำนวน ๒๓ คน ประกอบด้วย

ผู้นำทางจิตวิญญาณ ประกอบด้วย พระครูนิติสุตากร, ดร.

ผู้นำท้องถิ่น ประกอบด้วย นายประยงค์ สิงโตทอง, นางสาวกนกลักษณ์ ลิ้มจิตสมบูรณ์, นายมานพ แจ่มกระจ่าง, นายกู้เกียรติ รมรัตน์, นางสาววิรงรอง ห่านวิไล, นายสำราญ กลั่นเขตกิจ, นางวิพัต พินธุวงศ์, นางสาวศุภรัตน์ คงเนาวรัตน์, นางสาวนุญทิพย์จำปา, นางประไพ เกษวิริยะการ, นายมณฑิร เทียนสันต์, นายสมชาย ตรีวิสูตร และนายปรีชา เหล่ารอด

ผู้นำท้องที่ ประกอบด้วย นางศรีธรา วิสุทธิเศรษฐผล, นายชวลิต ศรลัมภ์, นายพิเชฐ วิหาพร, นายบุญลือ ปั่นสวัสดิ์, นายสมบัติ บุญช่วย, นายรังสรรค์ คำสิทธิ์, นางสาวพัชราภา ตันประเสริฐ, นางสาวบุญช่วย จันมาก และนายขวัญชัย มณีรุ่ง

หมวดที่ ๒ วัฒนธรรมดี จำนวน ๙ คน ประกอบด้วย นายวิรัตน์ กสิกิจ, นางไอรินทร์ ขุนดารา, นายคำดี ขุนดารา, นายคำตัน ศรีหาโคตร, นายชุมพร ชินนทร, นางประณีต อ่อนตา, นางอัญชลี ปั่นนาค, นางสนอง ไชยเลิศ และนางชาญชนพร อนันตรักษ์

หมวดที่ ๓ สิ่งแวดล้อมดี จำนวน ๒ คน ประกอบด้วย นางอารมณ ศรลัมพ์ และนาย มณเฑียร เทียนสันต์

หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี จำนวน ๑๗ คน ประกอบด้วย นางสาวศรีธรา วิสุทธิเศรษฐผล, นายประดิษฐ์ อ้นทอง, นางรัตน์ ชันทอง, นางธาริณี อุดมสารี, นางปนัดดา สมศรี, นายดำรงศักดิ์ ศรีสกุล, นายมณเฑียร พลอยศรี, นายมนตรี โฉมอำมะริด, นางสาวศุภรัตน์ คงเนาวรัตน์, นายวสุพล ทาบึงการ, นางบังเอิญ แก้วสุขา, นางสุพรรณ ดวงรักษ์, นางมาลัย พูลสวัสดิ์, นางนวล มณีรุ่ง, นางสาวรรณา มิลา, นางสาวรรณา คำกองลาด, นางสาวสนา ชูรัตน์ และนางผกาทิพย์ หิริโอ

หมวดที่ ๕ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี จำนวน ๑๗ คน ประกอบด้วย นายโพธิ์ เป็นไทยสงค์ นางจตุพร พงษ์สวัสดิ์, นายสำเร็จ พักผล, นายสพอด สายหลง, นางสมจิตร สมักรกสิกรรม, นางกาญจนา จันทาธุ, นายอานวย สมักรกสิกรรม, นางสาวชนิษฐา เก่งกลวิทย์, นางทองจันทร์ ขุนพิลึก, นางสาวมลิณ สีมาทา, นายเก็บ จันทรา, นายน้ำ ขุนพิลึก, นางสาวสุพัชรี ยอดสุทธิ, นายครรชิต กุลนาพันธ์, นายเสน่ห์ หมูแก้ว, นางรวย มิลา และนางอุไร เหล่ารอง

๔.๑.๔ การระดมความคิดเห็นเพื่อยืนยันชุดข้อมูลชุมชน

เมื่อสรุปชุดความรู้ชุมชน “การเรียนรู้ตามปราชญ์” ที่ครอบคลุมข้อมูลทะเบียนผู้รู้ตำบลหนองนมวัว จำนวน ๙ หมู่บ้าน และได้พิจารณาถ้อยแถลงความรู้ร่วมกันระหว่างทีมงานวิจัยและทีมพี่เลี้ยงชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และทีมงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว) พบว่า ประวัติของแต่ละหมู่บ้านยังไม่ชัดเจน เป็นเพียงเรื่องเล่าต่อกันมา ดังนั้นจึงมีแนวคิดร่วมกันในการจัดกิจกรรมเสวนาชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็ก เยาวชนและสามเณรในตำบล เพื่อสร้างและขยายผลชุดข้อมูล รวมถึงสร้างการตระหนักรู้ และความภาคภูมิใจในตัวตนของผู้รู้ในตำบลหนองนมวัว จึงนำมาสู่การประกวดคลิปวิดีโอ “การเรียนรู้ตามปราชญ์” โดยมีกลไกการขับเคลื่อนผ่านสถานศึกษา รายละเอียด ดังนี้

๑) การเสวนาชุมชน “บ้าน ชุมชน คน หนองนมวัว” เพื่อเปิดเวทีพูดคุยและบันทึกประวัติความเป็นมาของบ้านหนองนมวัว, บ้านหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ให้อยู่ในรูปแบบข้อมูลเอกสารและสื่อออนไลน์ โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลสถานศึกษา ผู้นำหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน และนายนิพนธ์ เทียงธรรม นักเขียนชื่อดัง นามปากกา จุฬามณี โดยผลงานที่มีชื่อเสียงที่ถูกนำไปดัดแปลงเป็นบทโทรทัศน์ ทั้งชิงช้า ทางททบ.๕ และนวนิยายชุดสุดแค้นแสนรัก, กรงกรรม, พุ่มเสนาหา, วาสนารัก และบุษบาตาคี ในวันพฤหัสบดีที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๖ เวลา ๐๙.๓๐ น. ณ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ภาพที่ ๔.๓๖ การเสวนาชุมชน “บ้าน ชุมชน คน หนองนมวัว” (ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

ผลจากการเสวนา พบว่า

๑.๑) การยืนยันประวัติของหมู่บ้านในตำบลหนองนมวัว

(๑) บ้านหนองนมวัว (หมู่ที่ ๑ และหมู่ที่ ๓) เดิมชาวบ้านหนองนมวัวอพยพมาจากบ้านพวงสองนาง ตำบลพวงสองนาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดอุทัยธานีหนีจากสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ข้าวกล้าในนาตาย ข้าวยากหมากแพง นอกจากนี้ยังเกิดโรคระบาด จึงเกิดการอพยพ ทิ้งไร่นา บ้านเรือน อพยพโดยใช้เกวียนเป็นพาหนะ บ้างก็หาบ รอนแรมกันมา ค่ำไหนนอนนั่น บุกน้ำ ข้ามเขามาเรื่อยจนถึงหนองน้ำขนาดใหญ่ จำนวน ๒ หนอง ที่กว้างใหญ่และลึก ชาวบ้านจึงได้หยุดพัก และทำการสำรวจทำเล เพื่อที่จะจัดตั้งที่อยู่อาศัยใหม่ นายกวนบ้าน ซึ่งเป็นหัวหน้าหมู่บ้านเป็นผู้นำในการสำรวจและได้มีความเห็นพ้องต้องกันว่า เหมาะสม เนื่องจากเป็นที่ราบลุ่ม มีหนองน้ำขนาดใหญ่ นอกจากนั้น นายกวนบ้าน จึงให้ชาวบ้านจัดหาที่อยู่อาศัยกันเอง ที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ระหว่างหนองน้ำใหญ่ ๒ แห่ง (บางกลุ่มก็แยกย้ายกันไปอยู่บ้านหนองกระดุกเนื้อ บ้านดอนไม้บ้าง และบ้านดอนแดงบ้าง) และได้อยู่อาศัยกันมาจนถึงทุกวันนี้

หนองน้ำทั้ง ๒ แห่งนั้น กว้าง ใหญ่และลึกมาก จึงมีพวกสัตว์ลงมากินน้ำเป็นประจำ เช่น เก้ง กวาง ละมั่ง เสือ ช้าง วัวและกระทิงเป็นจำนวนมาก รอบหนองน้ำมีไม้ยืนต้นจำนวนมาก เช่น โสน ต้นหว้าลิ้ง ต้นหางช้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้นนมวัว ที่ขึ้นเป็นจำนวนมาก พวกชาวบ้านได้พาลูกหลานถางป่า โคนไม้ บุกไร่ ปลุกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย จนเป็นทุ่งนาขนาดใหญ่ ต่อมาเมื่อมีคนเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก ทางคมนาคมเริ่มสะดวกสบายมากขึ้น มีถนนหนทางติดต่อไปมาระหว่างหมู่บ้าน จนกลายเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ จึงได้ขนานนามว่า “บ้านหนองนมวัว” จนถึงปัจจุบัน

การจัดตั้งหมู่บ้านหนองนมวัว ตั้งขึ้นประมาณปี พ.ศ.๒๔๔๓ ตั้งอยู่ระหว่างกลางหนองน้ำขนาดใหญ่ จำนวน ๒ แห่ง โดยแห่งที่ ๑ อยู่ทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน (อยู่หลังโรงเรียนบ้านหนองนมวัว) แห่งที่ ๒ อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน (อยู่หลังวัดหนองนมวัว) บ้านหนองนมวัวตั้งอยู่ในชุมชนระหว่างถนนใหญ่สายลาดยาว ไปปากน้ำโพ ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ ๑๒-๑๓ ห่างจากตัวเมืองนครสวรรค์ประมาณ ๒๙-๓๐ กิโลเมตร และห่างจากตัวอำเภอลาดยาว ประมาณ ๙-๑๐ กิโลเมตร

(๒) บ้านหนองตาเซียง (หมู่ที่ ๒) เดิมเป็นพื้นที่ป่าและมีหนองน้ำขนาดเล็ก ต่อมาได้มีสองสามี-ภรรยาอพยพจากที่อื่นมาตั้งรกรากอยู่อาศัย และได้ขุดหนองน้ำเพิ่มเพื่อเอาไว้ใช้ได้ตลอดปี และชาวบ้านในละแวกนี้ได้ไปใช้น้ำที่ตาเซียงขุดไว้ หลังจากนั้นจึงได้เรียกหนองน้ำนั้นว่า “หนองตาเซียง” จนถึงปัจจุบัน

(๓) บ้านหนองเด่น (หมู่ที่ ๗) พ.ศ.๒๔๗๖ ชาวอุทัยธานีได้อพยพครัวเรือนเข้ามาในเขตพื้นที่อำเภอลาดยาว และได้มาพบพื้นที่ซึ่งเห็นเป็นเนินสูง ต่ำสลับกัน แต่มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ และสัตว์ป่า ประกอบกับพื้นที่บางส่วนมีหนองน้ำ ทั้งขนาดเล็ก และใหญ่เป็นจำนวนมาก ในการนี้ครอบครัวที่ได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาได้ตัดสินใจร่วมกันว่าเหมาะสมกับการทำการเกษตร (นา ไร่) จึงได้สร้างบ้านเรือน ในพื้นที่นี้ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก และขนานนามพื้นที่ดังกล่าวว่า “หนองเด่น” และได้ใช้ชื่อดังกล่าวตั้งชื่อเป็นหมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน

(๔) บ้านหนองกระดุกเนื้อ (หมู่ที่ ๕ และหมู่ที่ ๖) อดีตคนนิยมใช้แม่น้ำลำคลองในการเดินทางไปมาหาสู่กัน เมื่อที่ดินใกล้แม่น้ำมีบ้านเรือนหนาแน่น ผู้คนขยับขยายเข้าสู่พื้นที่ที่รกร้างว่างเปล่า เดิมพื้นที่อำเภอลาดยาวเป็นพื้นที่ป่าดงดิบ มีไข้ป่าชุกชุม มีคนอยู่อาศัยน้อยห่างไกลคมนาคม จึงค่อย ๆ ได้รับการบุกเบิกหักล้างถางพงเป็นหมู่บ้าน รวปี พ.ศ.๒๔๒๐ เดิมชาวบ้านในชุมชนอาศัยอยู่แถบหนองฉาง ทับทัน สว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี เดินทางมาด้วยเกวียนมา ๔ ตระกูลใหญ่ ๆ คือ ตระกูลศรีตะลา ตระกูลเทียนสันต์ ตระกูลยอดสุทธิ และตระกูลตระกูล มาตั้งรกรากในบริเวณนี้ ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ลาดเอียงทอดลงมาจากอำเภอลาดยาว ทำให้มีน้ำหลากในฤดูฝน มีหนองน้ำเล็กใหญ่หลายแห่ง ในอดีตบริเวณนี้เป็นป่าดงดิบมีสัตว์ป่านานาชนิด ชาวบ้านล่าสัตว์แล้วนำมาแล่นเนื้อที่หนองน้ำ จึงใช้เป็นชื่อเรียกหมู่บ้านว่า “บ้านหนองกระดุกเนื้อ”

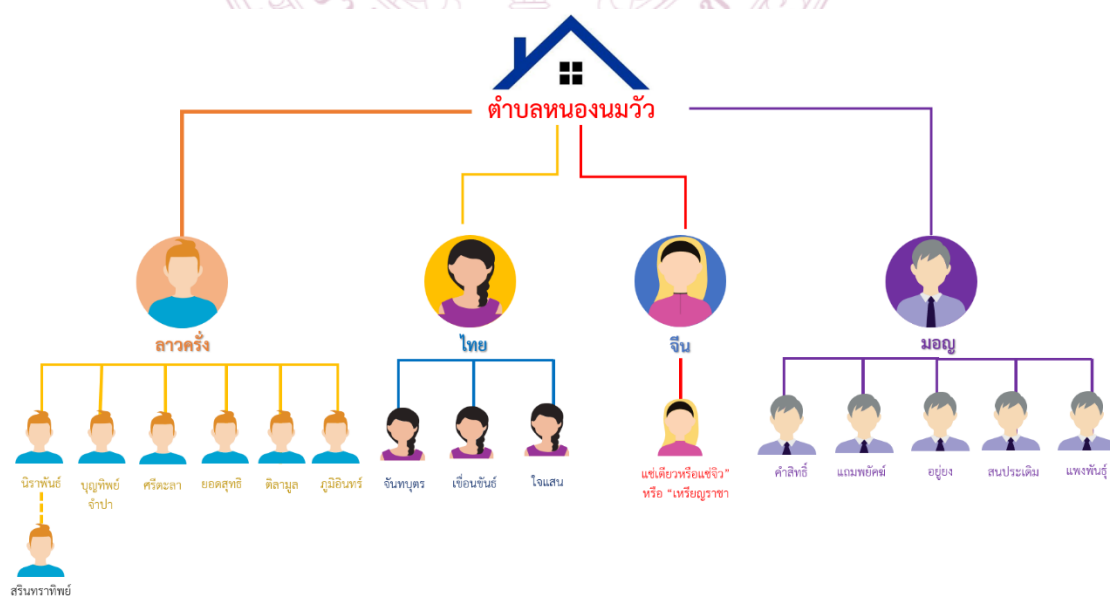
(๕) บ้านโป่งยอ (หมู่ที่ ๘) บ้านโป่งยอ ได้ตั้งชื่อตามลักษณะพื้นที่ เป็นที่ป่าโปร่ง มีดินโป่งติดกับป่าทึบ และมักมีสัตว์ป่าลงมากินดินโป่งในบริเวณนี้

(๖) บ้านดอนยาว (หมู่ที่ ๙) บ้านดอนยาวก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๙๐ ประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดชัยนาท ลักษณะพื้นที่เป็นที่ดอน มีพื้นที่สูง ที่เนิน มีความยาวตลอดแนวลำน้ำในหมู่บ้าน จึงได้ตั้งชื่อตามลักษณะพื้นที่ว่า “บ้านดอนยาว”

(๗) บ้านดอนขวาง (หมู่ที่ ๔) บ้านดอนขวาง ได้ตั้งชื่อตามลักษณะพื้นที่ เป็นที่ดอน ที่เนินสูง มีทิศทางขวางแนวลำน้ำของหมู่บ้าน

๑.๒) สาแหรกครอบครัวต้นตระกูลในตำบลหนองนมวัว

จากเวทีเสวนา “บ้าน ชุมชน คน หนองนมวัว” ได้สรุปสาแหรกครอบครัวต้นตระกูลในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๓๗ สาแหรกครอบครัวต้นตระกูลในตำบลหนองนมวัว

(ที่มา: สรุปโดยผู้วิจัย)

๑.๓) ปฏิทินชุมชน ๑๒ เดือน (ฮีต ๑๒ คอง ๑๔) ของตำบลหนองนมวัว
จากเวทีเสวนา “บ้าน ชุมชน คน หนองนมวัว” ได้สรุปปฏิทินชุมชน ๑๒ เดือน (ฮีต ๑๒) ของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๓๘ ฮีต ๑๒ ของตำบลหนองนมวัว (ที่มา: สรุปโดยผู้วิจัย)

อีต ๑๒ ของตำบลหนองนมวัว ประกอบด้วย ประเพณีและวัฒนธรรม ที่ผานความหลากหลายทางชาติพันธุ์ลาวครั้ง ไทย มอญ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีการจัดขึ้นทุกเดือนในรอบปี อย่างสม่ำเสมอและได้รับความสนใจจากประชาชนในพื้นที่ และนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ขณะที่ คอง ๑๔ ของตำบลหนองนมวัวได้มีการจัดทำ “ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ” ของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ.๒๕๖๖ โดยมีเป้าหมายร่วมกัน คือ “หนองนมวัว ตำบลสุขภาวะ” มีการขับเคลื่อนใน ๔ มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ โดยสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัวรับทราบและร่วมนำไปใช้ในการปฏิบัติงานตามภารกิจของอบต.

ภาพที่ ๔.๓๙ ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ (ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย)

ประกาศองค์การบริหารส่วนตำบลหนองน้าว
เรื่อง รายงานการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองน้าว

เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยข้อบังคับการประชุมสภาท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๗ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๔ ข้อ ๓๑ จึงประกาศรายงานการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองน้าว สมัยสามัญ สมัยที่ ๒ ประจำปี ๒๕๖๖ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๖ ตามเอกสารแนบท้าย

ประกาศ ณ วันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

(นายเจริญ พันธุ์รอด)
เลขาธิการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองน้าว

- ๑๓ -

๔.๑๔ โครงการปรับปรุงซ่อมแซมถนนลูกรังสายหนองพ่อง (บริเวณนา
นายสมศักดิ์ ภูมิวิมล) ๖.๕ (๓๔,๐๐๐)
๔.๑๕ โครงการก่อสร้างสะพานข้ามลำน้ำ - ฝ่ายตำบล ๖.๕ (๓๕,๕๐๐)
๔.๑๖ โครงการวางท่อระบายน้ำ คลองลำน้ำใหญ่ ขนาด ๓.๕๐ x ๓.๕๐ เมตร
๒ ช่อง (บริเวณนาบ้านบุญเลิศ) หมู่ที่ ๑ บ้านหนองน้าว งบประมาณ
๓๙๕,๐๐๐ บาท
เมื่อปี ๒๕๖๖ สภาท้องถิ่นมีมติเห็นชอบดำเนินการได้

มติที่ประชุม	รับทราบ
นายก อบต.	๓.รายงานเรื่อง "ธรรมนูญความสุจริตของขบวนวิสาหกิจ" หนองน้าวโมเดล ด้านสุขภาพ ได้พิจารณาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองน้าว และร่วมนำไปใช้ในการ ปฏิบัติงานตามภารกิจของ อบต.

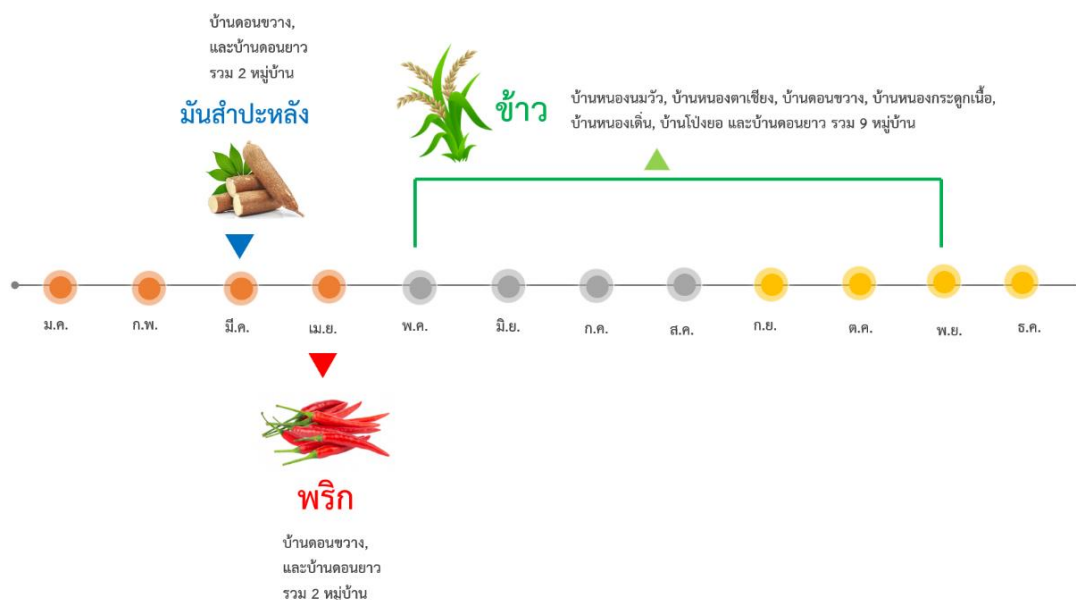
- ๑๔ -

มติที่ประชุม	รับทราบ และร่วมนำไปใช้ในการปฏิบัติงานตามภารกิจของ อบต.
ประธานสภา	มีกำหนดจะเสนอต่อที่ประชุม หรือไม่มี หากไม่มี ขอปิดการประชุม
ปิดประชุมเวลา ๑๒.๐๐ น.	
(ลงชื่อ)	 ผู้ขึ้นรายงานการประชุม (นายเจริญ พันธุ์รอด) เลขาธิการสภา อบต.หนองน้าว
คณะกรรมการได้ทราวจารณการประชุมเรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ ๐๓ กรกฎาคม ๒๕๖๖	
(ลงชื่อ)	- ผู้ตรวจรายงานการประชุม (นายปรีชา เกตุรัตน์)
สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองน้าว เขตเลือกตั้งที่ ๕	
(ลงชื่อ)	 ผู้ตรวจรายงานการประชุม (นายสมเกียรติ เจริญพันธ์)
สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองน้าว เขตเลือกตั้งที่ ๘	
(ลงชื่อ)	 ผู้ตรวจรายงานการประชุม (นายสมาน บุญศิริรักษ์)
สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองน้าว เขตเลือกตั้งที่ ๕	
รับทราบรายงานการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองน้าว สมัยสามัญ สมัยที่ ๒ ประจำปี ๒๕๖๖ วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๖ เมื่อวันที่ ๐๓ สิงหาคม ๒๕๖๖	
 (นายสมาน บุญศิริรักษ์) ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองน้าว	

ภาพที่ ๔.๔๐ ประกาศ อบต. เรื่อง รายงานการประชุมสภาอบต.หนองน้าว

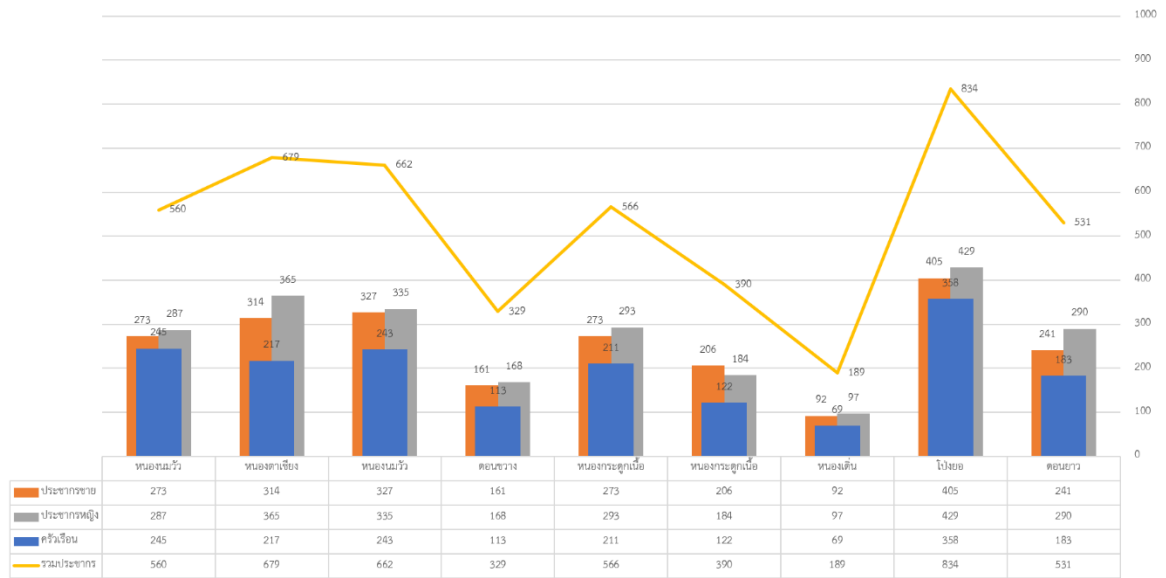
๑.๓) แผนที่เพาะปลูกของเกษตรกรในตำบลหนองนมวัว

จากเวทีเสวนา “บ้าน ชุมชน คน หนองนมวัว” ได้สรุปแผนที่เพาะปลูกของเกษตรกรในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ดังนี้

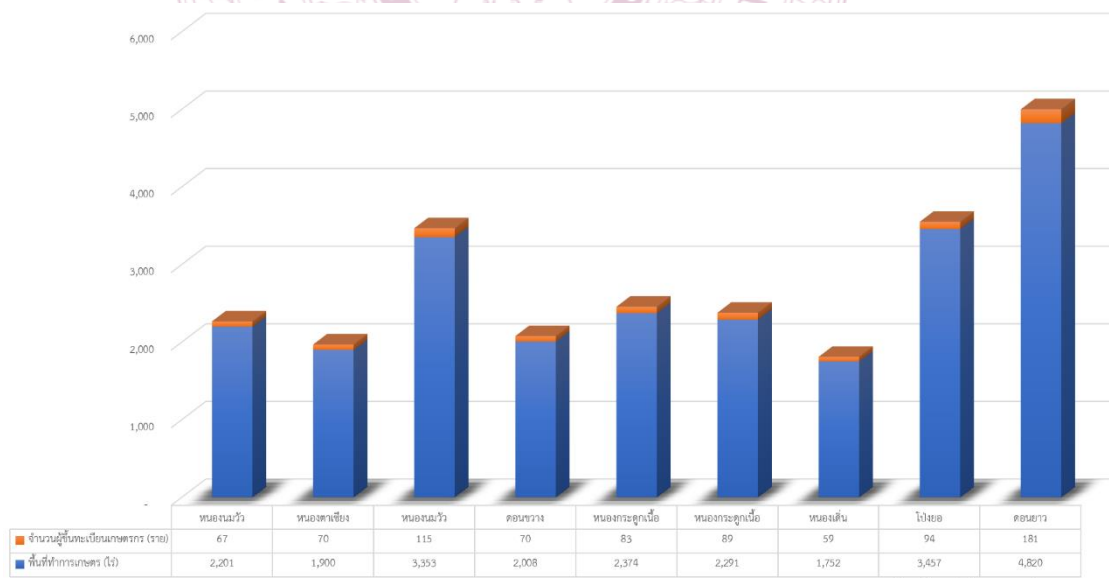
ภาพที่ ๔.๔๑ แผนที่เพาะปลูกของเกษตรกรในตำบลหนองนมวัว
(ที่มา: สรุปโดยผู้วิจัย)

ขณะที่ข้อมูลชุมชนพื้นฐาน เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากร, ข้อมูลการเกษตร, พื้นที่ทำการเกษตร (ไร่), การจำแนกพื้นที่แบ่งตามสภาพใช้งาน และแหล่งน้ำในตำบล โดยได้รับการยืนยันความถูกต้องของข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัวแล้ว โดยทีมวิจัยได้นำเสนอในรูปแบบของแผนภาพ ดังนี้

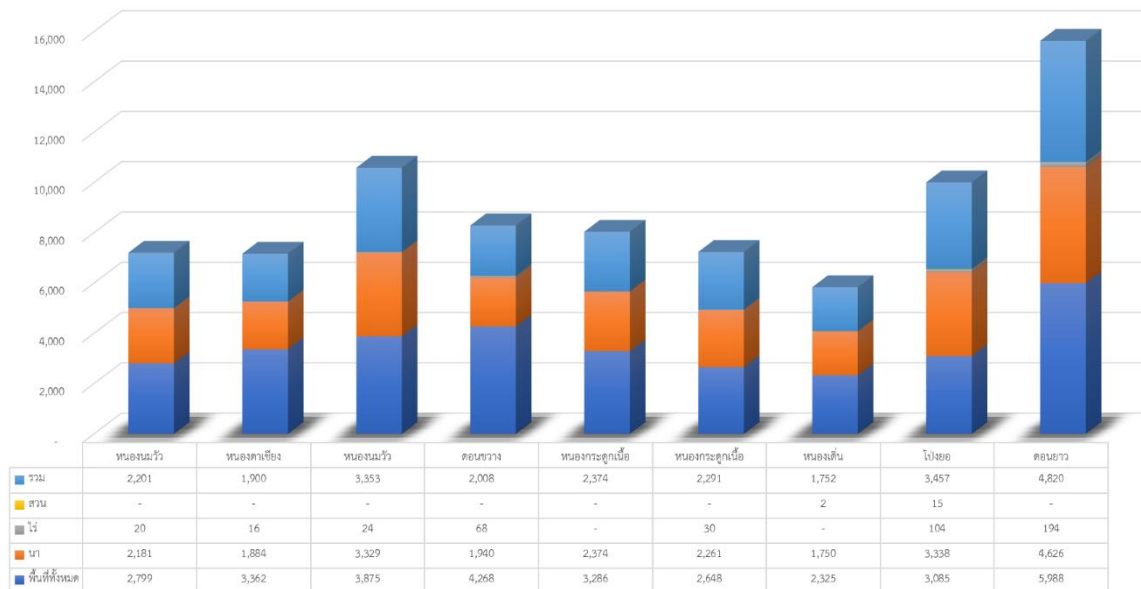
ที่มา : งานทะเบียนราษฎร อำเภอตลาดขาว

ภาพที่ ๔.๔๒ ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากรในตำบลหนองนง (ที่มา: ออกแบบโดยผู้วิจัย)

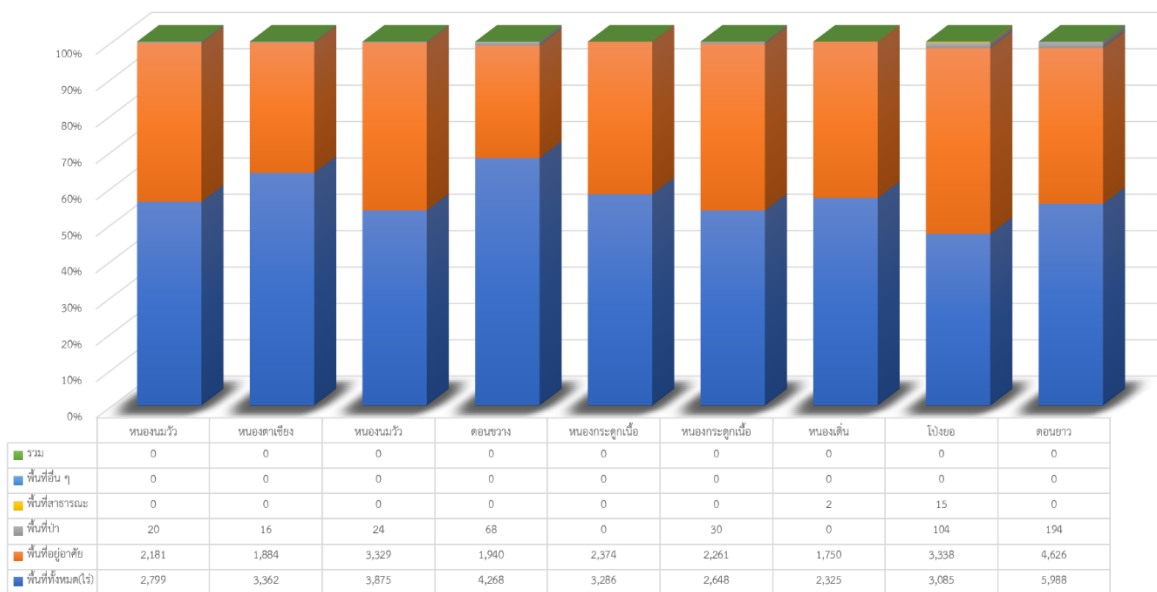
ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอตลาดขาว

ภาพที่ ๔.๔๓ ข้อมูลการเกษตรในตำบลหนองนง (ที่มา: ออกแบบโดยผู้วิจัย)

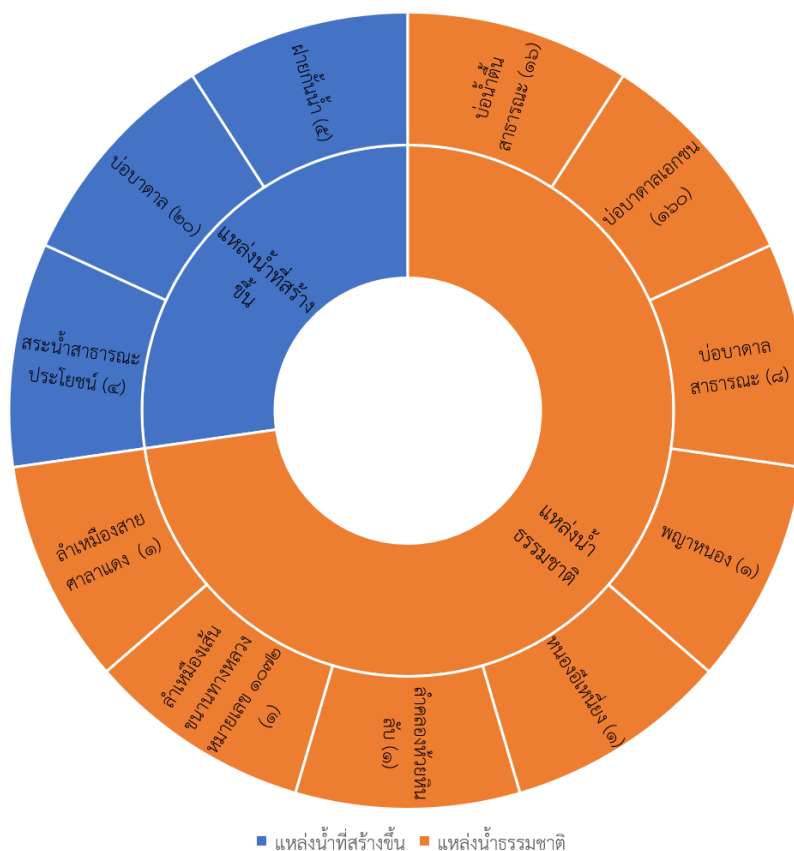
ที่มา : ทีมงานเกษตรอำเภอลาดยาว

ภาพที่ ๔.๔๔ พื้นที่ทำการเกษตร (ไร่) ในตำบลหนองน้าว (ที่มา: ออกแบบโดยผู้วิจัย)

ที่มา : ทีมงานเกษตรอำเภอลาดยาว

ภาพที่ ๔.๔๕ การจำแนกพื้นที่แบ่งตามสภาพใช้งานในตำบลหนองน้าว (ที่มา: ออกแบบโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๔๖ แหล่งน้ำในตำบลหนองนมวัว (ที่มา: ออกแบบโดยผู้วิจัย)

๒) การประกวดคลิปวิดีโอ “การเรียนรู้ตามปราชญ์” กลุ่มเป้าหมาย คือ เด็ก เยาวชน และสามเณรในตำบลหนองนมวัว ตำบล เพื่อสร้างและขยายผลชุดข้อมูล รวมถึงสร้างการตระหนักรู้ และความภาคภูมิใจในตัวตนของผู้รู้ในตำบลหนองนมวัว โดยการสร้างกลไกการขับเคลื่อนผ่านสถานศึกษาในตำบลหนองนมวัว แบ่งตามระดับการศึกษา ดังนี้

ระดับมัธยมศึกษา คือ โรงเรียนรัตนปัญญาวิทยาลัย

ระดับประถมศึกษา ประกอบด้วย โรงเรียนบ้านดอนกระตูดเนื้อ, โรงเรียนบ้านหนองนมวัว และโรงเรียนวัดเขาสมุก

ขอเชิญร่วมกิจกรรม การประกวดคลิปวิดีโอ

"การเรียนรู้ตามปราชญ์"

กติกาและเกณฑ์การเข้าร่วม

1. นำเสนอบุคคลที่อยู่ในตำบลหนองนวมัว ที่ควรยกย่อง เชิดชู
2. นำเสนอเป็นคลิปวิดีโอ ความยาว 3 นาที
3. แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ระดับมัธยมศึกษา และระดับประถมศึกษา
4. เป็นนักเรียนใน ต.หนองนวมัว อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์
5. เป็นทีม ๑-๓ คน
6. ต้องมีหนังสือยินยอมให้เผยแพร่ข้อมูลจากผู้ถูกสัมภาษณ์

https://drive.google.com/file/d/1x0G0w_3L60gXvCT28HQBKXEMKH-01X3/view?usp=sharing

ชิงรางวัลมูลค่า 12,000 บาท

รางวัลชนะเลิศ	3,000 บาท
รางวัลรองชนะเลิศ	2,000 บาท
รางวัลชมเชย 2 รางวัล	ละ 500 บาท

จำนวน 2 ชุดรางวัล (มัธยม และประถม)

กำหนดการส่งผลงานภายในวันศุกร์ที่ 8 กันยายน 2566
ประกาศผลการตัดสินวันจันทร์ที่ 11 กันยายน 2566

****หมายเหตุ**** ส่งผลงานได้ที่ email: rattitik.prom@gmail.com

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ **ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ**
 โทร. 099-2969229

สแกน QR Code เพื่อสมัครเข้าร่วมกิจกรรม

LINE กลุ่ม

ภาพที่ ๔.๔๗ ประกาศรับสมัครการประกวดคลิปวิดีโอ “การเรียนรู้ตามปราชญ์”
 (ที่มา: ออกแบบโดยผู้วิจัย)

ในกิจกรรมการประกวดคลิปวิดีโอ ทีมงานได้สร้างกลไกการขับเคลื่อนฯ ดังนี้

(๑) การประกาศแจ้งผ่านสถานศึกษาต้นสังกัด ทั้ง ๔ แห่ง เพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่เด็ก ผู้ปกครอง ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดการนำไปสู่การสร้างกิจกรรมเพิ่มเติมภายในโรงเรียน ผลการขับเคลื่อนพบว่า สถานศึกษาได้ให้ความสำคัญกับกิจกรรมโดยได้ส่งเข้าร่วมประกวดทุกโรงเรียน และได้มอบหมายให้กับคุณครูช่วยดูแล อำนวยความสะดวก โดยเฉพาะผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองนวมัว ได้ร่วมบันทึกคลิปวิดีโอกับเด็กนักเรียนด้วย

(๒) การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างนักเรียนกับชุมชน เริ่มต้นสืบค้นข้อมูลผู้รู้ในพื้นที่เพื่อประสานงาน และดำเนินการบันทึกคลิปวิดีโอ โดยมีผลงานส่งเข้าประกวดทั้งสิ้น จำนวน ๑๕ ผลงาน

(๓) การแต่งตั้งผู้อำนวยการสถานศึกษา ทั้ง ๔ แห่ง และผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายภาคส่วน เช่น ตัวแทนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอลาดยาว, ตัวแทนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว, ตัวแทนศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อำเภอลาดยาว และผู้ประกอบการผลิตสื่อสารมวลชน รวมจำนวน ๙ รูป/คน เป็นกรรมการตัดสินการประกวด คลิปวิดีโอ “การเรียนรู้ตามปราชญ์” และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประกวดรับชมคลิปไปพร้อมกัน โดยมีการประกาศผลการตัดสินทันทีที่คณะกรรมการลงคะแนนเสร็จสิ้น

(๔) การมอบรางวัล จำนวน ๘ รางวัล มูลค่า ๑๒,๐๐๐.-บาท โดยมอบเกียรติบัตรให้กับสถานที่ศึกษาที่สนับสนุน, เกียรติบัตรผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกทีม และเกียรติบัตรทีมที่ได้รับรางวัล รวมถึงจัดทำเกียรติบัตรมอบให้เป็นรายบุคคล เพื่อประกอบแฟ้มสะสมผลงาน บนเวทีในงานตักบาตรเทโวโรหณะ ในวันออกพรรษา

ภาพที่ ๔.๔๘ เกียรติบัตรการประกวดคลิปวิดีโอ ระดับประถมศึกษา (ที่มา: ออกแบบโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๔๙ เกียรติบัตรการประกวดคลิปวิดีโอ ระดับมัธยมศึกษา (ที่มา: ออกแบบโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๕๐ กิจกรรมการประกวดคลิปวิดีโอ “การเรียนรู้ตามปราชญ์” (ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๕๑ กิจกรรมการมอบรางวัลการประกวดคลิปวิดีโอ “การเรียนรู้ตามปราชญ์”
(ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

กิจกรรมนี้สะท้อนผลการจัดการความรู้ว่าในชุมชนที่เด็ก เยาวชน และสามเณรอาศัยอยู่มีปราชญ์หรือผู้รู้ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชุมชนหรือท้องถิ่นอะไรมีท่านไหน และมีความเชี่ยวชาญด้านใด โดยการจัดกิจกรรมประกวดสื่อผสม (คลิปวิดีโอสั้น) ในระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษา เพื่อสร้างการรับรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำไปสู่การสร้างเจตคติที่ดีในกลุ่มเด็ก เยาวชน และสามเณร เพื่อให้เป็นผู้ที่จะมีส่วนร่วมในการสืบสาน รักษา และต่อยอดวัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดังามนี้ไว้ อนึ่ง ยังเป็นการพัฒนาทักษะการใช้สื่อในทางที่เหมาะสมแก่วัยให้กับเด็ก เยาวชน และสามเณรอีกทางหนึ่งด้วย

๔.๑.๕ การถ่ายทอดความรู้

เมื่อผ่านกระบวนการในการจัดเก็บข้อมูล การสังเคราะห์และบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ และการระดมความคิดเห็นเพื่อยืนยันชุดข้อมูลชุมชน ในกระบวนการนี้เป็นการแบ่งปันความรู้ ส่งต่อและรับความรู้ที่สามารถนำไปผสมผสานกับความรู้ของชุมชนที่มีอยู่เดิมจนก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และถ่ายทอดหมุนเวียนกันต่อไปอย่างเป็นระบบ โดยมีกระบวนการดังนี้

๑) การจัดทำหนังสือชุดความรู้ชุมชน

ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงชุมชนได้พิจารณาถ้อยแถลงข้อมูลที่ได้ผ่านกระบวนการทั้งหมด และจัดทำหนังสือชุดความรู้ชุมชน ในชื่อเรื่อง “เรื่องเล่าชุมชน คน หนองนมวัว” โดยได้รวบรวมข้อมูลชุมชน และผู้รู้ชุมชนในตำบลหนองนมวัว และได้ดำเนินการขอเลข ISBN จากหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งหนังสือฉบับนี้ได้มีการเผยแพร่ในรูปแบบเอกสาร และออนไลน์ (<https://online.anyflip.com/iritn/meoq/mobile/index.html>) มีจำนวนหน้าทั้งสิ้น ๙๑ หน้า โดยมีรายละเอียดดังนี้

เรื่องเล่าชุมชน คน หนองนมวัว

ผู้เขียน ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

ข้อมูลทางบรรณานุกรมขอสำนักหอสมุดแห่งชาติ

รัตติยา เหนืออำนาจ

เรื่องเล่าชุมชน คน หนองนมวัว.- นครสวรรค์ : นครสวรรค์ บรอดแคสติ้ง ซิสเต็ม, 2567.
91 หน้า.
1. ชุมชน. I. ชื่อเรื่อง.

307
ISBN 978-616-612-030-1

ที่ปรึกษา พระครูนิติศุคาร, ดร. เจ้าอาวาสวัดหนองกระดุกเนื้อ
นายประยงค์ สิงห์โตทอง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว
ผศ.ดร.อัครเดช พรหมภักดิ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ประสานงานชุมชน นางสุธิดา พรชัย นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ
นางสาววรรณิษฐ์ พูลสวัสดิ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ

พิมพ์ครั้งที่ 1 มีนาคม 2567 จำนวน 50 เล่ม
ลิขสิทธิ์หนังสือเล่มนี้เป็นของดร.รัตติยา เหนืออำนาจ
ห้ามลอกเลียนแบบใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากนี้หนังสือขออนุญาต
เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

จัดทำโดย ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

พิมพ์ที่ ทำหนังสือพิมพ์ นครสวรรค์ บรอดแคสติ้ง ซิสเต็ม
394/4 ม.10 ต.นครสวรรค์ตอ อ.เมืองนครสวรรค์
จังหวัดนครสวรรค์ 60000 โทร. 08-621-35652

คำนำ

เรื่องเล่าชุมชน คน หนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ผ่านกลไก
และกระบวนการจัดการความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล และที่มีในชุมชน โดย
เฉพาะองค์ความรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงบริบทของความเป็นคนดี วัฒนธรรมดี
สิ่งแวดล้อมดี เศรษฐกิจชุมชนดี และความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี ถือเป็น
คุณค่าทางสังคมที่สอดคล้องและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ประกอบ
ด้วย การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดเก็บและการสืบค้น
ความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการใช้
ความรู้ จนกลายมาเป็นหนังสือเล่มนี้

เรื่องเล่าชุมชน คน หนองนมวัว ต้องกราบขอบพระคุณผู้รู้ ผู้นำ
ท้องถิ่นท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน เด็กเยาวชน พระภิกษุสามเณร และผู้ที่เกี่ยวข้อง
จากทุกภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการบูรณาการคิดค้นใจ ลงมือทำ และ
ชื่นชมในความสำนึกในท้ายที่สุด

ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

คน หนองนมวัว

แหล่งน้ำในตำบล

- 14 -

คน หนองนมวัว

อีต 12

- 15 -

ภาพที่ ๔.๕๒ หนังสือ “เรื่องเล่าชุมชน คน หนองนมวัว” (ที่มา: ออกแบบโดยผู้วิจัย)

๔.๑.๖ การขยายผล และสร้างมูลค่าเพิ่มชุดความรู้

ในขั้นตอนนี้ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงชุมชน ได้เลือกตัวอย่างชุดความรู้ต้นแบบเพื่อไปสู่การขยายผล และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน คือ “การปั้นลูกกระสุนดินเหนียว” ของคุณพ่อสำเร็จ พักผล ที่เราให้เยาวชนและสามเณรในพื้นที่ลงไปศึกษา แลกเปลี่ยน เรียนรู้ จนพบว่า ด้วยมือของพ่อสำเร็จที่ขุดดินจอมปลวก มาขนาด ทุบ หมักแรมสัปดาห์ ก่อนที่จะปั้นเป็นลูกกระสุน ผึ่งลม ผึ่งแดดอ่อน เมื่อแห้งดีแล้วค่อยนำมาออกมาจำหน่ายในราคา ๑๐๐ ลูก จำนวน ๑๐ บาท และทำเช่นนี้มานับ ๔๐-๕๐ ปีแล้ว และรายได้จากลูกกระสุนข้างต้นนั้นได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งของทุนสนับสนุน การศึกษาให้ลูกหลานได้ศึกษาเล่าเรียนจนจบปริญญา สอดคล้องกับบริบทของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ดังนั้นการใช้หนังสือ และลูกกระสุนดินเหนียวเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนในชุมชนอยู่แล้ว จึงใช้ฐานความรู้ที่มีอยู่ของชุมชนบูรณาการกับวิถีชีวิต สร้างเป็นกิจกรรมการแข่งขันการยิงหนังสติ๊กผ่านกิจกรรมงานบุญประเพณี ทั้งนี้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม การรับรู้ และสร้างการยอมรับให้แก่คน ๓ วัย ในชุมชน รวมถึงภาคีเครือข่ายพลังบวรในพื้นที่

๑) การขยายผลองค์ความรู้

ภายหลังจากการรวบรวมองค์ความรู้ชุมชน ผู้รู้ชุมชน และจัดทำหนังสือชุดความรู้ชุมชน คณะผู้วิจัยและทีมพี่เลี้ยงชุมชนจึงได้ขยายผลโดยการส่งต่อข้อมูลชุดความรู้เพื่อจัดทำเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับการจัดการเรียนการสอนของศูนย์ศึกษาพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์วัดหนองกระดุกเนื้อ เพื่อเป็นการหนุนเสริม และทบทวนความรู้ภายหลังจากการเรียนแบบในที่ตั้ง และยังมีการนำหนังสือชุดความรู้ชุมชน “เรื่องเล่าชุมชน คน หนองนมวัว” เผยแพร่ในลักษณะ Ebook

ภาพที่ ๔.๕๔ การเผยแพร่หนังสือชุดความรู้ชุมชน “เรื่องเล่าชุมชน คน หนองนมวัว”
(ที่มา: จัดทำโดยคณะผู้วิจัย)

๒) การแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว กิจกรรมนี้ได้กำหนดการ Kick off ครั้งแรกโดยจัดขึ้นครั้งแรกในวันเสาร์ที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ ซึ่งทางวัดและชุมชนได้กำหนดจัดงานตักบาตรเทโวโรหณะ ในประเพณีวันออกพรรษา การแข่งขันแบ่งออกเป็น ๒ สนาม ประกอบด้วย สนามประลองบุญ และสนามแข่งขันชิงรางวัล กฎ กติกาการเข้าร่วม คือ (๑) ต้องเป็นประชาชนที่อยู่ในตำบลหนองนมวัว (๒) ไม่จำกัดเพศ วัย การศึกษา อาชีพ ซึ่งถ้วย และเงินรางวัลมากกว่า ๕,๐๐๐ บาท โดยได้รับความสนใจจากประชาชนเป็นจำนวนมาก มีผู้สนใจเข้าร่วมการแข่งขัน มากกว่า ๑๐๐ คน มีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ, เยาวชน, ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น และคนในตำบลเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งผลการแข่งขัน พบว่า

รางวัลชนะเลิศอันดับที่ ๑ ถ้วยรางวัลของ ส.ส.ประสาธน์ ต้นประเสริฐ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต ๖ จังหวัดนครสวรรค์ คือ นายประยงค์ สิงโตทอง (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว)

รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ ๒ ถ้วยรางวัลของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว คือ นายสมบัติ บุญช่วย (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ ตำบลหนองนมวัว)

รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ ๓ ถ้วยรางวัลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือ เด็กชายธนกฤต คำสา

ภาพที่ ๔.๕๕ การแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว ครั้งที่ ๑ (ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย)

๒) การแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว แมตช์ล้างตา กิจกรรมนี้ได้จัดขึ้นเพื่อเน้นย้ำการรับรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ในชุมชน ในตัวบุคคล และความรู้ที่เหมาะสมที่จะนำมาสู่การพัฒนาสร้างสรรค์ผ่านการจัดกิจกรรมงานบุญประเพณีของตำบลหนองนมวัว โดยจัดขึ้นในวันอาทิตย์ที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ ในงานบุญเดือน ๓ สืบสานประเพณี “บุญคุณลาน สู่ขวัญข้าว” ประจำปี ๒๕๖๗ ที่วัดหนองกระดุกเนื้อ อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ กิจกรรมดังกล่าวได้รับความเห็นชอบจากการประชุมคณะกรรมการชุมชน ในวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๗ ณ วัดหนองกระดุกเนื้อ อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ภาพที่ ๔.๕๖ การประชุมคณะกรรมการชุมชนเพื่อเตรียมงานบุญเดือน ๓ สืบสานประเพณี “บุญคุณลาน สู่ขวัญข้าว” ประจำปี ๒๕๖๗ (ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

การจัดการแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว แมตช์ล้างตา ได้จัดขึ้นเพียงสนามเดียว แต่เปลี่ยนกฎ กติกาการแข่งขัน คือ ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นคนในตำบลหนองนมวัว และเพิ่มถ้วยและรางวัล จากเดิม ๓ รางวัล เป็น ๕ รางวัล มูลค่ากว่า ๑๐,๐๐๐ บาท ซึ่งผลการแข่งขัน พบว่า

รางวัลชนะเลิศอันดับที่ ๑ ถ้วยรางวัลของนายประสาธ ตันประเสริฐ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต ๖ จังหวัดนครสวรรค์ คือ นายวิชัย เรือศรีจันทร์

รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ ๒ ถ้วยรางวัลของนางสาวสุวัชร ศรีกำฟ้า นายอำเภอลาดยาว คือ นายประจักษ์ นิลาพันธ์

รางวัลชมเชย ถ้วยรางวัลของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว คือ นายสมเพียร พรชัย

รางวัลชมเชย ถ้วยรางวัลของนางสาวพัชรภา ตันประเสริฐ กำนันตำบลหนองนมวัว คือ นายมนี ช่อม่วง

รางวัลชมเชย ถ้วยรางวัลของผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือ นายศุภชัย แถมพยัคฆ์

กิจกรรมการแข่งขันยิงหนังสติ๊กจึงถือเป็นการต่อยอด สืบสาน และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันนี้ให้คงไว้ในชุมชน รวมถึงยังเป็นช่องทางในการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับผู้ที่สนใจอีกด้วย

ภาพที่ ๔.๕๗ การแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว แมตซ์ล้างตา (ที่มา: ออกแบบโดยทีมงานวัดหนองกระดุกเนื้อ)

ภาพที่ ๔.๕๘ การแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว
แม่ต๋ำล่างตา (ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย)

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ต้นแบบชุดความรู้ (ลูกกระสุน) พบว่า มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น และมีความหลากหลายมากขึ้น

๔.๒ การประเมินผลและถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

๔.๒.๑ การติดตามประเมินผลความรู้ ในขั้นตอนนี้ทีมวิจัย และทีมพี่เลี้ยงชุมชน ได้ร่วมกันสังเกตการณ์ บันทึกข้อมูล หลักฐานต่าง ๆ และร่วมปรับแผนการทำงานเมื่อกระบวนการดำเนินงานที่กำหนดไว้ไม่เป็นไปตามที่วางไว้ เมื่อเสร็จสิ้นการทำงานจึงได้ร่วมกันประเมินผลโครงการแบบซีป (CIPP Model) เป็นการประเมินภาพรวมของโครงการตั้งแต่บริบท ปัจจัยป้อน กระบวนการ และผลผลิต สรุปรายละเอียดได้ ดังนี้

๑) การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) โดยการศึกษาปัจจัยพื้นฐานที่นำไปสู่การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ พบว่า

๑.๑) พื้นที่ตำบลหนองนมวัวเป็นพื้นที่เชิงปฏิบัติการทางสังคมของคณะผู้วิจัยมากกว่า ๓ ปี ผ่านการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ รวมถึงการเป็นหนึ่งในคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการโรงเรียนเรียนรันทนปัญญาวิชาลัย และคณะกรรมการในการจัดทำเล่มรายงานหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ต้นแบบ “บ้านหนองกระดุกเนื้อ หมู่ที่ ๕” ปี พ.ศ. ๒๕๖๔, เล่มรายงานสรุปโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข วัดหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ปี พ.ศ.๒๕๖๖ ขณะที่ผลการขับเคลื่อนโครงการวิจัย “ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธโดยสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัวมีมติรับทราบและกำหนดให้ร่วมนำไปใช้ในการปฏิบัติงานตามภารกิจของอบต.

๑.๒) ทิศทางวัฒนธรรมมีความเข้มแข็ง ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ประกอบด้วย ลาวครั่ง มอญและไทย ขณะเดียวกันยังมีประเพณี วัฒนธรรมที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญในวันพระ ประเพณีสู่ขวัญข้าว ประเพณีขึ้นปีใหม่ สงกรานต์ ยังมีความหลากหลายชาติพันธุ์ เช่น ไทยลาวมอญมีธรรมชาติที่สวยงาม เป็นระเบียบ มีอัตลักษณ์ของชุมชนมีศิลปะหลากหลายด้าน เช่น ด้านอาหาร ด้านงานอาชีพฝีมือ ด้านศิลปะและดนตรี มีปราชญ์ชาวบ้านในด้านดนตรีแคนประยุกต์ จักสาน ดีเหล็ก การทำไม้กวาดก้านมะพร้าว รวมถึงความเป็นเครือญาติ การอยู่ร่วมกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย จึงทำให้เกิดการสืบสาน รักษาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากบรรพบุรุษมายังรุ่นลูก รุ่นหลานและผู้สนใจ

๒) การประเมินปัจจัยป้อน (Input Evaluation) โดยการศึกษาปัจจัยภายนอกที่นำไปสู่การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ พบว่า

๒.๑) แก่นนำชุมชน จิตอาสามีความเข้มแข็ง กระบวนการ กิจกรรมและแนวทางการขับเคลื่อนที่มีเป้าหมายส่งผลต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมโดยตรง แต่ทั้งนี้คนซึ่งหมายรวมถึงแก่นนำชุมชน จิตอาสาต้องมีคุณภาพ ประสิทธิภาพด้วยเช่นกัน การขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ จำเป็นต้องอาศัยแก่นนำชุมชนและจิตอาสาที่เปิดใจและกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น ยอมรับข้อดี จุดที่ควรปรับปรุงเพื่อแสวงหาแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการทำงานร่วมกันจึงจำเป็นที่จะต้องมีการ

ระดมความคิดเห็นผ่านจนตงผลึกออกมาเป็นข้อตกลงร่วมกันของชุมชน มีเป้าหมายร่วมกัน มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน กล้าคิด กล้าทำ กล้าปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเมื่อเกิดข้อจำกัดต่าง ๆ ขึ้น นอกจากนั้นผู้นำท้องถิ่น ผู้นำหมู่บ้านที่เป็นทีมพี่เลี้ยงชุมชน สนับสนุน ประสานงานในการลงพื้นที่ทุกหมู่บ้านด้วยความเป็นกัลยาณมิตรที่มีน้ำใจ

๒.๒) ศักยภาพชุมชน การขับเคลื่อนกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องประกอบด้วยองค์ประกอบของคนที่ดี งานที่ดี และชุมชนที่ดี รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนทุกอย่างไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้นการเสียสละ การมีส่วนร่วม การให้เกียรติกัน การเคารพในสิทธิและความคิดของผู้ร่วมงาน การประสานงานของคนในชุมชน นำมาซึ่งข้อตกลงร่วมกันของชุมชน ก่อให้เกิดการสร้างบรรยากาศที่ทำให้คนในชุมชนนำเรื่องที่ตนเองรู้ออกมาแบ่งปัน ถ่ายทอดและยกตัวอย่างเพื่อสร้างประโยชน์แก่สาธารณะ สร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชน

๒.๓) การสนับสนุนจากภาครัฐและภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มอบหมายให้ (๑) นางสุดิมา พรชัย นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ และ (๒) นางสาววรลัญช์ พูลสวัสดิ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ เป็นผู้ประสานงานชุมชนในพื้นที่ คอยสนับสนุน ให้คำปรึกษา และช่วยกลั่นกรอง ยืนยันชุดข้อมูลจากชุมชนให้ถูกต้อง ร่วมสมัย และใช้ได้จริง

๓) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) โดยการศึกษาต่อจากการประเมินบริบทและการประเมินปัจจัยป้อนเพื่อวิเคราะห์ว่ามีปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดอย่างไร ผลการประเมิน พบว่า

๓.๑) มีการสร้างข้อตกลงชุมชน ในการขยายพื้นที่ในการขับเคลื่อน “การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ” จากเดิมกำหนดพื้นที่เป้าหมาย คือ ชุมชนหนองกระดุกเนื้อ-ดอนยาว หมู่ที่ ๕ หมู่ที่ ๖ และหมู่ที่ ๙ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ให้ขยายพื้นที่เป็น ๙ หมู่บ้าน ของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อรวบรวมความรู้ของชุมชนให้ครบถ้วน และครอบคลุมทุกหมู่บ้าน

๓.๒) การสร้างกลไกเจ้าภาพ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในพื้นที่ โดยการมอบหมายให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ และเสนอร่างทะเบียนผู้รู้ตำบลหนองนมวัว ทั้งยังเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเสนอชื่อผู้รู้เพิ่มเติม รวมถึงทำหน้าที่ประสานงานระหว่างทีมวิจัยและชุมชน และเป็นทีมพี่เลี้ยงร่วมกับทีมงานจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัวเพื่อการตรวจสอบความถูกต้องของชุดข้อมูลความรู้ชุมชนที่ได้มีการจัดระบบและแยกประเภท

๓.๓) กำหนดเป้าหมายร่วมกันของชุมชน คือ “เรียนรู้ตามปราชญ์” เพื่อจัดทำเป็นชุดข้อมูลของตำบลหนองนมวัว คู่มือการเรียนรู้ และฐานการเรียนรู้เผยแพร่ผ่านระบบออนไลน์ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบ วัดหนองกระดุกเนื้อ เพื่อเป็นการเชิญผู้รู้ชุมชนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ให้ลูกหลาน และผู้ที่สนใจได้ศึกษา และเป็นแบบอย่างทางการปฏิบัติ

๓.๔) ข้อจำกัดและแนวทางการแก้ไขในการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ คือ เงื่อนไขเวลาของผู้รู้ ในการลงพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ชุมชน และพื้นที่การเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนใน

ตำบลหนองนมวัว การใช้เวลาในการประกอบอาชีพเป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้นการบริหารจัดการเวลา และการยืดหยุ่นเป็นสิ่งสำคัญที่ทีมวิจัย และทีมพี่เลี้ยงชุมชนนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และจัดเก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยไม่ขัดกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

๔) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลผลิตหรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ พบว่า

๔.๑) ผลสัมฤทธิ์ในการขับเคลื่อนกิจกรรมตามข้อตกลงของชุมชนที่ได้กำหนดไว้ ได้ดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อพัฒนาครบทุกพื้นที่ แต่มีการปรับเปลี่ยนผู้รู้ชุมชนในตำบลหนองนมวัว ตามความเหมาะสม และสร้างโอกาสในการปรับปรุงหนังสือชุดความรู้ชุมชนได้หากมีการค้นพบผู้รู้ท่านใหม่ หรือมีการสร้างความรู้ใหม่เกิดขึ้นในพื้นที่

๔.๒) การสูญหายของชุดความรู้ท้องถิ่น ผลจากการจัดเก็บ ประมวลผล กลั่นกรองข้อมูลของผู้รู้ในตำบลหนองนมวัว พบว่า องค์ความรู้ส่วนใหญ่เป็นองค์ความรู้ภายในตัวบุคคล ขาดการบันทึกข้อมูล การถ่ายทอดความรู้ยังอยู่ในวงจำกัด เนื่องจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป ภูมิปัญญาของผู้รู้จำเป็นต้องใช้เวลา ความละเอียดในการผลิต แต่กลไกทางการตลาดไม่รองรับ ราคาการจำหน่ายไม่สูง แม้ว่าบางผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์แต่ใช้ระยะเวลา ขาดความหลากหลาย ขาดการต่อยอด จึงทำให้คนวัยกลางคน หรือเยาวชนมองว่าไม่คุ้มค่า และไม่คุ้มทุน จึงขาดช่วงการสืบทอดความรู้กันไป

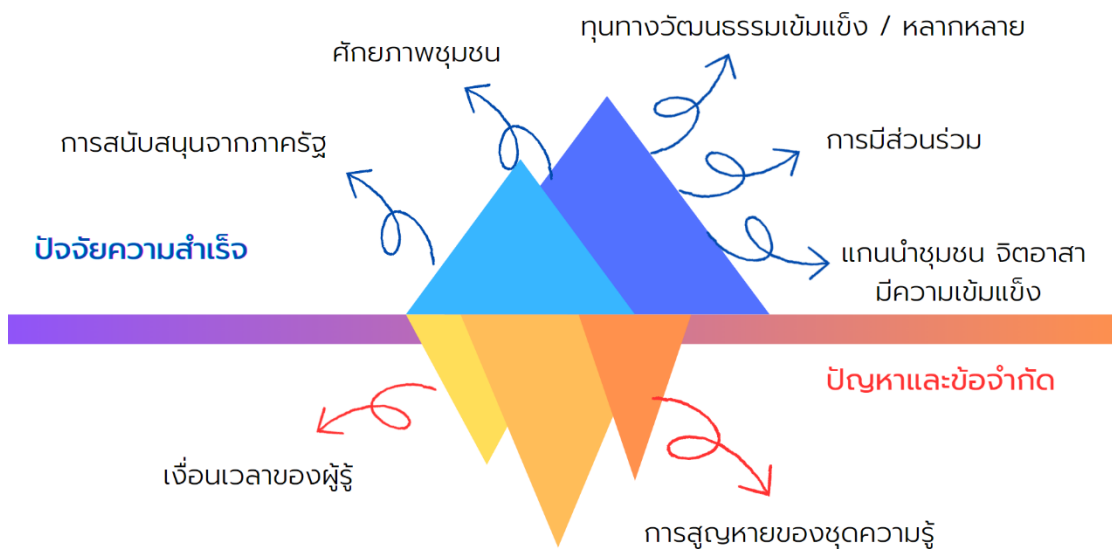
๔.๒.๒ การถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เป็นการสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ในขั้นตอนนี้ทีมวิจัย ได้จัดประชุมสนทนากลุ่มเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน เพื่อให้เกิดการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนความรู้ ในวันศุกร์ที่ ๘ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๗ เพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน เพื่อให้เกิดการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนความรู้ โดยผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนสถานศึกษาในพื้นที่ทั้งในระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ตัวแทนผู้นำท้องที่ ตัวแทนวัดหนองกระดุกเนื้อ และตัวแทนประชาชนในตำบลหนองนมวัว จำนวน ๑๖ รูป/คน ณ ห้องประชุมโรงเรียนรัตนปัญญาวิชาลัย ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า

๑) กระบวนการในการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ภาพที่ ๔.๕๙ กระบวนการในการจัดการความรู้ชุมชนในตำบลหนองนมวัว (ที่มา: วิเคราะห์โดยผู้วิจัย)

๒) การวิเคราะห์ และถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรม ชุมชนวิถีพุทธ ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า

ภาพที่ ๔.๖๐ ผลการวิเคราะห์ และถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน (ที่มา: วิเคราะห์โดยผู้วิจัย)

การสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ พบว่า

๑. ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย

๑.๑ เวลาของผู้รู้ เนื่องจากชุมชน และพื้นที่การเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนในตำบลหนองนมวัว ดังนั้นการบริหารจัดการเวลา และการยืดหยุ่นเป็นสิ่งสำคัญที่ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงชุมชนนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และจัดเก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยไม่ขัดกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

๑.๒ การสืบทอดของชุดความรู้ องค์ความรู้ส่วนใหญ่เป็นองค์ความรู้ภายในตัวบุคคล ขาดการบันทึกข้อมูล การถ่ายทอดความรู้ยังอยู่ในวงจำกัด จึงขาดช่วงการสืบทอดรู้นั้นไป

๒. ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย

๒.๑ การสนับสนุนจากภาครัฐ จากการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาฯ ในพื้นที่ พบว่า ได้รับการสนับสนุน และหนุนเสริมในกิจกรรมต่าง ๆ จากภาครัฐในพื้นที่ และองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นอย่างดี ในการร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมในทุกมิติ ส่งผลการประสานงาน การบริหารจัดการโครงการ และการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาฯ ประสบผลสำเร็จได้ตามเป้าประสงค์

๒.๒ ศักยภาพชุมชน คนที่ดี งานที่ดี และชุมชนที่ดี การเสียสละ การมีส่วนร่วม การให้เกียรติกัน การเคารพในสิทธิและความคิดของผู้ร่วมงาน การประสานงานของคนในชุมชน นำมาซึ่งข้อตกลงร่วมกันของชุมชน ก่อให้เกิดการสร้างบรรยากาศที่ทำให้คนในชุมชนนำเรื่องที่ตนเองรู้ออกมาแบ่งปัน ถ่ายทอดและยกตัวอย่างเพื่อสร้างประโยชน์แก่สาธารณะ สร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชน

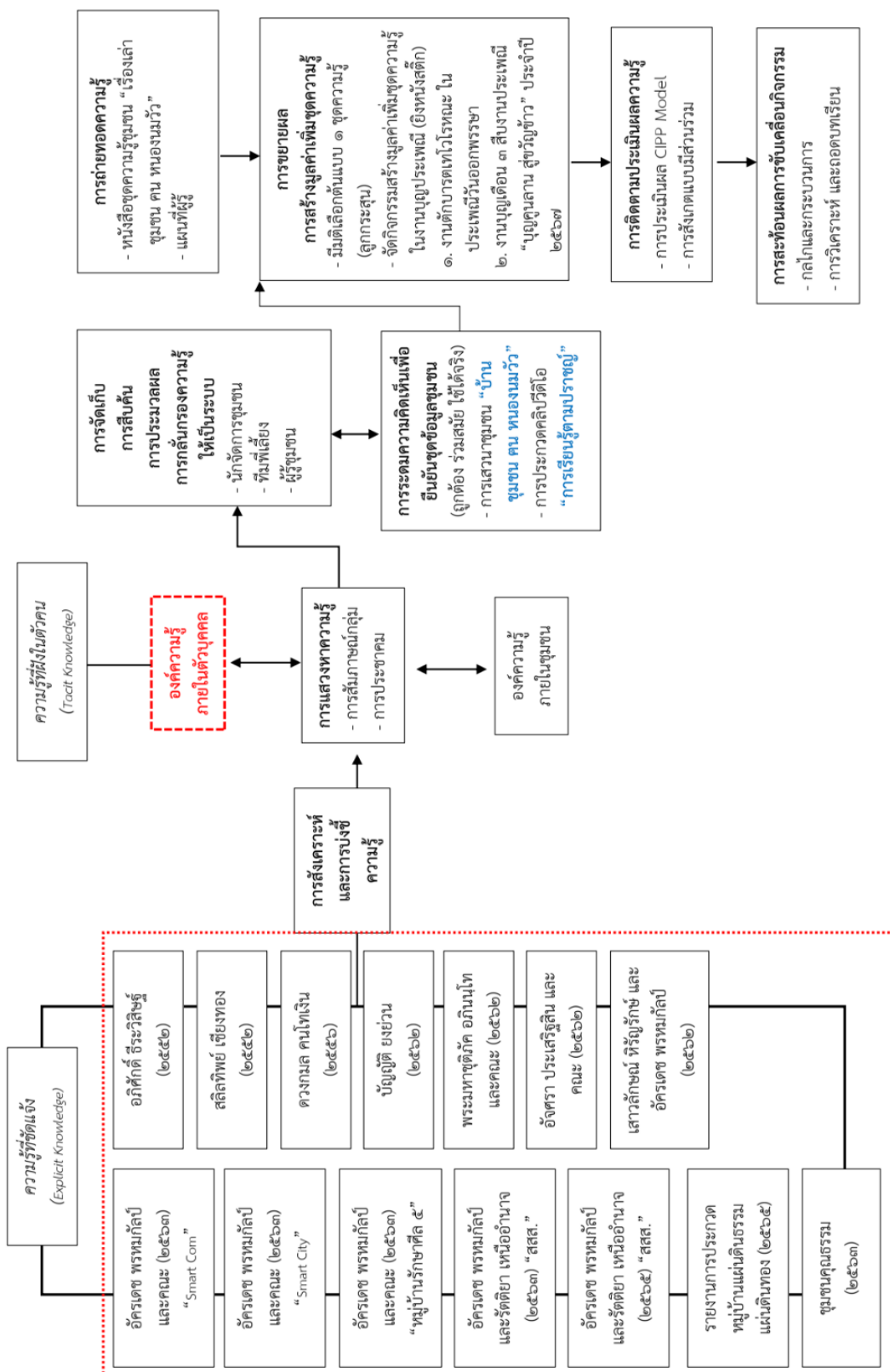
๒.๓ ทุนทางวัฒนธรรม จากการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาฯ ในพื้นที่ พบว่า บริบททางสังคม ความเป็นเครือญาติ ส่งผลให้เกิดการส่งต่อภูมิปัญญา แนวคิด ทัศนคติที่ดีระหว่างคน ๓ วัย ในตำบล ทั้งยังรวมถึงทุนทางวัฒนธรรมที่มีความเข้มแข็ง และมีเครือข่ายจากภายนอกตำบล ในการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ

๒.๔ การมีส่วนร่วม จากการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาฯ ในพื้นที่ พบว่า นักจัดการชุมชนฯ แกนนำ ประชาชนในตำบล และผู้ที่สนใจได้ให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

๒.๕ แกนนำชุมชน/จิตอาสาที่มีความเข้มแข็ง จากการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ พบว่า ได้รับความร่วมมือจากผู้นำ นักจัดการชุมชน ในการให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ การประสานระหว่างเครือข่าย ในการจัดอบรม ให้ความรู้เพื่อเพิ่มพูนทักษะ ศักยภาพแก่ประชาชนในตำบลหนองนมวัว และผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงยังมีจิตอาสา และบุคลากรทางการศึกษาร่วม พัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงในชุมชนเพื่อคอยสนับสนุน ให้คำแนะนำและให้การช่วยเหลือ

๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ ๔.๖๑ กลไกและกระบวนการในการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ต (ที่มา: วิเคราะห์โดยผู้วิจัย)

จากภาพที่ ๔.๕๙ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ กลไกและกระบวนการในการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดี ของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย ๘ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การสังเคราะห์และบ่งชี้ความรู้

กระบวนการนี้ได้จากการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัย ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการในพื้นที่วิจัย และจากงานวิจัยของนักวิชาการที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ดำเนินการวิจัย และที่สำคัญ คือ ผลงานและองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยของผู้วิจัยและคณะที่ดำเนินการศึกษาและพัฒนาในห้วงระยะเวลาที่ผ่านมา ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การต่อยอดและการจัดการความรู้ให้เข้าถึงผู้คนในสังคมให้มากขึ้น ผลจากการดำเนินการในขั้นตอนนี้ส่งให้กรอบการบ่งชี้ความรู้ชุมชน มีความชัดเจนขึ้น สามารถจำแนกเป็นหมวดหมู่ ประกอบด้วย หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ (Smart People) หมวดที่ ๒ วัฒนธรรมดี (Smart Culture) หมวดที่ ๓ สิ่งแวดล้อมดี (Smart Ecology) หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี (Smart Economy) และหมวดที่ ๕ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี (Smart Technology)

๒. การแสวงหาความรู้

กระบวนการนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมความรู้ที่มีอยู่ชุมชน และความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลอันประกอบด้วย ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิปัญญา ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มแกนนำชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบ และการจัดประชาคมกลุ่มระดับแกนนำของชุมชน ตัวแทนภาคการศึกษา ตัวแทนภาคชุมชน และตัวแทนคณะสงฆ์อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการรวบรวมความรู้ที่มีอยู่ชุมชน และความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลอันประกอบด้วย ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิปัญญา โดยพบว่าความรู้ที่ค้นพบส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่ฝังในตัวตน (ผู้รู้ชุมชน) ซึ่งมีความเข้มแข็งและเป็นฐานรากในการพัฒนา ต่อยอดของชุมชน

๓. การจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้

ในขั้นตอนนี้เป็นการจัดเก็บข้อมูลความรู้ ตามหมวดหมู่ ประเภทที่ได้มีการกำหนดไว้ ตามหมวดหมู่ ๕ ดี ให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายและค้นหาได้สะดวก รวดเร็ว ซึ่งในกระบวนการนี้ได้จัดเก็บข้อมูล โดยมีทีมพี่เลี้ยง (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และทีมงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว) คอยตรวจสอบ กลั่นกรองความรู้ ให้คำแนะนำ และประสานในพื้นที่ให้อย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ลักษณะการดำเนินการในขั้นตอนเป็นการทำงานในลักษณะวงจรคุณภาพ กระทำการจัดเก็บ สืบค้น ประมวลผล และกลั่นกรองความรู้ ที่ละชุดความรู้ เพื่อการแยกประเภท หมวดหมู่ได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน ครบถ้วน ใน ๙ หมู่บ้าน ของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๔. การระดมความคิดเห็นเพื่อยืนยันชุดข้อมูลชุมชน

ในกระบวนการนี้เป็นการยืนยันชุดข้อมูลความรู้ของชุมชน ดังนั้นแล้วเมื่อมีการสรุปชุดความรู้ชุมชน “การเรียนรู้ตามปราชญ์” ที่ครอบคลุมข้อมูลทะเบียนผู้รู้ตำบลหนองนมวัว จำนวน ๙ หมู่บ้าน และได้พิจารณาถ้อยแถลงความรู้ร่วมกันระหว่างทีมงานวิจัยและทีมพี่เลี้ยงชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และทีมงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว) ซึ่งพบว่า ประวัติของแต่ละหมู่บ้านยังไม่ชัดเจน เป็นเพียงเรื่องเล่าต่อกันมา ดังนั้นจึงมีแนวคิดร่วมกันในการจัดกิจกรรมเสวนาชุมชน และ

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็ก เยาวชนและสามเณรในตำบล เพื่อสร้างและขยายผลชุดข้อมูล รวมถึงสร้างการตระหนักรู้ และความภาคภูมิใจในตัวตนของผู้รู้ในตำบลหนองนมวัว โดยมีกลไกเจ้าภาพในการขับเคลื่อนกิจกรรมที่ออกแบบร่วมกันในชุมชน

๕. การถ่ายทอดความรู้

เมื่อผ่านกระบวนการในการจัดเก็บข้อมูล การสังเคราะห์และบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ และการระดมความคิดเห็นเพื่อยืนยันชุดข้อมูลชุมชน ในกระบวนการนี้เป็นการแบ่งปันความรู้ ส่งต่อและรับความรู้ที่สามารถนำไปผสมผสานกับความรู้ของชุมชนที่มีอยู่เดิมจนก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และถ่ายทอดหมุนเวียนกันต่อไปอย่างเป็นระบบ

๖. การขยายผล และสร้างมูลค่าเพิ่มชุดความรู้

ขั้นตอนนี้ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงชุมชน ได้เลือกตัวอย่างชุดความรู้ต้นแบบเพื่อไปสู่การขยายผล และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน คือ “การปั้นลูกกระสุนดินเหนียว” ของคุณพ่อสำเร็จ พักผล พบว่า ด้วยมือของพ่อสำเร็จที่ขุดดินจอมปลวก มานวด ทบ หมัก แรม สัปดาห์ ก่อนที่จะปั้นเป็นลูกกระสุน ผึ่งลม ผึ่งแดดอ่อน เมื่อแห้งดีแล้วค่อยนำมาออกมาจำหน่ายในราคา ๑๐๐ ลูก จำนวน ๑๐ บาท และทำเช่นนี้มานับ ๔๐-๕๐ ปีแล้ว และรายได้จากลูกกระสุนข้างต้นนั้นได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งของทุนสนับสนุนการศึกษาให้ลูกหลานได้ศึกษาเล่าเรียนจนจบปริญญา สอดคล้องกับบริบทของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ดังนั้นการใช้หนังสือ และลูกกระสุนดินเหนียวเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนในชุมชนอยู่แล้ว จึงใช้ฐานความรู้ที่มีอยู่ของชุมชนบูรณาการกับวิถีชีวิต สร้างเป็นกิจกรรมการแข่งขันการยิงหนังสติ๊กผ่านกิจกรรมงานบุญประเพณี ทั้งนี้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม การรับรู้ และสร้างการยอมรับให้แก่คน ๓ วัย ในชุมชน รวมถึงภาคีเครือข่ายพลังบวรในพื้นที่ กิจกรรมการแข่งขันยิงหนังสติ๊กจึงถือเป็นการต่อยอด สืบสาน และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันนี้ให้คงไว้ในชุมชน รวมถึงยังเป็นช่องทางในการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับผู้ที่สนใจอีกด้วย

๗. การติดตามประเมินผลความรู้

ในขั้นตอนนี้ทีมวิจัย และทีมพี่เลี้ยงชุมชน ได้ร่วมกันสังเกตการณ์ บันทึกข้อมูล หลักฐานต่าง ๆ และร่วมปรับแผนการทำงานเมื่อกระบวนการดำเนินตามที่กำหนดไว้ไม่เป็นไปตามที่วางไว้ เมื่อเสร็จสิ้นการทำงานจึงได้ร่วมกันประเมินผลโครงการแบบซิปป (CIPP Model) เป็นการประเมินภาพรวมของโครงการตั้งแต่บริบท ปัจจัยป้อน กระบวนการ และผลผลิต

๘. การสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม

ในขั้นตอนนี้ทีมวิจัย ได้จัดประชุมสนทนากลุ่มเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน ให้เกิดการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงานให้เกิดการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนความรู้ เกิดการเรียนรู้ร่วมกันนำมาซึ่งการปรับวิธีคิด และวิธีการทำงานที่สร้างสรรค์ และมีคุณภาพยิ่งขึ้น โดยการเปิดใจเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มากกว่าการวิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้หาคนผิด แต่ต้องการปรับปรุงงานในครั้งต่อไปให้ดีกว่าเดิม

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) จัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ และ ๒) ประเมินผลและถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยขั้นตอนดำเนินการวิจัย ๔ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนของการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจสำคัญที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นขั้นตอนที่ทีมวิจัยติดตามประเมินผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน และขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียน และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญ โดยสรุปตามลำดับดังนี้

๕.๑.๑ การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ พบว่าประกอบด้วย กลไกและกระบวนการ ๘ ขั้นตอน ดังนี้

๑) การสังเคราะห์และบ่งชี้ความรู้ กระบวนการนี้ได้จากการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัยจำนวน ๑๓ ผลงาน ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการในพื้นที่วิจัย และจากงานวิจัยของนักวิชาการที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ดำเนินการวิจัย และที่สำคัญ คือ ผลงานและองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยของผู้วิจัย และคณะที่ดำเนินการศึกษาและพัฒนาในห้วงระยะเวลาที่ผ่านมา ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การต่อยอดและการจัดการความรู้ให้เข้าถึงผู้คนในสังคมให้มากขึ้น ผลจากการดำเนินการในขั้นตอนนี้ส่งผลให้กรอบการบ่งชี้ความรู้ชุมชน มีความชัดเจนขึ้น สามารถจำแนกเป็นหมวด ประกอบด้วย

หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ (Smart People) หมายถึง บุคคลที่ควรยึดเป็นแบบอย่างในการประพฤติ ปฏิบัติ มีบุคลิก มีวิสัยทัศน์ มีความพยายาม มีจิตใจดีงาม มีน้ำใจเสียสละช่วยเหลือคนอื่น มีจิตอาสา และจิตสาธารณะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ประกอบด้วย ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

หมวดที่ ๒ วัฒนธรรมดี (Smart Culture) หมายถึง การมีขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือวัฒนธรรมที่ดีงาม และส่งผลให้เกิดการพัฒนาจิตใจให้เป็นรักความสงบ รู้จักระงับ

อารมณ์ มีสติ การแสดงออกถึงความรักและเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ ประกอบด้วย ด้านดนตรี ด้านการแสดง ด้านอาหารพื้นถิ่น ด้านจิตอาสา ด้านดนตรีไทยในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

หมวดที่ ๓ สิ่งแวดล้อมดี (Smart Ecology) หมายถึง การมีสภาพแวดล้อมในชุมชนหมู่บ้านเหมาะแก่การอยู่อาศัย ไม่เปื้อนเปื้อนสิ่งแวดล้อม และเหมาะแก่การประกอบสัมมาชีพของคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย ด้านการเกษตรในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี (Smart Economy) หมายถึง การประกอบสัมมาชีพที่นำมาซึ่งความสุข ความพอดี พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน และตั้งอยู่บนฐานของความรู้และคุณธรรมของคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย ด้านการประกอบอาชีพ

หมวดที่ ๕ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี (Smart Technology) หมายถึง การพัฒนาเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัตกรรมของชุมชนที่แสวงหาทางออกเมื่อเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตหรือการประกอบสัมมาชีพ เป็นการนำพลังแห่งสติและปัญญามาใช้ในสถานการณ์วิกฤติและสร้างสรรค์ สามารถนำพาตนเอง สังคม ชุมชน และประเทศไปสู่ความผาสุกของคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๒) การแสวงหาความรู้ กระบวนการนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมความรู้ที่มีอยู่ชุมชน และความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลอันประกอบด้วย ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิปัญญา ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มแกนนำชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบ และการจัดประชาคมกลุ่มระดับแกนนำของชุมชน ตัวแทนภาคการศึกษา ตัวแทนภาคชุมชน และตัวแทนคณะสงฆ์อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการรวบรวมความรู้ที่มีอยู่ชุมชน และความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลอันประกอบด้วย ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิปัญญา ทั้งนี้ผลจากการขับเคลื่อนกิจกรรมการแสวงหาความรู้ พบว่า

๒.๑) มีข้อตกลงชุมชน เรื่อง การขยายพื้นที่เป้าหมายเป็น ๙ หมู่บ้านในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๒.๒) มีการสร้างกลไกเจ้าภาพ

๒.๓) มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันของชุมชน

๒.๔) มีการออกแบบการจัดทำแผนที่ผู้รู้ตำบล และหนังสือยินยอมอนุญาตให้เผยแพร่ภาพถ่าย วิดีโอ และ/หรือข้อมูลส่วนบุคคลบนอินเทอร์เน็ตหรือกระดานข่าวอื่น ๆ

๓) การจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ในขั้นตอนนี้เป็นการจัดเก็บข้อมูลความรู้ ตามหมวดหมู่ ประเภทที่ได้มีการกำหนดไว้ ตามหมวดหมู่ ๕ ดี ให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายและค้นหาได้สะดวก รวดเร็ว ซึ่งในกระบวนการนี้ได้จัดเก็บข้อมูล โดยมีทีมพี่เลี้ยง (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และทีมงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว) คอยตรวจสอบ กลั่นกรองความรู้ ให้คำแนะนำ และประสานในพื้นที่ให้อย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ลักษณะการดำเนินการในขั้นตอนนี้เป็นการทำงานในลักษณะวงจรคุณภาพ กระทำการจัดเก็บ สืบค้น ประมวลผล และกลั่นกรองความรู้ ทีละ

ชุดความรู้ เพื่อการแยกประเภท หมวดหมู่ได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน ครบถ้วนใน ๙ หมู่บ้าน ทั้งนี้ผลจากการจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า

หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ จำนวน ๒๓ คน ประกอบด้วย ๑) ผู้นำทางจิตวิญญาณ ประกอบด้วย พระครูนิติสุตากร, ดร. ๒) ผู้นำท้องถิ่น ประกอบด้วย นายประยงค์ สิงโตทอง, นางสาวกนกลักษณ์ ลิ้มจิตสมบุรณ์, นายมานพ แจ่มกระจ่าง, นายกู้เกียรติ รมรินทร์, นางสาววิรงรอง ห่านวิไล, นายสำราญ กลั่นเขตกิจ, นางวิพัต พินธุวรัช, นางสาวศุภรัตน์ คงเนาวรัตน์, นางสาวนุญทิพย์จำปา, นางประไพโร เกษวิริยะการ, นายมนต์เตียร เทียนสันต์, นายสมชาย ตรีวิสูตร และนายปรีชา เหล่ารอด และ ๓) ผู้นำท้องที่ ประกอบด้วย นางสาวศรียา วิสุทธิเศรษฐผล, นายชวลิต ศรีลัมพ์, นายพิเชฐ วิชาพร, นายบุญลือ ปั่นสวัสดิ์, นายสมบัติ บุญช่วย, นายรังสรรค์ คำสิทธิ์, นางสาวพัชราภา ตันประเสริฐ, นางสาวบุญช่วย จันมาก และนายขวัญชัย มณีรุ่ง

หมวดที่ ๒ วัฒนธรรมดี จำนวน ๙ คน ประกอบด้วย นายวิรัตน์ กลกิจ, นางไอรินทร์ ขุนดารา, นายคำดี ขุนดารา, นายคำตัน ศรีหาโคตร, นายชุมพร ชินนทร, นางประณีต อ่อนตา, นางอัญชลี ปั่นนาค, นางสนอง ไชยเลิศ และนางชัยญชนพร อนันตรักษ์

หมวดที่ ๓ สิ่งแวดล้อมดี จำนวน ๒ คน ประกอบด้วย นางอารมณ ศรีลัมพ์ และนายมนต์เตียร เทียนสันต์

หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี จำนวน ๑๗ คน ประกอบด้วย นางสาวศรียา วิสุทธิเศรษฐผล, นายประดิษฐ์ อันทอง, นางรัตน์ ชันทอง, นางธาริณี อุดมสารี, นางปนัดดา สมศรี, นายดำรงศักดิ์ ศรีสกุล, นายมนต์เตียร พลอยศรี, นายมนตรี โฉมอำมะริด, นางสาวศุภรัตน์ คงเนาวรัตน์, นายวสุพล ทาบังการ, นางบังเอิญ แก้วสุขา, นางสุพรรณ ดวงรักษ์, นางมาลัย พูลสวัสดิ์, นางนวล มณีรุ่ง, นางสาวรรณา มิลา, นางสาวรรณา คำกองลาด, นางวาสนา ชูรัตน์ และนางผกาทิพย์ หิรีโอ

หมวดที่ ๕ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี จำนวน ๑๗ คน ประกอบด้วย นายโพธิ์ เป็นไทยสงค์ นางจตุพร พงษ์สวัสดิ์, นายสำเริง พักผล, นายสพอด สายหลง, นางสมจิตร์ สัมครกสิกรรม, นางกาญจนา จันทา, นายอำนาจ สัมครกสิกรรม, นางสาวชนิษฐา เก่งกลวิทย์, นางทองจันทร์ ขุนพิลึก, นางสัสมกลิ่น สีมาทา, นายเก็บ จันทรา, นายน้ำ ขุนพิลึก, นางสาวสุพัสรี ยอดสุทธิ, นายครรชิตกุลนาพันธ์, นายเสน่ห์ หมูแก้ว, นางรวย มิลา และนางอุไร เหล่ารอง

๔) การระดมความคิดเห็นเพื่อยืนยันชุดข้อมูลชุมชน ในกระบวนการนี้เป็นการยืนยันชุดข้อมูลความรู้ของชุมชน ดังนั้นแล้วเมื่อมีการสรุปชุดความรู้ชุมชน “การเรียนรู้ตามปราชญ์” ที่ครอบคลุมข้อมูลทะเบียนผู้รู้ตำบลหนองนมวัว จำนวน ๙ หมู่บ้าน และได้พิจารณากลับกรองความรู้ร่วมกันระหว่างทีมงานวิจัยและทีมพี่เลี้ยงชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และทีมงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว) ซึ่งพบว่า ประวัติของแต่ละหมู่บ้านยังไม่ชัดเจน เป็นเพียงเรื่องเล่าต่อกันมา ดังนั้นจึงมีแนวคิดร่วมกันในการจัดกิจกรรมเสวนาชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็ก เยาวชน และสามเณรในตำบล เพื่อสร้างและขยายผลชุดข้อมูล รวมถึงสร้างการตระหนักรู้ และความภาคภูมิใจในตัวตนของผู้รู้ในตำบลหนองนมวัว จึงนำมาสู่การประกวดคลิปวิดีโอ “การเรียนรู้ตามปราชญ์” โดยมีกลไกการขับเคลื่อนผ่านสถานศึกษา รายละเอียด ดังนี้

๔.๑) การเสวนาชุมชน “บ้าน ชุมชน คน หนองนมวัว” เพื่อยืนยันประวัติของหมู่บ้านในตำบลหนองนมวัว, การรวบรวมสาหร่ายครอบครัวยุคต้นตระกูลในตำบลหนองนมวัว, การ

จัดทำปฏิทินชุมชน ๑๒ เดือน (ฮีต ๑๒ คอง ๑๔) ของตำบลหนองนมวัว และการจัดทำแผนที่เพาะปลูกของเกษตรกรในตำบลหนองนมวัว

๔.๒) การประกวดคลิปวิดีโอ “การเรียนรู้ตามปราชญ์” กลุ่มเป้าหมาย คือ เด็กเยาวชน และสามเณรในตำบลหนองนมวัว ตำบล เพื่อสร้างและขยายผลชุดข้อมูล รวมถึงสร้างการตระหนักรู้ และความภาคภูมิใจในตัวตนของผู้รู้ในตำบลหนองนมวัว โดยการสร้างกลไกการขับเคลื่อนผ่านสถานศึกษาในตำบลหนองนมวัว

๕) การถ่ายทอดความรู้ เมื่อผ่านกระบวนการในการจัดเก็บข้อมูล การสังเคราะห์และบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ และการระดมความคิดเห็นเพื่อยืนยันชุดข้อมูลชุมชน ในกระบวนการนี้เป็นการแบ่งปันความรู้ ส่งต่อและรับความรู้ที่สามารถนำไปผสมผสานกับความรู้ของชุมชนที่มีอยู่เดิมจนก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และถ่ายทอดหมุนเวียนกันต่อไปอย่างเป็นระบบ โดยมีกระบวนการดังนี้

๕.๑) การจัดทำหนังสือชุดความรู้ชุมชน ในชื่อเรื่อง “เรื่องเล่าชุมชน คน หนองนมวัว” โดยได้รวบรวมข้อมูลชุมชน และผู้รู้ชุมชนในตำบลหนองนมวัว และได้ดำเนินการขอเลข ISBN จากหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งหนังสือฉบับนี้ได้มีการเผยแพร่ในรูปแบบเอกสาร และออนไลน์ (<https://online.anyflip.com/iritn/meoq/mobile/index.html>) มีจำนวนหน้าทั้งสิ้น ๙๑ หน้า

๕.๒) การจัดทำแผนที่ผู้รู้ตำบลหนองนมวัว โดยผู้รู้ชุมชนทุกรูป/คน ลงนามในหนังสือยินยอมอนุญาตให้เผยแพร่ภาพถ่าย วิดีโอ และ/หรือข้อมูลส่วนบุคคลบนอินเทอร์เน็ตหรือกระดานข่าวอื่น ๆ และได้รับความยินยอมจากทุกรูป/ท่าน

๖) การขยายผล และสร้างมูลค่าชุดความรู้ ขั้นตอนนี้ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงชุมชน ได้เลือกตัวอย่างชุดความรู้ต้นแบบเพื่อไปสู่การขยายผล และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน คือ “การปั้นลูกกระสุนดินเหนียว” ของคุณพ่อสำเร็จ พักผล พบว่า ด้วยมือของพ่อสำเร็จที่ขุดดินจอมปลวก มานวดทุบ หมักแรมสัปดาห์ ก่อนที่จะปั้นเป็นลูกกระสุน ผึ่งลม ผึ่งแดดอ่อน เมื่อแห้งดีแล้วค่อยนำมาออกมาจำหน่ายในราคา ๑๐๐ ลูก จำนวน ๑๐ บาท และทำเช่นนี้นานับ ๔๐-๕๐ ปีแล้ว และรายได้จากลูกกระสุนข้างต้นนั้นได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งของทุนสนับสนุนการศึกษาให้ลูกหลานได้ศึกษาเล่าเรียนจนจบปริญญา สอดคล้องกับบริบทของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ดังนั้นการใช้หนังสือ และลูกกระสุนดินเหนียวเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนในชุมชนอยู่แล้ว จึงใช้ฐานความรู้ที่มีอยู่ของชุมชนบูรณาการกับวิถีชีวิต สร้างเป็นกิจกรรมการแข่งขันการยิงหนังสติ๊กผ่านกิจกรรมงานบุญประเพณี ทั้งนี้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม การรับรู้ และสร้างการยอมรับให้แก่คน ๓ วัย ในชุมชน รวมถึงภาคีเครือข่ายพลังบวรในพื้นที่ กิจกรรมการแข่งขันยิงหนังสติ๊กจึงถือเป็นการต่อยอด สืบสาน และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันนี้ให้คงไว้ในชุมชน รวมถึงยังเป็นช่องทางในการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับผู้ที่สนใจอีกด้วย

๖.๑) การแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว กิจกรรมนี้ได้กำหนดการ Kick off ครั้งแรกโดยจัดขึ้นครั้งแรกในวันเสาร์ที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ ซึ่งทางวัดและชุมชนได้กำหนดจัดงานตักบาตรเทโวโรหณะ ในประเพณีวันออกพรรษา

๖.๒) การแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว แมตซ์ล้างตา กิจกรรมนี้ได้จัดขึ้นเพื่อเน้นย้ำการรับรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ในชุมชน ใน

ตัวบุคคล และความรู้ที่เหมาะสมที่จะนำมาสู่การพัฒนาสร้างสรรค์ผ่านการจัดกิจกรรมงานบุญ ประเพณีของตำบลหนองนมวัว โดยจัดขึ้นในวันอาทิตย์ที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ ในงานบุญเดือน ๓ สืบงานประเพณี “บุญคุณลาน สู่ขวัญข้าว” ประจำปี ๒๕๖๗

๕.๑.๒ การประเมินผลและถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวัตกรรมการชุมชนวิถีพุทธ

๑) การประเมินผลความรู้ ในขั้นตอนนี้ทีมวิจัย และทีมพี่เลี้ยงชุมชน ได้ร่วมกัน สังเกตการณ์ บันทึกข้อมูล หลักฐานต่าง ๆ และร่วมปรับแผนการทำงานเมื่อกระบวนการดำเนินการตามที่กำหนดไว้ไม่เป็นไปตามที่วางไว้ เมื่อเสร็จสิ้นการทำงานจึงได้ร่วมกันประเมินผลโครงการแบบซีป (CIPP Model) เป็นการประเมินภาพรวมของโครงการตั้งแต่บริบท ปัจจัยป้อน กระบวนการ และ ผลผลิต สรุปรายละเอียดได้ ดังนี้

๑.๑) การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) โดยการศึกษา ปัจจัยพื้นฐานที่นำไปสู่การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวัตกรรมการชุมชนวิถีพุทธ พบว่า (๑) ตำบลหนองนมวัวเป็นพื้นที่เชิงปฏิบัติการทางสังคมของคณะผู้วิจัยมากกว่า ๓ ปี ผ่านการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ และ (๒) ทิศทางวัฒนธรรมมีความเข้มแข็ง ซึ่งตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

๑.๒) การประเมินปัจจัยป้อน (Input Evaluation) โดยการศึกษาปัจจัย ภายนอกที่นำไปสู่การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวัตกรรมการชุมชนวิถีพุทธ พบว่า (๑) แก่นนำชุมชน จิตอาสา มีความเข้มแข็ง กระบวนการ กิจกรรมและแนวทางการขับเคลื่อนที่มีเป้าหมาย ส่งผลต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมโดยตรง (๒) ศักยภาพชุมชน ประกอบด้วยองค์ประกอบของคนที่ดี งานที่ดี และชุมชนที่ดี รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนทุกอย่างไปพร้อม ๆ กัน (๓) การสนับสนุนจากภาครัฐและภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอโดยเฉพาะการสนับสนุนจาก องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มอบหมายให้ (๓.๑) นางสาวสุติมา พรชัย นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ และ (๓.๒) นางสาววรลัญช์ พูลสวัสดิ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ เป็นผู้ประสานงานชุมชน ในพื้นที่ คอยสนับสนุน ให้คำปรึกษา และช่วยกลั่นกรอง ยืนยันชุดข้อมูลจากชุมชนให้ถูกต้อง ร่วมสมัย และใช้ได้จริง

๑.๓) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) โดยการศึกษาต่อ จากการประเมินบริบทและการประเมินปัจจัยป้อนเพื่อวิเคราะห์ว่ามีปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดอย่างไร ผลการประเมิน พบว่า (๑) มีการสร้างข้อตกลงชุมชน (๒) มีการสร้างกลไกเจ้าภาพ (๓) มีกำหนด เป้าหมายร่วมกันของชุมชน คือ “เรียนรู้ตามปราชญ์”

๑.๔) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลผลิต หรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ พบว่า (๑) ผลสัมฤทธิ์ในการ ขับเคลื่อนกิจกรรมตามข้อตกลงของชุมชนที่ได้กำหนดไว้ ได้ดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อพัฒนา ครอบคลุมพื้นที่ แต่มีการปรับเปลี่ยนผู้รู้ชุมชนในตำบลหนองนมวัว ตามความเหมาะสม และสร้างโอกาส ในการปรับปรุงหนังสือชุดความรู้ชุมชนได้หากมีการค้นพบผู้รู้ท่านใหม่ หรือมีการสร้างความรู้ใหม่ เกิดขึ้นในพื้นที่ และ (๒) การสูญหายของชุดความรู้ท้องถิ่น ขาดช่วงการสืบทอดความรู้

๒) การถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชน วิถีพุทธเพื่อสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ในขั้นตอนนี้ทีมวิจัย ได้จัดประชุมสนทนากลุ่มเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน ให้เกิดการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน เกิดการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนความรู้ พบว่า

๒.๑) กระบวนการในการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย ๘ ขั้นตอน คือ (๑) การสังเคราะห์และบ่งชี้ความรู้ (๒) การแสวงหาความรู้ (๓) การจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (๔) การระดมความคิดเห็นเพื่อยืนยันชุดข้อมูลชุมชน (๕) การถ่ายทอดความรู้ (๖) การขยายผล และสร้างมูลค่าชุดความรู้ (๗) การติดตามประเมินผลความรู้ และ (๘) การสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม

๒.๒) การวิเคราะห์ และถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย (๑) ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย เงื่อนไขของผู้รู้ และการสูญหายของชุดความรู้ และ (๒) ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย การสนับสนุนจากภาครัฐ ศักยภาพชุมชน ทูทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม และแกนนำชุมชน/จิตอาสาที่มีความเข้มแข็ง

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้จะกล่าวถึงผลจากจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผล ดังนี้ การจัดแบ่งหมวดหมู่ความรู้ชุมชน ๕ ดี ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งออกเป็น หมวดที่ ๑ บุคคลต้นแบบ (Smart People) หมายถึง บุคคลที่ควรยึดเป็นแบบอย่างในการประพฤติ ปฏิบัติ มีบุคลิก มีวิสัยทัศน์ มีความพยายาม มีจิตใจดีงาม มีน้ำใจเสียสละช่วยเหลือคนอื่น มีจิตอาสา และจิตสาธารณะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ**^๑ เรื่อง “การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย” พบว่า องค์ประกอบของชุมชนซึ่งเป็นหน่วยทางสังคมที่เป็นฐานรากของการพัฒนาเมืองหรือจังหวัด โดยเฉพาะชุมชนหมู่บ้านตามแบบวิถีพุทธวิถีไทยที่จะสะท้อนให้เห็นความเป็นเมืองหรือจังหวัดอัจฉริยะวิถีพุทธหรือเชิงพุทธ (Smart Buddhist City) และการพัฒนา Smart People หรือการพัฒนาพฤติกรรมกรรมการแสดงออกทางสังคมของประชาชนที่สะท้อนถึงความเป็นคนที่มีคุณธรรมจริยธรรม ขณะที่ของ **อัครา ประเสริฐสิน และคณะ**^๒ ได้ศึกษาวิจัย “การตรวจสอบคุณภาพขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านความเป็นคนดี

^๑ รัตติยา เหนืออำนาจ และคณะ, “การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย”, วารสารศิลปการจัดการ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๕๕๙-๕๗๓.

^๒ อัครา ประเสริฐสิน และคณะ, “การตรวจสอบคุณภาพขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านความเป็นคนดี สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา”, Veridian E-Journal, Silpakorn University, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๒) : ๔๕๙-๔๗๖.

สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา” พบว่า องค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเป็นคนดี ต้องมีจิตสาธารณะ (ช่วยเหลือผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ รักษาสมบัติส่วนรวม) หมวดที่ ๒ วัฒนธรรมดี (Smart Culture) หมายถึง การมีขนบธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรมที่ดีงาม และส่งผลให้เกิดการพัฒนาจิตใจให้เป็นรักความสงบ รู้จักรับอารมณ์ มีสติ การแสดงออกถึงความรักและเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ สอดคล้องกับการวิจัยของ **บัญญัติ ยงยวน และคณะ**^๓ ได้ศึกษาวิจัย “การพัฒนาตัวชี้วัดสุขภาวะทางวัฒนธรรมระดับชุมชน” พบว่า ในการพัฒนาตัวชี้วัดสุขภาวะทางวัฒนธรรมระดับชุมชน พบว่า การที่คนในชุมชนพึงพอใจ มีความสุขใจ มีความยินดีกับการที่ตนได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของวัฒนธรรมร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชน พึงพอใจกับการได้แสดงออกทางวัฒนธรรม เป็นการแสดงออกถึงความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชุมชน หมวดที่ ๓ สิ่งแวดล้อมดี (Smart Ecology) หมายถึง การมีสภาพแวดล้อมในชุมชนหมู่บ้านเหมาะสมแก่การอยู่อาศัย ไม่เปื้อนเปื้อนสิ่งแวดล้อม และเหมาะสมแก่การประกอบสัมมาชีพ หมวดที่ ๔ เศรษฐกิจดี (Smart Economy) หมายถึง การประกอบสัมมาชีพที่นำมาซึ่งความสุข ความพอดี พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน และตั้งอยู่บนฐานของความรู้และคุณธรรม และหมวดที่ ๕ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี (Smart Technology) หมายถึง การพัฒนาเทคโนโลยีภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือนวัตกรรมของชุมชนที่แสวงหาทางออกเมื่อเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตหรือการประกอบสัมมาชีพ เป็นการนำพลังแห่งสติและปัญญามาใช้ในสถานการณ์วิกฤติและสร้างสรรค์ สามารถนำพาตนเอง สังคม ชุมชน และประเทศไปสู่ความผาสุก สอดคล้องกับงานวิจัยของศึกษาวิจัยของ **เสาวลักษณ์ หิรัญรักษ์ และคณะ**^๔ พบว่า การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี สมาชิกในหมู่บ้านต้องให้ความสำคัญโดยยึดถือปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎกติกา (สืบทอด) สร้างความตระหนักร่วมกันในการรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพที่ดีของคนในชุมชน กระตุ้น ส่งเสริมกระบวนการความคิดในเรื่องความยั่งยืน อดทน อดออม ส่งเสริมการมีอาชีพอื่นนอกจากอาชีพหลักที่ทำประจำ ทำให้มีรายได้เสริมเพิ่มขึ้น สร้างความสามัคคีร่วมกัน หาแนวทางป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในหมู่บ้าน

ขณะที่กระบวนการในการจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย ๘ ขั้นตอน คือ (๑) การสังเคราะห์และบ่งชี้ความรู้ (๒) การแสวงหาความรู้ (๓) การจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (๔) การระดมความคิดเห็นเพื่อยืนยันชุดข้อมูลชุมชน (๕) การถ่ายทอดความรู้ (๖) การขยายผล และสร้างมูลค่าชุดความรู้ (๗) การติดตามประเมินผลความรู้ และ (๘) การสะท้อน

^๓ บัญญัติ ยงยวน และคณะ, “การพัฒนาตัวชี้วัดสุขภาวะทางวัฒนธรรมระดับชุมชน”, **วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๑๑๓-๑๓๓.

^๔ เสาวลักษณ์ หิรัญรักษ์ และคณะ, “การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”, **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๑๕๑-๑๖๒.

ผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งไม่สอดคล้องกับ**กนิษฐา บุญประคอง และจุฑารัตน์ ศรารณะวงศ์**^๕ ได้ศึกษาวิจัย “การจัดการความรู้สู่ชุมชนของโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” พบว่า ด้านการจัดการความรู้เรื่องการจัดขยะและบำบัดน้ำเสีย ๕ กระบวนการ ประกอบด้วย ๑) การวิเคราะห์ความต้องการความรู้ ๒) การสร้าง/แสวงหาความรู้ใหม่ ๓) การรวบรวมจัดเก็บความรู้ ๔) การเผยแพร่/ถ่ายทอดความรู้ และ ๕) การประยุกต์ใช้ความรู้ เนื่องจากบริบทเชิงพื้นที่ในการศึกษาวิจัยมีความแตกต่างกันโดยตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีความเข้มแข็งในด้านของทุนทางวัฒนธรรม จึงทำให้การสืบค้นข้อมูล และการยืนยันข้อมูลเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญมากกว่าโครงการที่เป็นลักษณะกระบวนการที่ชัดเจน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้สู่ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) ภาครัฐควรสนับสนุนเชิงนโยบายในการขยายผลศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่เป็นรูปธรรมเพื่อเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ๒) ภาครัฐควรสนับสนุนทรัพยากรทางการบริหาร เช่น งบประมาณ บุคลากรที่ทำหน้าที่วิเคราะห์และจัดเก็บข้อมูลทางด้านความรู้ และภูมิปัญญาทางด้านวัฒนธรรม ให้แก่ชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในชุมชน และระหว่างชุมชน
- ๓) ภาครัฐและจังหวัดควรสนับสนุนให้มีกิจกรรม โครงการในการสร้างทายาทผู้รู้ในพื้นที่ เพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ผ่านสถาบันการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- ๑) ชุมชนควรจัดเวทีสานเสวนาในงานบุญประเพณี หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่างคน ๓ ช่วงวัยในชุมชน
- ๒) ชุมชนควรร่วมกันอนุรักษ์ชุดความรู้ โดยอาจสร้างเป็นหลักสูตรชุมชนเพื่อให้เกิดการบันทึก จัดเก็บ และรวบรวมองค์ความรู้จากภายในบุคคล
- ๓) ชุมชนควรสอดแทรกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่สาธารณะเพื่อเพิ่มพื้นที่ในการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรมีการศึกษาการสร้างทายาทในชุมชน เพื่อขยายผลชุดความรู้ท้องถิ่น
- ๒) ควรมีศึกษาการขยายผลเชิงปฏิบัติการสู่ชุมชนอื่น ๆ

^๕ กนิษฐา บุญประคอง และจุฑารัตน์ ศรารณะวงศ์, “การจัดการความรู้สู่ชุมชนของโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”, วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๒๖, ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๓) : ๑-๒๘.

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

จันทนา เจริญวิริยะภาพ และคณะ. เครือข่ายกองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลาบูรณาการที่ใช้เงินเป็นคณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่. หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นวัตกรรมขั้นตรี. กรุงเทพมหานคร : เสียงเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

เฉลียว บุรีภักดิ์ และคณะ. ชุมชนวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๔๕.

เฉลียว บุรีภักดิ์ และคณะ. ชุมชนวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพมหานคร : เอส อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๕.

ดวงเดือน พันธมนาวิน. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม การวิจัยและการพัฒนาบุคคล. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

ถวิลวดี บุรีกุล. การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและการบวนการ. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๘.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๘.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. กลวิธี แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชนในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสการพิมพ์, ๒๕๒๗.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตฺโต. การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๑.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ). ธรรมะสำหรับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท คลังวิชาจำกัด, ๒๕๓๙.

มัลลิกา ผลอนันต์. ทฤษฎีการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๒.

วันชัย วัฒนศัพท์. ความขัดแย้ง : ทางออกด้วยสันติวิธี. นนทบุรี : สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาลสถาบันพระปกเกล้า สมาคมสันติวิธีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๙.

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : จีรวัดน์เอ็กซ์เพรส, ๒๕๔๘.

สลิลทิพย์ เชียงทอง และคณะ. **คู่มือการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน.**

กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์กรมหาชน. ๒๕๕๒.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. **เอกสารชี้แจงพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๔๖.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๑.

สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน. **คู่มือการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน.** กรุงเทพมหานคร : กรมชลประทาน, ๒๕๕๕.

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. **คู่มือการจัดการความรู้ของชุมชนพร้อมวิดีโอซีดี Video CD.** กรุงเทพมหานคร : กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๕๙.

สุคนธ์ เครือคำ และคณะ. **การพัฒนาทีมงาน.** ลพบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๕.

(๒) รายงานวิจัย, ดุษฎีนิพนธ์:

ปรีดา ปูนพันธ์ฉาย. “ผลของการให้คำแนะนำแบบมีส่วนร่วมต่อความร่วมมือในการรักษาของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงชนิดไม่ทราบสาเหตุ”. **รายงานวิจัย.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐.

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. “โครงการจัดทำรูปแบบกลไกการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดทำนโยบาย แผน มาตรการ กฎหมาย หลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”. **รายงานวิจัย.** เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.

สุชาดา น้ำใจดี. “กระบวนการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศาสตร์.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒.

เยาวลักษณ์ พิพัฒน์จำเริญกุล. “การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.

(๓) บทความ:

กนิษฐา บุญประคอง และจุฑารัตน์ ศรารณวงศ์. “การจัดการความรู้สู่ชุมชนของโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”. **วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๓) :** ๑-๒๘.

กรองทิพย์ นาควิเชตร. “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ : คนอุดมศึกษาสุจริตคิดชอบ”. **วารสารสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ (สิงหาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) :** ๖๗-๗๙.

ชุติมา ถวัลย์ปรีดา และคณะ. “ชุมชนแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนาชุมชน”. **วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม**, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๙๗-๑๑๑.

ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน และคณะ. “การบริหารการพัฒนาเชิงพุทธ”. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๑๖๙-๑๘๑.

ญาณิศา เผื่อนพะและ และประสพชัย พสุนนท์. “นวัตกรรมชุมชนเชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน”. **Journal of Management Science Nakhon Pathom Rajabhat University**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๔): ๓๒-๔๔.

ดวงกมล คนโทเงิน. “ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่มาบตาพุด จังหวัดระยอง”. **วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๖๕-๘๘.

บัญญัติ ยงย่วน และคณะ. “การพัฒนาตัวชี้วัดสุขภาวะทางวัฒนธรรมระดับชุมชน”. **วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๑๑๓-๑๓๓.

พระครูปลัดธีระชัย อชิโต (ธีรญาณ วีระชัยกุล). “รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธในศตวรรษที่ ๒๑”. **วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๗๐-๘๐.

พระเทพสิงหราชจารย์ (โสภณโสภโณ/ยอดคำปา). “การบูรณาการพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ: ๕๒๓-๕๒๕.

พระมหาชุติภัก อภินันโท และคณะ. “การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน”. **วารสารวิจัยวิชาการ**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๑-๑๘.

พระมหาภาธร อาภาธโร และคณะ. “การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการ”. **วารสารวิจัยวิชาการ**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๑๑๓-๑๒๘.

พินทุสร โพธิ์อุไร. “แนวคิดว่าด้วยการเสริมพลังชุมชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ”. **วารสารพัฒนสังคม**, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๖๒) : ๖๔-๗๗.

ภัชลดา สุวรรณนวล และคณะ. “รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนวิถีพุทธสู่ความพอเพียงในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”. **วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๖๕) : ๓๔-๔๙.

ยุทธชัย ฮารีบิน, สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และสุนันทา เสี่ยงไทย. “ความสามารถด้านเครือข่ายและความสามารถเชิงนวัตกรรมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม”. **วารสารนักบริหาร**, ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๗๙-๘๘.

รังสิยา นารินทร์ และเรณู มีปาน, (๒๕๕๘). “นวัตกรรมการจัดการดูแลสุขภาพของชุมชน: “อาสาป็นสุข”, **วารสารพยาบาลสาร**, ปีที่ ๔๒ ฉบับที่ ๔(๒๕๕๘) : ๑-๑๑.

รัตติยา เหนืออำนาจ และคณะ. “การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย”. **วารสารศิลปการจัดการ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๕๕๙-๕๗๓.

สนอง โลหิตวิเศษ. “ชุมชนแห่งการเรียนรู้”. **สารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**, ฉบับที่ ๕๑ (๒๕๕๙) : ๓๑-๔๐.

สมบัติ นามบุรี. “นวัตกรรมและการบริหารจัดการ”. **วารสารวิจัยวิชาการ**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒) : ๑๒๑-๑๓๔.

สมศักดิ์ คงเที่ยง. “สมรรถนะในการปฏิบัติงานสายบริหาร”. **วารสารวิทยากร**, ปีที่ ๑๐๖ ฉบับที่ ๑๒ (ตุลาคม ๒๕๕๐) : ๔๖.

เสาวลักษณ์ หิรัญรักษ์ และคณะ. “การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๑๕๑-๑๖๒.

อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ. “การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์”. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๔) : ๓๕-๔๗.

อัจตรา ประเสริฐสิน และคณะ. “การตรวจสอบคุณภาพขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านความเป็นคนดี สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา”. **Veridian E-Journal. Silpakorn University**, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๒) : ๔๕๙-๔๗๖.

อัจตรา ประเสริฐสิน และคณะ. “การตรวจสอบคุณภาพขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านความเป็นคนดี สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา”. **Veridian E-Journal. Silpakorn University**, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๒) : ๔๕๙-๔๗๖.

อัศวิน หนูจ้อย และคณะ. “ผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้”. **วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๔๙-๖๔.

อุ้นเรือน เล็กน้อย. “บทบรรณาธิการ”. **วารสารวิจัยสังคม**, ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๖), i-v.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์:

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐”. **ราชกิจจานุเบกษา** เล่มที่ ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก. (เมษายน ๒๕๖๐) : ๑-๙๐.

สถาบันพระปกเกล้า. “การพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน”. **เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการการรัฐสภา**. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑. (อัดสำเนา)

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. “แผนแม่บทภายใต้ ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๖- ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม)”. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๔๐ ตอนพิเศษ ๕๑ ง. (มีนาคม ๒๕๖๖) : ๑๕.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ครรชิต พุทธิโกษา. คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.polsci.chula.ac.th/jakkrit/anthro/Development_Practicum_files/manual_develop_community.pdf [๑ เมษายน ๒๕๖๖].

ธีระวุฒิ อรุณเวช. สรุปผลการศึกษาเรื่องกระบวนการพัฒนาสังคมสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขในระดับ พื้นที่บนฐานพุทธธรรม. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.msociety.go.th/article_attach/๘๙๓๗/๑๑๑๐๖.doc [๗ มีนาคม ๒๕๖๓].

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. ประเทศไทยอยู่จุดไหนในอันดับนวัตกรรมโลก (GLOBAL INNOVATION INDEX: GII ๒๐๑๙). [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.nia.or.th/GII๒๐๑๙> [๑ เมษายน ๒๕๖๖].

๒. ภาษาอังกฤษ

1. Secondary Sources

Cohen, J.M. & Uphoff, N.T. **Participation's Place in Rural Development : Seeking Clarity Through Specific.** World Development. New York : Cornell University, 1977.

Freire, P. **Pedagogy of the Oppressed.** Middlesex : Penguin Books, 1986.

Friedmann, J. **Empowerment : The Politics of Alternative Development.** Blackwell : Cambridge M.A. and Oxford UK, 1993.

Hamilton, E. **Adult Education for Community Development.** Westport : Greenwood Press, 1992.

Kemmis, S & McTaggart, R. **The Action Research Planer.** 3rd ed. Victoria : Deakin University, 1988.

Marquardt, M. J. **การพัฒนาองค์กร...แห่งการเรียนรู้.** กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, 2552.

McKeown, M. **The Truth About Innovation.** London England : Prentice Hall, 2008.

Nickols, F. **The Knowledge Management Yearbook 2000-2001** ed. USA : Butterworth Heinemann, 2000.

Probst, G.; Raub, S. & Romhardt, K. **Managing Knowledge : Building Blocks for Success.** New York : John Wiley, 1999.

Stufflebeam, D. L. & Shinkfield, A. J. **Evaluation Theory. Models & Application**. San Francisco : John Wilwy, 2007.

Turban, E., Leidner, D., McLean, E. & Wetherbe, J. **Information Technology for Management : Transforming Organizations in the Digital Economy**. 6th ed. New Jersey : John Wiley & Sons, 2007.

United Nation. “Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development Report of the Meeting for The Adhoc Group of Expert”. **Department of Internation Economic and Social Affair**. New York : United Nation, 1981.

Wallerstein, H.A. **Dictionary of Psychology**. Zoller. U. : Penguin Books. Inc., 1993.

Yamazaki, H. **Measurement Analysis Knowledge Management**. Tokyo : The Yama Group, 1999.

Kendra, J. M. & Wachtendorf, T. Community Innovation and Disasters. In: **Handbooks of Sociology and Social Research**. New York : Springer, 2007.

2. Article

Bowen, D. E. and Lawler, E. E. “Empowering Service Employees”. **Sloan Management Review**, Vol.36 (April 1995) : 73-84.

Demarest, M. “ Understanding knowledge management”. **Journal of Long, Range Planning**, Volume 30 Issue 3 (June 1997) : 374-384.

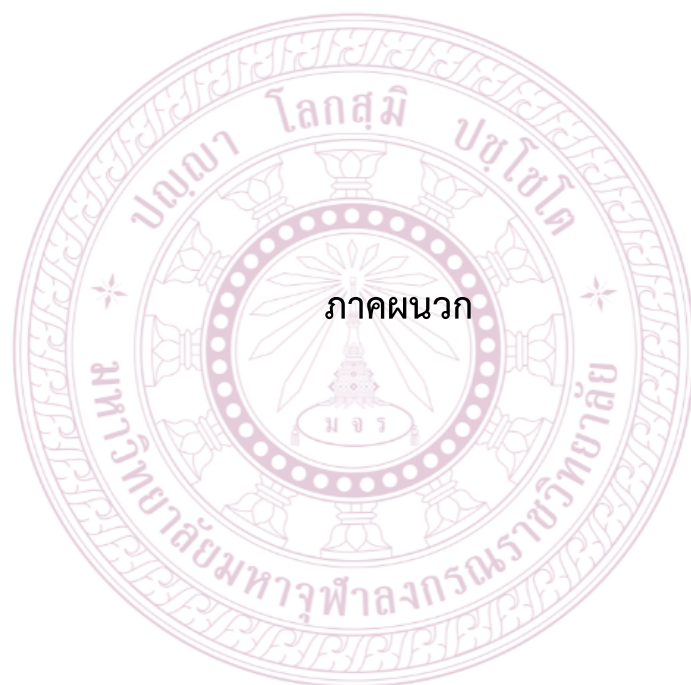
Eugenio-Enrique Cortes-Ramirez. “Knowledge is Power. Francis Bacon’s Theory of Ideology and Culture”. **An Anglo-American Studies Journal**, Série 3 , Número Especial (2014) : 25-42.

Jingcheng, F.; Wu, J. & Liu, C.& Xu, J. “Leaders in communities of real-world networks”. **Physical A: Statistical Mechanics and its Applications**, Vol. 444 (2016) : 428-441.

Prummer, A. & Siedlerek, J. P. “Community leaders and the preservation of cultural traits”. **Journal of Economic Theory**, Vol. 168 (2017) : 143-176.

Zimmerman, M. A. “Psychological Empowerment : Issues and illustration”. **American Journal of Community Psychology**, Vol. 23 (May 1995) : 581-599.

ภาคผนวก

**ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม**

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๒๖๙/๒๕๖๖

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ
(Knowledge Management of 5 Wellness Communities on the Developed of Buddhist Innovation in Community)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800766023

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

ผู้วิจัยหลัก: ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๖
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๖
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๖
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๖

(พระมหาสมบัติ ฐิตะภิกขุ, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖

หมายเลขใบรับรอง: ว.๒๖๙/๒๕๖๖

วันที่ให้การรับรอง: ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖

วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗

แบบบันทึกภาคสนาม
การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

คำชี้แจง

แบบบันทึกภาคสนาม (Field note) ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดการความรู้ชุมชน 5 ดีสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ผู้บันทึก

วันที่ลงพื้นที่ เวลา

๑. แนวทางการจัดกิจกรรมฯ

.....

.....

.....

๒. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

.....

.....

.....

๓. ผลการเรียนรู้ (Learning outcome) ที่ได้รับการจัดกิจกรรมหรือโครงการ

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

วัน/เดือน/ปี ที่ให้สัมภาษณ์เวลา.....น.

ชื่อ นามสกุล.....

ตำแหน่ง.....

ตอนที่ ๒ ท่านคิดว่าความรู้ ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ที่ควรอนุรักษ์ และสืบทอดมีอะไรบ้าง (ความรู้ภายในชุมชน)

.....
.....
.....

ตอนที่ ๓ ท่านคิดว่าตัวตนของผู้รู้ ผู้ทรงคุณวุฒิ ปราชญ์ชาวบ้าน และคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ที่ควรยกย่อง เชิดชูมีใครบ้าง และมีความโดดเด่นอย่างไร (ความรู้จากบุคคล)

.....
.....
.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

[illegible]

ทะเบียนผู้รู้ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ที่	ชื่อ-สกุล	ข้อมูลส่วนตัว	ที่อยู่อาศัย / สถานที่ ดำเนินการ / เบอร์โทรศัพท์	ความเชี่ยวชาญ

ประเด็นการถอดบทเรียน
การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

๑. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และความล้มเหลวในการจัดการความรู้ชุมชนฯ

๓.๑ ปัจจัยที่ส่งผลความสำเร็จ

๓.๒ ปัญหาและข้อจำกัด

.....

.....

.....

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อบรรลุเป้าหมาย

.....

.....

.....

.....

แบบประเมินผล

การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

๑. การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation)

.....

.....

.....

๒. การประเมินปัจจัยป้อน (Input Evaluation)

.....

.....

.....

๓. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)

.....

.....

.....

๔. การประเมินผลิตภัณฑ์ (Product Evaluation)

.....

.....

.....

๕. การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation)

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค
ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่และกิจกรรมประกอบการวิจัย

การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเพื่อสร้างและแสวงหาความรู้

การประชาคมชุมชนเพื่อเพื่อสร้างและแสวงหาความรู้

การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๑ บ้านหนองนมวัว

การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๒ บ้านหนองตาเซียง

การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๓ บ้านหนองนมวัว

การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๔ บ้านดอนขวาง

การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๕ บ้านหนองกระดุกเนื้อ

การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่บ้านหนองกระดุกเนื้อ

การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๗ บ้านหนองเดิน

การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๘ บ้านโป่งยอ

การจัดเก็บข้อมูลผู้รู้หมู่ที่ ๙ บ้านดอนยาว

การเสวนาชุมชน “บ้าน ชุมชน คน หนองนมวัว”

กิจกรรมการประกวดคลิปวิดีโอ “การเรียนรู้ตามปราชญ์”

การแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว ครั้งที่ ๑

การแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว แม่ต๋ำลำตา

แบบ สปพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 10 มีนาคม 2567

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า พระครูนิสิตถาวร ตำแหน่ง นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ...
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดหนองกระดุกเหนือ
ที่อยู่ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์
โทรศัพท์ โทรสาร
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 10 มีนาคม 2567 จนถึง 31 ธันวาคม 2567 ซึ่งการนำ

ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้
นำชุดความรู้มาเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(พระครูนิสิตถาวร)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ ศพอ.วัดหนองกระดุกเหนือ

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

แบบ สปพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 10 มีนาคม 2567

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายประยงค์ สิงห์โตทอง ตำแหน่ง นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ...
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว
ที่อยู่ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์
โทรศัพท์ โทรสาร
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ตีสรุปพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 10 มีนาคม 2567 จนถึง 31 ธันวาคม 2567 ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้
นำมาเป็นฐานข้อมูลชุมชนเพื่อประกอบการตัดสินใจ

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายประยงค์ สิงห์โตทอง)

ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ภาคผนวก จ
บทความวิจัย

การจัดการความรู้ชุมชน 5 ดี สู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

Knowledge Management of 5 Wellness Communities on the Buddhist Community Innovation Development

รัตติยา เหนืออำนาจ¹ อัครเดช พรหมกัลป์² และพระครูสุธีธรรมบัณฑิต³

Rattiya Nua-amnat, Akkaradecha Brahmamakappa and

PhrakruSutheeDhammabadi

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการความรู้ชุมชน 5 ดี สู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย 1) การวางแผน 2) การปฏิบัติ โดยการบ่งชี้ความรู้ และการสร้างและแสวงหาความรู้ โดยการประชุมแกนนำระดับชุมชน จำนวน 7 รูป/คน และการจัดเสวนาตัวแทนชุมชน จำนวน 60 รูป/คน การจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการใช้ความรู้ 3) การติดตามประเมินผลความรู้ โดยการประเมินผลโครงการแบบชิป กับตัวแทนชุมชน จำนวน 16 รูป/คน และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และ 4) สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) การสังเคราะห์และบ่งชี้ความรู้ เพื่อกำหนดกรอบการบ่งชี้ความรู้ให้มีความชัดเจนขึ้น 2) การแสวงหาความรู้ พบว่า มีการขยายพื้นที่เป้าหมาย มีการสร้างกลไกเจ้าภาพ มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน และมีการจัดทำแผนที่ผู้รู้ และหนังสือยินยอมอนุญาตฯ 3) การจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรอง แบ่งออกเป็น 5 หมวด รวมจำนวนผู้รู้ 68 รูป/คน 4) การระดมความคิดเห็นเพื่อยืนยันชุดข้อมูลชุมชน ประกอบด้วย การเสวนาชุมชน และการประกวดคลิปวิดีโอ 5) การถ่ายทอดความรู้ ประกอบด้วย การจัดทำหนังสือชุดความรู้ชุมชน และการจัดทำแผนที่ผู้รู้ 6) การขยายผล และสร้างมูลค่าชุดความรู้ ได้เลือกต้นแบบ คือ “ลูกกระสุน” และ 7) การประเมินผลแบบชิปโมเดล ประกอบด้วย ด้านบริบท พบว่า เป็นพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม และมีทุนทางวัฒนธรรมเข้มแข็ง ด้านปัจจัยป้อน พบว่า แกนนำชุมชน จิตอาสา ศักยภาพชุมชนมีความเข้มแข็ง และได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ด้านกระบวนการ พบว่า มีการสร้างข้อตกลงชุมชน กลไกเจ้าภาพ และกำหนดเป้าหมายร่วมกัน ด้านผลิตผล พบว่า ขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อพัฒนาครบทุกพื้นที่ แต่ขาดช่วงการสืบทอดความรู้

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: kctv056@hotmail.com

และผลการถอดบทเรียน พบว่า ปัญหาและข้อจำกัด คือ ระยะเวลาของผู้รู้ และการสูญหายของชุดความรู้ และปัจจัยความสำเร็จ คือ การสนับสนุนจากภาครัฐ ศักยภาพชุมชน ทูทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม และแกนนำชุมชน/จิตอาสาที่มีความเข้มแข็ง

คำสำคัญ: การจัดการความรู้ชุมชน, ชุมชน 5 ดี, นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ, ตำบลหนองนมวัว

บทนำ

ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ถือเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ (ไทย ลาวครั่ง และมอญ) ประกอบด้วย จำนวน 364 ครัวเรือน จำนวนประชาชนทั้งสิ้น 1,099 คน แบ่งการบริหารจัดการออกเป็น 10 คุ่ม โดยมีวัดหนองกระดุกเนื้อเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ขณะเดียวกันชุมชนยังประเพณีวัฒนธรรมที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญในวันพระ ประเพณีสู่ขวัญข้าว ประเพณีขึ้นปีใหม่ สงกรานต์ ในส่วนของรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นการรวมกลุ่มตามความสนใจแบบเครือข่าย ขณะทีในภาคเศรษฐกิจได้มีการจัดตั้งกองทุนในหมู่บ้าน จำนวน 5 กองทุน ทั้งกองทุนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน กองทุนเพื่อการผลิต กองทุนส่งเสริมสหกรณ์ และกองทุนส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนเพื่อช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อน ซึ่งแต่ละกองทุนก็มีความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันผ่านกฎ กติกา ระเบียบที่เป็นข้อตกลงร่วมกัน ขณะที่ในระดับชุมชนก็มีกฎระเบียบของหมู่บ้านซึ่งเป็นข้อตกลงกันภายในชุมชน และมีบทลงโทษเมื่อมีการฝ่าฝืนระเบียบหรือข้อบังคับ

จากการศึกษาวิจัย การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์ (อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ, 2564) และการพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย (รัตติยา เหนืออำนาจ และคณะ, 2564) พบว่า ในการบริหารจัดการเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธผ่านการขับเคลื่อนพัฒนากิจกรรมที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมของหมู่บ้านชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการขับเคลื่อนดำเนินการในมิติของการส่งเสริม สนับสนุน และการสร้างกิจกรรมที่มาจากความต้องการของประชาชนในพื้นที่และเกิดการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนพัฒนาในกิจกรรมนาร่อง จนนำไปสู่การเก็บรวบรวมข้อมูลที่สะท้อนผ่านการสังเกตและการมีส่วนร่วมในการสะท้อนผลจากการประชุมร่วมของแกนนำในระดับพื้นที่ (Core Group) ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการทำงานหรือหลังการเข้าร่วมกิจกรรม AAR (After Action Review) พบดี 5 ประการ (5D) ดังนี้

1) การขับเคลื่อนพัฒนาเพื่อก้าวไปสู่ความเป็น Smart People (คนดี) ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การพัฒนาพฤติกรรมแสดงออกทางสังคมของประชาชน ที่สะท้อนถึงคุณธรรมจริยธรรม

ในระดับปัจเจกบุคคลที่ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยมีตัวชี้วัดเชิงกิจกรรมที่คณะผู้วิจัยและประชาชนในพื้นที่ได้ขับเคลื่อนดำเนินการ คือ กิจกรรมการพัฒนาบ้านคุณธรรมปลอดเหล้าปลอดบุหรี่ ใจสะอาด กายเป็นสุข และกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนหมู่บ้าน

2) การขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนหมู่บ้านสู่ความเป็นชุมชนหมู่บ้าน Smart Culture (วัฒนธรรมดี) ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชน โดยมีตัวชี้วัดที่คณะผู้วิจัยและประชาชนในพื้นที่ได้ขับเคลื่อนดำเนินการ คือ กิจกรรมการสืบสานสืบทอดวิถีชีวิตชาวนา กิจกรรมการสืบสานตำนานตุงหรือธงมงคลในกลุ่มเยาวชนในชุมชน กิจกรรมสืบสานประเพณีบุญเดือน 10 และกิจกรรมการสืบสานประเพณีบุญคูณลาน สู่ขวัญข้าว

3) การขับเคลื่อนพัฒนาให้ครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านเป็นชุมชน Smart Ecology (สภาพแวดล้อมดี) ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การพัฒนาให้ชุมชนและครัวเรือนมีสภาพแวดล้อมที่ดี เหมาะแก่การอยู่อาศัย หรือการประกอบสัมมาชีพ โดยมีตัวชี้วัดที่คณะผู้วิจัยและประชาชนในพื้นที่ได้ขับเคลื่อนดำเนินการ คือ กิจกรรมวัด 5ส. และกิจกรรมชุมชน 5ส.

4) การขับเคลื่อนพัฒนาให้ครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านเป็นชุมชน Smart Economy (เศรษฐกิจดี) ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การพัฒนาให้คนในชุมชนมีการประกอบสัมมาชีพที่นำมาซึ่งความสุข ความพอดี พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน และตั้งอยู่บนฐานของความรู้และคุณธรรม โดยมีตัวชี้วัดที่คณะผู้วิจัยและประชาชนในพื้นที่ได้ขับเคลื่อนดำเนินการ คือ กิจกรรมการผลิตกระปุกออมสินไม้ไผ่และการต่อยอดตุงหรือธงมงคล

5) การขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนหมู่บ้านสู่ความเป็นชุมชนหมู่บ้าน Smart Technology (ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี) ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การพัฒนาให้คนในชุมชนมีนำพลังแห่งสติและปัญญามาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยมีตัวชี้วัดที่คณะผู้วิจัยและประชาชนในพื้นที่ได้ขับเคลื่อนดำเนินการ การยกระดับตลาดต้นไม้ให้เป็นตลาดชุมชนหรือลานการค้าชุมชนเพื่อสร้างรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน

จากผลการวิจัยข้างต้น เมื่อนักวิจัยถอนตัวจากพื้นที่และกลับไปเพื่อติดตามความคืบหน้าพบว่า ปัญหาที่สำคัญคือ ชุมชนและสังคมยังขาดการเชื่อมโยงหรือเชื่อมประสานในเชิงองค์ความรู้ ข้อมูล และกิจกรรม โดยยังดำเนินการเป็นไปแบบแยกส่วนตามความรู้ ความสามารถ และทักษะที่แต่ละคนมี จึงจำเป็นที่จะต้องกลับไปจัดการความรู้ให้กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนหนองกระดุกเนื้อ-ดอนยาวสามารถที่จะจัดการองค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างกระจุกกระจาย ให้เป็นหมวดหมู่ โดยการสอดแทรกองค์ความรู้ ข้อคิด ข้อธรรมที่มาจากหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษา ฝึกอบรม และพัฒนา เพื่อให้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพได้เกิดทักษะ อันจะก่อให้เกิดการรักษา สืบสาน และต่อยอดจากรุ่นสู่รุ่น ขณะเดียวกันจากการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัยที่

มีความเกี่ยวข้องในเรื่องข้างต้น เพื่อมาเป็นกรอบตัวชี้วัดในการขับเคลื่อนพัฒนาให้ผู้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นต้นว่า งานวิจัยของสลิทิพย์ เชียงทอง และคณะ (2552) ที่ศึกษาแล้วพบว่า คนดีนั้นจะต้องเป็นคนดี คือ คนที่คิดดี พูดดี ทำดีเป็นประโยชน์โดยรวมต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน มีความซื่อสัตย์ มุ่งมั่นตั้งใจจริง ทำงานโปร่งใส เสียสละ มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง จิตใจผ่องใส บ้านเรือนสะอาดเรียบร้อย มีอาชีพการงานสุจริตไม่ผิดกฎหมาย มีรายได้พอเลี้ยงครอบครัว มีการรวมกลุ่มทำงาน ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้ง มีความเมตตา กรุณา มีสัจจะ ซื่อตรง ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม และละเว้นอบายมุขทั้งปวง ส่วนอัจศรา ประเสริฐสิน และคณะ (2562) ศึกษาวิจัยแล้วพบว่า องค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเป็นคนดีมี 5 องค์ประกอบ องค์ประกอบละ 3 ตัวบ่งชี้ รวม 15 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย 1) รักความเป็นไทย (รักษาศาสน์ กษัตริย์ กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ภูมิใจในความเป็นคนไทย) 2) ซื่อสัตย์เสียสละ (ซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ อดทน) 3) มีวินัยรับผิดชอบ (ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม รับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงาน) 4) มีจิตสาธารณะ (ช่วยเหลือผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ รักษาสมบัติส่วนรวม) และ 5) มีสติรู้เท่าทัน (มีสติ มีภูมิคุ้มกัน อยู่อย่างพอเพียง)

ขณะเดียวกันจากการศึกษาวิจัยของบัญญัติ ยงย่วน และคณะ (2559) พบว่า ตัวชี้วัดสุขภาพทางวัฒนธรรมดีนั้นมี 5 องค์ประกอบ คือ การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ความพึงพอใจกับการมีพื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชุมชน ความพึงพอใจกับการมีข้อตกลง กติกา และแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรม และความพึงพอใจกับการมีภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม ขณะที่ดวงกมล คนโทเงิน (2556) ก็ได้ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชนด้านสภาพแวดล้อมจะต้องประกอบด้วย สภาพแวดล้อมในชุมชนจะต้องไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ ความเพียงพอของปริมาณน้ำดื่ม-น้ำใช้ ในครัวเรือน คุณภาพของน้ำดื่ม-น้ำใช้ ในครัวเรือน คุณภาพอากาศบริเวณที่อยู่อาศัย ระบบจัดการน้ำเสียของบริเวณที่อยู่อาศัย มีระบบการจัดเก็บขยะมูลฝอย/กากของเสียอย่างถูกต้อง และการจราจรในชุมชนจะต้องมีความสะดวกไม่ติดขัด ส่วนในมิติของเศรษฐกิจดีนั้น เสาวลักษณ์ หิรัญรักษ์ และคณะ (2563) ศึกษาวิจัยแล้วพบว่า ผู้คนจะต้องมีความขยัน ใช้จ่ายอย่างประหยัด รู้จักเก็บออม มีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เบียดบังหรือคดโกงกัน และมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน สุดท้ายในการจัดการองค์ความรู้ในมิติของการมีภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น จากการศึกษาวิจัยของพระมหาสุติภัก อภินนโท และรัตติยา เหนืออำนาจ (2562) พบว่า จะต้องการเสริมสร้างสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน มีการฟังฟังอิงอาศัยร่วมกัน มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน การมีส่วนร่วมของเครือข่ายอย่างกว้างขวาง และการรับรู้มุมมองร่วมกัน หรือมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นไปในลักษณะขององค์การแห่งการเรียนรู้ ที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านการฝึกอบรม พัฒนา เพื่อก่อให้เกิดทักษะ ความเชี่ยวชาญ และเกิดเครือข่ายที่กว้างขวาง

จากการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ของนักวิจัยและผลงานวิจัยในสังกัดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และจากหน่วยงานภายนอก เพื่อให้แนวทางและกรอบตัวชี้วัดในการจัดการความรู้ ประกอบกับในการวิจัยในครั้งนี้ผ่านมาผู้วิจัยและคณะได้มุ่งเน้นไปที่การขับเคลื่อนและพัฒนาในเชิงกิจกรรม ซึ่งเป็น Output ของงานวิจัย และมีการกำหนดตัวชี้วัดการขับเคลื่อนพัฒนาเป็นจำนวนกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นหลัก โดยยังไม่มีกำหนดตัวชี้วัดที่จะนำไปสู่การประเมินผลในเชิงเชิงคุณลักษณะในเชิง Outcome จะติดตามมาจากงานวิจัย ฉะนั้นเพื่อก่อให้เกิดที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแบ่งปันความรู้ ทั้งที่เกิดขึ้นโดยคณะผู้วิจัยและที่จะเกิดขึ้นโดยชุมชนหนองกระดุกเนื้อ-ดอนยาว ผ่านการรวบรวมความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่กระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือที่เป็นความรู้แฝงที่อยู่ในตัวบุคคล รวมถึงความรู้ที่มีอยู่ในเอกสารหรือการจดจำบันทึกในชุมชน นำเข้ามาสู่การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ที่สามารถสืบค้น เพื่อให้ทุกคนในชุมชนหรือผู้ที่สนใจสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ ทั้งในระดับบุคคล กลุ่มบุคคล และระดับชุมชน อีกทั้งยังเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการแตกแขนงความคิดใหม่ ๆ โดยผู้คนหลากหลายวัยในชุมชน ที่มีส่วนร่วมในการศึกษาเรียนรู้วิถีแห่งการประพฤติ ปฏิบัติ ผ่านการพัฒนาผู้คนให้มีความดีธรรมและจริยธรรม มีการร่วมกันสืบสานวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ผลักดันให้เกิดการสร้างงานและเศรษฐกิจฐานราก ร่วมกันปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อม และเกิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบนพื้นฐานแห่งภูมิปัญญาหรือวัฒนธรรมของท้องถิ่น นำมาสู่การจัดการขับเคลื่อนพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน โดยเกิดจากการมีส่วนร่วมจากชุมชนและภาคีในสังคมอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดการความรู้ชุมชน 5 ดิสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ
2. เพื่อประเมินผลและถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน 5 ดิสู่การพัฒนาวัฒนธรรม

ชุมชนวิถีพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ได้รับใบรับรองจริยธรรมการวิจัยตามหมายเลขข้อเสนอการวิจัยที่ ว.269/2566 และมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนของการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลง โดยการประสานงานพื้นที่เป้าหมายเพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย ประสานความร่วมมือ สร้างความสัมพันธ์ที่ดี สร้างความไว้วางใจ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้ที่มาจากการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัย และจากการค้นหาความรู้ที่มาจากภายในตัวบุคคลและภายในชุมชน และกำหนดขอบเขตของพื้นที่ โดยจากมติของที่ประชุมประชาคมตำบล

กำหนดให้ขยายพื้นที่ดำเนินการวิจัยเป็น 9 หมู่บ้าน (เดิม 3 หมู่บ้าน) ของตำบลหนองนมวัว อำเภอ
ลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อรวบรวมความรู้ของชุมชนให้ครบถ้วน และครอบคลุมทุกหมู่บ้าน

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ (Act)

1. การบ่งชี้ความรู้ เพื่อกำหนดเป้าหมายของการจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับวิถี
วัฒนธรรมของชุมชน และจัดตั้งคณะทำงานร่วม (Core Group) เพื่อทำหน้าที่เป็นกลไกในการร่วม
ขับเคลื่อนงานในพื้นที่

2. การสร้างและแสวงหาความรู้ เป็นการรวบรวมความรู้ที่มีอยู่ชุมชน และความรู้ที่แฝงอยู่
ในตัวบุคคลอันประกอบด้วย ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิปัญญา โดยมีกระบวนการดังนี้

2.1 การประชุมแกนนำระดับชุมชน จำนวน 7 รูป/คน เพื่อคัดเลือกผู้รู้ ผู้ทรง คุณวุฒิ
ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มอาชีพ ประชาชน และที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยงซึ่งมีความเหมาะสม
และเชี่ยวชาญในแต่ละมิติของชุมชน 5 มิติ ประกอบด้วย คนดี วัฒนธรรมดี สภาพแวดล้อมดี เศรษฐกิจ
ดี และภูมิปัญญาท้องถิ่นดี

2.2 การจัดเสวนาระหว่างตัวแทนชุมชนที่ได้รับการคัดเลือก จำนวน 60 รูป/คน เพื่อ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน (Show and Share) การถ่ายทอดความรู้โดยการเล่าเรื่อง (Story
Telling) อันเป็นการสร้าง แสวงหา รวบรวมความรู้ทั้งภายใน/ภายนอก รักษาความรู้เดิม

2.3 การจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ เป็นการจัดเก็บข้อมูลความรู้ เป็นหมวดหมู่
ประเภทให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายและค้นหาได้สะดวก รวดเร็ว โดยการประชุมคณะทำงานร่วมเพื่อการ
ดำเนินการเกี่ยวกับข้อมูลความรู้ชุมชนที่ได้มาสู่กระบวนการจัดการ เช่น วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การจัดเก็บ เรียบเรียงข้อมูล เป็นต้น

2.4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ในขั้นตอนนี้เป็นการสร้างความมั่นใจว่า
ความรู้ที่ได้มีการรวบรวมและจัดเก็บเป็นความรู้ที่ถูกต้อง ทันสมัยและเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้
งานจริง โดย 1) การจัดตั้งคณะทำงานซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน หรือผู้ที่มี
ความเชี่ยวชาญในองค์ความรู้นั้น ๆ เพื่อตรวจสอบ กลั่นกรองความรู้ และปรับแก้ไขให้ถูกต้องก่อน
นำไปถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน และกำหนดทีมพี่เลี้ยงชุมชนในการส่งเสริม สนับสนุนและ
ประสานงานในพื้นที่ จำนวน 9 คนจาก 9 หมู่บ้าน และ 2) การประชุมคณะทำงานร่วมเพื่อปรับปรุง
คู่มือความรู้ชุมชน

2.5 การถ่ายทอดความรู้ เป็นการแบ่งปันความรู้ ส่งต่อและรับความรู้ที่สามารถนำไป
ผสมผสานกับความรู้ของชุมชนที่มีอยู่เดิมจนก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และถ่ายทอดหมุนเวียนกันต่อไป
อย่างเป็นระบบ โดย 1) การจัดทำหนังสือชุดความรู้ชุมชน และ 2) การจัดทำแผนที่ผู้รู้

2.6 การใช้ความรู้ เป็นการนำความรู้ชุมชนที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ นำไป
ประยุกต์ ปฏิบัติในวิถีการดำเนินชีวิต โดยการใช้ความรู้ที่มีฐานความรู้อยู่แล้วบูรณาการร่วมกับองค์

ความรู้ที่ได้จากการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เกิดความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ในการพัฒนา เสริมสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว พบปะ สัมพันธ์ ร่วมกัน ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ ผ่าน กิจกรรมงานบุญประเพณีของตำบลหนองนมวัว

3. การติดตามประเมินผลความรู้ ถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่มีการตรวจสอบการขับเคลื่อน พัฒนาชุมชน 5 ดี ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ ขณะเดียวกันก็จะมีการถอดบทเรียนเพื่อร่วมกัน สะท้อนปัญหาข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การพัฒนาในชุมชนเดิมหรือชุมชนอื่นที่สนใจ โดย 1) การ ประเมินผลโครงการแบบชิป (CIPP Model) (Stufflebeam, D. L. & Shinkfield, A. J., 2007) เป็น การประเมินภาพรวมของโครงการตั้งแต่บริบท ปัจจัยป้อน กระบวนการ และผลผลิต (Context, Input, Process and Product) โดยใช้การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับ ตัวแทนชุมชน จำนวน 16 รูป/คน และ 2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมของนักวิจัย และทีมพี่เลี้ยงชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดประชุมสนทนากลุ่มเพื่อคืนข้อมูล สู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน เพื่อให้เกิดการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนความรู้

สรุปผลการวิจัย

การจัดการความรู้ชุมชน 5 ดี สู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ประกอบด้วย กลไกการ ะบวนการ ดังนี้

1. การสังเคราะห์และบ่งชี้ความรู้ กระบวนการนี้ได้จากการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัย จำนวน 13 ผลงาน ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการในพื้นที่วิจัย และจากงานวิจัยของนักวิชาการที่มีความ เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังดำเนินการวิจัย สามารถจำแนกเป็นหมวด ประกอบด้วย หมวดที่ 1 บุคคลต้นแบบ หมวดที่ 2 วัฒนธรรมดี หมวดที่ 3 สิ่งแวดล้อมดี หมวดที่ 4 เศรษฐกิจดี และหมวดที่ 5 ภูมิปัญญา ท้องถิ่นดี

2. การแสวงหาความรู้ กระบวนการนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมความรู้ที่มีอยู่ชุมชน และ ความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลอันประกอบด้วย ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิปัญญา ผ่านกลไกการมีส่วนร่วม ของชุมชน พบว่า 1) มีข้อตกลงชุมชน เรื่อง การขยายพื้นที่เป้าหมาย 2) มีการสร้างกลไกเจ้าภาพ 3) มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันของชุมชน และ 4) มีการออกแบบการจัดทำแผนที่ผู้รู้ตำบล และ หนังสือยินยอมอนุญาตให้เผยแพร่ภาพถ่าย วีดีโอ และ/หรือข้อมูลส่วนบุคคลบนอินเทอร์เน็ตหรือ กระดานข่าวอื่น ๆ

3. การจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ โดยมีทีมพี่เลี้ยง คอยตรวจสอบ กลั่นกรองความรู้ ให้คำแนะนำ และประสานในพื้นที่ให้อย่างใกล้ชิด ประกอบด้วย หมวดที่ 1 บุคคลต้นแบบ จำนวน 23 คน ประกอบด้วย ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำท้องถิ่น และผู้นำ

ห้องที่ และหมวดที่ 2 วัฒนธรรมดี จำนวน 9 คน หมวดที่ 3 สิ่งแวดล้อมดี จำนวน 2 คน หมวดที่ 4 เศรษฐกิจดี จำนวน 17 คน และหมวดที่ 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี จำนวน 17 คน รวมทั้งสิ้น 68 รูป/คน

4. การระดมความคิดเห็นเพื่อยืนยันชุดข้อมูลชุมชน ประกอบด้วย 1) การเสวนาชุมชน “บ้าน ชุมชน คน หนองนมวัว” และ 2) การประกวดคลิปวิดีโอ “การเรียนรู้ตามปราชญ์”

5. การถ่ายทอดความรู้ เป็นแบ่งปันความรู้ ส่งต่อและรับความรู้ที่สามารถนำไปผสมผสานกับความรู้ของชุมชนที่มีอยู่เดิมจนก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และถ่ายทอดหมุนเวียนกันต่อไปอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 1) การจัดทำหนังสือชุดความรู้ชุมชน “เรื่องเล่าชุมชน คน หนองนมวัว” และ 2) การจัดทำแผนที่ผู้รู้ตำบลหนองนมวัว

6. การขยายผล และสร้างมูลค่าชุดความรู้ ขั้นตอนนี้ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงชุมชน ได้เลือกตัวอย่างชุดความรู้ต้นแบบเพื่อไปสู่การขยายผล และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน คือ “การปั้นลูกกระสุนดินเหนียว” โดยจัดกิจกรรม 1) การแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว ได้กำหนดจัดงานตักบาตรเทโวโรหณะ ในประเพณีวันออกพรรษา และ 2) การแข่งขันยิงหนังสติ๊กเพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองนมวัว แมตซ์ล้างตา ในงานบุญเดือน 3 สืบงานประเพณี “บุญคูณลาน สู่ขวัญข้าว” ประจำปี 2567

7. การประเมินผลและถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน 5 ดีสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ พบว่า

7.1 การประเมินผลความรู้ แบบชิปโมเดล ประกอบด้วย

1) การประเมินด้านบริบท พบว่า 1.1) ตำบลหนองนมวัวเป็นพื้นที่เชิงปฏิบัติการทางสังคมของคณะผู้วิจัยมากกว่า 3 ปี ผ่านการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ และ 1.2) ทิศทางวัฒนธรรมมีความเข้มแข็ง มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

2) การประเมินปัจจัยป้อน พบว่า 2.1) แกนนำชุมชน จิตอาสา มีความเข้มแข็ง 2.2) ศักยภาพชุมชน ประกอบด้วยองค์ประกอบของคนที่ดี งานที่ดี และชุมชนที่ดี 2.3) การสนับสนุนจากภาครัฐและภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ

3) การประเมินกระบวนการ พบว่า 3.1) มีการสร้างข้อตกลงชุมชน 3.2) มีการสร้างกลไกเจ้าภาพ 3.3) มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันของชุมชน คือ “เรียนรู้ตามปราชญ์”

4) การประเมินผลิตผล พบว่า 4.1) ขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อพัฒนาครบทุกพื้นที่ แต่มีการปรับเปลี่ยนผู้รู้ชุมชนในตำบลหนองนมวัว ตามความเหมาะสม และสร้างโอกาสในการปรับปรุงหนังสือชุดความรู้ชุมชนได้หากมีการค้นพบผู้รู้ท่านใหม่ หรือมีการสร้างความรู้ใหม่เกิดขึ้นในพื้นที่ และ 4.2) การสืบทอดของชุดความรู้ท้องถิ่น ขาดช่วงการสืบทอดความรู้

7.2 ผลการถอดบทเรียนการจัดการความรู้ชุมชน 5 ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เพื่อการสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม พบว่า

1) กระบวนการในการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1.1) การสังเคราะห์และป้อนความรู้ 1.2) การแสวงหาความรู้ 1.3) การจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ 1.4) การระดมความคิดเห็นเพื่อยืนยันชุดข้อมูลชุมชน 1.5) การถ่ายทอดความรู้ 1.6) การขยายผล และสร้างมูลค่าชุดความรู้ 1.7) การติดตามประเมินผลความรู้ และ 1.8) การสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม

2) การวิเคราะห์ และถอดบทเรียน พบว่า ประกอบด้วย 2.1) ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย เงื่อนไขของผู้รู้ และการสูญหายของชุดความรู้ และ 2.2) ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย การสนับสนุนจากภาครัฐ ศักยภาพชุมชน ทูทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม และแกนนำชุมชน/จิตอาสาที่มีความเข้มแข็ง

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้จะกล่าวถึงผลจากจัดการความรู้ชุมชน 5 ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผล ดังนี้ การจัดแบ่งหมวดหมู่ความรู้ชุมชน 5 ดี ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งออกเป็น หมวดที่ 1 บุคคลต้นแบบ (Smart People) หมายถึง บุคคลที่ควรยึดเป็นแบบอย่างในการประพฤติ ปฏิบัติ มีบุคลิก มีวิสัยทัศน์ มีความพยายาม มีจิตใจดีงาม มีน้ำใจเสียสละ ช่วยเหลือคนอื่น มีจิตอาสา และจิตสาธารณะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม สอดคล้องกับงานวิจัยของรัตติยา เหนืออำนาจ และคณะ (2564) พบว่า องค์ประกอบของชุมชนซึ่งเป็นหน่วยทางสังคมที่เป็นฐานรากของการพัฒนาเมืองหรือจังหวัด โดยเฉพาะชุมชนหมู่บ้านตามแบบวิถีพุทธวิถีไทยที่จะสะท้อนให้เห็นความเป็นเมืองหรือจังหวัดอัจฉริยะวิถีพุทธหรือเชิงพุทธ (Smart Buddhist City) และการพัฒนา Smart People หรือการพัฒนาพฤติกรรมการแสดงออกทางสังคมของประชาชนที่สะท้อนถึงความเป็นคนที่มีคุณธรรมจริยธรรม ขณะที่ของอังศรา ประเสริฐสิน และคณะ (2562) พบว่า องค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเป็นคนดี ต้องมีจิตสาธารณะ (ช่วยเหลือผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ รักษาสมบัติส่วนรวม) หมวดที่ 2 วัฒนธรรมดี (Smart Culture) หมายถึง การมีขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือวัฒนธรรมที่ดีงาม และส่งผลให้เกิดการพัฒนาจิตใจให้เป็นรักความสงบ รู้จักรงับอารมณ์ มีสติ การแสดงออกถึงความรักและเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ สอดคล้องกับการวิจัยของบุญฤดี ยงย่วน และคณะ (2559) พบว่า ในการพัฒนาตัวชี้วัดสุขภาวะทางวัฒนธรรมระดับชุมชน พบว่า การที่คนในชุมชนพึงพอใจ มีความสุขใจ มีความยินดีกับการที่ตนได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของวัฒนธรรมร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชน พึงพอใจกับการได้แสดงออกทางวัฒนธรรม เป็นการแสดงออกถึงความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชุมชน หมวดที่ 3 สิ่งแวดล้อมดี (Smart Ecology) หมายถึง การมีสภาพแวดล้อมในชุมชนหมู่บ้านเหมาะแก่การอยู่

อาศัย ไม่เปียดเบียนสิ่งแวดล้อม และเหมาะแก่การประกอบสัมมาชีพ หมวดที่ 4 เศรษฐกิจดี (Smart Economy) หมายถึง การประกอบสัมมาชีพที่นำมาซึ่งความสุข ความพอดี พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน และตั้งอยู่บนฐานของความรู้และคุณธรรม และหมวดที่ 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี (Smart Technology) หมายถึง การพัฒนาเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือนวัตกรรมของชุมชนที่แสวงหาทางออกเมื่อเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตหรือการประกอบสัมมาชีพ เป็นการนำพลังแห่งสติและปัญญามาใช้ในสถานการณ์วิกฤติและสร้างสรรค์ สามารถนำพาตนเอง สังคม ชุมชน และประเทศไปสู่ความผาสุก สอดคล้องกับงานวิจัยของศึกษาวิจัยของเสาวลักษณ์ หิรัญรักษ์ และคณะพบว่า การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี สมาชิกในหมู่บ้านต้องให้ความสำคัญโดยยึดถือปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎกติกา (สืลภาวนา) สร้างความตระหนักร่วมกันในการรักษาสีงแวดล้อมเพื่อสุขภาพที่ดีของคนในชุมชน กระตุ้น ส่งเสริมกระบวนการความคิดในเรื่องความขยัน อดทน อดออม ส่งเสริมการมีอาชีพอื่นนอกจากอาชีพหลักที่ทำประจำ ทำให้มีรายได้เสริมเพิ่มขึ้น สร้างความสามัคคีร่วมกัน หาแนวทางป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในหมู่บ้าน

ขณะที่กระบวนการในการจัดการความรู้ชุมชน 5 ดี สู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ (1) การสังเคราะห์และบ่งชี้ความรู้ (2) การแสวงหาความรู้ (3) การจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (4) การระดมความคิดเห็นเพื่อยืนยันชุดข้อมูลชุมชน (5) การถ่ายทอดความรู้ (6) การขยายผล และสร้างมูลค่าชุดความรู้ (7) การติดตามประเมินผลความรู้ และ (8) การสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งไม่สอดคล้องกับกนิษฐา บุญประคอง และจุฑารัตน์ ศรารณะวงศ์ (2553) พบว่าด้านการจัดการความรู้เรื่องการจัดขยะและบำบัดน้ำเสีย 5 กระบวนการ ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ความต้องการความรู้ 2) การสร้าง/แสวงหาความรู้ใหม่ 3) การรวบรวมจัดเก็บความรู้ 4) การเผยแพร่/ถ่ายทอดความรู้ และ 5) การประยุกต์ใช้ความรู้ เนื่องจากบริบทเชิงพื้นที่ในการศึกษาวิจัยมีความแตกต่างกันโดยตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีความเข้มแข็งในด้านของทุนทางวัฒนธรรม จึงทำให้การสืบค้นข้อมูล และการยืนยันข้อมูลเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญมากกว่าโครงการที่เป็นลักษณะกระบวนการที่ชัดเจน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กลไกและกระบวนการในการจัดการความรู้ชุมชน 5 ดี (ที่มา: วิเคราะห์โดยผู้วิจัย)

นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเป็นกลไกและกระบวนการจัดการความรู้ชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการจัดการความรู้ชุมชน 5 ดีสู่การพัฒนาวัตกรรมการจัดการความรู้ชุมชนวิถีพุทธโดยใช้กลไกของหลัก “บวร” หรือบ้าน วัด โรงเรียนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมกันในการแลกเปลี่ยนความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรม ประกอบด้วย กลไกและกระบวนการในการจัดการความรู้ชุมชน 5 ดี ของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย

1. การสังเคราะห์และบ่งชี้ความรู้ กระบวนการนี้ได้จากการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการในพื้นที่วิจัย และจากงานวิจัยของนักวิชาการที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ดำเนินการวิจัย และที่สำคัญ คือ ผลงานและองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยของผู้วิจัยและคณะที่ดำเนินการศึกษาและพัฒนาในห้วงระยะเวลาที่ผ่านมา ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การต่อยอดและการจัดการความรู้ให้เข้าถึงผู้คนในสังคมให้มากขึ้น ผลจากการดำเนินการในขั้นตอนนี้ส่งผลให้กรอบการบ่งชี้ความรู้ชุมชน มีความชัดเจนขึ้น สามารถจำแนกเป็นหมวดหมู่ ประกอบด้วย หมวดที่ 1 บุคคลต้นแบบ (Smart People) หมวดที่ 2 วัฒนธรรมดี (Smart Culture) หมวดที่ 3 สิ่งแวดล้อมดี (Smart Ecology) หมวดที่ 4 เศรษฐกิจดี (Smart Economy) และหมวดที่ 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นดี (Smart Technology)

2. การแสวงหาความรู้ กระบวนการนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมความรู้ที่มีอยู่ชุมชน และความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลอันประกอบด้วย ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิปัญญา ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มแกนนำชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบ และการจัดประชาคมกลุ่มระดับแกนนำของชุมชน ตัวแทนภาคการศึกษา ตัวแทนภาคชุมชน และตัวแทนคณะสงฆ์อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการรวบรวมความรู้ที่มีอยู่ชุมชน และความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลอันประกอบด้วย ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิปัญญา โดยพบว่า ความรู้ที่ค้นพบส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่ฝังในตัวคน (ผู้รู้ชุมชน) ซึ่งมีความเข้มแข็งและเป็นฐานรากในการพัฒนา ต่อยอดของชุมชน

3. การจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ในขั้นตอนนี้เป็นการจัดเก็บข้อมูลความรู้ ตามหมวดหมู่ ประเภทที่ได้มีการกำหนดไว้ ตามหมวดหมู่ 5 ดี ให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายและค้นหาได้สะดวก รวดเร็ว ซึ่งในกระบวนการนี้ได้จัดเก็บข้อมูล โดยมีทีมพี่เลี้ยง (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และทีมงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว) คอยตรวจสอบ กลั่นกรองความรู้ ให้คำแนะนำ และประสานในพื้นที่ให้อย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ลักษณะการดำเนินการในขั้นตอนนี้เป็นการทำงานในลักษณะวงจรคุณภาพ กระทำการจัดเก็บ สืบค้น ประมวลผล และกลั่นกรองความรู้ ทีละชุดความรู้ เพื่อการแยกประเภท หมวดหมู่ได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน ครบถ้วนใน 9 หมู่บ้าน ของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

4. การระดมความคิดเห็นเพื่อยืนยันชุดข้อมูลชุมชน ในกระบวนการนี้เป็นการยืนยันชุดข้อมูลความรู้ของชุมชน ดังนั้นแล้วเมื่อมีการสรุปชุดความรู้ชุมชน “การเรียนรู้ตามปราชญ์” ที่ครอบคลุมข้อมูลทะเบียนผู้รู้ตำบลหนองนมวัว จำนวน 9 หมู่บ้าน และได้พิจารณากลั่นกรองความรู้ร่วมกันระหว่างทีมงานวิจัยและทีมพี่เลี้ยงชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และทีมงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว) ซึ่งพบว่า ประวัติของแต่ละหมู่บ้านยังไม่ชัดเจน เป็นเพียงเรื่องเล่าต่อกันมา ดังนั้นจึงมีแนวคิดร่วมกันในการจัดกิจกรรมเสวนาชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็ก เยาวชนและสามเณรในตำบล เพื่อสร้างและขยายผลชุดข้อมูล รวมถึงสร้างการตระหนักรู้ และความภาคภูมิใจในตัวตนของผู้รู้ในตำบลหนองนมวัว โดยมีกลไกเจ้าภาพในการขับเคลื่อนกิจกรรมที่ออกแบบร่วมกันในชุมชน

5. การถ่ายทอดความรู้ เมื่อผ่านกระบวนการในการจัดเก็บข้อมูล การสังเคราะห์และแบ่งปันความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดเก็บ การสืบค้นความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ และการระดมความคิดเห็นเพื่อยืนยันชุดข้อมูลชุมชน ในกระบวนการนี้เป็นการแบ่งปันความรู้ ส่งต่อและรับความรู้ที่สามารถนำไปผสมผสานกับความรู้ของชุมชนที่มีอยู่เดิมจนก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ และถ่ายทอดหมุนเวียนกันต่อไปอย่างเป็นระบบ

6. การขยายผล และสร้างมูลค่าชุดความรู้ ขั้นตอนนี้ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงชุมชน ได้เลือกตัวอย่างชุดความรู้ต้นแบบเพื่อไปสู่การขยายผล และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน คือ “การปั้นลูกกระสุนดินเหนียว” ของคุณพ่อสำเร็จ ฝึกผล พบว่า ด้วยมือของพ่อสำเร็จที่ขุดดินจอมปลวก มานวดทุบ หมักแรมสัปดาห์ ก่อนที่จะปั้นเป็นลูกกระสุน ผึ่งลม ผึ่งแดดอ่อน เมื่อแห้งดีแล้วค่อยนำมาออกมาจำหน่ายในราคา 100 ลูก จำนวน 10 บาท และทำเช่นนี้มานานับ 40-50 ปีแล้ว และรายได้จากลูกกระสุนข้างต้นนั้นได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งของทุนสนับสนุนการศึกษาให้ลูกหลานได้ศึกษาเล่าเรียนจนจบปริญญา สอดคล้องกับบริบทของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ดังนั้นการใช้หนังสือ และลูกกระสุนดินเหนียวเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนในชุมชนอยู่แล้ว จึงใช้ฐานความรู้ที่มีอยู่ของชุมชนบูรณาการกับวิถีชีวิต สร้างเป็นกิจกรรมการแข่งขันการยิงหนังสติ๊กผ่านกิจกรรมงานบุญประเพณี ทั้งนี้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม การรับรู้ และสร้างการยอมรับให้แก่คน 3 วัย ในชุมชน รวมถึงภาคีเครือข่ายพลังบรรพบุรุษในพื้นที่ กิจกรรมการแข่งขันยิงหนังสติ๊กจึงถือเป็นการต่อยอด สืบสาน และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันนี้ให้คงไว้ในชุมชน รวมถึงยังเป็นช่องทางในการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับผู้ที่สนใจอีกด้วย

7. การติดตามประเมินผลความรู้ ในขั้นตอนนี้ทีมวิจัย และทีมพี่เลี้ยงชุมชน ได้ร่วมกันสังเกตการณ์ บันทึกข้อมูล หลักฐานต่าง ๆ และร่วมปรับแผนการทำงานเมื่อกระบวนการดำเนินตามที่กำหนดไว้ไม่เป็นไปตามที่วางไว้ เมื่อเสร็จสิ้นการทำงานจึงได้ร่วมกันประเมินผลโครงการแบบชิป (CIPP Model) เป็นการประเมินภาพรวมของโครงการตั้งแต่บริบท ปัจจัยป้อน กระบวนการ และผลผลิต

8. การสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ในขั้นตอนนี้ทีมวิจัย ได้จัดประชุมสนทนากลุ่มเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน ให้เกิดการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน เกิดการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนความรู้ เกิดการเรียนรู้ร่วมกันนำมาซึ่งการปรับวิธีคิด และวิธีการทำงานที่สร้างสรรค์ และมีคุณภาพยิ่งขึ้น โดยการเปิดใจเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มากกว่าการวิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้หาคนผิด แต่ต้องการปรับปรุงงานในครั้งต่อไปให้ดีกว่าเดิม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรสนับสนุนเชิงนโยบายในการขยายผลศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่เป็นรูปธรรมเพื่อเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ภาครัฐควรสนับสนุนทรัพยากรทางการบริหาร เช่น งบประมาณ บุคลากรที่ทำหน้าที่วิเคราะห์และจัดเก็บข้อมูลทางด้านความรู้ และภูมิปัญญาทางด้านวัฒนธรรม ให้แก่ชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในชุมชน และระหว่างชุมชน

3. ภาครัฐและจังหวัดควรสนับสนุนให้มีกิจกรรม โครงการในการสร้างทายาทผู้รู้ในพื้นที่ เพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ผ่านสถาบันการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ชุมชนควรจัดเวทีสานเสวนาในงานบุญประเพณี หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่างคน 3 ช่วงวัยในชุมชน

2. ชุมชนควรร่วมกันอนุรักษ์ชุดความรู้ โดยอาจสร้างเป็นหลักสูตรชุมชนเพื่อให้เกิดการบันทึก จัดเก็บ และรวบรวมองค์ความรู้จากภายในบุคคล

3. ชุมชนควรสอดแทรกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่สาธารณะเพื่อเพิ่มพื้นที่ในการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กนิษฐา บุญประคอง และจุฑารัตน์ ศราวณวงศ์. การจัดการความรู้สู่ชุมชนของโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 26(3), 1-28.
- ดวงกมล คนโทเงิน. (2556). ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่มาบตาพุด จังหวัดระยอง. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 9(2), 65-88.
- บัญญัติ ยงย่วน และคณะ. (2559). การพัฒนาตัวชี้วัดสุขภาวะทางวัฒนธรรมระดับชุมชน. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*, 8(1), 113-133.
- พระมหาชุตีภัก อภินันโท และรัตติยา เหนืออำนาจ. (2562). การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 2(3), 1-18.
- รัตติยา เหนืออำนาจ และคณะ. (2564). การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย. *วารสารศิลปะการจัดการ*, 5(3), 559-573.
- สลิลทิพย์ เชียงทอง และคณะ. (2552). *คู่มือการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน*. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- เสาวลักษณ์ หิรัญรักษ์ และคณะ. (2563). การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในอำเภอดงตาล จังหวัดนครสวรรค์. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(4), 151-162.

- อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ. (2564) การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(11), 35-47.
- อัจศรา ประเสริฐสิน และคณะ. (2562). การตรวจสอบคุณภาพขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านความเป็นคนดี สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา. *Veridian E-Journal. Silpakorn University*, 12(2), 459-476.
- Stufflebeam. D. L. & Shinkfield. A. J. (2007). *Evaluation Theory. Models & Application*. San Francisco : John Wilwy.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นางสาวรัตติยา เหนืออำนาจ

Miss. Rattiya Nau-amnat

ที่อยู่

เลขที่ ๗๐๙/๑๗๕ หมู่ ๒ หมู่บ้านสวัสดิการทหารบก

ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

โทรศัพท์มือถือ ๐๙๙-๒๙๖๙๒๒๙

E-mail: rattitik.prom@gmail.com

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรี รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยบูรพา
- ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พร.ม.รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลงานวิจัย

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน	๒๕๕๘	ผู้ร่วมวิจัย
การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงยุทธศาสตร์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาคูหาญ	๒๕๕๙	ผู้ร่วมวิจัย
การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วัง	๒๕๕๙	ผู้ร่วมวิจัย
ยุ่งข้าวยุคใหม่ : กระบวนการปรับตัวสู่ทางรอดแห่งภูมิปัญญาของชาวนาไทย	๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นวิถีพุทธกับการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวพ่อ-แม่มือใหม่	๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
นิเวศวัฒนธรรม : รูปแบบและกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวต้นน้ำเจ้าพระยา	๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ	๒๕๖๑	ผู้ร่วมวิจัย

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	๒๕๖๑	ผู้ร่วมวิจัย
Knowledge Center: กระบวนการจัดการวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์	๒๕๖๑	ผู้ร่วมวิจัย
การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย	๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์	๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
สันติภาพไร้รอยต่อ : การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
การเสริมสร้างเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงเรื่องเหล้าและบุหรี่ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล	ปีงบประมาณ ๒๕๖๕	หัวหน้าโครงการวิจัย
พ่อ : มิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง	ปีงบประมาณ ๒๕๖๕	ผู้ร่วมวิจัย
การสร้างเสริมเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา (เหล้า บุหรี่)	ปีงบประมาณ ๒๕๖๕	ผู้ร่วมวิจัย
การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนาวิถีธรรมชุมชนวิถีพุทธ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๖	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับการรองรับสังคมพลวัตของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๖	หัวหน้าโครงการวิจัย
ธนาคารน้ำใต้ดินแบบพอเพียง: รูปแบบและกระบวนการบริหารจัดการน้ำของวัดและชุมชน	ปีงบประมาณ ๒๕๖๖	หัวหน้าโครงการวิจัย
การสร้างเสริมสถาบันพระพุทธศาสนาสุภาพะเพื่อการลดปัจจัยเสี่ยงในจังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๖	ผู้ร่วมวิจัย

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุน สนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นแบบใน เขตพื้นที่ทับซ้อนเขตอุทยานแห่งชาติ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๗	ผู้ร่วมวิจัย
การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาค ชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง	ปีงบประมาณ ๒๕๖๗	หัวหน้า โครงการวิจัย

ผลงานทางวิชาการ

๑. บทความวิจัย

พระครูนิวาส์สีลขันธ, อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่वंก” การประชุมทางวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒, ณ วิทยาลัยสงฆ์ล้านนาเฉลิมพระเกียรติฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดน่าน ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

รัตติยา เหนืออำนาจ. “ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของแบบจำลองการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ในจังหวัดนครสวรรค์”. วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน, ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๖๒): ๕๐-๖๓.

รัตติยา เหนืออำนาจ. พระเทพปริยัติเมธี. และนัยนา เกิดวิชัย. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์”. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑๓-๒๘.

พระมหาชุตีภัก อภินนโท อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา พรหมกัลป์. “คณะสงฆ์กับการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง”. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓ INC๒๐๑๙ : MCU Nan นครน่าน: นครพระพุทธศาสนา สุ่มรดกธรรม มรดกโลก วันพุธ ที่ ๑๕ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

พระมหาชุตีภัก อภินนโท (แหมทอง) และรัตติยา เหนืออำนาจ. “การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน”. วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑-๑๘.

พระมหาสุเมธ สมานิตและรัตติยา เหนืออำนาจ. “แรงจูงใจที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิจิตร”. วารสารอาชีวการแพทย์และความปลอดภัย, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๓๓-๔๒.

อัครเดช พรหมกัลป์, พระครูนิวาส์สีลขันธ, รัตติยา เหนืออำนาจและจรรยาศักดิ์ สุนทรเดชา. “ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๑๔๗๙-๑๔๙๑.

พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรังค์ ฐิตวฑฺฒโน), อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “ธรรมเนียมปฏิบัติกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียง ภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๓): ๑๖๕๓-๑๖๖๓.

อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ, จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “ยุ่งข้าวยุคใหม่: กระบวนการปรับตัวสู่ทางรอดแห่งภูมิปัญญาของชาวนาไทย”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๓): ๑๖๙๕-๑๗๐๗.

พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรังค์ ฐิตวฑฺฒโน), อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นวิถีพุทธกับการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวพ่อ-แม่มีอใหม่”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๒๑๒๘-๒๑๓๗.

อัครเดช พรหมกัลป์, พระราชรัตนเวที, รัตติยา เหนืออำนาจ. “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการ ภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๒๔๓๙-๒๔๕๑.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, พระมหาสุเมธ สมานิต, ศศิกิจจ์ อ่ำจ้อย. “ถอดบทเรียนห้วยหนามตะเข้: การจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๔-๒๔.

อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจและอาภรณ์รัตน์ รอดไม้เลิศ. “การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์”. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๔): ๓๕-๔๗.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, สมคิด พุ่มทุเรียน และจรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย”. **วารสารศิลปการจัดการ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔): ๕๕๙-๕๗๓.

พระราชรัตนเวที, อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “การเสริมสร้างเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงเรื่องเหล้าและบุหรี่ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๗ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๖๔): ๒๗๗๖-๒๗๙๑.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, พระมหาไธ้ ธมมเมธี และจรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕): ๕๕๙-๕๗๓.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, พระมหาสุเมธ สมานิต, ศศิกิจจ์ อ่ำจ้อย. ถอดบทเรียนห้วยหนามตะเข้: การจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๔-๒๔.

อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ, อารรัตน์ เลิศไผ่รอด. การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๔): ๓๕-๔๗.

พระราชรัตนเวที, อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา เหนืออำนาจ. การเสริมสร้างเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงเรื่องเหล้าและบุหรี่ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๗ (พฤศจิกายน - ธันวาคม ๒๕๖๔): ๒๗๗๖-๒๗๙๑.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, พระมหาไฉ่ ธมฺมเมธี, จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕): ๒๑๒-๒๒๖.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, สมคิด พุ่มทุเรียน และจรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย. **วารสารศิลปการจัดการ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔): ๕๕๙-๕๗๓.

อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “Knowledge Center: กระบวนการจัดการวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖): R๒๓๕-๒๔๔.

รัตติยา เหนืออำนาจ, สยาม คำปรีดา และภาวราดร แก้วบุตรดี. “การสร้างธรรมานุญความสุสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗).

รัตติยา เหนืออำนาจ, สยาม คำปรีดา และภาวราดร แก้วบุตรดี. “อริยวัฑฒากับกิจกรรมจิตอาสาเพื่อการพัฒนาชุมชนบ้านหนองหัวเรือ ตำบลมหาโพธิ์ อำเภอแก้งาเขียว จังหวัดนครสวรรค์”. **วารสารวิจัยวิชาการ**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๖๗).

๒. บทความทางวิชาการ

รัตติยา เหนืออำนาจ. “เทคนิคการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน”. **วารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๙-๔๒.

รัตติยา เหนืออำนาจ. “เกษตรวิถีกับการบริหารจัดการตามแนวคิด Lean Thinking” **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๑.

รัตติยา พรหมกัลป์. “ทุนท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวต้นน้ำเจ้าพระยา”. รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑. ณ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม ๙-๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

รัตติยา พรหมกัลป์. “ประเพณีจับข้อมือสาว: คุศโลบายในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนคนไทยเชื้อสายมอญ”. **วารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒).

รัตติยา เหนืออำนาจและอัครเดช พรหมกัลป์. “๑๐๓ ปี ประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ การสืบ
สานบนพื้นฐานของความขัดแย้ง”. วารสารอาชญากรรมและความปลอดภัย, ปีที่ ๒ ฉบับที่
๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๕๙-๗๒.

ประวัติ

๑. **ชื่อ - นามสกุล** ผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์
ชื่อ - นามสกุล Assist. Prof Dr. Akkaradecha Brahmakappa
๒. **ที่อยู่** เลขที่ ๗๐๙/๑๗๕ หมู่ ๒ หมู่บ้านสวัสดิการทหารบก
ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์
โทรศัพท์มือถือ ๐๘๒-๙๔๕๕๕๘๔
E-mail: akkarat๘๖๖๘@gmail.com
๓. **ตำแหน่งปัจจุบัน**
 - อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
 - รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
 - ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ วิทยาเขตนครสวรรค์
๔. **ประวัติการศึกษา**
 - ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.นิเทศศาสตร์) สถาบันราชภัฏมหาสารคาม
 - ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - ปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. **สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ**
 - การศึกษาและวิจัยชุมชน/ การจัดการทรัพยากรชุมชน /การวิจัยทางสังคมศาสตร์
 - การสื่อสารมวลชน / การเก็บข้อมูล / การนำเสนอ / การเข้าถึงชุมชน
 - การบริหารจัดการองค์กร / การบริหารองค์การสื่อสารชุมชน (เคเบิลทีวีท้องถิ่น)
 - ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน/สังคม /สังคมวิทยาการพัฒนา/การพัฒนาชนบทไทย
 - วิทยาการแม่ข่าย ๑๑ ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

๖. ผลงานวิจัย

หัวข้องานวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
กระบวนการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาตามวงจร PDCA ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๕	หัวหน้าโครงการวิจัย

หัวข้องานวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพในองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ปีงบประมาณ ๒๕๕๖	หัวหน้าโครงการวิจัย
ทัศนคติที่มีต่อบทบาทและการแสดงออกของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๕๗	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	หัวหน้าโครงการวิจัย
ศึกษาความขัดแย้งกับการสืบสานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	หัวหน้าโครงการวิจัย
การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระดับชุมชนในอาเซียน	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	ผู้ร่วมวิจัย
แผนงานวิจัย : ยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาคูทกภัย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงยุทธศาสตร์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาคูทกภัย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	หัวหน้าโครงการวิจัย
การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วัง	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	ผู้ร่วมวิจัย
พุทธบูรณาการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ : วิเคราะห์ในเชิงกระบวนการและผลสัมฤทธิ์	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	ผู้ร่วมวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนิสิตสู่ประชาคมอาเซียน	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	หัวหน้าโครงการวิจัย
แผนงานวิจัย : พ่อ-แม่มือใหม่ : แนวคิดและกระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
ยุ่งชั่วยุคใหม่ : กระบวนการปรับตัวสู่ทางรอดแห่งภูมิปัญญาของชาวนาไทย	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	หัวหน้าโครงการวิจัย
วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นวิถีพุทธกับการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวพ่อ-แม่มือใหม่	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
นิเวศวัฒนธรรม : รูปแบบและกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวต้นน้ำเจ้าพระยา	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย

หัวข้องานวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
นครสวรรค์ : การวิเคราะห์นโยบายและการเตรียมความพร้อมสู่การพัฒนาเป็นจังหวัดจัดการตนเอง	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
แผนงานวิจัย : ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	หัวหน้าโครงการวิจัย
แผนงานวิจัย : การพัฒนาคุณธรรมและพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนด้วยขบวนการสื่อสารสร้างสรรค์เชิงพุทธ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	ผู้ประสานงาน
Knowledge Center : กระบวนการจัดการวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	หัวหน้าโครงการวิจัย
ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	หัวหน้าโครงการวิจัย
การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	หัวหน้าโครงการวิจัย
สันติภาพไร้รอยต่อ : การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
รูปแบบการสร้างสังคมพุทธวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย

หัวข้องานวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การสร้างเครือข่ายจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาสู่เมืองสันติภาพไว้ร่อยต่อ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
การเสริมสร้างเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงเรื่องเหล้าและบุหรี่ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	หัวหน้าโครงการวิจัย
การคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๕	หัวหน้าแผนงานวิจัย
ผ่อ : มิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง	ปีงบประมาณ ๒๕๖๕	หัวหน้าโครงการวิจัย

๗. ผลงานทางวิชาการ

๗.๑ บทความวิจัย

อัครเดช พรหมกัลป์. “ทัศนคติที่มีต่อบทบาทและการแสดงออกของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์”.

ตีพิมพ์ใน วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙ : ๒๕๙-๒๗๒.

อัครเดช พรหมกัลป์. “ศึกษาความขัดแย้งกับการสืบสานงานประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ”.

ตีพิมพ์ใน งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓, ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๙ : ๒๒๔-๒๓๘.

อัครเดช พรหมกัลป์. “รูปแบบการพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย”. ตีพิมพ์ใน

วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ คณะสังคมศาสตร์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙: ๔๐๗-๔๑๙.

อัครเดช พรหมกัลป์. “รูปแบบการพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย”. นำเสนอ

นิทรรศการผลงานวิจัยในงานมหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ ๒๕๖๐ Thailand Research Expo ๒๐๑๗ ภายใต้แนวคิด "วิจัยเพื่อพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน" ระหว่างวันที่ ๒๓ - ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๐ ณ โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ บางกอกคอนเวนชัน เซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์ กรุงเทพมหานคร.

พระวิเทศพรหมคุณ (พิชาภปญาโณ), พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐุริปัญโญ, อัครนันท์ อริยศรีพงษ์

และอัครเดช พรหมกัลป์. “การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงยุทธศาสตร์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย”. ตีพิมพ์ใน วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๑): ๑๕๗-๑๖๙.

อัครเดช พรหมกัลป์, พระครูนิวาสิตขันธ์. “การสื่อสารทางการเมืองกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง
ในนโยบายสาธารณะ : กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์” ตีพิมพ์ใน **การประชุมทาง
วิชาการระดับชาติ MCU Congress II**, ณ ห้อง เอียร์เตอร์ B คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๐ เมษายน ๒๕๖๑ :
๒๔๐-๒๔๖.

พระครูนิวาสิตขันธ์, อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา พรหมกัลป์. “การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตาม
แนวพระราชดำริในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วงก์” ตีพิมพ์ใน **การประชุมทางวิชาการระดับชาติ ครั้งที่
๒**, ณ วิทยาลัยสงฆ์ล้านนาเฉลิมพระเกียรติฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัด
น่าน ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

พระมหาสุติศักดิ์ อภินันโท, อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา พรหมกัลป์. “คณะสงฆ์กับการจัดการ
เครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง”. **การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่
๓ INC ๒๐๑๙ : MCU Nan นครน่าน: นครพระพุทธศาสนาสู่มรดกธรรมมรดกโลก**, วันพุธ
ที่ ๑๕ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

Akkaradecha Brahmakappa. “The Sustainable Irrigation Management of Royal
Initiations at Mae Wong Watershed Area Base”. **Universal Academic Cluster
International Autumn, Conference in Osaka**, 10-12 October 2018.

อัครเดช พรหมกัลป์, พระครูนิวาสิตขันธ์, รัตติยา เหนืออำนาจและจรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “ต้นน้ำ
เจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”. **วารสารสันติ
ศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๑๔๗๙-๑๔๙๐.

อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ, จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “ยุ่งข้าวยุคใหม่: กระบวนการ
ปรับตัวสู่ทางรอดแห่งภูมิปัญญาของชาวนาไทย”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘
ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๓): ๑๖๙๕-๑๗๐๗.

พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฒโน), อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “ธรรมเนียมปฏิบัติกับ
การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียง ภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราช
รัฐ”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๓):
๑๖๕๓-๑๖๖๓.

พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฒโน), อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “วัฒนธรรมและ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นวิถีพุทธ กับ การเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวพอ-แม่มีโอใหม่”.
วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน -ธันวาคม ๒๕๖๓):
๒๑๒๘-๒๑๓๗.

อัครเดช พรหมกัลป์, พระราชรัตนเวที, รัตติยา เหนืออำนาจ. “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการ
ขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการ
ภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่
๖ (พฤศจิกายน -ธันวาคม ๒๕๖๓): ๒๔๓๙-๒๔๕๐

เสาวลักษณ์ หิรัญรักษ์, อัครเดช พรหมกัลป์, พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ รัฐวาทโน). “การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑๕๑-๑๖๒.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, พระมหาสุเมธ สมานิต, ศศิกิจจ์ อ่ำจ้อย. ถอดบทเรียนห้วยหนามตะเข้: การจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๔-๒๔.

อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ, อารวรรณ์ เลิศไผ่รอด. การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๔): ๓๕-๔๗.

พระราชรัตนเวที, อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา เหนืออำนาจ. การเสริมสร้างเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงเรื่องเหล้าและบุหรี่ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๗ (พฤศจิกายน -ธันวาคม ๒๕๖๔): ๒๗๗๖-๒๗๙๑.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, พระมหาไธ้ ธมฺมเมธี, จุฑญศักดิ์ สุนทรเดชา. การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕): ๒๑๒-๒๒๖.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, สมคิด พุ่มทุเรียน และจุฑญศักดิ์ สุนทรเดชา. การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย. **วารสารศิลปการจัดการ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔): ๕๕๙-๕๗๓.

๗.๒ บทความทางวิชาการ

อัครเดช พรหมกัลป์. “สังคมแห่งอภัยมัญญา : ปลายทางแห่งการแก้ไขปัญหาคาความขัดแย้ง”. ตีพิมพ์ใน **วารสารมหาจุฬาริชาการ**. ปีที่ ๒ ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก ๒๕๕๘) : ๑๑๘-๑๓๐.

อัครเดช พรหมกัลป์, “ภาวะผู้นำ : การถึงพร้อมแห่งบุคคลที่ต้องผ่านการขัดเกลาพัฒนา”. ตีพิมพ์ใน **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๖) : ๒๒-๔๑.

อัครเดช พรหมกัลป์. “พุทธวิถีการสื่อสารภายในองค์กร กลเม็ดเชื่อมโยงเพื่อประสิทธิภาพทางการบริหาร”. ตีพิมพ์ใน **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๖) : ๒๒-๔๑.

Akkaradecha Brahmakappa. “100 Years Ago; The Conflict of The Continuing of Paknampho Chinese Deities Traditional Parade” In **The 7th International Buddhist Research Seminar on “Cultural Geography in Buddhism”**

February 18-20, 2016 Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Thailand: 247-291.

อัครเดช พรหมกัลป์. “เหลียวหลังแลหน้าการเมืองการปกครองภายใต้เขตเศรษฐกิจแม่สอด – ตาก”.
ตีพิมพ์ในการประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๓ (MCU Congress III) เรื่อง
“นวัตกรรมทางการเมืองการปกครองและทางการบริหารจัดการในยุคไทยแลนด์ ๔.๐”, ณ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในวันที่
๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

รัตติยา เหนืออำนาจและอัครเดช พรหมกัลป์. “๑๐๓ ปี ประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ การสืบ
สานบนพื้นฐานของความขัดแย้ง”. วารสารอาชญากรรมและความปลอดภัย, ปีที่ ๒ ฉบับที่
๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๕๙-๗๒.

๘. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

อัครเดช พรหมกัลป์. ทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration Theory). นครสวรรค์
: บริษัท เอ็นบีเอสโปรดคัลสตึง จำกัด, ๒๕๕๘.

อัครเดช พรหมกัลป์. การวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research). นครสวรรค์ : บริษัท เอ็นบีเอส
โปรดคัลสตึง จำกัด, ๒๕๕๘.

อัครเดช พรหมกัลป์. การปกครองท้องถิ่น แนวคิด หลักการ และทฤษฎี. นครสวรรค์ : อาง้วนการ
พิมพ์, ๒๕๖๐.

อัครเดช พรหมกัลป์. รูปแบบการพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย. นครสวรรค์ :
อาง้วนการพิมพ์, ๒๕๖๐.

๙. เกียรติบัตรและผลงานที่ได้รับ

- วุฒิบัตรหลักสูตรการฝึกอบรม “วิทยากรหลักสูตรการพัฒนานักวิจัย” (Training for the trainer)
รุ่นที่ ๑๑ ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
- วิทยากรประจำโครงการฝึกอบรม “สร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ (ลูกไก่)” ของสำนักงานคณะกรรมการ วิจัย
แห่งชาติ (วช.) ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา น่าน ลำพูน และกระทรวงพัฒนาสังคมและความ
มั่นคงของมนุษย์ รวมถึงของกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข
- ประกาศนียบัตรรับรองวิทยฐานะ “วิทยากรหลักสูตรการพัฒนานักวิจัย” (Training for the
trainer) ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ในงานมหกรรมงานวิจัยแห่งชาติปี
๒๕๖๐, ๒๕๖๑ และ ๒๕๖๒ (Thailand Research Expo ๒๐๑๗, ๒๐๑๘, ๒๐๑๙) จาก พล.อ.
อ.ประจินต์ จั่นตอง รองนายกรัฐมนตรี
- วุฒิบัตรหลักสูตรการฝึกอบรม “ผู้จัดการงานวิจัย” รุ่นที่ ๑๖ ของสำนักงานคณะกรรมการ วิจัย
แห่งชาติ (วช.)

- เกียรติบัตรและโล่รางวัลผลงานวิจัยที่มีคุณค่า “ระดับดี” ประจำปี ๒๕๖๑ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- เกียรติบัตรและโล่รางวัลนักวิจัย “ระดับดีเยี่ยม” ประจำปี ๒๕๖๑ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- เกียรติบัตรและโล่รางวัลผลงานวิจัยที่มีคุณค่า “ระดับดี” ประจำปี ๒๕๖๒ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติโดยสังเขป
พระมหาไธ้ ธมฺมเมธี (แช่ฉั่ว), ดร.
(น.ธ.เอก, ป.ธ.๖, พธ.บ., กศ.ม., พธ.ด.)

- ชื่อ ฉายา/นามสกุล : พระมหาไธ้ ธมฺมเมธี (แช่ฉั่ว), ดร.
PHRAMAHAHAI THAMMAMETHEE (SAECHUA), Dr.
น.ธ.เอก, ป.ธ. ๖, พธ.บ. (สังคมศึกษา),
กศ.ม. (การวิจัยและพัฒนาการศึกษา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
- ว/ ด/ ป เกิด : วันพุธที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒
- ภูมิลำเนาที่เกิด : บ้านเลขที่ ๑๑๗ หมู่ ๓ ตำบลตำบะ อำเภอมือเมืองฯ
จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๐๐๐
- อุปสมบท : วันพุธที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๔๒
- สังกัด : วัดนครสวรรค์ พระอารามหลวง บ้านเลขที่ ๗๐๒ ถนนโกสีย์ ตำบลปากน้ำ
โพ อำเภอมือเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐
- ตำแหน่ง : -ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ วิทยาเขตนครสวรรค์
-อาจารย์ประจำ มจร วิทยาเขตนครสวรรค์
-ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนครสวรรค์ พระอารามหลวง
-ผู้ช่วยเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์
-ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดนครสวรรค์
-เลขานุการศูนย์พระปริยัตินิเทศจังหวัดนครสวรรค์
- การศึกษา : พ.ศ. ๒๕๓๘ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก สำนักศาสนศึกษาวัดทรายมูล
จังหวัดเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๔๙ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค สำนักศาสนศึกษาวัด
นครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์
- พ.ศ. ๒๕๔๖ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศึกษา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ. ๒๕๕๐ จบการศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรการศึกษา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาศึกษา จาก
มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

พ.ศ. ๒๕๖๓ จบการศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา จากมหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- คณะกรรมการ :**
- คณะกรรมการสภาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - คณะกรรมการดำเนินงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - คณะกรรมการสภาวิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - คณะกรรมการประจำวิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - คณะกรรมการประจำวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ วิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - คณะกรรมการประจำวิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - อนุกรรมการบุคคล วิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - คณะอนุกรรมการเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง (กลุ่มงานวิจัยและนวัตกรรม)
 - คณะอนุกรรมการเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง (กลุ่มงานอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อพ.สธ.)
- ที่อยู่ปัจจุบัน :** วัดนครสวรรค์ พระอารามหลวง บ้านเลขที่ ๗๐๒ ถนนโกสีย์ ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐
- สถานที่ทำงานปัจจุบัน :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ๙๙๙ หมู่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐ โทร. ๐๘-๓๒๖๗-๙๖๔๙
- บทความวิจัย** พระมหาไธ้ ธรรมเมธี (แช่ฉั่ว). การสังเคราะห์วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ๓๐ คัมภีร์ธรรมที่คนไทยควรอ่าน. วารสาร

วิจัยวิชาการ, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๓):

๑๓-๒๔.

งานวิจัย

พระมหาไฉ่ ธมฺมเมธี (แช่ฉั่ว). การสังเคราะห์วรรณกรรมทาง
พระพุทธรูปศาสนา ๓๐ คัมภีร์ธรรมที่คนไทยควรอ่าน. รายงาน
วิจัย. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

ใบประกาศนียบัตร

พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้รับเกียรติบัตรคัดเลือกเป็นงานวิจัยที่มีคุณค่าระดับดี
จากผลงานวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์วรรณกรรมทาง
พระพุทธรูปศาสนา ๓๐ คัมภีร์ธรรมที่คนไทยควรอ่าน” จาก
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

